Eser Köker

Ülkü Doğanay

Irkçı değilim ama...

Yazılı Basında Irkçı-Ayrımcı Söylemler

İHOP İNSAN HAKLARI ORTAK PLATFORMU | İHD HYD UAO TÜRKİYE

Eser Köker

Ülkü Doğanay

Irkçı değilim ama...

Yazılı Basında Irkçı-Ayrımcı Söylemler

İHOP İNSAN HAKLARI ORTAK PLATFORMU | İHD HYD UAÖ TÜRKİYE

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ V

ŞEKİL LİSTESİ VI

RESİM LİSTESİ VII

GİRİŞ 1

Sorun ve Kavramsal Çerçeve 3

Yöntem 12

ULUSAL VE YEREL BASINDA IRKÇI-AYRIMCI ÇERÇEVELER 20

Irkçılık-Ayrımcılık Karşıtı İçeriklerin Gazete Sayfalarındaki Görünümü 28

Irkçı-Ayrımcı İçeriklerin Gazete Sayfalarındaki Görünümü 37

Irkçı-Ayrımcı Söylemlerin Başlıklarda Görünürleşmesi 38

Sözcükler 41

Başlıklarda Terör ve Kürt Sorununun Birlikteliği 43

Başlıklarda İlan Edilmeyen "Türkiye'nin Düşmanları" 47

Türkiye'ye ve Türklere Karşı İşlenmiş Suç: Hrant Dink Cinayeti 51

Türklerin Farklılığı ve Türk Olmayan Karşısındaki Üstünlüğü 55

Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Geleneksel İslam'ın Kabul Edilebilir Sınırları Dışında Kalanlar 56

Başlıklardaki Daimi Mağdur: Türkler 59

ULUSAL VE YEREL BASINDA IRKÇI-AYRIMCI SÖYLEMLERİN ORTAK AÇIKLAYICI STRATEJİLERİ 67

Açıkça Yönlendirmekten Kaçınmamak: "Ayrımcılık Yapmıyoruz Ama 68

Tehdit Algısının Yeniden Üretilmesi Yoluyla Irkçılığın-Ayrımcılığın Hedefindeki Saptama 73

Fotoğraflarda Yaratılan Üstünlük Fantezisi 83

Masumlaştırma ya da Çözümsüzlüğü Meşrulaştırma 86

Türklerin Mağduriyetini Olumlama 86

Türklerin Haklılığını Kalıpyargılarla Dillendirme ya da Irkçılık-Ayrımcılığı Normalleştirme 88

Sadakatle Bağlı Olana Abartılı Övgü 90

Türkler Soykırım Yapmaz İnancına Yaslanma ya da Irkçılığı-Ayrımcılığı Haklılaştırma 93

Yedi Düvelin Türkiye'ye Karşı Olduğu Endişesini Besleme ya da Irkçılığı-Ayrımcılığı Yerleştirme: "Ermeni Sorunu" 96

-Sorun: 97

-Nedenleri: 98

-Çözüm(süzlük): 102

Ayrımcılığın İnkârını Kolaylaştırmak 105
Politik sorunu yoksayma doğrultusunda ifadeleri çoğaltma: "Kürt Sorunu" 105
-Sorun: 105
- Nedenleri 107
- Çözüm(süzlük): 109
Yaygın inanç dışındakilere tahammülsüzlüğü/hoşgörüsüzlüğü besleme 111
-Hıristiyanların Haçlı Seferi: Santoro cinayeti ve misyonerlik faaliyetleri 112
-Papa'nın Ziyareti ve Hıristiyan-Müslüman Karşıtlığının Temalaştırılması 117
-Tehdit Algısının Odağında Geleneksel İslam'ın Dışındakiler 120
İrtica Tehlikesinin Simgesi-Hak Arayışlarının Örtüsü İkiliğinde Tartışma: Karşıtlıklar Yaratarak Anlatma 125
Yabancılar Aracılığıyla Dış Tehdit/Saldırı Algısının Büyütülmesi 127
Ayrımcılık İtiraflarındaki Eleştiri Sınırlılığı 134
IRKÇI-AYRIMCI SÖYLEMLERİN ARKAPLANI 141
Irkçılığın-Ayrımcılığın Haber Şemaları ve Argümantasyon Yapılarında Yerleşmesi 141
Habercinin Tercihi 150
Satır Arasına Gizlenen Ayrımcılık 152
İmâ Edilenin Dışlayıcılığı 152
Önkabuller: "Olumlu Kendi" ve "Olumsuz Öteki"ne Dair Verili Kabul Edilenler 155
Olumlu ve Olumsuz Eylemlerin Aktörleri: "Biz" ve "Onlar"ın dili 155
Ayrıntılarda Gizlenen Ayrımcılık 156
Anlamsal Stratejiler: Irkçı-Ayrımcı Söylemlerin Kurgusu 158
"Ama"nın Ardına Gizlenen Masumlaştırmalar 158
Kötü Muameleyi Hak Edenler 159
Asıl Suçluyu İlan Eden Abartmalar 162
Irkçı Söylemlerin Hamlelerinden Biri Olarak Gülünçleştirme, Alay ve İroni 163
"Biz Değil, Asıl Onlar": Suçu Karşı Tarafa Atma 163
"Olumlu Kendi"-"Olumsuz Öteki" İkiliğinde Karşılaştırmaların Rolü 164
"İçeridekiler" ve "Dışarıdakiler" Ayrımı 166
Irkçı-Ayrımcı Söylemlerin Biçem ve Retoriği 167
Irkçı-Ayrımcı Dilin Sözlükçesi 168
Sözdizimi ve Cümle Yapılarının İmâ Ettiği 170
Irkçı-Ayrımcı Retorik 173
SONUÇ 175
KAYNAKÇA 177

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 Haber ve yazılarda fotoğraf kullanımı 22
Tablo 2 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriklerin gazetelerin sayfalarına göre dağılımı 30
Tablo 3 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı haberlerin kimleri konu edindiğine ve gazetelere göre dağılımı 30
Tablo 4 Irkçılık-ayrımcılığı kimlerin yaptığı ve kimlerin ırkçılık-ayrımcılığa maruz kaldığı 31
Tablo 5 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı haber ve yazıların konularına göre dağılımı 32
Tablo 6 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı haber ve yazıların konularına ve gazetelere göre dağılımı 33
Tablo 7 Irkçı-ayrımcı ve karşıtı içeriklerin bir arada yer aldığı haber ve yazıların temalara göre dağılımı 36
Tablo 8 Irkçı-ayrımcı içeriklerin haber veya yazı içindeki yeri 40
Tablo 9 Haber başlıklarında geçen sözcüklerin kullanılış sıklığına göre dağılımı 42
Tablo 10 Haber ve yazıların konularına göre dağılımı 74
Tablo 11 Irkçı-ayrımcı içeriğin yer aldığı haber ve yazıların konularına ve gazetelere göre dağılımı 75
Tablo 12 Haber ve yazılarda çoğunluk aktörlerinin dağılımı 77
Tablo 13 Dış ırkçılığın-ayrımcılığın hedef aldığı azınlık aktörleri 79
Tablo 14 Dış ırkçılığa-ayrımcılığa yer veren haber ve yazılarda aktörlerin konulara göre dağılımı 80
Tablo 15 İç ırkçılığın-ayrımcılığın hedef aldığı azınlık aktörleri 81
Tablo 16 İç ırkçılığa-ayrımcılığa yer veren haber ve yazılarda aktörlerin konulara göre dağılımı 82
Tablo 17 Irkçı-ayrımcı içeriğin bulunduğu haberlerde fotoğraf kullanımının aktörlere göre dağılımı 83
Tablo 18 Haber ve yazının konusuna göre çoğunluk aktörlerine yüklenen rollerin dağılımı 87
Tablo 19 Haber ve yazıların konusuna göre azınlık aktörlerine yüklenen rollerin dağılım 88
Tablo 20 Türklerin yüceltilmesine aracılık eden kalıpyargıların gazetelere göre dağılımı 90
Tablo 21 Irkçı-ayrımcı içerikteki haber ve yazılarda azınlık aktörleri ve aktörlerin olumsuz temsiline aracılık eden kalıpyargılar 93
Tablo 22 Irkçı-ayrımcı içeriklerin kodlandığı haber ve yazıların temalarına göre dağılımı 95
Tablo 23 Haberin şematik yapısı 141
Tablo 24 Haber ve yazılarda sözcük seçimi: Irkçı-ayrımcı sözlükçenin kavramları 168

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 Irkçı-ayrımcı içeriğin ve ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriğin yer aldığı haber ve yazıların gazetelere göre dağılımı 21

Şekil 2 Ekim ayında, ırkçı-ayrımcı içerikle ilişkili haberlerde kullanılan fotoğrafların alanının gazetelere göre dağılımı (cm²) 23

Şekil 3 Irkçı-ayrımcı içerikler ve karşıt içeriklerdeki haberlerde kullanılan fotoğraf sayıları 24

Şekil 4 Gazetelerde yer alan haber ve yazıların aylara göre dağılımı 25

Şekil 5 Ekim ayında yayınlanan haber ve yazıların kapladığı alan (cm²) 26

Şekil 6 Yazıların türsel öz elliklerine göre dağılımı 27

Şekil 7 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriklerin yazıların türüne göre dağılımı 28

Şekil 8 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriğin bulunduğu haber ve yazılarda azınlık aktörlerinin olumlu temsiline aracılık eden kalıpyargılar 34

Şekil 9 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriğin bulunduğu haber ve yazılarda azınlık aktörlerinin olumsuz temsiline aracılık eden kalıpyargılar 35

Şekil 10 Irkçı-ayrımcı içeriklerin yer aldığı yazıların türlerine göre dağılımı 37

Şekil 11 Irkçılık-ayrımcılıkla ilişkili içeriklerin gazetelerin sayfalarına göre dağılımı 38

Şekil 12 Başlıklarda çoğunluk aktörlerinin tanımlanma biçimleri 59

Şekil 13 Başlıklarda çoğunluk aktörlerinin ilişkilendirildiği eylemler 60

Şekil 14 Başlıklarda öne çıkan azınlık aktörlerinin dağılımı 60

Şekil 15 Başlıklarda azınlık aktörlerinin tanımlanma biçimi 61

Şekil 16 Başlıklarda azınlık aktörlerinin ilişkilendirildiği eylemlerin niteliği 62

Şekil 17 Başlıkta sözleri alıntılanan aktörler 63

Şekil 18 Başlıkta sözleri alıntılanan aktörlere yüklenen roller 64

Şekil 19 Başlıkta cümle yapısının azınlık ve çoğunluk aktörlerine göre durumu 65

Şekil 20 Haber ve yazılarda iç ve dış ırkçılık-ayrımcılıkların dağılımı 78

Şekil 21 Metinlerde azınlık ve çoğunluk aktörlerine yüklenen roller 86

Şekil 22 Çoğunluk aktörleri olarak Türklerin yüceltilmesine aracılık eden kalıpyargılar 89

Şekil 23 Azınlık aktörlerinin yüceltilmesine aracılık eden kalıpyargılar 91

Şekil 24 Azınlık aktörlerinin olumsuz temsiline aracılık eden kalıpyargılar 92

RESİM LİSTESİ

Resim 1 Ayrımcılık yapmıyoruz ama..., Güneyde İmece, 13.12.2006 70
Resim 2 Kenede siyonist parmağı, Sonsöz, 26.07.2006 72
Resim 3 PKK'ya Roman dayağı, Posta, 03.04.2006 85
Resim 4 'Hepimiz Ermeniyiz' izaha muhtaç garabet, Hürriyet, 25.01.2007 101
Resim 5 Kaçak 70 bin Ermeni işçi var hepsini kovalım, Posta, 10.10.2006 103
Resim 6 Töre cinayeti, Kürt kültürünün parçası", Hürriyet, 19.08.2006 107
Resim 7 Güneydoğu kandırıldı, Posta, 02.04.2006 109
Resim 8 Türkiye'yi yakan katil, Posta, 07.02.2006 113
Resim 9 Misyonerlik hat safhada, Yeni Balıkesir, 03.05.2006 115
Resim 10 Hovarda rahipler kiliseyi soymuş, Posta, 02.10.2006 120
Resim 11 Alevilerin 'din dersi almıyorum deme lüksü yok', Hürriyet, 06.07.2006 121
Resim 12 Müritle sevişme, Posta, 17.12.2006 124
Resim 13 Gaspçı turist, Posta, 02.10.2006 129
Resim 14 Ben varsam yabancı hakem olmaz, Zaman, 15.04.2006 131
Resim 15 Turist kız bize tecavüz etti, Posta, 09.01.2007 133
Resim 16 Alevi dedenin misyoner torununa gözaltı, Zaman, 17.10.2006 143
Resim 17 Bu Ermeniler adam olmaz, Hürriyet, 31.01.2006 145
Resim 18 PKK Ankara'da, Posta, 20.06.2006 151
Resim 19 Bizim keneler terörist çıktı!, Yeni Balıkesir, 04.07.2006 154
Resim 20 Katiliyle kavga etmiş, Posta, 07.02.2006 157
Resim 21 Korkutan Öfke, Posta, 09.09.2006 160
Resim 22 DTP'liler önce kışkırttı sonra yatıştırdı, Zaman, 30.03.2006 161
Resim 23 İzmir'e 'soyu kırıklar anıtı' yapalım, Zaman, 18.10.2006 164
Resim 24 Yunan denize attı biz kurtardık, Posta, 27.09.2006 165

ÖNSÖZ

Elinizdeki bu kitap İnsan Hakları Ortak Platformu adına, 2009-2010 yılları arasında ulusal ve yerel, yazılı basında ırkçı-ayrımcı söylemlerin yaygınlaştırılma biçimini ortaya koymak üzere yürüttüğümüz bir araştırmanın ürünü. Medyanın ayrımcı-ırkçı kanı ve görüşleri yaygınlaştırma, meşrulaştırma ve yeniden üretme işlevinin etnik ve ırk ilişkileri konusundaki yaygın rızanın üretiminde gerekli olan sembolik kaynakların kontrolüne sahip olması nedeniyle özellikle önem taşıdığını düşünüyoruz. Medya, toplumdaki çoğunluğun doğrudan çok az bilgi sahibi olduğu azınlık grupları ve onlarla ilişkili olaylar hakkında, kamusal bilgi ve açık veya gizli kanılar yayar; daha da önemlisi azınlık gruplarına ilişkin önyargılara ve ayrımcılığa meşruluk da sağlayabilecek ideolojik bir çerçeve kurar. Medyanın ayrımcılığı meşrulaştıran ve kuşatan ideolojik çerçevenin kurulmasındaki etkililiğine odaklanan bu çalışma, etkililiğin dil kullanımlarını ve söylemlerini görünür hale getirmenin ayrımcılığın önlenmesi için yurttaş topluluklarına direnç kazandırmak amacıyla seçilecek yollardan biri olduğu kabulünden yola çıkmakta.

Çalışmaya konu olan gazete haberlerinin toplanmasında, tasnifinde ve kodlanmasında Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi araştırma görevlileri ve Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora öğrencileri olan Hatice Çoban ve İlkay Kara'nın yoğun emekleri var. Tabloları ve şekilleri İnan Özdemir düzenledi; kitapta yer alan haber fotoğrafları Tuğba Kanlı'ya ait. Feray Salman ve Bişeng Özdil analiz kategorilerinin oluşturulduğu ilk aşamada bizimle birlikte çalıştılar. Araştırma ekibi, gazete haberlerinin toplandığı, okunduğu ve irdelendiği aylarda, gazete sayfalarında, haber ve köşe yazılarında karşılaştıkları ırkçı ve ayrımcı söylemin bombardımanı altında karamsar, zor günler geçirdi. Küçük Boran, annesi Hatice'nin karnında, onun değişen ruh hallerinin eşliğinde, ırkçı söylemin gazete sayfalarındaki yaygınlığına tanık oldu. Küçük Naz annesinin ona göre nedensiz öfkesini, kırgınlığını, bezginliğini anlamaya çalıştı. Çocuklarının da okuyabileceği, eşitlik ve özgürlük mücadelesinin yanında yer alan haber ve köşe yazılarına küçük bir katkı yaratabilmek için çalışan annelerini affetmeleri de gazetelerin değişimi kadar zor olacak gibi gözüküyor.

Sonuçta ortaya çıkan metin, Türkiye'de ırkçılığın-ayrımcılığın görünür kılınması konusunda son birkaç yıldır sivil toplum kuruluşları ve akademik çevreler tarafından yürütülen çalışmalar serisine eklenebilir. TV dizileri, filmler, reklamlar, şarkılar, haber bültenleri, internet ortamındaki yazışmalar ve forumlar, ders kitapları, akademik tezler, parlamento konuşmaları, hukuk metinleri ile yaygınlık ve meşruluk kazanan ayrımcı ve ırkçı söylemlerin görünür hale gelmesi için yapılacak yeni çalışmalar, demokratik toplumlarda her türlü gündelik yaşam pratiği ve bu pratiklere anlatım ve anlam imkânı sunan dilsel kullanımlar aracılığıyla salınan ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadelenin adımlarını oluşturmaya devam edecektir.

Araştırma yayına hazırlanırken okuyageldiğimiz, dehşetengiz ırkçı-ayrımcı haberlerle çaresizliğimiz arttı. Gazetelerde 4 Aralık günü polis tekmeleriyle bebeğini düşüren genç kadının etrafına yığılan haberlerde politikacı ve muhabir/yazar/editörlerin yorumlarındaki cinsiyetçi dil kullanımları karşısında sözsüz kalmak istemedik; bu çalışma "o genç kadına" ithaf edilmiştir.

Eser KÖKER, Ülkü DOĞANAY

Aralık 2010, Ankara

GİRİŞ

Her türlü ayrımcılıkla mücadele etme stratejilerinden biri olarak tayin edilen, ulusal devletleri ve uluslararası örgütleri insan haklarını yasal teminat altına almaya yöneltme girişimlerinin oldukça başarılı olduğu söylenebilir. Yasal teminata kavuşturulan ayrımcılığı men eden temel insan hakları hem ulusal devletlerin hem de uluslararası sözleşmelerin güvencesi altındadır. Ancak bu güvenceleri içten içe çürüten köktenci sağ ve karşı çıkmacı (reaksiyoner) ideolojilerin yarattığı iklimin değiştirilmesi sorun teşkil etmektedir. Modern kapitalist demokrasilerde bu ideolojiler belirli zaman dilimlerinde hegemonik liberal ideolojiyi yerinden etmekte, liberal söylemlerin bileşenlerinden, eklemlerinden biri olmaktan çıkmakta, rakip hâkim ideoloji haline dönüşmektedir. Ayrımcılık, toplumlarda sadece sınıfsal, etnik, ırksal, dini ve cinsiyet temelli ilişki eksenlerinin kurulması ile görünürlük kazanmamakta, her türlü gündelik yaşam pratiği ve bu pratiklere anlatım ve anlam imkânı sunan dilsel kullanımlar aracılığıyla salınmaktadır. Bu dilsel kullanımları içeren iletişim ve etkileşim biçimleri, bir yandan ayrımcılıkların yol açtığı biz ve onlar ikiliğinin sürekli yeniden kurulmasını olanaklı hale getirirken diğer yandan da bu ikilikleri kırmaya yönelik kışkırtıcı performansların kısmi de olsa dolaşıma girmesine izin vermektedir. Etnik ve ırksal önyargılar ve ideolojiler farklı söylem ve iletişim tipleri tarafından geliştirilir ve olumlanırlar: Aile içindeki sosyalleştirici konuşmaları, günlük konuşmaları, hukuk metinlerini, ders kitaplarını, hükümetlerin yayınlarını, parlamento konuşmalarını, akademik söylemleri, reklamları, filmleri ve haberleri farklı söylem ve iletişim türleri olarak ayrıştıran Teun A.van Dijk (1991), bu metin ve konuşma türlerinin sembolik sermayeyi kontrol altında tutan elit gruplarca üretildiğine dikkat çekmekte, bu gruplarca üretilen ancak onlar tarafından "ayrımcı" olduğu kesinlikle reddedilen, ayrımcı hatta ırkçı söylemlerin oluşmasını ve dolaşımını mümkün kılan ima, eda, üslup ve retorikle bezeli, ön adlandırma ve gerekçelendirmelerle yüklü anlatım araçlarına sahipliğin yol açtığı durum hakkında tartışmayı gerekli bulmaktadır.

Aynı gereklilik Türkiye için de geçerlidir. Zira Türkiye'de de ayrımcılığı meşrulaştıran milliyetçi ve ırkçı söylemlerin dolaşım biçimleri egemen grupların kontrolü altındadır. Akademik, entelektüel, estetik, medyatik ve politik anlam ve değer üreten grupların ayrımcılığı meşrulaştıran ve kuşatan ideolojik çerçevenin kurulmasında etkili olduğu kabul edilerek, bu etkililiğin dil kullanımlarını ve söylemlerini görünür hale getirmek, ayrımcılığın önlenmesi için yurttaş topluluklarına direnç kazandırmak amacıyla seçilecek yollardan biri olarak düşünülmüştür. Bu doğrultuda açığa çıkartılmasına ve tartışılmasına gereksinim duyulan bilgi öbekleri aşağıda sıralanmaktadır:

a. Her türlü ayrımcılığı konu alan akademik çalışmaları kesen söylemleri ortaya koyabilmek için öncelikle bu nitelikteki çalışmaların arşivlenmesi, bir ön adım olarak elektronik ortamda kayıt altına alınması bir gerekliliktir. Öncelikli olarak, ayrımcılık temelli bibliyografyalar hazırlanması ve basılması olası çalışmaları kolaylaştıracaktır.

b. Ders kitaplarında ayrımcılık Türkiye'de çalışılmış konuların başında gelmektedir. Bu çalışmalarda ortaya çıkan bulguların tartışıldığı toplantılar, sosyo-kültürel yapılar içindeki ayrımcılığın salınım biçimleri üzerine düşünme yollarına duyarlılık sağlanmasını kolaylaştırdığı gibi ayrımcılık türleri arasındaki geçişliliğin de yeniden düşünülmesine imkân hazırlayacaktır.

c. Hukuk metinlerine sızan ayrımcı söylemlerin analizleri hem yüksek mahkeme kararları üzerinde hem de birinci derece mahkeme kararları üzerinde çalışmayı

gerektirmektedir. Özellikle popüler hukuk dergileri üzerinden yapılacak bir ön çalışmada, ayrımcılığı meşrulaştıran hukuki dil ve söylemlerin tartışılmasını olanaklı kılmak gerekir.

d. Parlamento konuşmalarında ayrımcılığın izdüşümlerini okuyabilmek için oluşturabilecek bir çalışma grubuyla tarihsel bir süreç içinde milletvekillerinin anlamlandırma biçimleri sorgulanabilir.

e. Medya metinlerinde etnik/dini ayrımcılık biçimleri reklam filmlerinden TV dizilerine, sinema filmlerine varan bir çoğullukta ve çeşitlilikte irdelenebilir. Birlikte izleme ve okuma alışkanlıklarına dayanarak aile içi konuşmalarda medya metinlerinin nasıl yayıldığı, iş yerindeki konuşmalarda medya elitlerinin metinlerine nasıl yer verildiğine odaklanan konuşma analizleri, ayrımcılığın gündelik yaşam pratikleri ile bağlantısının kurulmasını olanaklı hale getirebilir. Ayrımcılığın gündelik yaşam pratikleri içinde sürekli yeniden üretilebilirliğine odaklanan çalışmalar medya metinleri ve medya elitlerinin yeğlemelerinin tartışılmasını sorunlaştıracaktır. Bu analizlerin yanı sıra kamusal konuşmayı yönlendiriciliği ve politik işlevleri dikkate alınarak medya metinleri içinde, üzerinde ağırlıklı olarak durulması gereken bir anlatı türü olarak haber, medya elitlerinin ürettiği, ayrımcılığı meşrulaştıran anlatım biçimi olarak ilgiyi hak etmiştir.

Medyaya metin olarak bakmanın dışında:

i. Sürekli takibat altında bulunan, açık ve gizli sansür biçimlerine tabi tutulan etnik ve dini yayıncılık ürünlerinin sansür gerekçeleri tarihsel bir bakış açısıyla irdelenebilir;

ii. Etnik olarak farklılığını ifade etme olanağı bulan muhabir ve editörlerin çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlar sistematize edilerek tartışmaya açılabilir;

iii. Cinsel ayrımcılığın pekiştirilmesini olası kılan getiren mesleki örgütlerin tutumları tartışılır hale getirilebilir;

iv. Etnik, ırksal, dinsel ayrımcılığa maruz kalanların yayınlarını destekleyecek kamusal fon oluşturma üzerine bir siyasal tartışma başlatılabilir;

v. Alternatif yayıncılığın içerdiği farklı yayın türlerinin desteklenmesi için çağrılar düzenlenebilir;

vi. Barış gazeteciliği, yurttaş hak haberciliği gibi özgün yayıncılık türlerinin yaygınlaşabilmesi için eğitim programları geliştirilebilir;

vii. Irkçılık-ayrımcılık ile mücadele eden uluslararası kuruluşlarla ilgili, bunlara nasıl başvurulacağının bilgisini de içeren rehberler hazırlanabilir.

Aşağıda anılacak akademik düzeyde girişilen uluslararası çalışmalar ırkçı-ayrımcı söylemlerin dolaşıma sokulması ve yaygınlaştırılması bağlamında medya üzerine odaklanan ilgiyi kuşatmıştır. Bu birikimden yararlanarak, Türkiye'de ulusal ve yerel basında ayrımcılığı olanaklı kılan ön kabullerin, ön yargıların ifade ediliş biçimlerini ve meşrulaştırılmasını sağlayan dilsel kullanımları irdelemek üzere, haber anlatısının analizine dayalı bu çalışmanın sorunu ve kavramsal çerçevesi hazırlanmıştır:

Sorun ve Kavramsal Çerçeve

Haber metinlerini analize yönelik bu çalışmada ayrımcılık geniş anlamıyla tanımlanacaktır. Zira ayrımcılığa yol açan ırkçılık, cinsiyetçilik ve milliyetçilik söylemleri hem birbirleri ile hem de kendi içlerinde öylesi eklektik bir biraraya gelme ve etkileşim döngüsü kurmaktadırlar ki, birini diğerinden ayıran sınırlar çoğu zaman belirsizleşmektedir. Balibar'ın vurguladığı gibi, ırkçılığın geniş tanımı, "biyolojik kuramlaştırmaları olsun olmasın, tüm dışlama ve azınlıklaştırma biçimlerini hesaba katar … [Ö]zellikle de farklılıkların doğallaştırılmasında kullanılan ortak mekanizmayı inceleyebilmek için, biçimsel olarak eşitlikçi bir toplumda toplumsal grupların (etnik grupların, fakat aynı zamanda kadınların, cinsel sapkınların, akıl hastalarının, proletaryanın altındakilerin vb.) 'ırklaştırılması' görüngülerine yol açan azınlıkların ezilmesi görüngülerini ırkçılık adı altında topla[r]" (2007b: 66). Böylece, ayrımcılık ekonomik, sosyal, kültürel ve politik hegemonyanın birçok biçimine bürünebilmekte ve tahakküm ilişkilerinin gizlenmesine aracılık etmektedir. Balibar'ın Taguieff'e atıfla "ırksız ırkçılık" olarak adlandırdığı ırkçılığın bu yeni görünümünde "baskın tema biyolojik soyaçekim" olmaktan çıkar ve "kültürel farklılıkların aşılmazlığı"na odaklanır. Bireyleri ve grupları bir doğa gibi algıladığı kültüre hapsettiği için farkçı ırkçılık, bir meta-ırkçılık[1] olarak da adlandırılabilir (Balibar, 2007a:32-33). Bu nedenle, çalışmada etnik, dinsel, kültürel ve kimlik temelli ayrımcılığın toplumdaki her türlü ayrıcalıksız grubu hedef alan söylemlerle eklemleniş biçimini ifade etmek üzere, ırkçılık ve ayrımcılık kavramları bir arada ve/veya birbirinin yerine kullanılmıştır.

Ayrımcılık politik, ekonomik, sosyo-kültürel eşitsizlik yapılarını barındıran bir sistemin varlığını öngerektirir. Bu sistemin işleyişinde dışlama, marjinalleştirme süreç ve pratikleri gibi sosyo-bilişsel temsiller de sosyo-politik kültürel yapılarca üretilerek, ideolojik ve söylemsel olarak sürekli yeniden kurularak işletilirler. Bu yönüyle, "tamamen farklı 'tabiat'lara sahip toplumsal grupları, … 'ırklaştırma' görüngüsü, birbirinden bağımsız bir dizi tanımsız nesne karşısında uygulanan, sadece benzer söylem ve tutumların yan yana gelmesini değil, birbirine bağlı, birbirini tamamlayan dışlama ve tahakkümlerin oluşturduğu tarihsel bir sistemi temsil etmektedir" (Balibar, 2007b: 66-67) Bu tarihsel sistem, geniş yapısı içinde ırkçılığın "inşası için her zaman gerekli" olduğu milliyetçilikle eklemlenmesine, "ırkçılıktan milliyetçilik" ve "milliyetçilikten de sürekli olarak ırkçılık" çıkmasına aracılık eder (71-73). İkisi arasındaki ilişki, ulusal bütünlüğün tehlikede olduğu, kimliğin ve kültürün soysuzlaştığı iddiaları ile açık bir görünürlük kazanırken toplumsal gruplar "birleştirici özellikleri dıştalık ve karşıtlığın izleri haline getirile[rek]" ırklaştırılırlar (81).[2]

Azınlıkların kültürel, ekonomik ve sosyal açılardan açık ve/veya örtülü biçimde baskıya ve ayrımcılığa uğraması sürecinde dil, söylem ve iletişim önemli bir rol oynamaktadır. Etnik ön yargılar ve ideolojiler farklı söylem ve iletişim tiplerinin gelişimine yol açmakta, dil, din, giyim-kuşam ve benzeri gündelik yaşam pratikleri içinden yeniden deneyimlendirilmektedir. Bu deneyimleri adlandırmada ve hayali ayrımların güçlendirilmesinde adlandırma, tasarlama, açıklama yollarını kullanarak

1 Murat Ergin, ırkın görünümünü biyoloji dışındaki yeni bir boyuta taşıdığını belirttiği meta-ırkçılığın "gruplar arasındaki farklılıkları ve eşitsizlikleri tarihsel ve kültürel değişmezlere bağla"mak yoluyla daha tehlikeli bir temele oturduğuna değinir (2009: 389). Meta-ırkçılığın temel stratejilerinden biri ise, "sürekli kendisine referans verip ırkçı olmadığını, çünkü farklılıkları biyolojik değil de kültürel ya da dilsel olarak kurguladığını ısrarla savun"masıdır. "Bir yandan dil, gelenek, yaşam biçimi gibi kültürel öğelerin etrafına aşılmaz duvarlar ören bu yaklaşım, öte yandan kendisini ırkçılık karşıtı bir düşünce olarak sunar" (390).

2 Irkçılık ve milliyetçilik arasındaki ilişki için ayrıca bkz. Schnapper, (2006); Smith, (2003).

kamusal söz oluşturma becerilerine sahip olan medya önemli işlevlerle donanmıştır. Bu işlev ve konumu irdeleyen çalışmalar, genel olarak kitle iletişim araçları ve özelde yazılı basının, ırkçı/ayrımcı görüş, değer ve tutumların gizlenmesi, sürdürülmesi, yaygınlaştırılması ve meşrulaştırılmasına aracılık ettiğini göstermektedir. Gazeteciler, muhabirler, editörler ve köşe yazarlarından oluşan medya elitleri, azınlık gruplarına ilişkin kanıların oluşturulmasında ve işleyişinde önemli bir role sahiptir. Kamusal söyleme ulaşabilme güçleri ve üne sahip olmaları açısından elitler, azınlık gruplarına ilişkin yaygın değerleri, hedefleri ve çıkarları oluşturarak, "sağduyuyu formüle ederler" (Van Dijk 2008:107). Toplumdaki çoğunluk grubu üyelerinin doğrudan çok az bilgi sahibi olduğu sosyal gruplar ve olaylar hakkında, medya elitleri, kamusal bilgi ve açık veya gizli kanılar yaymakla kalmaz, daha da önemlisi etnik olayların yorumlanması konusunda, azınlık gruplarına ilişkin önyargılara ve ayrımcılığa meşruluk da sağlayabilecek ideolojik bir çerçeve sunarlar. Bu noktada "her gün gazetede okuyoruz" cümlesi stratejik bir önem taşır ve günlük konuşmalarda önyargıların doğrulanmasında kullanılır. Van Dijk, günlük konuşmalar içinde ırkçı tutumlarının sosyal ve hukuki açıdan kabul görmeyeceğini bildiği için böyle damgalanmaktan endişe eden, buna karşılık önyargılarına rasyonel bir açıklama getirmeye çalışan bireylerin kullandığı bir diğer yaygın formülasyonun altını çizer: "….'lere karşı değilim ama …" Bu formülasyonda boş bırakılan yerleri "Kürtlere, Alevilere, Romanlara, Türkiye'de çalışan yabancı kadınlara" gibi sözcüklerle doldurduğumuzda, aslında ayrımcılığı bu türden açıklamalarla üzeri örtülü hale getirme, hoşgörülür kılma biçimlerinin günlük konuşmalarda olduğu gibi medyada da ne kadar yaygın olduğunu kolayca fark edebiliriz.

Van Dijk, bu türden "ikiyüzlülüğün" medyanın etnik konulara bakışıyla ilişkili olduğunu; insanların konuşmalarında kanıt olarak kullandıkları ve azınlık gruplarına atfettikleri "olumsuz" özellikleri çoğunlukla bu kişi ve gruplarla birebir ilişkilerde bulunmadıklarından daha çok medyadan edindikleri ve hatırladıkları bilgiler içinden süzdüklerini belirtir (1991:7). Medya, etnik ilişkiler konusundaki yaygın rızanın üretiminde gerekli olan sembolik kaynakların kontrolüne sahiptir. Bu kontrol gücü, haber değeri atfetme pratikleri, haber kaynakları ve politik-ekonomik güç gruplarıyla ilişkiler, istihdam politikaları ve profesyonelleşme gibi haber üretim sürecinin iç dinamikleri de dikkate alındığında, ırkçılık karşıtı görüşlerin kamuoyunun gözünden gizlenmesinde medyaya ayrıcalıklı bir yer verir.

Amerika ve Avrupa'da medyanın ırk ilişkileri ve etnik/kültürel farklılıkları haberleştirme biçimi üzerine yapılan, tarihi 1960'lı yıllara kadar uzanan çok sayıdaki çalışma, yukarıda medyaya atfedilen işlevi somut örneklerle doğrulamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde Kerner Komisyonu, 1960'lardaki *Sivil Haklar Hareketi* sırasında ortaya çıkan ayaklanmalar ve kargaşayı araştırırken bu konuya da eğilmiş, medyanın ırk ilişkilerinin altında yatan problemleri ve çatışmaların neden ve sonuçlarını yeterince yansıtmadığını saptamıştır (akt. van Dijk 1991:11). Takip eden çalışmalar da siyahların suç ve düzen bozucu eylemlerle ilişkilendirilerek temsil bulduklarını, karşılaştıkları ayrımcılık, eğitim, konut, sağlık hizmeti yetersizlikleri ya da siyahlar için önemli olan geçmiş sivil hak kazanımları ve yoksullukla mücadele gibi konulara ulusal ve yerel basının yeterli ilgi göstermediğini (Lowenstein, 1967; Lyle, 1968; Johnson, Sears ve McConahay 1971; Knopf 1975; Martindale, 1986; Daniel ve Allen, 1988); Latin Amerikalıların ve diğer azınlık grupların siyahlarla benzer şekilde stereotipleştirilmiş bir çerçeve içinden, suçla, uyuşturucu satışı ve kullanımıyla ilişkilendirilerek, çalışamayacak kadar tembel, sorunlu

insanlar olarak ve biz/onlar ayrımı içinden haberleştirildiğini (Wilson ve Gutierrez, 1985) göstermektedir. Siyahlar, bu haberlere göre yalnızca spor ve eğlencede başarılı olabilmekte, beyazlar ve siyahların bir arada temsil bulduğu durumlarda beyaz haber aktörleri daha güçlü ve kontrol sahibi olarak görülmekte, siyah haberci ve haber editörlerine çok düşük oranlarda iş verilmekte, ırk konularında bile beyaz uzmanların ve politikacıların sözüne başvurulmaktadır (Daniel ve Allen, 1988; Greenberg ve Mazingo, 1976).

Farklı göçmen gruplarını bir arada barındıran Kanada'da ise, basının "ideal göçmenler" olarak nitelediği Batı Avrupalı ve İngilizlerin karşısında Fransız Kanadalıları, Güney ve Doğu Avrupalıları, Hintlileri, Çinlileri, Japonları ve Latin Amerikalı göçmenleri ya görmezden geldiği ya da stereotipleştirilmiş ve ırkçı bir çerçeve içinden –beyazların istihdamı karşısında bir tehdit ya da potansiyel suçlular olarak- tanımladığı, azınlık kadınlarına ise hiç yer vermediği saptanmıştır (Indra, 1979).

İngiltere'de 1970'lerden bu yana göçmenler, azınlıklar, etnik konularla ilgili yürütülen çalışmalar Amerika ve Kanada'dakine benzer sonuçlar ortaya koymaktadır. Hartmann ve Husband'ın çalışması (1974) beyaz olmayanların İngiliz toplumunun içsel bir parçası olarak görülmediklerini, basının İngiltere'nin beyaz insanların yaşadığı bir ülke olduğu imajını yansıtmaya devam ettiğini göstermektedir. Medya, bir yandan azınlık grupların ayrımcılığa maruz kaldığını ileri sürerken diğer yandan bunların bir problem ya da bir tehdit olduğu izlenimini yeniden üretmeye devam etmekte, Asyalı mültecilerle ilgili olumsuz hikâyeler aktarmaktadır. 1960'larda göç sorununa odaklanan ve göçmenleri dışsal bir tehdit olarak tanımlayan İngiliz basını, 70'lerden itibaren onları "içerideki yabancılar" olarak görmektedir (Troyna, 1981). Hall ve arkadaşlarının (1978;1980) *Kültürel Çalışmalar Merkezi* bünyesinde yürüttükleri çalışmalarda da, medyada ırkların temsili sorunu, toplumsal olarak paylaşılan ırksal tutumlar, haber değeri atfetme süreçleri ve haber üretimini belirleyen ideolojiler, haber okuma /alımlama pratikleri açısından irdelenmektedir. Yakın tarihli çalışmalara bakıldığında, İrlanda'da yazılı basının göçmenleri ötekileştirmesi üzerine yapılan bir çerçeve analizi çalışmasında İngiltere'dekine benzer biçimde medyanın kamuoyunda göçmenlere yönelik korkuya dayalı bir temsilin oluşmasına katkıda bulunduğu belirlenmiştir (Haynes ve ark., 2006). Karim Murji (2006), İngiltere'de Irksal Eşitlik Komisyonu'nun (Commission for Racial Equality-CRE)[3] reklamlarında stereotipleşmiş görüntülerin kullanımı üzerine yaptığı çalışmada, Hartman, Husband (1974) ve Ross'a (1992) atıfta bulunarak, medyadaki stereotipleştirilmiş temsillerin "kolektif sosyal ve kültürel stereotiplerin doğrudan algıların değil, toplumdaki yaygın düşüncelerin yansıması olması nedeniyle" kamuoyu ve popüler hissiyat üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir (262). Çalışma, stereotipleştirmeler ve ırkçılık arasında güçlü bir ilişki olduğunu saptamış ve CRE'nin ırkçılık karşıtı kampanyasının ırkçı stereotipleri yeniden üretmesini sorunlaştırmıştır.

Türklerin göçmen nüfusun önemli bir bölümünü oluşturduğu Almanya'da ise etnik konuların haberleştirilme biçimine yönelik yürütülen sistematik içerik analizlerinde önyargılar ya da kayıtsızlık yoluyla, yerel gazetelerin zenofobik gündelik 'teoriler' oluşturduğu ortaya konulmakta; yabancıların Alman kaynaklarına yönelik tehditler

3 CRE, 1976'da İngiltere'de Irk İlişkileri Kanunu ile ırk ayrımı ile mücadele etmek ve ırk eşitliğini sağlamak üzere oluşturulmuş bir kamu kuruluşudur. 2007 yılının Ekim ayında Irksal Eşitlik Komisyonu'nun (CRE), Özürlü Hakları Komisyonu'nun (the Disability Rights Commission -DRC) ve Eşit Fırsatlar Komisyonu'nun (the Equal Opportunities Commission -EOC) görev ve işlevlerini üstlenen, ayrıca cinsiyet, yaş, din ve inanç, insan hakları konusunda yeni sorumluluklar da yüklenen Eşitlik ve İnsan Hakları Komisyonu'nun (Equality and Human Rights Commission- EHRC) kurulmasıyla birlikte varlığı son bulmuştur. (http://www.equalityhumanrights.com)

olarak değerlendirildiği, Türklerin ve diğer azınlıkların ancak egemen Alman kültürü içinde asimile olduklarında kabul gördükleri saptanmaktadır (Ruhrmann ve Kollmer, 1987). Benzer bir çalışma, 2003 yılında Füsun Alver tarafından gerçekleştirilmiş, yazar Avusturya[4] yazılı basınında yabancıların hangi temalarla nasıl temsil edildiğini, içerik analizi tekniği ile ortaya koymuştur. "Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı" başlıklı bu çalışma, basının yabancılara ilişkin etnik ayrımcılığı yeniden ürettiğine, önyargıların söylemsel olarak üretilmesi ve pekiştirilmesinde "biz ve onlar" ayrımının rol oynadığına dikkat çekmektedir: Yabancıların kültürel ve fiziksel farklılıklarını vurgulayan medya, Avrupa'nın yerlileri ile yabancıları arasındaki gerilimi ve düşmanlığı tırmandırmaktadır. Alver'in bir diğer çalışması olan "Kapitalist Üretim Sürecinde Irkçılık, Futbol ve Medya", medyanın ırkçı tasarımların yaygınlaşmasına aracılık eden futbolla ilişkisini sorunlaştırmaktadır. Alver, "haber üretim sürecinde ticari kaygılarla sansasyonel ve negatif içerikli haber faktörlerine" yönelen medyanın "yabancı futbol takımlarıyla yapılacak karşılaşmalar için aşırı ulusçu hatta yabancı düşmanı ve ırkçı iletilere yer vererek gerginlik yarat"tığını, "futbol karşılaşmaları sonrasında ise, stadyumlardaki şiddeti sansasyonel sunum biçimi ile yeniden üret"tiğini vurgulamaktadır (2008:241). Benzer sonuçlar, Donald Matheson'un İngiltere'de canlı spor yorumları sırasında dolaşıma giren ve sporcuların deri rengine odaklanan ırkçı söylemler üzerindeki yazısında karşımıza çıkmaktadır. Yazar, "ırkçı yargılar[ın], açıkça dile getirilmemekle birlikte, yayıncı ve dinleyicinin spor olaylarında ne olup bittiğine dair paylaşılmış bilişlerinin önemli bir kısmını" oluşturduğunu ortaya koymaktadır (2005: 155).

11 Eylül'ün ardından batıda yükselen İslam karşıtlığı da ırkçılık-ayrımcılık konusunda araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Nancy Caro Hollander (2010) ABD'de İslam karşıtı önyargıların dayandığı "etnik ötekine ilişkin psişik kullanımları" araştırdığı çalışmasında, 11 Eylül terörist saldırılarının Araplara ve Müslümanlara karşı düşmanlığı nasıl beslediğini ve bu önyargıların ABD'deki beyaz ırkçı gelenekten beslendiğini saptamıştır. Meer ve Modood (2009) da Avrupa'da Müslüman azınlıkların gerçek ya da algılanan Müslümanlıkları nedeniyle Yahudiler gibi diğer dinsel azınlıklara göre daha az sempati görüyor olmalarının nedenlerini araştırırken gazetecilerle görüşmeler yaparak medyanın İslamofobi ve kültürel ırkçılık arasındaki ilişkiye katkısını tartışmaya açmışlardır. Er ve Ataman, "Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine"(2008) başlıklı çalışmalarında Avrupa Birliği Kurulları tarafından oluşturulan "İslamofobi" ile ilgili raporları irdelemişlerdir. "Günümüzde, yaşanan terör olaylarının demokrasi ve insan haklarının beşiği olarak kabul edilen Batı dünyasında Müslümanlara karşı var olan ön yargıları iyice pekiştirdiğini" (2008:1) iddia eden çalışma, bu tür önyargıları ortaya çıkaran önemli unsurlardan birinin "Müslümanların kendi dünya görüşü ve geleneksel yaşam tarzlarıyla Batı toplumlarının sosyal yapıları içinde kendilerine rol edinme çabaları" olduğunu ileri sürmektedir. Avrupa'da İslamofobinin "özellikle 11 Eylül olayları ile birlikte

4 Avusturya'da ırkçı söylemler üzerine yapılan bir diğer çalışma, Ruth Wodak ve Martin Reisigl tarafından gerçekleştirilmiştir. Yazarlar, savaş sonrası Avusturyası'nda anti-semitik gündelik söylemleri inceledikleri çalışmalarında Yahudi düşmanlığının kamusal alanda, özel alanda ve politik çevrelerde 1945 sonrasındaki dönemde de çeşitli söylemsel biçimler aracılığıyla devam ettiğini ileri sürmektedir. Çalışma, bir yandan antisemitik kodları içeren söylemler her yere yayılırken ve özellikle kamusal alanda geleneksel antisemitik içerik ve kalıpyargılar yeni ve ustalıklı söylemler içinde ifade edilirken, diğer yandan da politik toplantılar ve özel konuşmalar içindeki antisemitik öğelerin eskisi gibi açık ve kesin bir şekilde devam ettiğini ve sadece Yahudi düşmanlığı yapmanın sıfatlarının değiştiğini ortaya koymuştur (2001:91-93).

yaygınlaşarak, fiili ve entelektüel saldırıları ifade etmek için" kullanıldığı saptamasından yola çıkan yazarlar (2008:9) bu tür olayları İslam'a karşı bir senaryonun parçası olarak değerlendirmektedirler (14). Arun Kundnani (2007) ise, "Integrationism: the politics of anti-Muslim racism" başlıklı yazısında, İngiltere'de kültürel çeşitliliği ulusal birlik karşısında bir tehdit olarak algılayan muhafazakâr ve liberal politik grupların öngördüğü asimilasyon politikalarının insan hakları ve demokrasi prensipleriyle şekillenen İngiliz kültürel çeşitliliği ile çeliştiğini ileri sürmektedir.

Van Dijk (1991), İngiliz ve Hollanda basınında ırk sorunlarının haberleştirilmesi üzerine yaptığı kapsamlı söylem analizinde önceki çalışmalarla benzer sonuçlar ortaya koymuş; haber başlıklarının yapısı ve biçeminin gazeteciler ve editörler tarafından etnik konularla ilişkilendirilen başlıca temaları ortaya koymakla kalmadığını; etnik azınlıkların bu konular içinde olumsuz rollerle ve göç sorunları, suç, şiddet, etnik ilişkiler gibi stereotipleştirilmiş temalar çerçevesinde tanımlandığını saptamıştır. Ayrıca çalışma kapsamında okurlarla yapılan görüşmeler sonucunda da, basının mevcut kanı ve tutumları sağlamlaştıran etnik bir uzlaşma sağlayarak ırkçılığı yeniden ürettiği, insanların ne düşüneceğinden ziyade etnik konularda nasıl düşüneceği ve konuşacağını şekillendirdiği ortaya konulmuştur. Van Dijk, basının ırkçı tutum ve söylemleri yeniden üreten sembolik işlevinin tek başına ele alınmaması gerektiğini, birçok açıdan politik, ekonomik ve diğer kurumlarla ya da genel olarak elitlerle ilişkili olduğunu belirtmektedir[5] (254).Günümüz ırkçılığının en önemli özelliklerinden birinin inkâra dayalı olarak sürdürüldüğünü *Discourse and the denial of racism (Söylem ve Irkçılığın İnkârı)* isimli çalışmasında ayrıntılı olarak inceleyen van Dijk, basından, ders kitaplarından ve parlamento konuşmalarından aldığı çeşitli metinlerde ırkçılığın inkâra dayalı olarak yürütülme biçimlerini sosyo-bilişsel ve söylemsel olarak analiz etmiş; azınlıklara, göçmenlere karşı ırkçılığın dilsel ve söylemsel pratiklerle üstü örtük, gizli bir şekilde yapılmasına olanak tanıyan "inkâr stratejilerini" ortaya çıkararak, bu stratejilerin elit söyleminin önemli bir karakteristiği olduğunu saptamıştır (1992b)[6].

5 Yazarın basın dışındaki ırkçı kamusal söyleme odaklandığı bir dizi çalışma bulunmaktadır. Amsterdam Ünivesitesi'nde on yılı aşkın süreyle yürüttüğü proje medyada, ders kitaplarında, akademik alanda, iş hayatında ve politik arenada ırkçı söylemlere odaklanmıştır. *Elite Discourse And The Reproduction Of Racism* (Elit Söylemi ve Irkçılığın Yeniden Üretimi) isimli çalışmasında van Dijk; basında, ders kitaplarında, akademik metinlerde ve parlamento konuşmalarında etnik olaylar ve azınlıklar hakkında bazı önemli söylem biçimlerini sistematik olarak analiz etmiş, önyargılar ve etnik davranışlarla ilişkili sosyal bilince yerleşmiş etnik içerikleri incelemiştir. İçerik, söylem ve bilişsel analizlerin birlikte kullanılmasının konuya çok disiplinli yaklaşmak olarak önemli olduğunu belirten van Dijk, kurumsal söylemlerin, toplumda ırkçı uygulamaların ortaya çıkmasında ve ifade edilmesinde, meşrulaşmasında ve öğrenilmesinde kişilerarası metinler ve konuşmalar kadar önemli rol oynadığının altını çizmektedir (1992a: 2-8). Avrupa ve Kuzey Amerika parlamentolarındaki ırkçı siyasal söylem üzerine yürüttüğü çalışmasında ise, "politikacıların ırk ve etnik ilişkiler, göçmenler, sığınmacılar ve diğer azınlıklar hakkındaki konuşma biçimlerini ve –söylemlerinin medyada yer alması aracılığıyla- beyaz egemen toplumlarda etnik oydaşmaya nasıl katkıda bulunduklarını" incelemiştir (1997: 31). Van Dijk, eşitlik, hoşgörü, yardımseverlik gibi insani değerlerle donanan bu tür konuşmaların, aynı zamanda göç ve azınlık ilişkileri gibi konular gündeme geldiğinde elit ırkçılığa özgü unsurları barındırdığını ortaya koymuştur. İspanya ve Latin Amerika ülkelerinde ırkçığın söylemsel ve sosyal olarak yapılanma biçimlerine yakından baktığı *Racism and Discourse in Spain and Latin America (İspanya ve Latin Amerika'da Irkçılık ve Söylem)* isimli çalışmasında İspanya parlamentosunda özellikle göç hakkında yapılan dört parlamento tartışmasını ele alan van Dijk, göçün, göç dalgası, negatif göç akışı, heyalan, çığ vb… su metaforları ile anlatılması yanında, göçmenlerin "diğerleri", "yabancılar" vb sıfatlarla tanımlandığını ortaya koymuştur. Ayrıca ders kitaplarında farklı kültürlere ilişkin söylemlerin çocukların diğer kültürlerle ve ülkelerle karşılaşmalarının, kültürel özerklik, çoğulculuk ya da kaba bir asimilasyon açısından entegrasyonunun nasıl olacağını yönlendirdiğini belirterek, bu ayrımcılık pratiklerinin, Müslümanlar, Çingeneler vb azınlık gruplarının Avrupa ülkelerindeki okullarda ayrımcı uygulamalara maruz kalmalarında önemli rol oynadığını ileri sürmüştür (2005). Latin Amerika üzerine yaptığı incelemelerde ise, ırkçılığın kendini gösterdiği ilk pratiklerin, iş, gelir, eğitim, ev vb. yaşam koşullarındaki sosyal eşitsizlikler olarak ortaya çıktığını, ırkçılığın yoksulluğun ilk göstergesi olarak belirdiğini ortaya koymuştur. Aynı kitapta günlük konuşmaların analizine yöneldiği bir başka çalışmasında ise etnik olarak karışık toplumlarda, azınlık grupları ve etnik ilişkilerin günlük konuşmaların başlıca konusu olduğu savından hareket ederek, günlük konuşmalarda üretilen ve pekiştirilen ırkçı-ayrımcı söylem stratejilerini açığa çıkartır. Azınlıklar veya göçmenler hakkında doğrudan kişisel deneyimlerden ve kitle iletişim araçlarından dolaylı olarak öğrendiklerimizle kendi fikirlerimizi formüle ettiğimizi ve böylece resmi olmayan bir şekilde yeniden ürettiğimizi saptayan van Dijk, etnik olaylarla ilgili ortaya çıkan uzlaşmanın "resmi olmayan günlük konuşmalar" içinde öğrenildiğini öne sürmüştür.

6 "Biz değil, onlar…" şeklinde ifadelenen *tersine çevirme*, ırkçılığın sebebini başkasına yönlendirme; *transfer etme*, "biz"e ilişkin olumsuz eylemleri geçiştirme ya da üstünü örterek ifade etme; *yumuşatma*, "onların bazıları medeni, fakat geneli…." vb ifadelerde kendini açığa çıkaran, *ayrıştırma ve* "öyle demek/yapmak istemedim, beni yanlış anladınız" vb. ifadelerde yapılan eylemin ya da niyetin inkâr edilmesi gibi stratejiler, ırkçılığın söylem içinde inkâra dayalı yapılanma biçimlerini açığa çıkarmada belirlenen söylemsel stratejilerdir.

Irkçılığın geleneksel iletişim araçları dolayımıyla meşrulaştırılması ve yeniden üretilmesini konu edinen, yukarıda birkaç örnekle[7] özetlemeye çalıştığımız çok sayıdaki araştırmanın yanı sıra son yıllarda, internet gibi yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla yayılan bilginin de ırkçı/ayrımcı çerçeve ve söylemlerin oluşumundaki yerini tartışmaya açan çalışmaların yaygınlaştığına dikkat çekmek gerekir. Bu türden çalışmalara verilebilecek yakın tarihli iki örnek arasında Cassandra Van Buren'in (2006) Amerikan toplumundaki Arap karşıtı ırkçı tutumları pekiştiren 9/11 sonrası Web Animasyonları üzerine tarihsel bir bakışla gerçekleştirdiği incelemeyi ve Chris Atton'un (2006) İngiliz Ulusal Partisi'nin (BNP) internet sitesini ele aldığı ve partinin üye ve destekçilerini ırkçılığın söylemsel kuruluşuna nasıl dâhil ettiğini irdelediği yazısını örnek verebiliriz.

Türkiye'de gerek ulusal düzeyde gerek yerel düzeyde medyanın ırkçı, milliyetçi ve cinsiyetçi söylemleri eklemleme tarzları ve bunların müzakere edilme biçimleri üzerinde yapılmış çalışmalarda, etnik /dini/ cinsiyet temelli ayrımcılığın, biz ve onlar kurgusunun varlığı saptanmıştır. Örneğin Sevda Alankuş-Kural'ın "TV aracılığıyla yaygın medyanın, toplumun meşru çoğunluğu ve iktidar edenler ile onların karşısındaki her türden gayrı-meşru azınlıklar arası hegemonya mücadelesindeki 'tarafını' resmetmek" (1995:94) amacıyla gerçekleştirdiği "Türkiye'de medya, hegemonya ve ötekinin temsili" başlıklı çalışmasında, çeşitli program türlerinden ve dizi filmlerden seçilen örnekler aracılığıyla dinsel ve etnik ötekilik tiplemelerinin söylemsel kuruluşuna odaklanılmıştır. Çalışma, Kürtlerin televizyon dizilerinde hâkim mitleri yeniden üretecek şekilde, "kriminal dünyanın insanları, dolayısıyla bize de zararları dokunabilecek harici ötekiler" olarak resmedildiklerini (102), türbanlı kadının ise "daha çok öte dünyaya dönük olarak yaşayıp, bugüne aktif olarak katılmayı reddeden birisi olarak stereotipleştiril"irken "iyileştirilebilir öteki" olarak kurulduğunu (97-98) ortaya koymaktadır. Diğer yandan, BİA'nın[8] "Hak Haberciliği" başlığı altında dizileştirerek yayınladığı "Çocuk Odaklı Habercilik", "İnsan Hakları Haberciliği" ve "Kadın Odaklı Habercilik" başlıklı çalışmalar, toplumdaki ayrıcalıksız kesimlerin hak ihlallerine odaklanmakta ve medyanın çocukların (bkz. Alankuş Kural, 2007: 27-28; Erdoğan Tosun, 2007; Duran, 2007; Koman, 2007), kadınların hak ihlallerine nasıl aracılık ettiğini (bkz. Kerestecioğlu 2007; Gülbahar, 2007; Köker, 2007), genel olarak insan hakları ihlalleri açısından medyanın insanı görmezden gelen tutumunun doğurabileceği sonuçların neler olabileceğini (Haksever, 2007: 149); hak ihlalleri ve haber kaynakları ilişkisinin biçimini ve hak ihlallerine ilişkin haberlerin öne çıkarılmasının, hak kuruluşları çıkışlı haberlerin daha çok izlenmesinin önemini (Samer, 2007:129) ele almaktadır. Nilgün Gürkan ise yine BİA tarafından yayınlanan *Medya ve Toplum* başlıklı kitapta yer alan yazısında, Türkiye'de merkezi basının "ulusal birlik ve beraberlik kaygısının korunması ve var olanı savunma mücadelesi"nin önemli bir parçası olma konumunu sürdürdüğünü (2005:155-156), başka bir deyişle kendini "toplumsal

7 Çoğunlukla Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'da yürütülen bu çalışmaların yanında, ırkçı tutumu ile İnsan Hakları Komisyonu'nun soruşturmasına da konu olan Güney Afrika basınının da araştırmacıların ilgisini çektiğini burada saptamak gerekir. Kevin Durrheim ve arkadaşları (2005), basınının ırkçılığı inkâr ederken ortaya koyduğu söylemsel stratejiler üzerine yaptıkları çalışmada medyanın kaydırmaca, yer değiştirme, görecelileştirme, önemsizleştirme, tersyüz etme gibi stratejilerle önyargıları akılcılaştırma yönünde kabul edilebilir argümanlar geliştirdiğini ve siyahların deneyimini marjinalleştirdiğini belirlemişlerdir. Batı dışı toplumlardaki ırkçı söylemi konu edinen bir diğer çalışma Hana Herzog, Smadar Sharon ve Inna Leykin (2008) tarafından gerçekleştirilmiştir. İsrail yerel medyasında Filistinli yurttaşlarla ilgili politikalara yönelik ırkçılık kavramının ne zaman ve nasıl kullanıldığını konu edinen çalışma 1990'lı ve 2000'li yıllarda ırkçılığın kurumsallaşmış ve kapsayıcı bir söylemsel terim haline dönüştüğünü ortaya koymaktadır.

8 BİA, 1997'den bu yana "bağımsız medya"nın güçlendirilmesi ve günlük haber üretiminin ötesinde, iletişim sürecinin bütün uğraklarını dönüştürme hedefiyle faaliyet gösteren sürekli bir projedir (Ayrıntı için Bkz: www. bianet.org).

istikrarın savunulmasına ada"yan medyanın "bu istikrara tehdit olarak gördüğü her farklı projeyi dışlamak" ve "marjinalleştirmek" (165) yoluyla "popülist milliyetçi" söylemle ilişkilendiğini ileri sürmektedir.

Dört ulusal gazetenin ilk sayfalarında yer alan haber başlıklarında çeşitli grupların, kurumların veya bunların özdeşleştirildiği anlayış ve değerlerin ötekileştirilme tarzları üzerine odaklanılan, Yurdagül Bezirgan Arar ve Nuri Bilgin tarafından kaleme alınan "Gazete Haber Başlıklarında Öteki'nin İnşası" başlıklı çalışmada ise "bir olay veya kişiyi, adlandırma ile etiketleme, etiketleme ile damgalama ya da ötekileştirme arasındaki sınırlar"ın oldukça esnek ve geçirgen olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bezirgan Arar ve Bilgin, "toplumdaki başat grubun temel özellik, değer ve törelerinin öteki olarak algılananlarda bulunmayışı" ve "ötekileştirilenlerin tehdit kaynağı olarak görülmesi"nin ya da "bir olayın faili olarak suçlanarak düşman görülen diğer gruplarla ilişkilendirilmesi"nin haber başlıklarında en sık rastlanan temalaştırmalar arasında yer aldığını saptamıştır: "Bu konjonktürde ötekileştirme, kendi kimliğini negatif bir kutba, kötü bir referans noktasına karşıt olarak inşa etme çabalarının bir ürünü olarak görünmektedir." (2009:153).

Gazeteler üzerinden yürütülen bir diğer çalışma, *Vakit*'in birinci sayfaları ve manşetlerini "millet" ve "milletin düşmanları" ikiliğinin söylemsel kuruluşu açısından irdeleyen Onur Bakır'ın "Muhafazakâr Popülizm, Neoliberalizm, Nefret Söylemi ile Aşırı ve Ilımlı İslamcılık Aynı Potada Nasıl Eritilir: Vakit Gazetesi Örneği" başlıklı yazısıdır. Çalışma, yazarın millet kavramını İslam ümmetinin bir parçası anlamında kullandığını belirttiği *Vakit*'in bu söylemsel tercihinin "Türkiye'de yaşayan herkesi Türk olarak tanımlayan asimilasyoncu-inkârcı anlayışla" ilişkisinin zayıf olmadığını, aksine, bir tür mazlumluk konumu ile beslenen ve " 'halk ve halkın düşmanları', 'millet' ve 'milletin düşmanları', 'biz' ve 'bizden olmayanlar'" gibi ikiliklere dayanan popülist (milliyetçi) söylemce beslendiğini ortaya koymuştur (2008:82-83).

Diğer yandan, Köker vd., medya ve milliyetçilik ilişkisini inceledikleri "Seçim Sürecinde Milliyetçi-İslami Tema ve Söylemlerin Yaygınlaştırılması: 2007 Milletvekili Genel Seçimleri Üzerine Bir İnceleme" başlıklı çalışmada, milliyetçiliğin ırkçı ve ayrımcı söylemle ilişkileniş biçimini göz önüne sererken; milliyetçi söylemlerin olağanlaştırdığı biz ve onlar kurgusunun, seçim kampanyalarında, politikacıların konuşmalarında ve medyanın seçimi haberleştirme biçiminde nasıl içselleştirildiğini ortaya koymuşlardır. Ulusal gazetelerin seçimle ilgili haberleri, televizyon ana haber bültenleri, siyasal partilerin kampanya ürünleri ve internet sayfalarının milliyetçi ve İslamcı temaların yaygınlaştırılması bağlamında niteliksel içerik analizi tekniğiyle incelendiği ve siyasal parti liderlerinin seçilen konuşmalarında milliyetçi söylemlerin dolaşım biçimlerinin ele alındığı çalışma, Türkiye'de iletişim çalışmaları ile milliyetçilikleri konu alan yazın arasındaki ilişkinin zayıflığına da vurgu yapmakta; özellikle milliyetçilik ve medya arasındaki ilişkiye dair ortaya konan yazında kimlik inşası açısından daha çok yazılı basının inceleme aracı olarak seçilmiş olmasının alandaki bilgi birikimi açısından yarattığı boşluğa dikkat çekilmektedir (Köker vd, 2008).

Basına odaklanmayan ancak milliyetçiliğin ve onunla eklemlenen ırkçı tavır alışların

toplumsal süreçlerini konu edinen çalışmalar da, medyayı konu edinen çalışmalarla benzer sonuçlar ortaya koymaktadır. Örneğin, Füsun Üstel ve Birol Caymaz, "Seçkinler ve Sosyal Mesafe" (2009) isimli çalışmalarında, "prestijli" orta öğretim ve yüksek öğretim kurumlarından (kamu ve özel) mezun olan, orta üst gelir grubundan, iyi mesleki pozisyonlara sahip, kendisini cumhuriyetçi-laik değerlerlerin taşıyıcısı olarak gören kesimlerin Türkiye siyasetinin temel problemlerine yönelik algı ve temsillerinden hareketle Lozan azınlıkları, Kürtler ve İslâmi kesimlere yönelik sosyal mesafe algılarının komplo teorileriyle beslenen bir tür ötekileştirme dili içinden kurulduğunu ortaya koymuşlardır. Murat Ergin, komplo teorilerine kolaylıkla meyleden bu dilin, Türklük kavramının vatandaşlığın ötesine geçen bir tözsel çekirdeğinin bulunduğunu varsayan "değişmezlik varsayımı"nın tezahürlerinden biri olan "iç ve dış düşmanlar söylemi, azınlıklara karşı önyargılı ifadeler ve yer yer ortaya çıkan yabancı düşmanlığı" ile ilişkisine değinir (2009:406). Ferhat Kentel, Meltem Ahıska ve Fırat Genç (2009) tarafından yapılan, "Milletin Bölünmez Bütünlüğü": Demokratikleşme Sürecinde Parçalayan Milliyetçilik(ler)" başlıklı çalışma da, ırkçı kanıların, tutum ve davranışların oluşmasında etkili olan aktörlerin inşasında rol oynayan milleyetçiliğin gündelik hayattaki görünümlerine odaklanarak "'eski hale', 'bir birlik ve bütünlük mitolojisine' dönüş talebinin kurgulandığı tepkisel dil"in "hem 'ortak tarihi' hem de kolaycı komplocu teorileri seferber etme anlamında 'makro' bir düzeye çağrı yapsa da, esasen herkesin durduğu yerden konuştuğu 'mikro' yaşam alanlarında gerçekleş"tiğini ortaya koymaktadırlar (Aytar, 2009:3). Bu mikro yaşam alanlarını teknolojiyle dolayımlanmış birliktelikler yoluyla dönüştürme potansiyeli nedeniyle son dönemde araştırma konusu haline gelen facebook gibi paylaşım ağları, ırkçı-ayrımcı söylemlerin dolaşıma girmesi ve yaygınlaşmasına zemin hazırlamaktadırlar. Ali Toprak vd. (2009) tarafından hazırlanan "Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook" başlıklı çalışma, "facebook'un "ırkçı, zenofobik ve homofobik örgütlenmeler tarafından oldukça etkin şekilde kullanıl"dığını saptamakta, bu örgütlerin "Facebook'ta açtıkları gruplar üzerinden radikal/aşırı ve etnik milliyetçi propaganda yap"tıklarını, nefret söylemlerini yaygınlaştırdıklarını ortaya koymaktadır (209-210).

Yüksek lisans ve doktora düzeyinde yapılan kimi çalışmalarda ise[9], etnik ve kültürel ayrımcılığın milliyetçi söylemlerin refakatinde ortaya konulduğuna işaret edilmektedir. Ayrımcılığın sistematik varlığını saptayan bu çalışmalardan yola çıkarak, ulusal bütünlüğe, birlik ve beraberliğe, kamu düzenine ve genel ahlak ilkelerine yaslanılarak ayrımcılığın meşrulaştığını söylemek mümkündür. Bunların arasında Türkiye'de, ırkçılık/ayrımcılık sorununu, etnisite ve kimlik ilişkileri, milliyetçilik, uluslararası ilişkiler ve mevzuatlar, kamusal düzenlemeler ve hukuk gibi bağlamlarda ele alan dikkat çekici çalışmaların

9 Tezlerle ilgili literatür taraması ve özeti için Süleyman Güven, İlkay Kara ve Hatice Çoban Keneş'e, ayrıca literatür özetindeki katkıları için Hatice Çoban Keneş'e teşekkür ederiz.

bulunmasına karşın[10], ırkçı/ayrımcı söylemlerin medya yoluyla yaygınlaştırılmasını ele alan ancak sınırlı sayıda çalışmanın varlığından söz edebiliriz[11].

Yukarıdaki örneklerden de görüldüğü gibi, niceliksel ve niteliksel analiz tekniğiyle yapılan araştırmalar içinde, "hangi dilsel kullanımlar ve dilsel stratejiler ayrımcılığı meşru kılan ideolojik çerçevenin söylemsel üretiminde etkilidirler?" sorusu sınırlı sayıda çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmayla, eksik kalan söylemsel yeğlemeleri irdelemek amacıyla yeni bir çalışma tasarımına gidilmiş; söylemsel üretimi olanaklı kılan metin yapıları üzerinde yoğunlaşmak hedeflenmiştir. Bir başka deyişle, etnik ve dinsel azınlık grupları hakkında ne söylendiği/söylenemediğinin ya da yazıldığı/yazılamadığının araştırıldığı bir içerik sorgulamasına gidildiği kadar, bu içeriklerin nasıl formülleştirildiği, üslup ve retorik özellikleri, argümantasyon ve anlatı yapıları da analiz edilmiştir. "Uygarlıkların beşiği", "Medeniyetlerin buluştuğu yer", "700 yıllık hoşgörü" "birlikte yaşama kültürünün zenginliği", "Dinlerin biraradalığı" "Hepimizin kardeş olduğu" klişelerine dayalı adlandırmalarla toplumsal mekânı sabitleyen, "birlik ve beraberlik zamanı"na göndermelerde bulunarak aciliyet zamanı yaratan, dini ve etnik kökeni biz tanımının dışında bırakarak sürekli "sadakat" talep eden, "Irkçı, milliyetçi, şoven değilim ama" cümlesiyle başlayan yazıları sürekli gündemde tutan ulusal basın, Türkiye'de yaşayan hâkim dini çoğunluk karşısında Alevileri sadece "Müslüman biz"in bir parçası olarak gündeme getirdiği gibi, diğer bazı azınlıkları "dinleri", özellikle de "kiliseleri" aracılığıyla işaretlemekte, azınlıkların etnik kökenlerini belirtirken terör, suikast, isyan gibi ortaklığı tehdit eden adlandırmaları kullanmaktan çekinmemektedir. Yabancı kadın işçi fuhuş, uyuşturucu, suç ile birlikte anılmakta, mülteciler yoksulluk ve yoksunluk anlatılarının özneleri olarak kurulmaktadır. Bu durumu saptayan cümleleri tamamlamayabilmek için girişmeyi planladığımız araştırmada, Türkiye'de ayrımcılığın değdiği gruplar üzerine yapılan haberler irdelenmiştir. Bu bağlamda, ulusal ve yerel basında etnik kökene dayalı ayrımcılığın farklı yönelimlerini görmek için ulusal basının şiddet eylemleriyle sürekli yan yana getirdiği Kürtleri konu alan haberlere odaklanılmış;

10 Sözkonusu tezlerden bazıları: Gökdemir, M., (2006), *İfade Özgürlüğü Kapsamında Türkiye'de Dini Azınlıkların Durumu,* Yüksek Lisans, Delibaşı (Savcı), S., (1998), *Kürtlerin Etnik Kökenleri ile İlgili Teoriler,* Yüksek Lisans, Karaman, Y., (1999) *Güneydoğu'dan Göçün Toplumsal Etkileri,* Yüksek Lisans, Ertürk, K., (2000), *Malatya'nın Etnik Yapısının Siyasi Hayata Etkileri*, Yüksek Lisans, Bor, Y., (2005), *Etnik Kimlik Kaynaklı Ayrılıkçı Hareketler*, Yüksek Lisans, Deliceoğlu, S., (2006), *Kuzey Iraktaki Etnik ve Dini Gruplar ve Bölge Politikalarındaki Etkileri,* Yüksek Lisans, Nas, F., (2003), *Türkiye'de Topluluklar Sosyolojisi: Midyat Örneği (Süryaniler, Yezidiler, Araplar ve Kürtler),* Yüksek Lisans, Dursun, İ., (2006), *Kuzey ırak Kürtleri, Ayrılıkçı Kürt Hareketinin Devletleşme Süreci ve Türkiye'ye Etkileri*, Yüksek Lisans, Şeker, N., (2002), *Ethnic Conflicts in Anatolia and the Establishment of The Turkish Republic,* Doktora, Özyurt, S., (1995), *Kültürel Kimlik ve Türkiye'de Birlik Şuuru Açisinden Türk Kimliği Meselesi,* Doktora, İlter, R., E., (2003), *The Ethnic Conflict Factor in Demokratic Consolidation,* Doktora, Kurubaş, E., (2000), *Türkiye'de Kürt Sorununun Uluslararası Boyutu,* Doktora, Öken, M., M., Kemal, (2006), *Türk Modernliği ve Kürt Etnik Milliyetçiliği,* Doktora.

11 Bu çalışmalardan ikisi Hrant Dink ve Orhan Pamuk davaları sürecinde medyanın sözkonusu davalar karşısındaki konumunu ele almıştır. *Avrupa Birliği Sürecinde Basında Milliyetçilik: Orhan Pamuk Davası Örneği* (2006) başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında Ece Koçal, Orhan Pamuk'un Türkiye'de azınlıklarla ilgili soykırım açıklamasının ardından başlayan yargılama sürecinde, köşe yazarları arasında bir bölünme olduğunu saptar. Merkez basında yer alan köşe yazarlarının söylemlerinde farklı türden milliyetçiliklerin hayat bulduğunu öne süren Koçal, yazarların kimisinin Pamuk'un Türk imajına zarar verdiği, kimisinin ise açıklamalarının düşünce özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini savunduklarını belirterek, Orhan Pamuk'un yargılanma sürecindeki tartışmaların, milliyetçi söylemin gücünü gösterdiğini iddia eder. *Türkiye'de Basının Kamuoyu Oluşturması, Örnek Olay: Hrant Dink'in Hedef Haline Gelen Bir Siyasal Figüre Dönüştürülmesi* (2007) başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında ise Göktaş, Hrant Dink örnek olayından hareketle, Türkiye'de egemen kamusal alanda Türk milliyetçiliğinin temel değer olduğu, ırkçı bir ideolojinin argümanlarının "milli birlik ve beraberlik" söylemiyle sunulduğunu öne sürer ve azınlıkların bu kamusal alanda ancak öteki olarak konumlandırıldığını ve anayasal çerçevenin çizdiği vatandaşlık tanımının bile gerisinde ırkçı bir ayrımcılığın hedefi olduğu sonucuna varır.
Etnik azınlıklar, Kültürel Entegrasyon ve Medyada Temsil: Nusayri Örneği başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında, Esin Demirbaş, "kültürel entegrasyon" kavramı odağında Nusayri (Arap kökenli Aleviler) topluluğunun ulusal ve kültürel entegrasyonunda medyanın oynadığı role ve bunun nasıl bir temsil sistemiyle gerçekleştirdiğine odaklanmıştır. Yazılı basında bu toplulukla ve Alevilikle ilgili haber ve köşe yazılarının niteliksel olarak analiz edildiği çalışma, Nusayrilerin de, diğer etnik, dini azınlıklar gibi bir kimlik sorunu yaşadıklarını ortaya koymuştur. Etnik azınlıkların "kültürel entegrasyon"u başarmaları oranında gündeme geldikleri ve klişe temsillerle yer buldukları, bu çalışmanın sonuçları arasındadır.
Tijen Köşetaş, "Türk ve Amerikan Filmlerinde Çingenelere Yönelik Ayrımcılık" (2006) başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında analiz ettiği filmlerde Türk ve Amerikan toplumu arasında Romanlara yönelik ırkçı tutum konusunda benzerlik olduğunu saptar. Köşetaş, sinema filmlerini analiz ederek Romanlara karşı ırkçı tutum barındıran ve özgün yaşam tarzları konusunda gerçek olmayan bir imaj inşa eden söylemin altını çizer.

medyada gayr-ı Müslimler olarak nitelenen Ermeniler, Rumlar, Yahudiler ve Süryanileri konu alan diğer haberlerdeki "yabancılık" vurgusu, göçmenleri ve mültecileri konu alan haberlerle ortaklanmaya çalışılmıştır. Bu haberler içinde özellikle yabancı kadınlarla (turist kadınlardan evlilik yoluyla Türkiye'ye gelen kadınlara kadar geniş bir yelpaze içinde) ilgili olanlar, hem cinsiyet temelli ayrımcılığın hem de etnik kökenli ayrımcılığın kesiştiği yeri göstereceği için özel bir önem atfedilerek irdelenmeye çalışılmıştır. Bu noktada, Balibar'ın, "ırksal nitelikler"in "ister psikolojik ister bedensel olsunlar her zaman için cinsiyet farklılığına dair metaforlar" olduğu yönündeki saptamalarını göz önünde bulundurmak gerekmektedir (2007:76). Ayrımcılığın cinsiyetçi söylemini tartışabilmek için bakılması öngörülen bir diğer haber öbeği de eşcinsel ve travestileri konu almıştır.

Yöntem

Çalışma, 2006 yılını ve 2007 yılının ilk ayını kapsamaktadır. Bu dönemin seçilmesinde, 2006 yılında Türkiye gündeminde Hrant Dink'in Türklüğe hakaret suçlamasıyla 301. Maddeden yargılanması; Elif Şafak'ın aynı suçlamayla yargılanması; Avukat Kemal Kerinçsiz'in bu davalar sırasında saldırgan ve ırkçı olarak nitelenebilecek bir üslupla yaptığı açıklamalar; Orhan Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülü'nü alması ile 2005 yılında Ermeni Soykırımı hakkında yaptığı açıklamanın yeniden gündeme gelmesi; Fransa Parlamentosu'nun Ermeni soykırımının inkâr edilmesini cezalandıran bir yasayı kabul etmesi gibi olaylar çerçevesinde ırkçı söylemlerin yaygınlaşması esas oluşturmaktadır. Bilindiği gibi, Hrant Dink'in kimi çevrelerce hedef gösterilmesine kadar varan suçlamalarla yükselen gerilim 2007 yılının Ocak ayında öldürülmesi ile yeni bir boyuta taşınmış, basında ırkçılık karşıtı söylemlerle cinayeti meşrulaştırmasa bile hafifletici nedenlerini sıralayan ifadeler bir arada yer bulmuştur. 2006 yılında ayrıca Rahip Santoro cinayeti, Şemdinli davası, PKK'dan kaçan kadın teröristlerin PKK kamplarında tecavüze uğradıklarıyla ilgili haberler, töre cinayetlerinin Kürt kültürüne özgü olduğuna ilişkin haberler, İsmailağa Cemaatinin önde gelenlerinden birinin öldürülmesi ile meydana gelen olaylar; Cübbeli Ahmet Hoca haberleri, Papa'nın Türkiye ziyareti; Alevilere zorunlu din dersi ile ilgili AİHM kararları, üniversitelerde başörtüsü yasağı ile ilgili haberler, Yunanistan'la yaşanan mülteci krizleri, seks işçisi olarak kullanılan ve/veya suça bulaştırılan yabancı kadınlar ve genel olarak turist kadınlarla ilgili haberler dolayımıyla da etnik, politik, kültürel ve cinsiyete dayalı ayrımcılığın çeşitli biçimlerinin söylemsel kuruluşuna yaygın biçimde tanık olunmaktadır.

Çalışma kapsamında incelenecek ulusal gazeteler belirlenirken, ırkçı-ayrımcı içerikleriyle bilinenler değil, ırkçı-ayrımcı görüşlerin kamuoyunda yaygınlaştırılmasına aracılık etmeleri nedeniyle en çok satan gazeteler esas alınmıştır. 2006 yılı içindeki tirajları dikkate alınarak belirlenen üç ulusal gazete olan *Zaman*, *Hürriyet* ve *Posta*'da yer alan haber, köşe yazısı ve yorumlar ana akım yazılı basının yukarıda belirtilen gruplara yönelik önyargılı ve ayrımcı söylemleri yaygınlaştırma biçimleri araştırılmak üzere analiz edilmiştir. Benzer şekilde, yerel basın örnekleri seçilirken de ırkçı-ayrımcı içerikleriyle bilinenler yerine, Türkiye'nin farklı etnik/kültürel yapılara sahip bölgelerinde yüksek tirajları ve okunma oranlarıyla yerel ilişkiler, değer yargıları ve normların yeniden üretilmesine aracılık ettiği öngörülen gazeteler seçilmiştir: Balıkesir, Mersin ve Malatya'nın en çok okunan yerel gazetelerindeki (sırasıyla *Yeni Balıkesir*, *Güneyde İmece* ve *Sonsöz*) haber,

yorum ve köşe yazıları incelenmiştir. Ulusal gazeteler Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi kütüphanesinden, Milli Kütüphane'den, yerel gazeteler ise gazetelerin arşivlerinden temin edilmiştir. Analiz kategorilerinin ve çerçevesinin geliştirilmesinde, van Dijk'ın İngiliz basını üzerine yaptığı çalışma esas alınmıştır (bkz. van Dijk 1991).

Çalışma söylem analizini esas almakla birlikte ilk aşamada ırkçı ve ayrımcı söylemlerin genel dağılımını ve yaygınlığını ortaya koyabilmek ve söylem analizine temel oluşturacak haber ve yazıların yapısal özellikleri ile ilgili kimi saptamalara ulaşabilmek üzere 2006 yılının son üç ayını ve Hrant Dink cinayetinin yaşandığı 2007'nin ilk ayını kapsayan dört aylık dönemde yer alan tüm haber ve yazılar niteliksel içerik analizine tabi tutulmuştur. Zaman ve kaynak kısıtlılığı, niteliksel içerik analizinin çalışma kapsamında yer alan tüm zaman dilimine uygulanmasını engellemiştir.

Çalışmanın içerik analizini esas alan bu ilk bölümünde,

- Öncelikle ırkçılık ve ayrımcılıkla ilişkilendirilen haber ve yazılar, gazetenin adı, tarihi, yazı türü (haber, köşe yazısı, yazı dizisi, yorum) -anlatımda kolaylık sağlamak üzere, özellikle belirtilmesi gerekmediği durumlarda bundan sonra tümü için yalnızca haber veya haber ve yazı ifadesi kullanılacaktır-, haberin boyutları[12] gibi genel özellikleri açısından değerlendirilmiştir.
- Haberde ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriğin bulunup bulunmadığı ayrıştırılarak incelenen gazetelerde yer alan haber ve yazılarda bu konuda ne ölçüde duyarlılık geliştirilebildiği saptanmaya çalışılmıştır. Bu kategoride çoklu kodlama yoluyla ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içerikle bir arada yer bulabilen ırkçı-ayrımcı içeriklerin de saptanması hedeflenmiştir; böylelikle yukarıda belirttiğimiz gibi, van Dijk'ın "ırkçı değilim ama…" ifadelerinin arkasına saklandığını vurguladığı ırkçı-ayrımcı tutumların Türkiye'deki ulusal ve yerel basın üzerinden daha açık biçimde örneklenmesi beklenmiştir.
- Haber ve yazılarda ırkçı-ayrımcı içeriğin bulunup bulunmadığının niteliksel analizi aşağıdaki kategoriler esas alınarak gerçekleştirilmiştir:
  - Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriklerin kimi/kimleri hedef aldığı (ırkçı/ayrımcı olmakla kimin suçlandığı) ve kimi/kimleri konu edindiğinin (kime/kimlere karşı ayrımcılık yapıldığı); gazetelerin bu türden içeriklere hangi konular/olaylar bağlamında yer verdiğinin araştırılması yoluyla medya profesyonellerinin ayrımcılık karşısındaki tutumları; ayrımcılığın hangi türlerini görme, hangilerini görmezden gelme yolunu seçtikleri araştırılmıştır.
  - Gazetenin yayın politikası ve editoryal tercihlerini yansıtması açısından öne çıkan haber başlıklarının ırkçı-ayrımcı içerikleri yansıtma biçimi başlıklarda yer alan sözcüklerin seçimi; aktörlerin ve kaynakların nasıl tanımlandığı, hangi ilişkiler içinde aktarıldığı; cümle yapılarının nasıl olduğu gibi sorular aracılığıyla incelenmiştir.
  - Haber ve yazıların konuları (örn. göç, etnik ve ırk ilişkileri, eğitim, dinsel

12 Haber ve yazı sayısının çokluğu ve çalışmanın kısıtlılıkları nedeniyle haber ve fotoğrafların alanlarının yalnızca analize konu olan ilk ay (Ekim 2006) için ölçülebilmesine neden olmuştur. Bununla birlikte, aşağıda görüleceği gibi, incelenen dönemdeki haber ve yazıların üçte birinin bu ilk ayda yayınlanmış olması bu ölçümlerin bir genelleme yapma olanağı sağlayabileceğini düşündürmektedir.

cemaatler, suç ve terör) ve temalarının (basit cümleler halinde formüle edilmiş bir dizi önerme aracılığıyla) ayrıştırılması yoluyla yazılı basının incelenen dönem içinde ırkçı-ayrımcı söylemlere aracılık eden konusal tercihleri ortaya konmaya çalışılmış; başka bir deyişle basının etnik, dinsel azınlıkları ve ayrıcalıksız grupları hangi konular ve temalar aracılığıyla haberleştirdiğinin haritası oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu haritalandırma girişiminin öncesinde, yapılan bir ön çalışma ile gazetelerde ırkçı-ayrımcı içeriklerle ilişkilendirilen haber ve yazıların oluşturduğu genel anlamsal çerçeve tanımlanmaya çalışılmış; bu çerçeve içinde yapıları gereği ırkçı-ayrımcı tutumlarla kolayca ilişkilendirilebilen bilmezden gelme ve bilme isteminin[13]; görülebilir olguları gizli nedenlerle açıklama eğiliminin kolay kavranabilir, kitlelere hitap eden, basmakalıp yargıları, klişeleri çoğaltma çabalarının (Balibar, 2007a:27-29); "biz değil onlar ırkçı", "herkes bize karşı", "Türkiye aleyhine komplolar düzenleniyor"; "Türkiye'de ayrımcılık/ırkçılık yapılmaz"; "yabancılara, Ermenilere, Kürtlere güvenilmez" gibi önermelere nasıl dönüştüğünün izi sürülmeye çalışılmıştır.

- Balibar'ın "ulusal alanda azınlıklaşmış bir nüfusa yöneltilmiş" iç ırkçılık ve "yabancı düşmanlığının bir uç biçimi olarak ulusal sınırları bir ölçüt olarak" varsayan dış ırkçılık (2007b:53) arasında yaptığı ayrıştırmadan yola çıkarak gazetelerde iç ve dış ırkçılık-ayrımcılık türlerinden hangilerinin yer bulduğu araştırılmıştır. Böylelikle haber ve yazıların dili içine yerleşen ve belli aktörleri hedef alan ırkçı-ayrımcı yapı ve söylemlerin medya profesyonellerinin haber gündemi öncelikleri ve haber değeri atfetme pratikleri ile nasıl ilişkilendiği de ortaya konulmaya çalışılmıştır.

- Yukarıdaki ayrıştırmalarla da bağlantılı olarak, ırkçı-ayrımcı içeriklerin yer bulduğu haberlerde çoğunluk aktörlerinin kim ya da kimler olduğu hem ırkçı-ayrımcı içeriklerin kimlerin ağzından aktarıldığını hem de bu içeriklerin meşrulaştırılmasında kimlere atıf yapıldığını ortaya koyabilmek açısından incelenmiştir.

- Gazetecilik pratikleri içerisinde fotoğrafa verilen önem ve fotoğrafın haberin okurla kurduğu ilişki açısından taşıdığı rol dikkate alınarak haberlerde fotoğraf bulunup bulunmadığı, fotoğrafta azınlık aktörlerinin görüntülerinin bulunup bulunmadığı ve nasıl temsil buldukları (olumlu ya da olumsuz) sorgulanmıştır.

- Haber metninde azınlık aktörlerinin ve çoğunluk aktörlerinin nasıl tanımlandığı (olayın/eylemin mağduru ya da faili olarak) ve bu aktörlerin olumlu ya da olumsuz hangi rollerle ilişkilendirildiği saptanmaya çalışılmış; böylece ırkçı söylemler, pratikler ve temsillerin bir klişeler ağı içinden seçilen farklılık işaretleri ve koruma ya da ayrım imgeleri aracılığıyla üretildiği (bkz. Balibar, 2007a:27-28) de dikkate alınarak, haber metninde çoğunluk aktörlerinin yüceltilmesine ve azınlık aktörlerinin olumlu veya

13 Balibar, "Irkçı karmaşığın çok önemli bir *bilmezden/tanımazdan gelme* işleviyle (ki bu olmadan şiddet, onu kullananlar için bile tahammül edilebilir olmaktan çıkardı), toplumsal ilişkilere dair güçlü bir doğrudan *bilme arzusunu*, bir "bilme istemi"ni, içinden çıkılamaz bir şekilde birbirine karıştırdığını" belirtir (2007a: 29).

olumsuz temsili durumuna aracılık eden kalıpyargıların hangi ortak özellikler aracılığıyla kurulduğu araştırılmıştır.

Kodlama, araştırmacılar tarafından ön eğitimden geçirilen doktora öğrencileri tarafından gerçekleştirilmiş, kodlama formlarındaki sayısal veriler SPSS programı kullanılarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci aşamasını oluşturan söylem analizi, içerik analizine konu olan dört aylık süre içindeki haber öykülerinden ve yorum/köşe yazılarından seçilen örneklerin yanında, 2006 yılının daha önceki aylarında yer alan ve yukarıda sıralanan diğer belli başlı konularla ilgili haberlerden seçilen örnekleri kapsamıştır. Bunun için, içerik analizi için seçilen 1616 haber ve yazının yanında, 2006 yılının geri kalanına ilişkin genel bir tarama yapılarak farklı konu ve tema kategorilerinden ırkçı-ayrımcı içerikleriyle dikkat çeken 831 haber ve yazı daha saptanmış, daha sonra toplam 2447 haber ve yazı içinden 331'i söylem analizi[14] için seçilmiştir.

Çalışmada haber söylemleri üzerine yürütülen analiz aşağıdaki evrelere odaklanmıştır[15]:

- Analizin ilk evresinde haber başlıklarının içerik ve yapıları ele alınmıştır. Başlıklar, önemli metinsel ve bilişsel işlevler ortaya koyarlar. Metinde aktarılan en önemli bilgiyi özetleyip, haberin ana konusunu ifade ederler. Aynı zamanda haberin ilk göze çarpan kısmı olmaları nedeniyle okur haberin ne hakkında olduğunu anlamak için başlıklara başvurur; hatta okurların çoğunun başlıklardan ötesini okumadığı bilinmektedir. Başlıktaki enformasyon, okurun hafızasında haberin anlaşılması için gereken bilginin çağrıştırılmasına da yol açar. Ayrıca hafızada haberde aktarılan olayın temsiline yönelik örgütleyici bir ilke oluşturur. Başlıklar, olayla ilgili en önemli bilgiyi aktardıkları için anlamlandırma sürecini de yönlendirecek, belli bir bakış açısını üreteceklerdir. Haber üretiminin günlük rutinleri içinde de başlıkların önemli bir yeri vardır. Okurlar gibi muhabirler de kaynaklarından edindikleri bilgileri anlamak ve hatırlamak için başlıkları kullanırlar; çoğunlukla başlıklar muhabirler tarafından değil editörler tarafından hazırlanır ve onlar sadece başlığın haber metnini en iyi şekilde özetlemesi ile ilgilenmez, bunun yanında okur için çarpıcı-çekici olacak ya da gazetenin yayın politikasına en uygun düşecek başlığı da bulmaya çalışırlar. Bu nedenlerle başlıklar çoğunlukla ideolojik imaları barındırmaktadırlar.
    - Başlıklar düzeyinde yürütülen inceleme ilk olarak çalışmaya konu olan dönemde ırkçı-ayrımcı söylemle ilişkilendirilebilecek kaç haber ve yazı başlığının bulunduğunu, bunların haberlerin konularına ve gazetelere göre dağılımını ele almaktadır.
    - Bunun ardından, başlıklarda kullanılan sözcükler incelenmiş, sözcük seçiminin durumun tanımlanmasında oynadığı rol açığa çıkarılmaya

14 Söylem analizi, öncelikle dilin kullanımı ve iletişime dair bilişsel, sosyal, tarihi, kültürel ve politik bağlamların haber içerikleri, anlamları, yapıları ve metinlerinin içine nasıl işlediği sorusu üzerine odaklanmış; söylemin bu bağlamların yapısının nasıl içsel bir parçası olduğunu ve bunlara katkıda bulunduğunu araştırmıştır. Bu çerçevede, haberlerin örgütlenmesi ve anlamlarında sosyal ve politik yapıların oynadığı rol kadar, haberlerin okurların sosyal-bilişsel gelişimi ve değişiminde, elit görüşlerinin meşrulaştırılması ve yeniden üretilmesinde nasıl yer aldığı soruları da ele alınmıştır.

15 Aşağıda analiz kategorilerine ve bu kategorilerin işleyişine dair açıklamaların tümü, örnekler hariç olmak üzere, Van Dijk'ın 1991 tarihli çalışmasından özetlenerek aktarılmıştır.

çalışılmıştır. Örneğin, Türkiye'de fuhuş çetelerinin eline düşen yabancı uyruklu kadınlarla ilgili haberlerin başlığında bu kadınları ifade etmek için "seks kölesi" sözcüklerinin seçilmiş olması, bu kadınlara ilişkin belirli bir yargıyı haberin başlığına taşımaktadır. Böylece haberin başlığı yalnızca durumu özetlemekle kalmamakta, bu kadınlar hakkında ne düşüneceğimizi de belirlemektedir.

- Başlıklarla ilgili analizin bir diğer aşamasını başlık yapılarının incelenmesi oluşturmaktadır. Başlıkta yer alan sözcükler arasındaki ilişki haber aktörleri arasındaki ilişkileri ve bunların rollerini belirlemektedir. Başka bir deyişle, eylemin aktörlerinin ya da mağdurlarının kim olarak tanımlandığı eylemi ve aktörleri nasıl anlamlandıracağımızı da belirleyecektir. Bu çerçevede, aktörlere yüklenen rollerin olumlu, nötr ya da olumsuz eylemlerle ilişkilendirilmesi de önem taşımaktadır. Örneğin "gösterici polis panzeri ile duvar arasında sıkışarak öldü" cümlesi göstericiyi olumsuz bir durumla ilişkilendirirken kendi ölümünden sorumlu aktif bir özne olarak kurmakta; polisin ise bu ölümdeki rolünü gizlemektedir (bkz. Köker ve Doğanay, 2004). Bu aşamada tüm başlıklar, haber aktörlerinin kimler olarak tanımlandığı ve başlıca haber aktörlerine belli roller, eylemler ve ilişki biçimlerinin hangi sıklıkta yüklendiğini saptamak üzere kodlanmıştır.
- Belli başlı öykülerin/olayların başlıklarda nasıl tanımlandığına odaklanılarak başlıkların niteliksel özellikleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Böylece başlıklarda aktörlerin sosyo-politik konumlarının tanımlandığı ideolojik imalar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

- İkinci olarak haberlerin konusal ve tematik analizi yapılmıştır. Tematik analiz basının etnik ilişkileri hangi içeriklerle haberleştirdiği hakkında bilgi verir: "Basın etnik konularda ne yazıyor ya da yazmıyor", "neden" ve "nasıl" soruları bu yolla yanıtlanmaya çalışılmıştır. Söylemsel işlevlerinin yanında temalar haber sosyolojisi ve psikolojisinin farklı boyutlarını yansıtırlar: Konuların seçimi ve metinsel oluşumu haber üretim rutinlerinin bir ürünüdür ve haber üreticilerinin olayla ilgili en önemli bilgi olarak neyi yorumladığını ortaya koyar. Bu yönleriyle temalar profesyonel, sosyal ve kültürel ideolojilerin karmaşık ağını, egemen grupların azınlıklar hakkındaki etnik konsensüsünün gündemini ve önceliklerini yansıtır. Diğer yandan, temalar "anlamsal üstyapılar" olarak işlerler; haberdeki enformasyon bütününü özetledikleri için iletişimde önemli işlevler görürler. Bazı temalar diğerlerine göre daha yüksek bir hiyerarşik konumdadır ve bazen de bu konum haberciler tarafından manipüle edilir; daha alt düzeydeki bir tema başlığa taşınma yoluyla öne çıkarılabilir. Bu durum, okurların metni yorumlama biçimini de etkileyecektir. Örneğin, azınlıkların karıştığı bir kentsel şiddet olayı anlatılırken olayın sosyal ardalanı arka plana atılıp adli boyutu öne çıkarılabilir. Alternatif bilgi kaynakları olmadığı sürece, bu durum okurların dünyayı algılama biçimini; dolayısıyla da belli etnik olaylar ve durumlarla ilgili temsillerini etkileyecektir. Bu çerçevede haberlerin tematik analizinin, gazeteciler için etnik konularla ilgili en önemli enformasyonun ne olduğu ve bu önem sıralamasının ardında yatan genel bilgi, tutum ve ideolojilerin neler

olduğunu ortaya koyması beklenmektedir.

- Bu aşamada ilk olarak van Dijk'ın *Racism and the Press* (1991) başlıklı çalışmasında geliştirdiği söylem analizi yöntemi takip edilerek haberlerin konuları ayrıştırılmıştır. Temadan farklı olarak konular, "göç", "suç", "eğitim" gibi tekil kavramlardır. Her haberin kendine özgü temaları vardır ve bunlar tek bir kavramdan değil, karmaşık bir kavramlar yapısından oluşur; temalar belirli olaylara, eylemlere veya kişilere yöneliktir. Bu çerçevede, her haber en çok ilgili olduğu en fazla üç konu açısından kodlanmıştır. Bu konu kategorileri içinde belli başlı tarafların/unsurların kimler/neler olduğu, rolleri ve birbirleriyle ilişkilerinin ne olduğu üzerinde durularak haber aktörleri ile konusal dağılım arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır.
- Konuların analizinin ardından, en çok rastlanılan tema ve anlam yapıları üzerinde durulmuş ve konular içinde başlıca hikâyeleri temsil eden belli başlı tema dizileri seçilerek analiz edilmiştir.

- Üçüncü olarak, haber şemaları ve argümantasyon yapıları ele alınmıştır. Haberler, belli bir çizgisel düzen ve hiyerarşik örgütlenme sergileyen bir dizi uylaşımsal kategoriden oluşur. Haber metinleri *manşetler* ve *başlıklardan* oluşan bir "özet" kategorisiyle başlar. *Ana olay*, haber metninin gövdesini oluşturan bir diğer zorunlu kategoridir. Haberde aktarılan olayla ilgili enformasyonu örgütler. Bu iki kategori, tüm haberlerde bulunan zorunlu aşamalardır. Kimi haberlerde olay, bir *arka plan* kategorisi eşliğinde verilir. Arka plan bilgisi olayın bağlamına ya da tarihine ilişkin olabilir. Ayrıca, bir olay dizisinin parçası olarak da aktarılabilir. Olayın en yakın nedeni ya da daha önce olup bitenler, *önceki olaylar* kategorisi içinde aktarılabilir. Ya da aktarılan olay başka sonuçları doğurmaktaysa *sonuçlar* kategorisi yer alır. Bu sonuçlar, haber metni içinde ana olay haline de gelebilir; çünkü haber yapısı içinde iki ya da daha fazla olay tazeliği dikkate alınarak aynı önem içinde aktarılabilir. *Sözlü tepkiler* kategorisi, başlıca haber aktörlerinin ana olaylarla ilgili kanılarının aktarılmasıdır. Haberciler olayları özetlerken insanların bunlar hakkında ne dediğini de aktarır. Böylece olaylar hakkındaki yorumları ve görüşleri aktarma olanağı bulurlar. Son olarak, haber metinlerinde *yorumlar* kategorisinin de bulunması olasıdır. Ana olayın değerlendirilmesi ya da bir sonraki aşamada ne olacağına dair öngörü veya beklentilerin aktarılması bu kategori aracılığıyla gerçekleşir. Özellikle köşe yazıları ve makalelerde bu kategorinin kullanıldığı görülür. Bu kategorilerin kendi iç işleyişlerinde de bazı kurallar vardır. Örneğin hepsinde, en önemli enformasyon ilk sırada verilir. Tazelik, ilgililik/ilginçlik, haber değeri taşımak gibi unsurlar da benzer bir önem sıralamasını oluşturur. Haber yapısındaki bu yukarıdan aşağıya sıralama, okurun gazetede okuduğu bir olay hakkındaki zihinsel modellemesini de etkileyebilir.

- Haber metinlerinin olduğu gibi diğer yazı türlerinin de, daha karmaşık olmakla birlikte, kendilerine özgü şematik örgütlenmeleri vardır. Yorumlar, köşe yazıları ve makaleler gazetelerin ideolojilerinin formülleştirildiği yerlerdir. Sosyal durumları anlamlandırmaya yönelik ortak-duyusal çerçeveler sunarlar. İknaya yönelik işlevleri nedeniyle zengin bir argümantasyon yapısı içerirler. Genel olarak argümanlar bir gerekçe ve bir sonuç kategorisinden

oluşur. Gerekçeler, sonucu olası ve inanılır kılacak belli gerçekliklerle ilgili saptamalar, genelleştirmeler ya da diğer bilgi ve kanıları içerirler. Ayrıca argümantasyonda gizli bir diyalog ilkesi işler; teksesli metinlerde bile yazar olası itirazlara ya da karşıt savlara yanıt verecek argümanlar kullanır. Örneğin bir durumun/olayın tanımlanması, açıklanması, olası sonuçlar ve öneriler bu argümantasyon yapısının başlıca aşamaları olarak belirebilir. Ayrıca biz ve onlar ayrımı içinde şekillenen aktörlere ve bunların nasıl tanımlandığına, retorik unsurların kullanımına ve bütün bunlar kanalıyla ideolojik değerlerin nasıl yapılandırıldığına da bakmak gerekir.

- Alıntılar ve kaynaklar: çoğunlukla gazeteciler haberlerini hazırlamada başkalarının tanıklıkları, basın konferansları ve açıklamaları, diğer medya metinleri, raporlar, mülakatlar, telefon görüşmeleri, resmi belgeler, kitaplar vs. gibi diğer kaynak metinlere başvururlar; bunlar gazetecilerin haberlerini yazarken kullandıkları söylemsel materyallerdir ve bu metinlerin içinden ilgili bilginin seçilmesi ve özetlenmesi gerekir. Yapılacak alıntılar, birçok işlevin yanında öznel yorumların, açıklamaların, kanıların aktarılmasına da olanak tanır. Bu noktada, "Kim konuşuyor, sözlerine başvurulan haber aktörlerinin ne sıklıkta, ne ölçüde, hangi konuda görüşlerini açıklamasına izin veriliyor?" soruları, azınlıkların basına erişimi ve haberlerde alıntılanma şartları hakkında da bilgi vermeleri nedeniyle önem taşımaktadır. Özellikle haberlerin anlamsal yapısının çekirdeğini oluşturan –haber metninin bir nevi özetini sunan- başlıklarda aktörlerin sözlerinin alıntılanma veya aktarılma biçimleri, medya profesyonellerinin aktörler karşısındaki konumlanışlarını da ortaya koymaktadır. Bu aşamada ilk olarak azınlık ve çoğunluk aktörlerinin başlıklarda alıntılanma oranları saptanmış, ardından bu aktörlerin hangi temalardaki haberler içinde alıntılandıkları üzerinde durulmuştur.

- Söylemin yerel/mikro düzeylerini araştırmak üzere haber söyleminin ideolojik çerçevesini oluşturan yerel anlam yapıları ve stratejileri üzerinde durulmuştur. Bakış açıları, önkabuller, imalar, çıkarımlar, belirsizlikler, soyutlamalar, örtmeceler, inkârlar, hafifletici sebepler, gülünçleştirmeler, abartmalar, gizlemeler, bahane bulmalar, kurbanı suçlamalar, karşılaştırmalar, karşıtlık kurmalar, olumsuzlamalar ve genel olarak olumlu kendi sunumu karşısında olumsuz öteki gibi anlamsal öğelerin barındırdığı dolaylılık ve üzeri örtülülük altında basının ideolojik kanı ve tutumları yansıtılmaktadır. Analizin bu aşamasında, bu türden anlam stratejilerinin arkasına gizlenen ırkçılığın açığa çıkarılması hedeflenmiştir. Bu çerçevede, önce anlamsal bütünü oluşturan önermeler ele alınmış, daha sonra bu önermelerin nedensellik ilişkileri içinde birbirine nasıl bağlandığına bakılarak haberlerin toplumdaki nedensellik ilişkilerine ilişkin genel tutum, bilgi ve ideolojileri yansıtma biçimine odaklanılmıştır.

- Analizin son evresinde ırkçılıkla ilgili haberlerin ifade düzeyini oluşturan biçem ve retorik üzerinde durulmuştur. Biçem, gazetecilerin azınlıklarla ilgili yazılarında seçtikleri sözcükler ve bu sözcükleri örgütleyen cümle kalıplarıyla ilgilidir. Biçem hem konuşmacının, yazarın kişisel görüşlerini hem de dil kullanımının toplumsal bağlamını ortaya koyar. Retorik ise ses tekrarları ya da mecazlar gibi okurun dikkatini çekmeye yönelen ve böylece belli bir ikna amacını yerine

getiren sözcük seçimlerini ifade eder. Biçemin analizi, belli bir söylem türü ya da durumda anlamı ifade etmek için hangi sözcüklerin kullanımının uygun olduğunu ve sözdiziminin belli anlamları aktarmadaki rolünü ortaya koyar. Retorik analizi ise anlamlarımızı ve inançlarımızı aktarmada en etkili olan yolun hangisi olduğu hakkında bilgi verir. Bu çerçevede, ses tekrarları, uyaklar, benzetmeler, abartmalar, hafifsemeler, düzdeğişmeceler ve karşılaştırmalar üzerinde durulmuştur.

Muhabirler ve sayfa editörlerinin bu konudaki tutum ve algılarına ilişkin bir alan araştırması ve gazete okurları üzerinde yürütülecek bir "alımlama" çalışması hem zaman, hem de bütçe ve araştırmacı konusundaki sınırlılıklar nedeniyle araştırma tasarımının dışında bırakılmıştır. Bu nitelikteki çalışmaların yanı sıra alternatif (radikal) medyadaki ayrımcı söylemler de ayrı bir inceleme konusu olacak kadar geniştir. Bu nedenle bu tür bir inceleme de çalışmanın kapsamına dâhil edilememiştir. Böylece, çalışmada disiplinlerarası bir yaklaşımla sosyal yaşamı niteleyen metin ve konuşma biçimlerine yönelik daha geniş çaplı bir araştırmanın ilk adımlarından birini oluşturmak hedeflenmiştir.

Yukarıda belirlenen analiz çerçevesi içinde, çalışma kapsamında yer alan haber ve yazılar, şu ayrıştırmalar ile irdelenmiştir: İlk olarak, ulusal ve yerel basında ırkçı-ayrımcı çerçevelerin oluşumunu ortaya koymak üzere, ırkçılık-ayrımcılık karşıtı ve ırkçı içeriklerin gazete sayfalarındaki görünümü ele alınmıştır. Bu kapsamda, ırkçı-ayrımcı içeriklerin niteliksel analizine ve ırkçı-ayrımcı söylemlerin özellikle haber başlıklarında nasıl görünürleştiğine odaklanılmıştır. İkinci olarak, ırkçı-ayrımcı söylemlerin yönlendirme, masumlaştırma, abartma, mağduriyet, haklılık, inkâr, tehdit algısı, itiraf gibi ortak açıklayıcı stratejilerine bakılmıştır. Çalışmanın son aşaması, ırkçı-ayrımcı söylemlerin arkaplanını oluşturan anlamların haberin yazım tekniklerine ve diline nüfuz edişine odaklanmıştır. Bu bağlamda, ilk aşamada ırkçı-ayrımcı söylemlerin haber şemaları ve argümantasyon yapılarına nasıl yerleştiğine bakılmış; ardından imalar, karşıtlıklar, ayrıntılar, masumlaştırmalar, haklılaştırmalar, abartmalar, alay ve ironi, suçlama, karşılaştırma, ayrım gibi anlamsal stratejiler yeniden ele alınmış, ayrıca ırkçı-ayrımcı söylemlerin biçem ve retoriğine değinilmiştir.

ULUSAL VE YEREL BASINDA IRKÇI-AYRIMCI ÇERÇEVELER

Çalışma kapsamında üç ulusal ve üç yerel gazetede toplam 1616 haber ve yazı niteliksel içerik analizine tabi tutulmuştur. Bunların 1379'u ulusal gazetelerde 237'si ise yerel gazetelerde yer almıştır. Ulusal basında tirajları dikkate alınarak belirlenen *Zaman*, *Posta* ve *Hürriyet* gazetelerinde ırkçılık-ayrımcılıkla ilgili olduğu saptanan 1513 haber ve yazının dağılımına bakıldığında, ticari yayıncılığın en büyük tekelinin en yaygın ve eski gazetesi olan *Hürriyet*'in 610 haberle (%40) etnik-dinsel gruplara veya farklı kimliklere yönelik ırkçı-ayrımcı içerikteki haber ve yazılara, kararlı bir siyasal çizgiye dayanmayan melez karakterli *Posta*'nın (%15, 234 haber) neredeyse üç misli fazla yer vermesi dikkat çekici görünmektedir. *Hürriyet* ırkçı-ayrımcı söylemleri güncel haberlerin popüler dili içinde yeniden üretmek konusunda daha az çekingen bir tavır benimsemiştir. Irkçı-ayrımcı içerik barındıran haber ve yazıların 443'ü ise (%29) yenilikçi İslamcı siyasete dayanan görüşlerin temsiline aracı olan *Zaman*'da yer bulmuştur. *Posta* gazetesinde diğer iki gazeteye oranla daha az ayrımcı haberin yer almasının nedeni gazetenin habercilik anlayışından kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi anılan gazete melez bir bulvar gazetesi niteliğindedir. Bu nitelik nedeniyle gazetedeki haber sayısı kısıtlıdır. Magazinleştirilmiş haber metinlerinin içine sinmiş ayrımcılığın analiz edilmesi ve çözümlenmesi için niteliksel de olsa içerik analiz tekniği ile yapılmış bir araştırmanın yorumlama yeteneği sınırlı olmaktadır. *Posta* gazetesindeki haber ve yorumlarda ayrımcılığın nasıl çerçevelendiği, söylem analizi tekniği ile yapılacak bir sorgulama ile ortaya konulabilir ki bu, çalışmanın ilerleyen kısımlarında ele alınmaktadır. Tirajı en yüksek üç gazetenin azımsanmayacak oranlarda ayrımcı içerik taşıyan haberi okuyucularına sunmaları ayrımcılığın olağan kabul edilmesine ve onu yeniden üretmede "haklı" gerekçeler sunulmasına katkıda bulunmaktadır (bkz. Şekil 1).

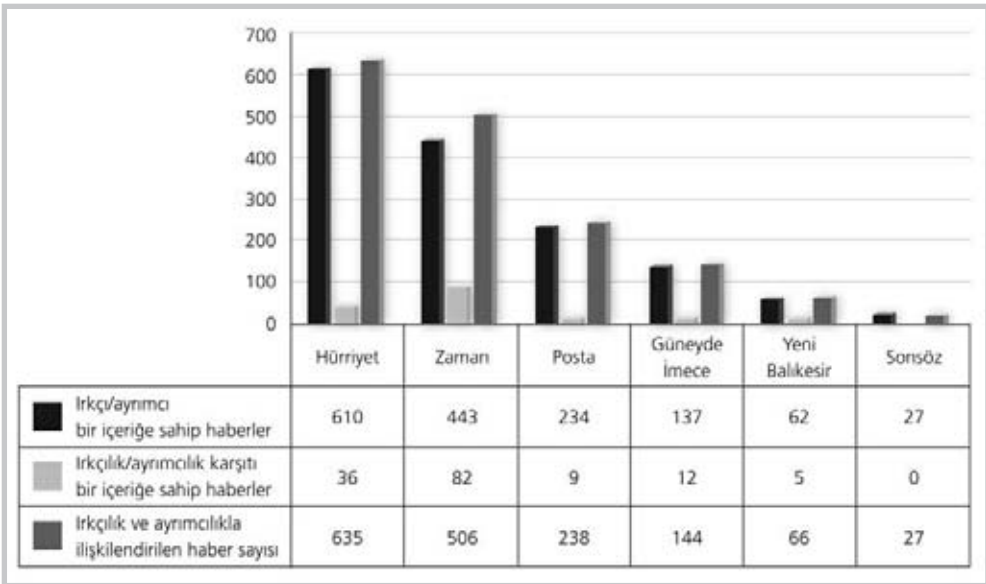
Yerel basında ise ırkçılık ve ayrımcılıkla ilgili içeriğin yer bulduğu haberlerin dağılımı Kemalist-sol çizgideki *Güneyde İmece*'yi[16] öne çıkarmaktadır. Irkçı-ayrımcı içerikle ilgili olduğu kodlanan haber ve yazıların %9'unun (137 haber ve yazı) , yerel basın içinde kodlanan haber ve yazıların ise %61'inin bu gazetede yayınlanmış olması Kemalist ideolojinin farklılıkları yok sayan bütünleştirici çizgisinin gazetenin yayın politikasında belirleyici olduğu biçiminde değerlendirilebilir. *Güneyde İmece*'yi 62 haberle muhafazakâr milliyetçi çizgideki *Yeni Balıkesir*[17] ve 27 haber ve yazıyla muhafazakâr milliyetçi *Sonsöz*[18] izlemektedir. Ulusal tecimsel yayıncılık alanında en yüksek tiraja sahip gazetelerin yanı sıra, yerel basında da ayrımcı içerikli haber ve yorumların yoğunluğu, ayrımcılığın ve ırkçılığın normalliğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Farklı ideolojik söylemler

16 Mersin'de yayınlanan *Güneyde İmece* gazetesinin genel yayın yönetmeni, 19 Haziran 2009 tarihinde yapılan telefon görüşmesinde gazetenin yayın çizgisini "Atatürkçü, Cumhuriyetçi, sosyal demokrat; odağında insan olan, insana dair tüm değerleri gözeten, toplum ve ülke çıkarları dışında hiçbir konuda taraf olmamayı ilke edinen bir gazete" olarak tanımlamıştır. İçerik analizine konu olan dönemde gazetede yaklaşık 6000 haber yayınlanmıştır. İnceleme kapsamına alınan yerel gazeteler içinde ırkçı-ayrımcı içeriklerle ilişkilendirilen en yüksek sayıda (-dört aylık süre için-137) haberin bu gazetede yayınlanmış olmasını, gazetenin hümanist değerleri benimsemiş görünmekle birlikte ulusalcı-Cumhuriyetçi çizgisine uygun biçimde bağlanmış olduğu aydınlanmacı ideallerin etnik-dinsel ve kimlik bazlı farklılıkları hoşgörmeyen yönüyle ilişkilendirebiliriz.

17 Yayınladığı haber ve yazıların genel değerlendirmesi gazetenin muhafazakâr-milliyetçi bir çizgide olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte *Yeni Balıkesir* gazetesi genel yayın yönetmeni, kendisiyle 17 Haziran 2009 tarihinde yapılan telefon görüşmesinde gazetesinin yayın çizgisinin merkezde olduğunu, politik eğilimine bakılmaksızın her türlü habere sayfalarında yer verebildiklerini belirtmiştir. Bu gazetede de incelenen dönem içinde yaklaşık 6000 haber ve yazının yayınlandığı hesaplanmıştır. Bunların arasında ırkçı-ayrımcı söylemle ilişkilendirilebilecek haber ve yazı sayısının göreli azlığı, gazetenin genel yayın yönetmeninin muhafazakâr-milliyetçi çizgisine rağmen yaptığı açıklama da göz önünde bulundurulduğunda, dikkatleri üzerinde toplayarak liberal çevrelerin tepkisini almaktan çekindiği yönünde yorumlanabilir.

18 *Sonsöz* gazetesinin genel yayın yönetmeni ve sahibi, kendisiyle 16 Haziran 2009 tarihinde yapılan telefon görüşmesinde gazetenin yayın çizgisini "devletine milletine bağlı- milliyetçi" olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte, incelemeye konu olan dönemde toplam ortalama 6000 haber içinde ırkçı-ayrımcı içeriğe oldukça düşük oranda yer verilmiş olması, gazetenin milliyetçi-muhafazakâr çizgisinin muhafazakâr yanının öne çıktığına dair bir işaret olarak okunabilir. Bu durum, özellikle yerel düzeyde milliyetçi görüşlerin Türkiye'de yükselmesine paralel olarak medya profesyonellerinin de kendilerini tanımlarken ilk ağızdan milliyetçi ve muhafazakâr olduklarını beyan etmekte sakınca görmemelerinin de bir örneği olarak değerlendirilebilir; ancak gazete haberleri üzerinden gerçekleştirilen analizden yola çıkarak, milliyetçilikle muhafazakârlığın özellikle de Türkiye'de muhafazakârlıkla daha kolaylıkla bir araya gelen siyasal İslamcılığın, zaman zaman örtüşmediğini belirleyebiliriz.

içinde yuvalanan ayrımcılık, gazetelerin siyasal çizgilerini aşarak hem ulusal düzeyde "biz"in hem de yerel düzeyde "biz"in değişmez bir bileşeni olarak ortaya çıkmaktadır (bkz Şekil 1).

	Hürriyet	Zaman	Posta	Güneyde İmece	Yeni Balıkesir	Sonsöz
Irkçı/ayrımcı bir içeriğe sahip haberler	610	443	234	137	62	27
Irkçılık/ayrımcılık karşıtı bir içeriğe sahip haberler	36	82	9	12	5	0
Irkçılık ve ayrımcılıkla ilişkilendirilen haber sayısı	635	506	238	144	66	27

Şekil 1 Irkçı-ayrımcı içeriğin ve ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriğin yer aldığı haber ve yazıların gazetelere göre dağılımı

Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriklerin gazetelerde ancak 144 haber ve yazıda yer aldığı görülmektedir. Bunların gazetelere göre dağılımı en fazla haber ve yazının özellikle Müslümanlara yönelen dinsel ayrımcılık karşısındaki duyarlılığının haber ve yazıların diline de yansıdığını söyleyebileceğimiz *Zaman*'ın sayfalarında (82 haber ve yazıda) yer bulduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, incelemeye konu olan dört aylık dönemde *Zaman*'da yaklaşık olarak 10 bin haber ve yazının yayınlandığı dikkate alınırsa, bu rakamın ne kadar düşük olduğu dikkati çekecektir –ayrıca kodlanan 82 haber ve yazının dikkate değer bir kısmının Müslümanlara ayrımcılık yapıldığı iddiasında olduğu aşağıda görülecektir-. *Hürriyet* gazetesi de ırkçılığa-ayrımcılığa karşı içeriğe dört aylık süre içinde yayınlamış olduğu hesaplanan toplam 9 bin haber ve yazının 36'sında -ki aşağıda ayrıntılarını göreceğimiz gibi, bunların 18'inde Türkiye'de ayrımcılık yapıldığını kabul etmekte, 6'sında ise asıl ayrımcılık yapanın Avrupa olduğunu işaretlemektedir- yer vermektedir. Ulusal ölçekteki gazeteler arasında etnik-dinsel azınlıklara ve toplumdaki ayrıcalıksız gruplara yönelik ırkçı-ayrımcı eylem ve tutumları neredeyse görmezden gelen *Posta* ise yaklaşık olarak toplam 9 bin 500 haber ve yazı içinde bu içeriğin kodlandığı yalnızca 9 haber yayınlamıştır[19]. Yerel gazeteler arasında *Güneyde İmece* 12 haberde ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriğe yer verirken *Yeni Balıkesir*'de yer alan haberlerin yalnızca 5'inde bu içerik kodlanabilmiş, *Sonsöz* ise bu türden bir karşıt içeriğe sütunlarında hiç yer vermemiştir.

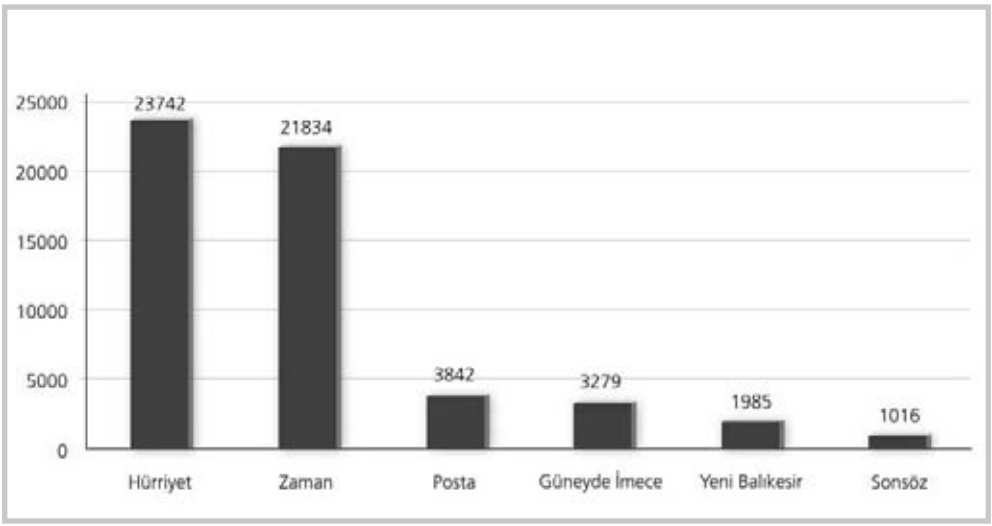
19 Gazetelerde yayınlanan haber ve yazı sayısı, ilgili dönem içinde bir günde yayınladıkları ortalama haber ve yazı sayısı dikkate alınarak hesaplanmıştır. Buna göre, *Zaman* günde ortalama 85, *Posta* 80, *Hürriyet* ise 75 haber ve yazıya yer vermiştir.

Irkçı-ayrımcı içeriklerle ilişkili olduğu kodlanan toplam 1616 haber ve yazının %61'inde (985) fotoğraf kullanılmıştır. Bunların içinde (yazarın fotoğrafının dışında) fotoğrafa yer veren yorum ve yazıların sayısı 40'tır. Buna karşılık 918 haberde fotoğraf yer almıştır (bkz. Tablo 1). Fotoğrafların Ekim ayındaki gazetelerde toplam alanı 54.621 cm2'dir. Fotoğraf kullanımının gazetelere göre dağılımına bakıldığında, muhabir ve teknik donanım açısından daha geniş olanaklara sahip olan ulusal gazetelerin yerel basına göre fotoğraflara çok daha fazla yer verebildiği görülmektedir (bkz. Şekil 2).

Haber türü	Fotoğraf içeren haber sayısı	Fotoğraf içermeyen haber sayısı	Toplam
Haber	918	353	1271
Köşe yazısı ve yorum	40	275	315
Söyleşi	20	0	20
Yazı dizisi	7	0	7
Okuyucu Mektupları	0	2	2
Diğer	0	1	1
Toplam	985	631	1616

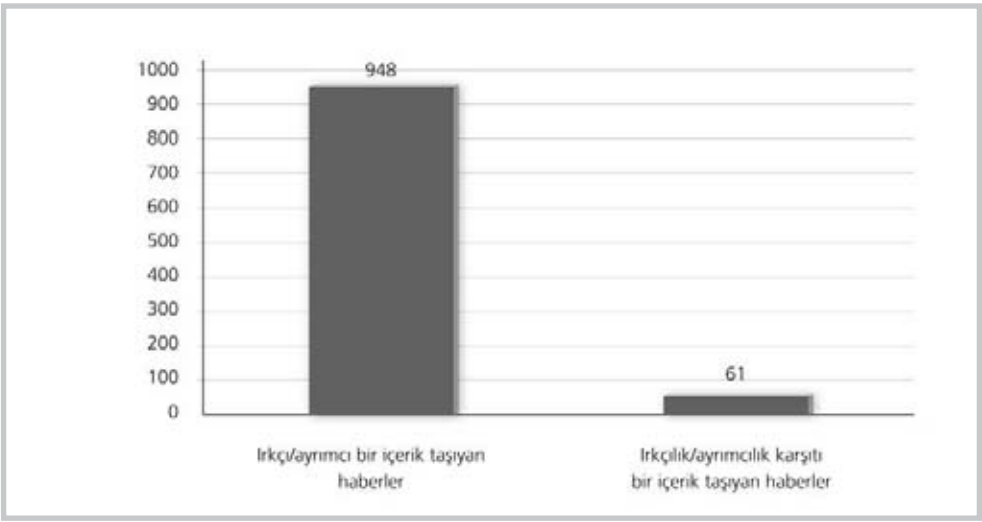
Tablo 1 Haber ve yazılarda fotoğraf kullanımı

Tüm gazetelerde ırkçı-ayrımcı içerikte kodlanan haberlerde yer alan fotoğrafların kapladığı alan Ekim ayı için 52848 cm² iken ırkçılık-ayrımcılık karşıtı haberler için 1773 cm²'dir.

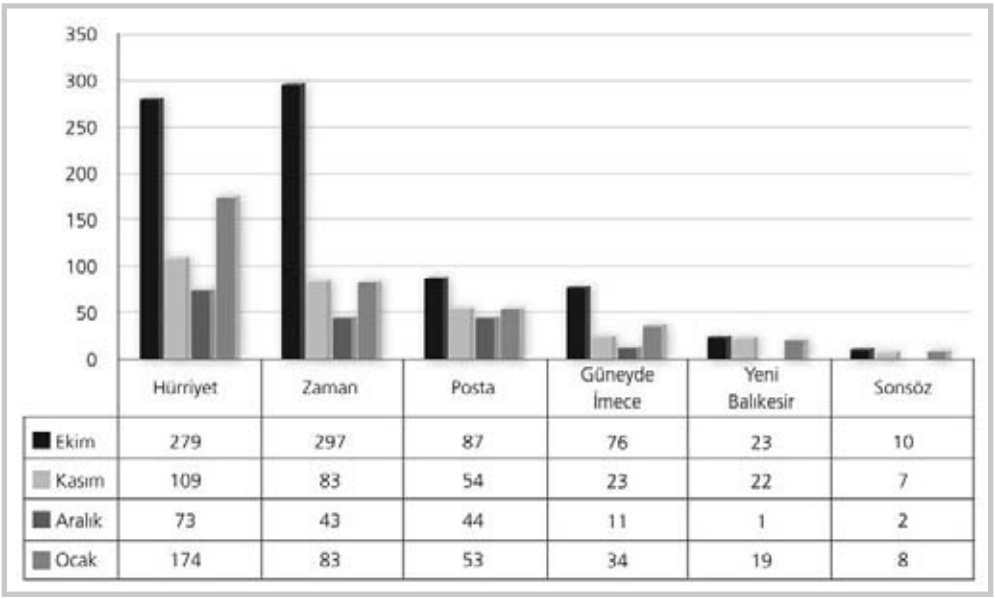
Şekil 2 Ekim ayında, ırkçı-ayrımcı içerikle ilişkili haberlerde kullanılan fotoğrafların alanının gazetelere göre dağılımı (cm^2)

Ayrımcılık karşıtı haber ve yorum yazımının görsel anlatım imkânlarının sınırlı olduğu, yukarıdaki Tablo 1'de açıkça gözükmektedir. Ayrımcı içerik taşıyan haberlerin fotoğraflı anlatımı ayrımcılık karşıtı haberlerin fotoğrafsız verilmesi ile birleştirildiğinde, ayrımcılığın "gerçekliği" bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Haberin gerçeklik algısının güçlendirilmesinde etkin bir işlev yüklenen fotoğraf kullanımı konusunda uylaşım içinde olan medya profesyonelleri, ayrımcılık karşıtı haberleri fotoğrafsız vererek bu türden içerikleri önemsizleştirmektedir.

Şekil 3 Irkçı-ayrımcı içerikler ve karşıt içeriklerdeki haberlerde kullanılan fotoğraf sayıları

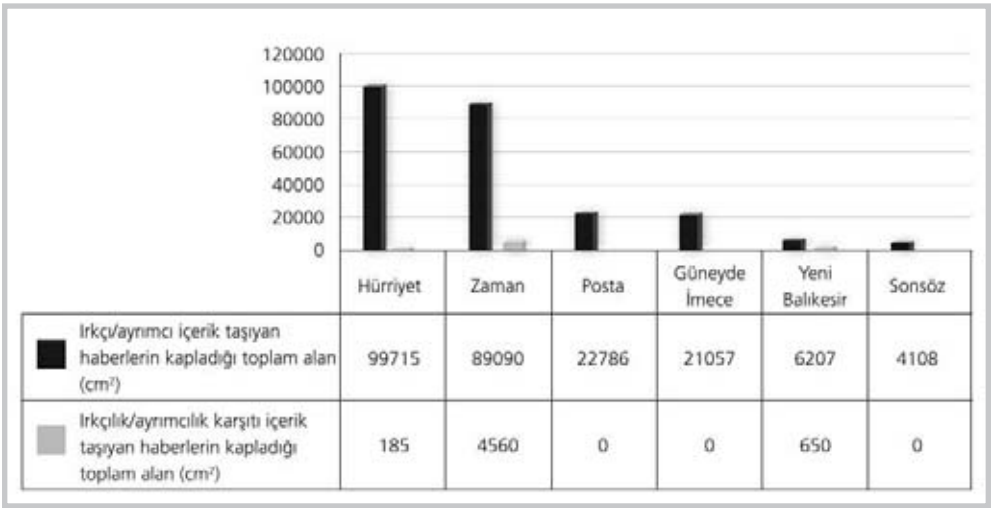
Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriğin kodlandığı 144 haber içinde fotoğrafların yer bulma oranı %42 iken ırkçı-ayrımcı içerikteki haberlerde bu oranın %63'e çıkması (bkz. Şekil 3), -ileride aktörlerle ilgili analizde ayrıntılarıyla görüleceği gibi- basının etnik-dinsel azınlıkları, yabancı kadınlar, eşcinseller, göçmenler gibi ayrıcalıksız grupları haberleştirmede görsel öğelere ağırlık vermesi ile açıklanabilir.

	Hürriyet	Zaman	Posta	Güneyde İmece	Yeni Balıkesir	Sonsöz
Ekim	279	297	87	76	23	10
Kasım	109	83	54	23	22	7
Aralık	73	43	44	11	1	2
Ocak	174	83	53	34	19	8

Şekil 4 Gazetelerde yer alan haber ve yazıların aylara göre dağılımı

İncelenen haber ve yazıların aylara göre dağılımı, yarıya yakınının (%48) Fransız Parlamentosunda Ermeni soykırımını reddedenlerin cezalandırılmasını öngören yasa tasarısının oylandığı Ekim ayında ve yaklaşık dörtte birinin (%23) ise Hrant Dink'in öldürüldüğü Ocak ayında yayınlandığını göstermektedir (bkz. Şekil 4). Irkçılık ve ayrımcılıkla ilişkili olduğu saptanan haberlerin %48'inin yayınlandığı Ekim ayında ırkçı-ayrımcı içerikleri barındıran haberlerin altı gazetede toplam 225.042 cm²'lik alan kapladığı belirlenmiştir. Haber ve yazıların alanlarının gazetelere göre dağılımı yayınlanan haber sayısıyla da uyumlu görünmektedir (bkz. Şekil 5).

	Hürriyet	Zaman	Posta	Güneyde İmece	Yeni Balıkesir	Sonsöz
Irkçı/ayrımcı içerik taşıyan haberlerin kapladığı toplam alan (cm^2)	99715	89090	22786	21057	6207	4108
Irkçılık/ayrımcılık karşıtı içerik taşıyan haberlerin kapladığı toplam alan (cm^2)	185	4560	0	0	650	0

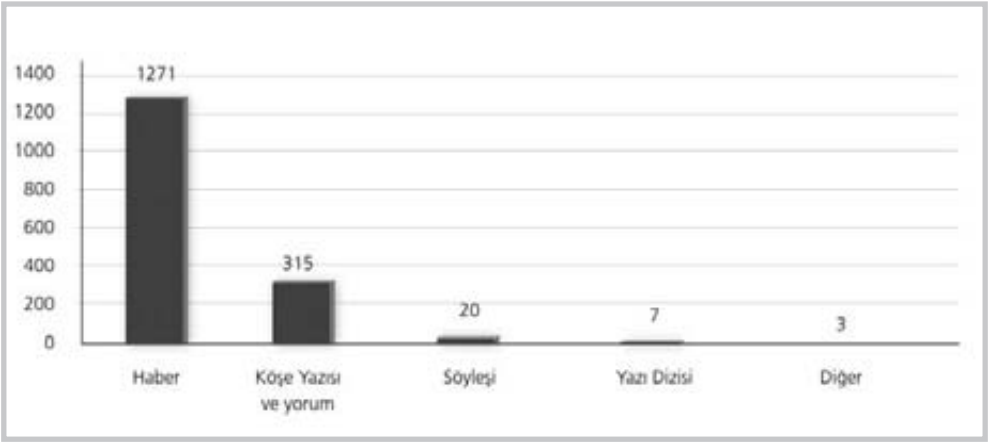
Şekil 5 Ekim ayında yayınlanan haber ve yazıların kapladığı alan (cm^2)

Haberin gerçekliğinin kurgulanması gibi haber zamanının da kurgulanmakta oluşu, gazetelerin "ayrımcılığına" işaret etmektedir: Ulusal çıkarı kamu çıkarının önünde tutarak mevcut iktidar bloğu içinde yerini sağlamlaştıran ulusal yayın kuruluşları, Fransız Parlamentosu'nda Ermeni soykırımını reddedenlerin cezalandırılmasını öngören yasa tasarısının oylanmasına, Hrant Dink'in öldürülmesinden daha fazla yer ayırabilmektedir. Ekim ayında ulusal gazetelerin söz konusu tasarıya odaklanmış olması ayrımcılıkla ilgili haberlerin yoğunlaşmasına yol açtığı gibi ayrımcılık ile ilişkilendirilebilecek konuların ulusal çıkarlar söz konusu olduğunda öncelik kazandığına da işaret etmektedir. Ayrımcılığı işleyen ya da ayrımcılığa karşı bir içerikle donanan haberlerin gazete sayfalarına taşınması için ulusal çıkarların zedelenme ihtimalinin belirmesinin bir ön şart olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır[20]. Ulusal çıkarların zedelenme ihtimalinin haber değeri oluşturması gibi, suikastlar da geleneksel olarak haber değeri taşıyan olaylardır. Nitekim Ocak ayında yoğunlaşan haberler Dink'in öldürülmesini konu edinmiştir. Burada kastedilen ulusal basının haber değeri atıflarında gelenekçi bir tutum izlediği, ayrımcılık etrafında gelişen olayları izlemek ve haberleştirmek için "özgül" zaman yaratmadığıdır.

Çalışmaya dâhil edilen yazılar türsel özelliklerine göre ayrıştırıldığında köşe yazılarının ve yorumların bunların yaklaşık beşte birini oluşturduğu görülmektedir. Gazetelerin ideolojilerinin formülleştirildiği ve sosyal durumları anlamlandırmaya yönelik ortak-duyusal çerçevelerin sunulduğu bu türden yazıların azınlıklara veya toplumdaki ayrıcalıksız kesimlere yönelik önyargıların yaygınlaştırılmasındaki rolü dikkat çekicidir (bkz. Şekil 6). *Hürriyet*'te yer alan ırkçılık-ayrımcılıkla ilişkili haber ve yazıların %24'ü (151 yazı), *Zaman*'da yer alanların ise % 26'sı (136 yazı) yorum ve köşe yazılarından oluşmaktadır. Bu oran *Posta*'da yalnızca %8'dir (18 yazı). Yerel basında ise ırkçı-ayrımcı içerikle ilişkili olduğu kodlanan köşe yazılarının oranı *Yeni Balıkesir*'de yayınlanan 66 yazı içinde 8 ve *Güneyde İmece'*de yayınlanan 144 yazı içinde yalnızca 9'dur. İncelenen

20 Bu konuda benzeri saptamalarda bulunan bir diğer çalışma için bakınız Köker vd (2008).

dönemde konuyla ilgili 27 yazı saptanan *Sonsöz*'de ise köşe yazısı kodlanmamıştır. Bu durum yerel basının ulusal basına göre etnik, dinsel ve kültürel önyargıları çoğaltmada köşe yazılarından çok güncel haberlerin popüler dilini yeğlediğini düşündürmektedir.

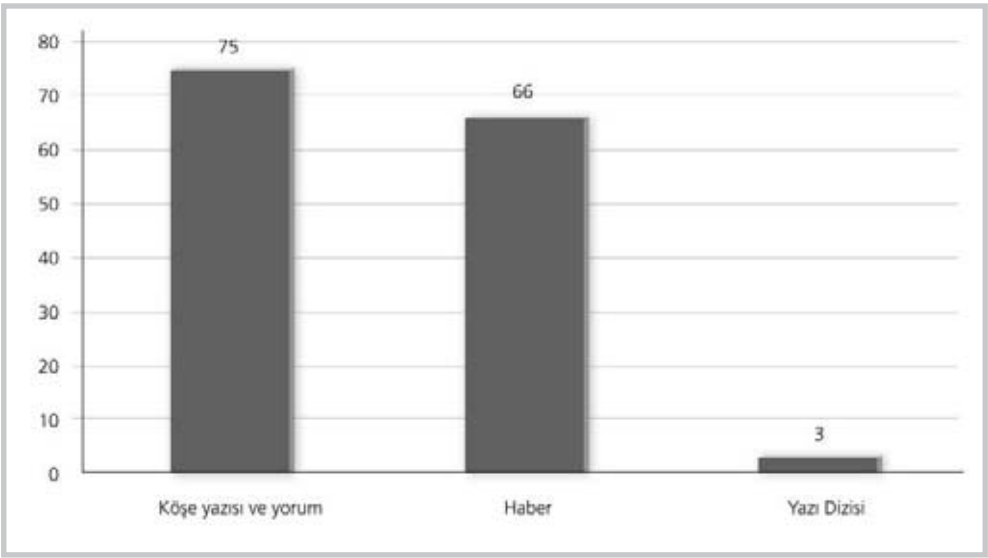

Şekil 6 Yazıların türsel özelliklerine göre dağılımı

Haberlerde ayrımcılığı onaylayan ulusal basının köşe ve yorum yazılarında "liberalleştiği"ni söylemek yanlış olmayacaktır. Zira haber metinlerinde ayrımcı figürleri sıklıkla kullanmakta bir çekince görmeyen ulusal basın, köşe yazılarında sergilenen tutuma dayanarak kendi konumunu güçlendirecektir. 1980'lerin sonlarından itibaren gazetelerin farklı siyasal görüşlerden köşe yazarlarına aynı sayfada yer açması bir siyasa olarak benimsenmiştir. Yazarların kişisel duruşları ile gazetelerin siyasal sözü arasında bir ortaklık bulunması gereği ve geleneği terk edilmiş, gazeteyi çok sattıran nedenin gazetelerin siyasal çizgisinin tutarsızlığı olduğu genel kabul görmüştür. Siyasi gazete geleneğinin zedelenmesi anlamına gelen bu durum ulusal gazeteleri belirgin biçimde popüler ulusalcı çizgiye kaydırmış, ulusalcı çizginin oluşturulma alanı olarak da haberler seçilmiştir. Her türlü ayrımcılığın haberlerde sıklıkla tekrarlanması ulusal çıkarların abartılı yandaşlığı yoluyla sürdürülmektedir ki bu çalışmanın ilerleyen sayfalarında "Biz Türklerin" nasıl bir çoğunluk olarak yaratıldığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Irkçılık-Ayrımcılık Karşıtı İçeriklerin Gazete Sayfalarındaki Görünümü

Etnik-dinsel ve kültürel gruplara yönelik ırkçılık-ayrımcılık yapıldığını işaretleyen yazıların yarıdan fazlası (%52) köşe yazısı ve yorumlardan oluşmaktadır. Özellikle *Zaman*'da 25 habere karşılık bu konuya değinen 54 köşe yazısı ve yorumun bulunması, ırkçılık-ayrımcılık karşıtı tutumların, haberlerin haber kaynakları ile ilişkiler, muhabirlik pratikleri ve haber üretim süreci içerisinde yapılandırılmış diline karşılık köşe yazıları ve yorumlar gibi yazarına görece özerklik tanıyan metinler içinde daha kolay yer bulabildiğini göstermektedir (bkz Şekil 7). Bu saptama, ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriklerin gazetelerin yorum sayfalarında daha kolay (48 haber ve yazıda) yer bulabiliyor olmalarınca da desteklenmektedir (bkz. Tablo 2). Editoryal sürecin sıkı denetimine maruz kalan birinci sayfalarda bu türden haber ve yazılar oldukça sınırlı yer bulabilse de (15 haber) güncel/gündem sayfaları (37 haber ve yazı) ve dış haberler sayfaları ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriklerin aktarılabildiği diğer sayfalar olarak öne çıkmaktadır. Dış haberler sayfasında yer alan bu türden 18 yazı ve haberin temalarına göre analizi yapıldığında 8 haber ve yazıda asıl ayrımcılık yapanın Türkiye/Türkler değil Avrupa ve Avrupalılar olduğunun vurgulanıyor olmasına dikkat çekmekte fayda vardır.

Şekil 7 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriklerin yazıların türüne göre dağılımı

Yazıların türsel özellikleri üzerine geliştirilen yorumda da belirtildiği üzere, siyasi gazetecilik geleneğinin zedelenmesi ile birlikte köşe yazarı ve yorumculara terk edilen liberallik, ayrımcılık karşıtı anlatıların onlar tarafından oluşturulmasına imkân hazırlamaktadır. *Zaman* gazetesi de benzeri bir tutum izlemekte, farklı ideolojik görüşleri yan yana sunmaktadır. Özellikle köşe ve yorum yazarlarının bir platform oluşturacak kadar geniş bir siyasal yelpazeyi paylaşıyor olması gazetenin haber metinleri dışında ayrımcılık karşıtı metinlere yer açtığına işaret etmektedir. Bununla birlikte, ulusal basında ayrımcılık karşıtı anlatıların köşe yazılarında ve yorumlarda işleniyor olmasının yayıncılık alanında ayrımcılığın sorunlaştırılmasına katkı sağladığını söylemek güçtür. Öncelikle köşe ve yorum yazarlarının önemlice bir kısmı meslek olarak gazetecilik pratiklerinden

gelmemektedir. Dolayısıyla bu pratikleri etkilemeleri ve haber değerine yönelik uylaşımlar üzerinde etkide bulunmaları beklenmemektedir. Akademisyen ve edebiyatçıların ağırlıklı grupları oluşturdukları köşe yazarları için "bireysel duruş"ların vurgulanması yeterlidir. Editoryal müdahaleye uzaklık her ne kadar ayrımcılık karşıtı görüşlerin ifadesini olanaklı kılıyorsa da "siyasal bağlantısızlık" bu görüşlerin yayılması ve gazete içinde söze dönüşmesine engel oluşturmaktadır. Bu durum ayrımcılık karşıtı haberlerin dış haberler sayfalarında yer bulmasının gerekçelerinde açıkça ortaya çıkmaktadır. "Ayrımcılığın Avrupa'da ve Avrupalılar tarafından yapıldığı"nı örnekleyen haberlerin varlığı, editoryal seçimde köşe yazarlarının liberal tutumunun etkisizliğine örnek gösterilebilir.

Irkçılık-ayrımcılığa karşı içeriğin bulunduğu haberler içinde Ermenilere karşı ayrımcılık yapıldığını teslim edenlerin oranı %35'tir (49 haber ve yazı). Hrant Dink cinayeti dolayısıyla, Ermeniler özellikle *Hürriyet* (21) ve *Zaman*'daki (18) haber ve yazılarda ayrımcılığa uğradıkları işaretlenen başlıca grup olarak öne çıkmaktadır. Bunu 19 haber ve yazıda Müslümanlar (17'si *Zaman*'da olmak üzere), 18 haberde Türkler (17'si *Zaman*'da olmak üzere) 15 haberde de Kürtler (12'si *Zaman*'da olmak üzere) izlemektedir. Türkiye nüfusunun %97'sini oluşturan Müslümanların ayrımcılığa uğradığı iddialarını bir kenara bıraktığımızda, İslamcı-muhafazakâr çizgideki *Zaman*'ın Ermeniler ve Kürtler gibi diğer azınlık gruplarına karşı da duyarlı bir söylem geliştirmiş olması dikkat çekicidir. *Güneyde İmece* de inceleme kapsamında ele alınan yerel basın içinde Ermenilere ayrımcılık yapıldığı yönündeki haber ve yazı içeriklerine (6) yer veren tek gazete olmuştur (bkz. Tablo 3). Türkiye'de Romanlara, Araplara, Süryanilere, Yahudilere, Hıristiyanlara, siyahlara, eşcinsellere, yabancı kadınlara, cemaat ve tarikatlara, Avrupalılara, Asyalılara yönelen ve gündelik dilin içine bu gruplara özgü ırksal, kültürel özelliklere dair stereotipler aracılığıyla yerleşen ayrımcılığın yerel ve ulusal basın tarafından neredeyse hiç görülmemiş olması ise dikkat çekicidir.

Ulusal yaygın tecimsel gazetelerin ayrımcılık karşıtı haberlere yer verme oranlarına bakarak, Türkiye'de ayrımcılık karşıtı haber yazma ve yorumlama dilinin kurulmadığı sonucuna varılabilir. Bu ifadelendirilemeyiş, yerel düzeydeki yayıncılıkta daha güçlüdür. Zira yerel düzeyde ayrımcılık karşıtı haberlerin neredeyse yokluğu, olan haberlerin de haber kaynaklarının yerel değil de ulusal sorunlarla ilişkilendirilmiş olması, hak haberciliği ile ilgili bir donanımın sağlanmadığını ve medya profesyonellerinin ayrımcılık karşıtı haber yazma pratiklerinin işlemediğini göstermektedir. Ayrımcılık karşıtı haberin yokluğu, ayrımcılığın sorunlaştırılmaması ile açıklanabilir. Kısmen haberlere sızan "ayrımcılık yapıldığı" bulgusunu örten haklılaştırmaların, özellikle de "her yerde, Avrupa'da, Amerika'da ayrımcılık yapıldığına" dair cümlelerin yaygınlığı ve "evet, ayrımcılık yapılmıştır belki ama bunlar münferit olaylardır" cümlelerine gizlenen tekilleştirmenin çokluğu, ayrımcılığa karşı farkındalık yaratılması önünde bir engel oluşturmaktadır. Ayrımcılık karşıtı haberler yazma alışkanlığında olduğu saptanan *Zaman* gazetesinin dini ayrımcılığa karşı bir tavır almakta olduğu söylenebilirse de mevcut siyasal koşullar ve kültürel iklimin bu tavrın sergilenmesini imkânlı kıldığı göz önüne alınacak olursa, sadece dini ayrımcılık karşıtı bir ifadelendirme biçimine kapı aralayan hak haberciliğinin muhalif bir politik zemine dayanmadığını söylemek zor olmayacaktır.

Gazete sayfası	Sayfada yer alan toplam haber sayısı
Yorum	48
Güncel	37
Dış haberler/dünya	18
1. sayfa	15
Başlıksız	12
Ekonomi	4
Politika	4
Magazin	2
TV/sinema/sanat	2
Spor	1
Bölgeden	1
Toplam	144

Tablo 2 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriklerin gazetelerin sayfalarına göre dağılımı

Politik gündemin başlıca sorunu olan Kürt sorununa odaklanan haberlerde ayrımcılığın yönetsel ve örgütlü olduğunu belirleyenler, Ermenilere yönelen ayrımcılığı "tarihe" bırakmış gözükmektedirler. Ermenilere karşı yapılmış ayrımcılığın failini "Türkler" olarak niteleyen haberlerde, bunun politik-yönetsel bir sorun olduğu maskelenmekte, "Türkler"in "bir zamanlar" ayrımcılık yaptığı kurgulanmaktadır. Türkiye'de hayli popüler olan "soykırım olup olmadığını tarihçilere bırakalım" yargısı yer değiştirmeyle "tarihsiz" kılınan "Türklere" indirgenmektedir.

Ayrımcılığın yöneldiği grup	Hürriyet	Posta	Zaman	Yeni Balıkesir	Güneyde İmece	Toplam
Ermeniler	21	4	18	0	6	49
Müslümanlar	0	0	17	2	0	19
Türkler	1	0	17	0	0	18
Kürtler	2	0	12	0	1	15
Diğer	3	0	7	0	3	13
Aleviler	1	0	2	2	2	7
Hıristiyanlar	3	1	1	0	0	5
Başörtüsü takan kadınlar	0	0	4	1	0	5
Aydınlar/sanatçılar/düşünürler	0	3	2	0	0	5
Romanlar	1	0	0	0	0	1
Araplar, Süryaniler	1	0	0	0	0	1
Yahudiler	1	0	0	0	0	1
Siyahlar	0	0	1	0	0	1
Eşcinseller	1	0	0	0	0	1
Cemaatler/tarikatlar	0	0	1	0	0	1
Avrupalılar	1	0	0	0	0	1
Asyalılar	1	0	0	0	0	1
Toplam	37	8	82	5	12	144

Tablo 3 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı haberlerin kimleri konu edindiğine ve gazetelere göre dağılımı

Ayrımcılığın kim tarafından yapıldığına ilişkin değerlendirme, kamu kurum ve kişilerinin birinci sırada işaretlendiğini (57 haber ve yazı); böylece Türkiye'de ayrımcılık sorununun yönetim sorunu ile ilişkilendirildiğini (özellikle Kürtlere yönelik–bu konudaki 15 yazının 14'ünde- ve Ermenilere yönelik ayrımcılıkla –bu konudaki 49 yazının 17'sinde- ilgili olarak) göstermektedir. Bununla birlikte genel olarak Türklerin de ayrımcılık yaptığına işaret eden haber ve yazıların (32) oranı dikkate değerdir (%21). Bunların önemli bir kısmı (20 haber ve yazı) Türklerin Ermenilere karşı ayrımcılık yaptığına işaret etmektedir. Diğer ülke kurum ve kişileri ise 27 haber ve yazıda, özellikle Türklere (15) ve Müslümanlara (5) karşı ayrımcılık yapmakla suçlanmaktadır (bkz. Tablo 4).

Ayrımcılığın yöneldiği grup	Kamu kurum ve kişileri/ politikacılar	Kamuoyunda tanınan kişiler	Etnik-kültürel-dinsel gruplar	Diğer ülke kamu-kurum ve kişileri	Diğer ülke halkları	Genel olarak Türkler	Diğer	Toplam
Ermeniler	17	2	4	0	0	20	6	49
Siyahlar	0	0	0	0	0	0	1	1
Müslümanlar	10	2	0	5	0	1	1	19
Türkler	2	0	0	15	1	0	0	18
Kürtler	14	1	0	0	0	0	0	15
Diğer	5	0	2	1	0	3	1	12
Aleviler	5	0	0	0	0	2	0	7
Hıristiyanlar	1	0	2	0	0	2	0	5
Başörtüsü takan kadınlar	1	1	0	1	0	0	2	5
Aydınlar/ sanatçılar/ düşünürler	1	0	0	0	0	4	0	5
Romanlar	0	0	0	1	0	0	0	1
Araplar, Süryaniler	0	1	0	0	0	0	0	1
Yahudiler	0	0	0	1	0	0	0	1
Eşcinseller	0	0	0	1	0	0	0	1
Cemaatler/tarikatlar	1	0	0	0	0	0	0	1
Avrupalılar	0	0	0	1	0	0	0	1
Asyalılar	0	0	0	0	1	0	0	1
Diğer	0	0	0	0	0	0	1	1
Toplam	57	7	8	26	2	32	11	144

Tablo 4 Irkçılık-ayrımcılığı kimlerin yaptığı ve kimlerin ırkçılık-ayrımcılığa maruz kaldığı

Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriğin kodlandığı haberlerin konularına göre dağılımı, bu içeriğin ağırlıklı olarak (%32) Hrant Dink cinayetini konu edinen haberlerde ortaya çıktığını göstermektedir. Ne var ki, Hrant Dink cinayeti ile ilgili 148 haber ve yazıda ırkçı-ayrımcı içeriklerin yer almasına karşılık (bkz. Tablo 10) yalnızca 46 haber ve yazıda karşıt içeriğe rastlandığı ve Ermeni sorunu ile ilgili ırkçı-ayrımcı içeriklerin yaygınlaştırıldığı 441 haber ve yazıya karşılık yalnızca 25 haber ve yazıda ayrımcılığa karşı bir ifade ya da tutumun

sergilendiği dikkate alınırsa, Türkiye'de ulusal ve yerel basının ırkçı-ayrımcı söylemlerinde Ermenileri hedef alma konusunda bir oydaşma içinde olduğu belirlenebilir (Tablo 5 ve 6, bu saptamamızı destekler niteliktedir). Benzer şekilde, ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriklerin aktarıldığı 25 haber ve yazıya konu olan Kürtler de, Kürt sorununu konu edinen 167 haber ve yazıda ırkçı-ayrımcı söylemlerin hedefi haline getirilmiştir (bkz. Tablo 10). Diğer yandan, yukarıda da belirtildiği gibi Romanlara, Süryanilere, Rumlara, Araplara, Alevilere ve diğer dinsel azınlıklara, Türkiye'de yaşayan-çalışan yabancılara ve özellikle de kadınlara yönelik ayrımcılığı görmeyen ulusal ve yerel yazılı basının Ermenilerin maruz kaldığı ayrımcılığı ve ırkçılığı ancak içlerinden biri Ermeni olduğu için öldürüldüğünde, yine de sınırlı biçimde sütunlarına taşıyabilmesi; benzer şekilde Fransa'da oylanan yasa tasarısı nedeniyle Ermenileri hedef alan düşmanca söylemi yaygınlaştıran yüzlerce haber ve yazı yayınlarken (bkz. Tablo 10) bu söylemi sorgulayabilecek ya da karşısında zayıf da olsa direnme noktaları oluşturabilecek haber ve yazılara neredeyse hiç yer vermemesi, Türkiye'de medya profesyonellerinin ırkçılık ve ayrımcılığa karşı bir hassasiyet geliştirme konusundaki zaafiyetlerini çarpıcı biçimde örneklemektedir.

Haberin Konusu	**Ayrımcılık karşıtı içerik taşıyan haberler**
Hrant Dink cinayeti	46
Ermeni sorunu	25
Kürt sorunu	25
İrtica tehdidi	13
Terör	9
Dinlerarası ilişkiler (misyonerler)	5
Dış ilişkiler	4
Kültürel farklılıklar	4
Başörtüsü sorunu	4
Eğitim	2
Türklüğün övgüsü	1
Ekonomik ilişkiler/çalışma hayatı	1
Cinsiyet kimlikleri/rolleri	1
Spor	1
Suç ve şiddet	0
Namus/namus cinayetleri	0
Göç	0
Diğer	3
Toplam	144

Tablo 5 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı haber ve yazıların konularına göre dağılımı

Gazetelerin tercihlerine bakıldığında, Hrant Dink cinayetini konu edinen haber ve yazılar içinde *Hürriyet*'in Ermenilere yönelik ırkçı-ayrımcı tutuma eleştirel bir bakış getirebildiği 20 haber ve yazısının bulunduğu saptanmıştır. (Buna karşılık, aşağıda ırkçı-ayrımcı içeriklerle ilgili analizde görüleceği gibi *Hürriyet* gazetesi Hrant Dink cinayeti ile ilgili 67 haber ve yazıda Ermenilere yönelik ayrımcı söylemlerin yaygınlaştırılmasına

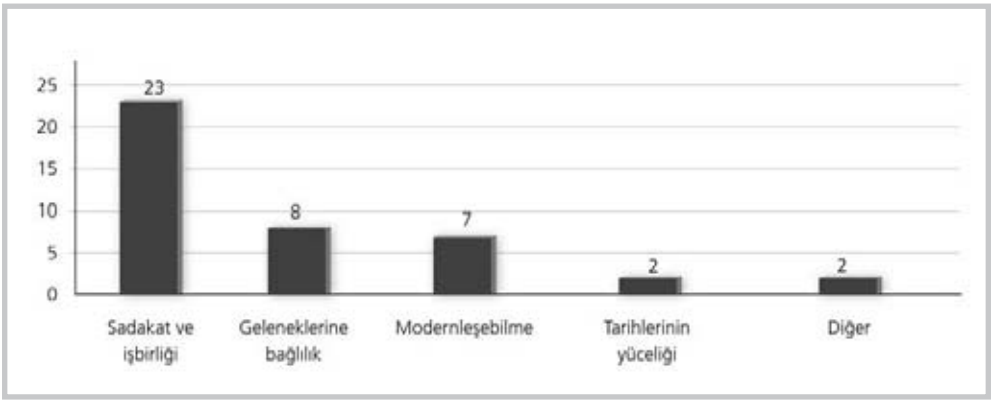
aracılık etmiştir. *Zaman'da ise,* Hrant Dink cinayetini konu edinen 16, terörü konu edinen 9, Kürt sorununu konu edinen 13, irtica tehdidi ile ilgili 13 ve başörtüsü sorunu ile ilgili 3 haber ve yazı ile ırkçılık ve ayrımcılığa karşı diğer gazetelere göre daha duyarlı bir içerik geliştirildiği söylenebilir (bkz. Tablo 6). Bu göreli duyarlılık, gazetenin yukarıda sözü edilen uzlaşmayı sürdürme eğilimindeki yazıların ve yazarların yanında etnik konularda, ama özellikle de İslamın farklı yorumları konusunda Kemalist ideoloji ile çelişen ve onu sorgulamaya açabilen yazılara yer verme yönündeki "yarı-liberal" tutumu ile ilişkilendirilebilir. Bu tutumun ortaya koyduğu eklektik tablonun bir görünümü, aynı gazetenin Ermeni sorunu ile ilgili 151, Hrant Dink cinayeti ile ilgili 27, Kürt sorunu ile ilgili 50 ve genel olarak terör ile ilgili 60 haber ve yazıda ırkçı-ayrımcı içeriklere yer vermesinde ortaya çıkmaktadır (bkz. Tablo 11).

Haberin Konusu	Hürriyet	Posta	Zaman	Yeni Balıkesir	Güneyde İmece	Toplam
Hrant Dink cinayeti	20	4	16	0	6	46
Kürt Sorunu	8	0	13	1	3	25
Ermeni Sorunu	1	3	19	0	2	25
İrtica tehdidi	1	0	11	0	1	13
Terör	0	0	9	0	0	9
Dinlerarası ilişkiler	1	2	2	0	0	5
Kültürel farklılıklar	0	0	2	2	0	4
Başörtüsü sorunu	0	0	3	1	0	4
Dış ilişkiler	2	0	2	0	0	4
Eğitim	1	0	0	1	0	2
Ekonomik ilişkiler/ çalışma hayatı	0	0	1	0	0	1
Türklüğün övgüsü	0	0	1	0	0	1
Spor	0	0	1	0	0	1
Cinsiyet kimlikleri, rolleri	1	0	0	0	0	1
Diğer	1	0	2	0	0	3
Toplam	36	9	82	5	12	144

Tablo 6 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı haber ve yazıların konularına ve gazetelere göre dağılımı

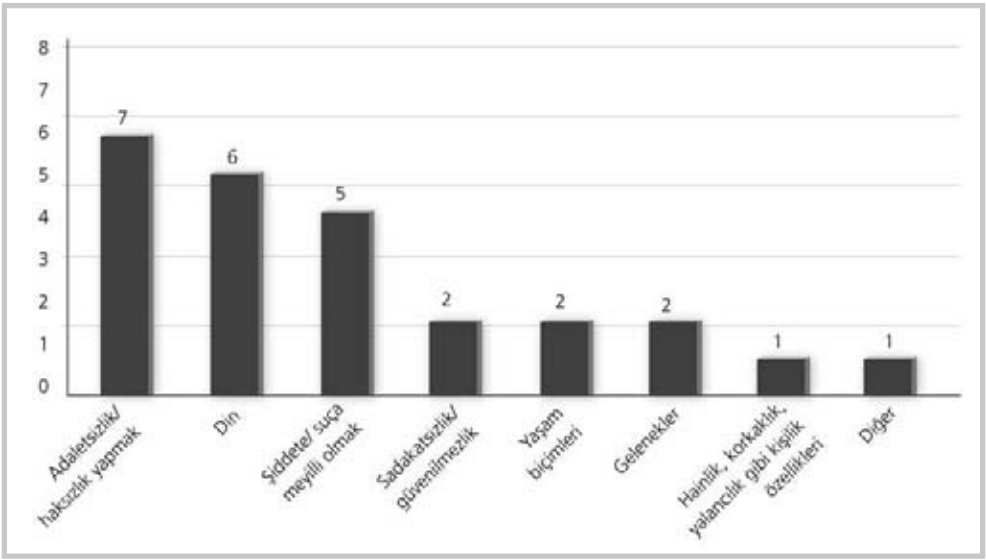
Haber ve yazılarda çeşitli gruplara yönelik ırkçılık ve ayrımcılıklar işaretlenirken bu grupların olumlu özelliklerine dair vurgular ağırlıklı olarak onlara atfedilen sadakat kimliği ve işbirliği yapabilme kapasiteleri (23 haber ve yazıda) aracılığıyla kurulmaktadır (bkz. Şekil 8). Bu yönüyle, Ermeniler (17 haber ve yazıda) Türklere ve Türkiye'ye karşı sadık oldukları-olabildikleri ölçüde takdir edilmekte, Kürtler sadakatleri (2 haber ve yazıda) ve geleneklerine bağlılıkları (2 haber ve yazıda) ile, Aleviler geleneklerine bağlılıkları (3) ve sadakatleri (1) ile temsil bulmaktadır. Azınlık aktörleri, adaletsizlik ve haksızlık yaptıkları, şiddete ve suça meyilli oldukları ya da hainlik yaptıkları takdirde (Kürtler 6 haber ve yazıda), sadakatsizlik ve güvenilmezlik durumunda ve Türkiye'ye haksızlık yaptıklarında

(Ermeniler 3 haber ve yazıda); yaşam biçimlerinin farklılaşması halinde (Aleviler, 1 yazıda) ise olumsuz yargılarla temsil bulabilmektedirler (bkz. Şekil 9).

Şekil 8 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriğin bulunduğu haber ve yazılarda azınlık aktörlerinin olumlu temsiline aracılık eden kalıpyargılar

Ayrımcılığın işlendiği haber ve yorumlarda da (bkz. Şekil 22 ve 23) ayrımcılık karşıtı haber ve yorumlarda da güven ve sadakat odaklı olumlu ve olumsuz yargıların sıklıkla tekrarlanıyor olması ulusal basının dışlama tekniklerinde gündelik yaşamın sıradan duygulanımlarına ağırlık verdiğine işaret etmektedir. Basın "güven bunalımı"nı çözebilmek için azınlık gruplarının sadakatini ya da sadakatsizliğini, güvenilir bulunup bulunmadıklarına ilişkin cümleleri hak ya haksızlık kavrayışları ile bitiştirerek ahlaki bir çerçeve içinde değerlendirmektedir. Bu çerçevenin sorunlu yanı bu ahlaki yönelimin politik-hukuki bir hak anlayışı ile bitiştirilememesidir. Haber ve yorumlarda zaman zaman "insan hakları" ibaresine yer verilmiş olsa da söz konusu hakların pozitif yorumlarından sınırlı söz ediş, normatif ve evrensel yorumlarına dair değinilerin neredeyse yokluğu, yukarıda belirtilen yargının geçerliliğini artırmaktadır. Bu eğilime eklenen, "Batının insan haklarını ihlal ettiği" yolundaki karşılaştırma cümlelerinin yoğunluğu (bkz. Tablo 7), metinlerin siyasi ve hukuki niteliğinin zayıflamasına yol açmaktadır.

Şekil 9 Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriğin bulunduğu haber ve yazılarda azınlık aktörlerinin olumsuz temsiline aracılık eden kalıpyargılar

Azınlık gruplarına ve kesimlerine ayrımcılığın yapıldığını ifade eden haber ve yorumların milliyetçi söylemlerle bezenmesi, ayrımcılığın siyasal bir sorun olarak tayinini ve ayrımcılığı engelleyebilecek hukuki düzenlemelere gidilmesi doğrultusundaki taleplerin ortaya çıkabilme olasılığını zedelemektedir. "Herkesin Türkiye'ye ve Türklere karşı" olduğu gibi etnosantrik bir yönelimin etrafına biriktirilen söz marifetiyle yapılagelen ayrımcı uygulamaların telafisi yoluna gidilmekte, ayrımcılık karşıtı haber ve yorumların "karşıtlık taşıma" niteliği yumuşatılmaktadır.

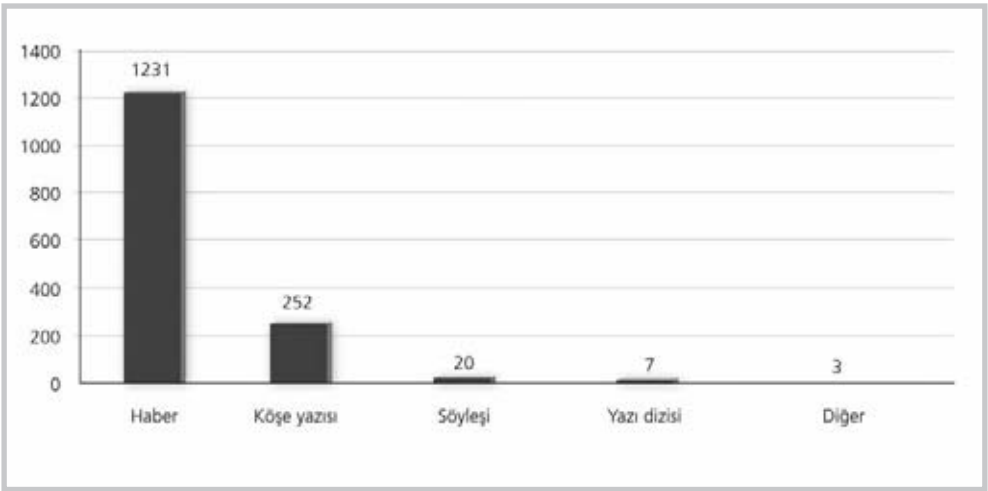
Etnik-dinsel gruplara veya toplumdaki ayrıcalıksız kesimlere yönelik ırkçı-ayrımcı tutumlara dikkat çeken 144 haber ve yazının 45'inde ayrımcılığa karşı çıkan ifadelere başka bir gruba (örneğin Türk olmayana) yönelen ayrımcılık ya da Türklüğü yücelten milliyetçilik kurguları eşlik etmektedir. Bu yönüyle bu 45 haber van Dijk'ın (1991) "….lere karşı değilim ama…" ifadeleriyle belirginleştiğini vurguladığı, insan hakları retoriğini besleyen ayrımcılık karşıtı normlara bağlılık görünümünün arkasına gizlenen yeni ırkçı söylemle örtüşmektedir. Bu türden yorum ve yazılarda örneğin Avrupa'nın Türkiye'ye ve Türklere karşı tutumunun ayrımcılık olduğu işaretlenirken aynı anda Fransız, Rum, Ermeni karşıtlığının kurgulandığı "düşmanca" söylemler öne çıkarılabilmektedir. Irkçı-ayrımcı ve ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriği bir arada barındıran bu türden haberlerin temalarına göre dağılımı "biz değil onlar ırkçı-ayrımcı" iddiasının bu haberlerin önemli bir kısmında (10 haberde) öne çıktığını göstermektedir. 6 haber ve yazıda ise Türkiye'de ayrımcılığın varlığı kabul edilmiştir. Bununla birlikte aynı öbekte yer alan haber ve yazılar Kürtlerin suça meyilli olduğunu (4) ve güvenilmez olduğunu (1), Hrant Dink'in vurulmasının Türkiye aleyhine bir komplo olduğunu (4), herkesin Türkiye'ye ve Türklere karşı olduğunu (2) da iddia edebilmektedirler (bkz. Tablo 7).

Haberin teması	Irkçı-ayrımcı ve karşıtı içeriklerin birlikte yer aldığı haberler	Toplam
Biz değil onlar ırkçı-ayrımcı	10	454
Türkiye'de ırkçılık veya ayrımcılık vardır	6	11
Hrant Dink'in vurulması Türkiye aleyhine bir komplodur	4	82
Kürtler suça meyillidir	4	153
Herkes Türkiye'ye, Türklere karşı	2	113
Türkiye'deki Ermeniler Türk dostudur	2	24
Türkler soykırım yapmaz	2	61
Tarikatlar sapkın/yıkıcı/sahtekârdır	2	52
Başörtüsü takmak bir haktır	2	11
Türkiye'de ırkçılık veya ayrımcılık yapılmaz	2	36
Ermenileri destekleyenler Türkiye aleyhine çalışıyorlar	1	51
Kürtlere güvenilmez	1	33
Tüm Türkler Müslüman'dır	1	54
Aleviler Müslüman'dır	1	12
Türkler/Türkiye üstündür	1	113
Diğer	4	356
Toplam	45	1616

Tablo 7 Irkçı-ayrımcı ve karşıtı içeriklerin bir arada yer aldığı haber ve yazıların temalara göre dağılımı

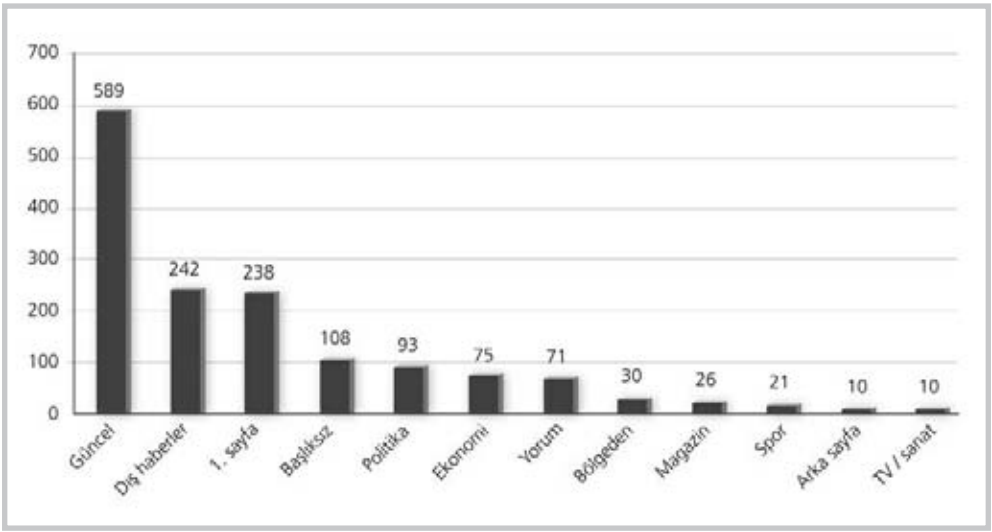
Irkçı-Ayrımcı İçeriklerin Gazete Sayfalarındaki Görünümü

Etnik-dinsel azınlıklara ya da toplumdaki ayrıcalıksız gruplara yönelik ırkçı-ayrımcı içeriklerin kodlandığı 1513 yazının türsel özelliklerine göre dağılımına bakıldığında, ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içerik bulunanların aksine bunların içinde köşe yazısı ve yorumların beşte bir oranında (1231 habere karşılık 252 köşe yazısı ve yorum) yer tuttuğu saptanmıştır. Bu durum, ayrımcılığın dilinin anonim niteliği baskın olan haber üretim sürecinin içine daha kolay yerleşebildiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Köşe yazarları ve yorumcular, altına imzalarını attıkları yazılar nedeniyle modern toplumun insan hakları retoriğinin "kabul edilemez" olarak işaretlediği "ırkçı" ya da "ayrımcı" damgasını yeme riskini göze alamamaktadırlar (bkz. Şekil 10).

Şekil 10 Irkçı-ayrımcı içeriklerin yer aldığı yazıların türlerine göre dağılımı

Haber ve yazıların sayfalara göre dağılımı, ırkçılık ve ayrımcılıkla ilişkili olduğu kodlanan içeriklerin gazete sayfalarının bütününe yaygınlaşmış olduğunu, ancak ayrıcalıksız grupları, etnik ve dinsel azınlıkları, yabancıları "öteki" olarak işaretleyen dilin birinci sayfaların ve arka sayfaların (%16) yanında, güncel/gündem sayfalarında yer alan cinayet, şiddet, magazin haberleri içinde daha kolay (%39) misafir edilebildiğini göstermektedir. Haber konularının dağılımında da görüleceği gibi (bkz. Tablo 10), dış haber sayfaları da (%16) özellikle "bizden olmayan"ın düşman, şüpheli en iyimser haliyle ayrıksı olarak işaretlendiği yerler olarak öne çıkmaktadır (bkz. Şekil 11).

Şekil 11 Irkçılık-ayrımcılıkla ilişkili içeriklerin gazetelerin sayfalarına göre dağılımı

Basının ayrımcılığı politik bir sorun olarak tayin edemeyişi ve ahlaki bir çerçeve içine hapsetme girişiminin belki de en açıklayıcı örneği "üçüncü sayfa"ya ayrımcı içeriği taşımasıdır. Birinci sayfa ve dış haberler sayfasında % 15'ler civarında gözüken bu nitelikteki içeriğin, sıradan duygulanımların dolaşım alanında, güncel haberler sayfasında % 40'lara yaklaşması, gündelik yaşam deneyimleri ile kesişen ve duygularla kavranan satırlarda biriktirilen ayrımcılığın normalleşmesine ve olağanlaşmasına zemin hazırlamaktadır.

Irkçı-Ayrımcı Söylemlerin Başlıklarda Görünürleşmesi

Yazılı basında başlıklar, önemli metinsel ve bilişsel işlevler ortaya koyarlar. Metinde aktarılan en önemli bilgiyi özetleyip, haberin ana konusunu ifade ederler. Haberin ilk göze çarpan kısmı olmaları nedeniyle okurlar haberin ne hakkında olduğunu anlamak için başlıklara başvururlar; hatta okurların çoğunun başlıklardan ötesini okumadığı bilinmektedir. Başlıklar, olayla ilgili en önemli bilgiyi aktardıkları için anlamlandırma sürecini de yönlendirecek, belli bir bakış açısını üreteceklerdir. Başlıktaki enformasyon, okurun hafızasında haberin anlaşılması için gereken bilginin çağrıştırılmasına yol açmakla kalmaz; hafızada haberde aktarılan olayın temsiline yönelik örgütleyici bir ilke de oluşturur. Başlıkların ideolojik içerimleri onların haber üretimi sürecindeki yerleriyle de ilgilidir. Çoğunlukla başlıklar, muhabirler tarafından değil editörler tarafından hazırlanır ve onlar sadece başlığın haber metnini en iyi şekilde özetlemesi ile ilgilenmez, bunun yanında okur için çarpıcı-çekici olacak ya da gazetenin yayın politikasına en uygun düşecek başlığı da bulmaya çalışırlar (van Dijk, 1991: 50-51). Bu nedenlerle başlıklar üzerinde yapılacak inceleme, ırkçı-ayrımcı söylemlerin yaygınlaştırılmasında gazetelerin editoryal tercihlerini ortaya koymak açısından önemli bilgiler ortaya koyacaktır.

Söylem analizine konu olan 13 aylık dönemde, ırkçı-ayrımcı içeriklerle ilişkilendirilebilecek haber ve yazıların başlıklarının genel dağılımı, 2006 yılında ve

2007'nin ilk ayında gazetelerin haber gündemini meşgul eden belli başlı olayların bir profilini yansıtmaktadır[21]. 2006'nın ilk aylarına damgasını vuran Şemdinli Davası[22] (Ocak); PKK kamplarında kadınlara tecavüz hikâyeleri (Ocak ve Şubat), Nevruz kutlamalarında yaşanan şiddet olayları (Mart) ve yıl içinde çeşitli kesimlerden gelen töre cinayetinin Kürt sorunu olduğu açıklamaları, DYP Genel Başkanı Mehmet Ağar'ın "dağda silah tutmak yerine düz ovada siyaset yapsınlar" sözleriyle ifade ettiği PKK'ya af önerisi üzerine çıkan tartışmalar[23] nedeniyle Kürtler; Karikatür Krizi[24] nedeniyle Danimarka ve diğer Avrupa ülkeleri (Şubat); Santoro Cinayeti[25] nedeniyle Türkiye'deki Hıristiyanlar ve misyonerler (Şubat) haber ve yazılarda ırkçı-ayrımcı söylemlerin aktörleri haline gelmişlerdir. Aynı yılın haziran ayında Türklüğe hakaretle yargılanan aydınlar (Hrant Dink, Orhan Pamuk ve Elif Şafak) dolayısıyla 301. Madde tartışmaları[26] gündeme gelmiş ve bu isimler çeşitli haber ve köşe yazılarında Türklerin düşmanları olarak işaretlenmiştir; yaz ayları özellikle *Posta* ve *Hürriyet* gazetelerinde turist kadınların, suça karıştığı ve fuhuş yaptığı iddia edilen yabancı kadınların ayrımcı söylemlerle başlıklara taşındığı dönemler olmuştur. 2006'nın

21 22-28. ve 44. dipnotlar için Hatice Çoban Keneş'e teşekkür ederiz.

22 Basında "Şemdinli Davası" olarak anılan sürece neden olan olaylar, 9 11 2005 tarihinde Hakkâri'nin Şemdinli ilçesinde bir kitabevine bomba atılmasıyla başlamıştır. Bu süreç, bazı vatandaşların bombalama eyleminin faillerini yakalayarak teslim etmeleriyle devam etmiş, yakalanan bu kişilerin emniyet güçlerinden olmaları gerekçesiyle serbest bırakıldıkları iddiası üzerine de sokak çatışmalarına dönüşmüştür. Vatandaşlar ile güvenlik güçleri arasında günlerce süren çatışmalar sonucu İki kişi hayatını kaybetmiş ve çok sayıda kişi yaralanmıştır. Şemdinli'deki olayların farklı illerde de protesto edilmesiyle olaylar yayılmıştır. Diğer yandan ordunun eylemlerinin sorgulanması ve adalet mekanizmasının işleyişi üzerine yoğunlaşan tartışmalar da "Şemdinli Olayları"nı Türkiye'nin demokratikleşmesi tartışmalarında başlıca gündem maddesi haline getirmiştir. Dönemin Genel Kurmay Başkanı'nın iddianamede adının geçmesi ve olaylarla ilgili olarak dinlenmesi gerekliliği talebi, HSYK'nin iddianameyi hazırlayan Van Cumhuriyet Başsavcısı Ferhat Sarıkaya hakkında verdiği "meslekten men" kararı gibi gelişmeler de Ocak 2006'da görülen "Şemdinli Davasını"nı ordu-siyaset-adalet mekanizmaları arasındaki ilişkinin sorgulanması için bir kırılma noktası haline getirmiştir.

23 Bu söz, milletvekili genel seçimlerinin erken yapılmasına ilişkin tartışmaların yürütüldüğü bir dönemde; 7 10 2006' da Mehmet Ağar'ın Güneydoğu bölgesine yaptığı gezinin ilk durağı olan Diyarbakır'da söylenmiştir. Mehmet Ağar "…etnik ayrımcılığa dayalı siyaset"in günümüzde kabul edilemeyeceğini belirterek DTP ve MHP'yi "etnik tabanlı" partiler olarak eleştirirken "Kürt sorunu" için yeni ve kalıcı bir çözüm bulma noktasında söz konusu öneriyi ileri sürmüştür. Bu sözün arkasından yürüyen tartışmalar ise bir yandan dönemin Genelkurmay Başkanı'nın konuya müdahil olan sözleriyle ordu-siyaset ilişkisine dair görüşleri yeniden gündeme taşımış, diğer yandan da Genelkurmay Başkanı'nın Ağar'ın sözünü olumsuzlayan tavrına eklemlenen ve hem Ağar'a hem de Ağar'ın sözleri üzerinden AKP iktidarına ve onların "demokratik açılım" söylemlerine karşı bir eleştiriyi de beraberinde getirmiştir. CHP, MHP ve ANAP'tan oluşan muhalefet partilerinin konu hakkında yaptıkları eleştiriler, Ağar ve AKP'nin tavrının "DTP-PKK-APO Üçgeni"nin PKK'nın siyasallaştırılması talepleriyle paralellik taşıyor olması ve aynı zamanda bu taleplerin "uluslararası bir senaryonun parçası" olması noktasında yoğunlaşmıştır.

24 "Karikatür Krizi" basında 30 Eylül 2005 tarihinde Danimarka'da bir gazetenin İslam Dini ve onun Peygamberi'ne hakaret ettiği iddia edilen karikatürleri yayınlamasıyla başlayan gerilimli süreci ifade etmek üzere kullanılan adlandırmadır. Karikatürlere ilk tepki Danimarka'da yaşayan Müslüman azınlıklardan gelmiş ve bu tepkiler Ortadoğu'daki bazı Müslüman ülkelere de sıçrayarak devam etmiş, Danimarka ürünlerinin boykot edilmesi, bayraklarının yakılması, elçiliklerinin basılması vb. protesto hareketleriyle tırmanmıştır. Benzer protestolar Türkiye'de de yaşanmış ve önemli gündem maddesi haline gelmiştir. Danimarka'ya karşı yapılan protestolar nedeniyle diğer bazı Avrupa ülkelerinin de Danimarka'ya destek vererek, karikatürleri tekrar yayınlamaları olayların büyümesine, 2006 yılının ilk aylarında da tüm Müslüman ülkelerde protestoların sürmesine neden olmuştur. Bu süreç, Müslümanlık-Hıristiyanlık çatışmasını gündeme getirmek yanında, düşünce özgürlüğünün sınırlarının da geniş bir arenada tartışılmasına aracılık etmiştir.

25 "Santoro cinayeti" basında Trabzon'da Santa Maria Katolik Kilisesi'nin rahibi Andrea Santoro'nun bir suikast sonucu 5 Şubat 2006 tarihinde öldürülmesi olayına verilen addır. Cinayeti işleyen 16 yaşındaki Oğuzhan Akdin, "bilerek ve tasarlayarak" adam öldürmek suçundan müebbet hapse çarptırılmış, ancak cinayeti işlediği dönemde yaşının "18'den küçük olması" ve "iyi hal" gibi gerekçelerle 16 yıl sekiz ay hüküm giymiştir. Rahip Santoro'nun öldürülmesi Türkiye'de yaşayan Hıristiyan din adamları ve vakıfların misyonerlik faaliyetleri iddialarının gündeme taşınmasını da beraberinde getirmiştir.

26 Adı geçen yazarlar aracılığıyla sınırlı bir çevrenin gündeminden çıkarak kamuoyunun gündeminde de tartışılan 301. Madde ilk olarak yazar Orhan Pamuk'un 2005 Şubat'ında İsviçre'de yayımlanan dergiye verdiği röportajda "Bu topraklarda 1 milyon Ermeni 30 bin de Kürt öldürüldü" sözleri gerekçe gösterilerek yargılanmasıyla gündemde geniş bir yer bulmuştur. Ancak dava, Adalet Bakanlığı'nın sorgulama iznine ilişkin bir yazıyı göndermemesi üzerine 22 01 2006'da düşmüştür. Yine bu yasaya dayanılarak, Eylül 2006'da "Agos" gazetesinin 21 Temmuz 2006 tarihli sayısında yer alan "301'e Karşı 1 İmza" başlıklı haber ve "Ermeni Soykırımı"na inandığını söylemesi nedeniyle gazeteci Hrant Dink için de "Türklüğü aşağılamak" iddiasıyla dava açılmıştır. Dava sonucunda gazeteci Hrant Dink 6 ay ceza almıştır. Bu dava ile birlikte 301. madde kamuoyunun gündeminde tartışılmaya devam etmiştir. 301. Maddenin gündemde kalmasında etkili olan bir başka dava da Eylül 2006'da benzer gerekçeyle 'Baba ve Piç' isimli romanında "Türklüğü aşağıladığı" öne sürülen yazar Elif Şafak hakkında açılmıştır. Müslüman-Türk Kazancı ailesi ile Ermeni asıllı Amerikalı Çakmakçıyan'ların yer aldığı kitabın davaya gerekçe gösterilen pasajı şöyledir: "… bütün akrabalarını 1915'te kasap Türklerin ellerinde kaybetmiş bir sülalenin torunuyum, köklerime ihanet etmeyi öğrendim, soykırımı inkâr etmek üzere yetiştirildim...", "…Sen kalk gel Orta Asya'dan, dal dosdoğru Anadolu'nun bağrına, sonra bir bakmışsın her yerdeler. Orada yerleşik milyonlarca Ermeni'ye ne oldu peki? Asimile edildiler, eridiler, yetim bırakıldılar, sürüldüler, mal mülklerinden oldular" (29 Temmuz 2006 Radikal). Bu ifadeler yazarın 'Türklüğü aşağılama'sına kanıt olarak gösterilmiştir. Ancak Elif Şafak da 21 Eylül 2006'da görülen duruşmada "suç unsuru oluşmadığı gerekçesiyle" beraat etmiştir. Bu davalar nedeniyle 301. Madde'nin düşünce özgürlüğü ile bağdaşmadığına dikkat çeken bazı AB parlamenterlerinin açıklamaları hem basında hem de hükümet kanadında kendine bir karşılık bulsa da, dönemin adalet bakanı AB'nin bu sürece müdahalesini "hukuki değil, siyasi" olarak tanımlamış, AB'nin Türkiye'nin üyeliğini engellemek için bu süreci bahane olarak kullanmasıyla ilişkilendirilmiştir. 301. Madde'nin belki de en çok tartışılmasını sağlayan olay, gazeteci Hrant Dink'in öldürülmesidir. Bu cinayet, 301. maddenin tüm yönleriyle tartışılmasına aracılık etse de 301. Madde hâlâ yürürlükte olup, soruşturma ve dava açılmasına dair izin yetkisi Adalet bakanlığına bağlı olarak uygulanmaya devam etmektedir.

son aylarında ise Papa'nın İslam diniyle ilgili açıklamaları[27] (Eylül) ve takip eden Türkiye ziyareti (Kasım) nedeniyle Hıristiyanlar; Fransız Parlamentosu'nda Ermeni soykırımını inkâr edenlerin cezalandırılmasına yönelik yasa tasarısının oylanması nedeniyle Ermeniler, Fransızlar ve Avrupalılar (Ekim); çeşitli suçlamalarla başlıklara taşınmıştır. Ermeni soykırımı ile ilgili yasa tasarısının Fransız Parlamentosu'nda oylandığı dönemde Orhan Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülü almasıyla birlikte Türkiye'deki aydınların Ermenilerle işbirliği içinde olduğu iddiaları öne çıkmıştır. Aynı aylarda, İsmailağa cemaatinin önde gelen isimlerinden Bayram Ali Öztürk'ün öldürülmesi ve katilin camide linç edilmesi (Eylül) ve Cübbeli Ahmet Hoca'nın tatil fotoğraflarının çekilmesi (Ekim) ile tarikatlar ve cemaatler "sapkınlar" olarak başlıklara taşınmışlardır. Danıştay'ın türban kararı ve Mayıs ayında Danıştay üyelerine yapılan saldırı, başörtüsünün irtica simgesi olup olmadığı yönündeki tartışmalarla basının gündemini işgal etmiştir. 2007'nin Ocak ayı ise Hrant Dink'in öldürülmesi ile Türkiye'nin düşmanları söyleminin haber ve yazıların başlığında yeniden canlandığı bir dönem olmuştur. Bu ayın ortasında düzenlenen "Türkiye Barışını Arıyor Konferansı"[28], Kürt sorununun özellikle köşe yazıları ve yorumlarda yeniden gündeme gelmesine yol açmıştır.

Ekim 2006-Şubat 2007 tarihleri arasında ırkçı-ayrımcı içeriklerin kodlandığı 1513 haber ve yazı üzerinde yapılan inceleme, haber ve yazıların %63'ünde (952 haber ve yazı) bu türden içeriklerin başlıklara taşındığını göstermektedir. Köşe yazıları ve yorumlarda ırkçı-ayrımcı içeriklerin başlıklara taşınma oranı haberlere göre düşüktür. 252 yorum ve köşe yazısının 83'ünde (%33) ayrımcılık belirten ifadelerin başlıklarda yer bulmasına karşılık, 1231 haberin başlık ve alt başlıklarının 857'sinde (%70) bu türden ifadelerle karşılaşılmaktadır (bkz. Tablo 8). Bu durum, ırkçı-ayrımcı tutum ve yargıların, gazete sayfalarında, yazarının ve başlığı atanın kimliğinin çoğunlukla anonimleştiği haber formatı altında daha kolay yer bulabildiğini ve haber editörlerinin okurun dikkatini çekebilecek sansasyonel başlıklar atmak adına azınlık gruplara ilişkin önyargı içeren ve düşmanca söylemleri yeniden üretmekte sakınca görmediklerini ortaya koymaktadır. Yazarın imzasının öne çıktığı yorum ve köşe yazılarında ise bu türden yargıların yokluğundan söz edilemese bile, bunların çoğunlukla metnin içine, satır aralarına yerleştiği iddia edilebilir.

Yazı türü	Başlıklar ve metinde	Sadece metinde	Sadece başlığında	Sadece alt başlıklarda	Toplam
Haber	849	374	7	1	1231
Köşe yazısı ve yorum	79	169	1	3	252
Diğer	16	14	0	0	30
Toplam	944	557	8	4	1513

Tablo 8 Irkçı-ayrımcı içeriklerin haber veya yazı içindeki yeri

27 Papa XVI. Benedictus'un 12 Eylül 2006 tarihinde Almanya'da katıldığı bir konferansta İslam Dini ve Peygamberi için söylediği sözlerin hakaret olduğu iddiası üzerine, Müslüman ülkelerde "Karikatür Krizi" olarak adlandırılan sürecte yaşananlara benzer tepkiler gelişmiştir. İslam dinine hakaret eden bir figür olarak Papa'nın Türkiye gündeminde de uzun bir süre yer bularak tartışılmasının nedeni ise, hakaret olarak kabul edilen sözleri söylemesinden kısa bir süre sonra Türkiye'ye geleceğinin açıklanması ve 28 11 2006'da da beklenen ziyareti gerçekleştirmesiyle ilişkilidir.

28 "Türkiye Barışını Arıyor İnisiyatifi" tarafından düzenlenen bu konferans 13-14 Ocak 2007 tarihinde Ankara'da yapılmıştır. İHD, MAZLUMDER, GÜNSİAD, DİSK, KESK gibi birçok sivil toplum örgütü, yazarlar, akademisyenler, politikacılar ve gazetecilerin katılımıyla gerçekleşen konferansta gündem konuları genel olarak, "Kürt sorunu ve çözümü, Kürtlerin etkin özneler olarak siyasete katılmaları, Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerdeki yoksulluğun diğer bölgelerle denge gözetilerek giderilmesi, kamusal alanlarda Kürtçenin özgürce kullanılması, koruculuk sisteminin kaldırılması" gibi başlıklardan oluşmuştur. Konferansın amacı ise "Kürt Sorununun barışçıl ve demokratik bir çözüme kavuşması için; her türlü şiddeti ve ayrımcılığı reddeden, çözümü Türkiye'nin iç dinamiklerinde arayan, yaşananların herkesin ortak acısı olduğu gerçeğinden hareket eden, sosyal barışı sosyal adaletten ayrı düşünmeyen, bir toplumsal mutabakat sağlamaya yönelik çabaları güçlendirmek ve barışı programlamak" olarak belirtilmiştir (8.01.2007 Sabah).

Sözcükler

Başlıklarda yer alan sözcüklerin kullanılma sıklıklarına göre dağılımına bakıldığında ortaya çıkan tablo (bkz. Tablo 9), Türkiye'de haber editörlerinin etnik-dinsel gruplar ve toplumdaki ayrıcalıksız kesimlerle ilişkilendirdikleri haberleri okura sunarken çerçevelemeyi Türklüğü ve Türk kimliğini öne çıkaran sözcük yeğlemeleri içinden yaptıklarını göstermektedir. İçerik analizine dâhil edilen 1616 başlık içinde Türk, Türkler, Türkiye ve Türkçe sözcükleri toplam 218 kez yinelenmiştir. Ayrıca ülke ve vatan sözcüklerinin anıldığı 22 ve "biz" sözcüğünün yer bulduğu 24 haber başlığı saptanmıştır. İncelenen dönemde Hrant Dink, Orhan Pamuk, Elif Şafak davalarıyla gündeme gelen ve "Türklüğe hakaret iddialarının" dayanağını oluşturan 301. Madde de 28 haber ve yazının başlığında anılmış, böylece ülkenin, vatanın, Türkiye'nin, Türklüğün karşısında tehdit oluşturan "azınlıklar", "yabancılar", "dış mihraklar" söylemi başlıklarda Kürtlere, Ermenilere, Avrupa'ya, ABD'ye ve Rumlara yapılan göndermeler aracılığıyla kurulmuştur. Bu yönüyle, başlıklara yansıyan sözcüklerin dağılımı, Türklük ve onun karşısındaki tehditleri, tehlikeleri işaretler gibidir.

Haber başlıklarında Türklüğe yapılan vurguya karşılık Türkiye'de etnik-kültürel kimlikleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalan birinci grup olarak öne çıkan Kürtler'in (Kürt, Kürtler ve Kürtçe sözcükleri) ancak 46 haberde başlığa taşınabilmeleri dikkat çekicidir. DTP'yi de Kürtlerin hak taleplerini dile getiren bir politik aktör olarak değerlendirdiğimizde bu sayı ancak 64'e ulaşabilmektedir. Buna karşılık, PKK sözcüğünün yer bulduğu 82, terör sözcüğünün yer bulduğu 23 ve terörist sözcüğünün yer bulduğu 10 haber başlığı dikkate alınırsa, haber editörlerinin özellikle Kürtlerin ağırlıklı olarak yaşadıkları Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki PKK varlığı ve terör-şiddet olaylarını başlıklara taşıma konusunda Kürtlerin hak talepleri karşısındaki ilgisizliklerini sürdürdükleri söylenemez.

Başlıkların Türkiye'deki dinsel azınlıklara yönelik tercihleri de benzer bir tablo çizmektedir. İslam ve Müslüman sözcüklerinin kodlandığı toplam 47 habere karşılık, Aleviler ancak 17 haberde başlığa taşınabilmişlerdir. Rumların yer bulduğu 30 başlığın tamamı dış haberlerle ilişkilidir; Süryaniler ise ancak bir haber başlığında yer bulabildikleri için gazete sayfalarında olduğu gibi aşağıdaki tabloda da görünmez durumdadırlar. Türkiye'de yaşayan diğer Hıristiyanların başlıklardaki durumu da benzerdir. Ancak, 69 haber ve yazının başlığında anılan Papa'nın ziyareti dolayısıyla, yukarıdaki tabloya giremeyecek kadar sınırlı sayıda haberin başlığında adları geçmektedir. Başlıklarda adları anılmayan Hıristiyanlar, Türkiye'deki misyonerlik faaliyetlerinden söz edilen 3 haber başlığının gizli aktörü konumundadırlar.

İncelemeye konu olan dönemde –ekim ayı içinde- gündemde önemli bir yer tutan Fransız parlamentosunda Ermeni soykırımını inkâr edenlerin cezalandırılmasıyla ilgili yasa tasarısının oylanması, Ermenilere ama aynı zamanda Fransızlara, Avrupalılara ve ABD'ye yönelik nefret, saldırganlık ve aşağılama sözcüklerinin başlıklara taşınmasına vesile olmuştur. Başlıklarda Fransa, Fransız ve Chirac sözcükleri toplam 224 kez, Avrupa ve AB 86 kez, ABD ve Amerika ise 31 kez yinelenmiştir. Ermeni sözcüğünün geçtiği 87 başlıktan ancak 18'i Türkiye'deki Ermenilerle ilgiliyken aşağıda örnekleriyle görüleceği gibi, haber editörleri Ermeni diasporasını başlıklarda Türkiye'nin düşmanı olarak işaretlemekten çekinmemişlerdir. 72 haber başlığında "sözde soykırım"dan ya da "soykırım iddiaları"ndan; "soykırım yoktur" açıklamalarından; "soykırımın inkârını suç ilan etmenin aptallığından" söz edilmektedir. 2007 yılının Ocak ayında cinayete kurban

gitmesi nedeniyle Hrant Dink'in adının anıldığı 64 başlık içinde ise Ermeni sözcüğünün Dink ile birlikte anıldığı yalnızca bir başlığın yer bulması, haber editörlerinin maktulün etnik kimliğini göz önüne sermeme "hassasiyetini" göstermektedir.

Sözcük sayısı	Sözcük	Sözcük sayısı	Sözcük	Sözcük sayısı	Sözcük	Sözcük sayısı	Sözcük
151	Fransa	21	Siyaset-Siyasi	12	Cüppe	9	Genç
109	Türk-Türkler	20	Pamuk (Orhan)	12	Kadın	9	Gül
98	Türkiye	19	Dava	12	Liste	9	Hükümet
87	Ermeni-Ermeniler	19	Tasarı	12	Mesaj	9	Kerkük
86	Avrupa-AB	18	Ankara	12	Vurmak	9	Kurşun
82	PKK	18	DTP	11	Ana-Anne	9	Özgürlük
72	Soykırım	18	Karşı	11	Başkan	9	Plan
69	Papa	18	Uyarı	11	Çıkış	9	Silah
64	Dink (Hrant)	17	Alevi	11	Kabul	9	Skandal
61	Fransız	17	Irak	11	Türkçe	9	Tecavüz
32	Kürt-Kürtler	17	İslam	11	Yol	9	Töre
31	ABD-Amerika	16	Büyük	10	Baykal	8	Anıt
30	Bu	16	Dünya	10	Cezayir	8	Değiştirme
30	Müslüman	16	Öğrenci	10	Dağ	8	Demokrasi
30	Rum	16	Sorun	10	Erdoğan (Recep Tayyip)	8	Hoca
28	301. Madde	16	Yunan	10	İnkâr	8	İlişki
25	Boykot	15	Kürtçe	10	Kıbrıs-KKTC	8	İrtica
25	Yasa	14	Irkçı	10	Milliyetçi	8	Kan
24	Biz	14	Karar	10	Okul	8	Kardeş
24	Tarih	14	Nobel	10	Örgüt	8	Parti
23	Terör	14	Terörist	10	Rapor	8	Sezer
22	Cinayet	13	Ağar	10	Satmak	7	Af
22	Uyarmak	13	Onlar	10	Suç	7	Ateşkes
22	Ülke-Vatan	12	Bayrak	10	Tartışma	7	Barış
22	Yabancı	12	Chirac (Jacques)	9	Dedi	7	Devlet

Tablo 9 Haber başlıklarında geçen sözcüklerin kullanılış sıklığına göre dağılımı (Ekim 2006-Şubat 2007 arasındaki başlıklar- ilk 100)

Başlıklarda Terör ve Kürt Sorununun Birlikteliği

İçerik analizinin konu edindiği dört aylık dönemde, Kürtlerle ilgili başlıklarda haber ve yazıların konusal analizinin Kürtlerin 179 haberde terörle ilişkilendirildiğini göstermesine rağmen (bkz. Tablo 10) Kürt ya da DTP ile PKK ya da terör sözcüklerinin bir arada yalnızca 6 başlıkta (1-6) yer bulması, Mehmet Ağar'ın terör örgütü üyelerini "düz ovada siyaset"e davet ettiği, PKK'nın geçici ateşkes ilan ettiği ve Kürt sorununa çözüm arayışlarının yılın özellikle ilk yarısına göre daha fazla gündemi işgal ettiği 2006 yılının bu son çeyreğinde, gazetelerin haber editörlerinin haber ve yazıların metinlerinde Kürtler ve şiddet/terör arasında kurulan ilişkiyi başlıklara taşımayarak gizleme yönündeki tercihlerini göstermektedir.

1) Kürtler Çözüm İstiyorsa Şiddete Tavır Almalı (Zaman, 18.11.2006)
2) DTP Tabanına Göre PKK Terörist Değil (Hürriyet, 19.10.2006)
3) DTP'lilerden APO'ya Sayın Teröriste Gerilla Hitabı (Zaman, 28.11.2006)
4) MHP: Kürt Konferansı PKK'nın Görüşleriyle Örtüştü (Yeni Balıkesir, 19.01.2007)
5) PKK ile Mücadelede Kürt Kartı İddiası (Zaman, 20.10.2006)
6) Kürt Sorunu Yok Terör Sorunu Var (Zaman, 05.01.2007)

Buna karşılık "DTP tabanı" nitelemesiyle (2) işaretlenen Kürtleri, "şiddete tavır al"maya (1) çağıran bu başlıkların yıl içinde rastladığımız diğer örnekleri de dikkate alındığında, haber editörlerinin ve köşe yazarlarının DTP'nin PKK destekçisi, hatta PKK'nın siyasal kanadı olduğu (2-3) ve DTP'li belediye başkanlarının PKK'yı açıkça desteklediklerini ifadelerini, hatta bizzat PKK'lı oldukları imalarını başlıklara taşımakta tereddüt etmedikleri saptanabilir.

Başlıklarda kullanılan sözcüklerin seçimi ve sözdizimleri, editörler kanalıyla yayın organlarının olaylara ilişkin sosyal ve politik tavırlarını yansıtmakta, ideolojik konumlanmaları ortaya koymaktadır. Yıl içinde rastlanan ve aşağıda örneklediğimiz başlıkları bu açıdan okuduğumuzda, sırasıyla, DTP'nin PKK ile ilişkisinin sorgulanamaz, yadsınamaz, ayrılmaz bir ilişki biçimi olan "kardeşlik"le özdeş görüldüğü (7); bu kardeşlik ilişkisinin bir metafor olmakla kalmayıp siyasal alanda görünürlük kazanan Kürtlerin (örneğin eski HADEP il başkanının) öz kardeşlerinin bizzat terörist olmasıyla şüphe götürmez bir hal aldığı (8); hatta *Posta*'nın büyük harflerle manşete taşıdığı DTP'nin Ankara'daki kongresiyle ilgili başlıkta görüldüğü gibi, bu ilişkinin kardeşlikten öte, bir özdeşlik – aynılık boyutu içerdiği (9) vurgulanmakta; bir siyasal parti olarak mecliste temsilcileri bulunan DTP'nin Ankara'daki varlığının PKK'nın başkentteki varlığı anlamına geldiği ima edilmektedir.

7) PKK-DTP kardeşliği (Posta, 22.04.2006)
8) Canlı bomba eski HADEP'li il başkanının kardeşiymiş (Hürriyet, 14.03.2006)
9) PKK ANKARA'DA (manşet, Posta, 26.06.2006)

Bir özdeşlik ilişkisi yerine PKK ile "ortaklığın" (10), bir kopamama halinin (11) vurgulandığı başlıklarda ise bu durum "fesat"lık (10) ve "inat" (12) gibi irrasyonel nedenlere bağlanarak varsayılan ilişkinin nedenlerine ilişkin akılcı bir açıklamanın önü kesilmektedir. Ayrıca kitleleri "önce kışkırtan sonra ise yatıştıran" (13) DTP'nin gerçek yüzünü göstermediği –takiyye yaptığı- (14) belirtilerek DTP ve DTP'li siyasetçiler başlıklarda barışçıl bir politikayı savunmak yerine terörist zihniyeti sürdüren (15) terörü ısrarla destekleyen (12, 16) aktörler olarak işaretlenmektedirler. Tayyip Erdoğan'ın ağzından DTP'ye yöneltilen "takiyye yapma" suçlamasını başlığa taşırken tırnak işareti kullanmaya gerek duymayan haber editörü, böylece bu iddiayı genelgeçer bir yargı olarak sunmaktadır. Burada, takiyye sözcüğünün Türkiye'nin siyasal literatüründeki yerine de dikkat çekmek gerekir. Önce bir zamanlar üyesi olduğu Refah Partisi, daha sonra ise kuruculuğunu ve genel başkanlığını yaptığı AK Parti'ye yönelen ve gerçek niyetlerinin şeriat düzenini getirmek olduğu suçlamalarını ifade eden bu sözcüklerin Tayyip Erdoğan'ın ağzından DTP'yi hedef alarak söylenmesi ve bunun *Zaman* tarafından başlığa taşınması, DTP'yi –dolayısıyla Kürtleri- rejimin karşısındaki "gerçek" tehdit olarak işaretleme girişiminin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

10)Mersin'de PKK-DTP ortak fesadı (Hürriyet, 05.04.2006)

11) Etnik siyaset PKK'dan kopamıyor: DTP'nin 'Türkiye partisi' hayali bitiyor" (Zaman, 06.04.2006)

12) DTP'nin terör inadı (Posta, 10.04.2006)

13) DTP'liler önce kışkırttı sonra yatıştırdı (Zaman, 30.03.2006)

14) DTP takiyye yapıyor (Zaman, 09.04.2006)

15) Hâlâ aynı terörist kafa (Posta, 03.04.2006, DTP eşbaşkanı Ahmet Türk için)

16)Parti fonundan teröre kontör (Posta, 09.10.2006)

DTP'nin terör örgütü ile yakın ilişkiler içinde olduğu savları, başlıklarda DTP'li belediye başkanlarının çeşitli eylem ve açıklamaları ile desteklenmektedir. Buna göre, belediyenin olanaklarını "teröristlerin" kullanımına sunduğu büyük harflerle vurgulanan (17, 128), esnafa kepenk kapattıran (19) DTP'li başkan(lar) teröristlerin ardından gözyaşı dökmekle gerçek niyetlerini açığa vurmakta (20-21), PKK yanlısı yayın yapmakla suçlanan ROJ Tv'ye destek verdikleri için hukuki incelemeye konu olmaktadırlar (22). Dahası, PKK için af isteyerek (23) ve Öcalan'ı 'lider'leri olarak tanımlayarak (24) haklarında açılan soruşturmaları ne kadar da hak ettiklerini kanıtlamaktadırlar. Özellikle bu son başlıkta, lider sözcüğünün tırnak içinde veriliyor olması, yukarıda Erdoğan'ın "DTP takiyye yapıyor" sözlerini başlığa taşırken alıntı olduğunu belirlemeyerek genelleştiren haber editörünün Öcalan'ı lider olarak görenin DTP'li başkan olduğunu vurgulama özenini açığa çıkarmaktadır.

17) Belediyenin cipi ile TERÖRİSTLERE servis (Posta, 11.11.2006)

18) Belediyenin kiralık cipinde PKK malzemesi (11.11.2006; Hürriyet)

19) DTP'li başkan Siirt'te kepenkleri açtırmadı (Hürriyet, 30.03.2006)

20) Başkan'ın terörist acısı (Posta, 30.03.2006)

21) Baydemir: Acımız 14'tü bugün 16 oldu (Hürriyet, 30.03.2006)

22) 56 başkana ROJ takibi (Posta, 03.01.2006)

23) Baydemir, PKK için af istedi (Yeni Balıkesir, 13.02.2006)

24) DTP'li belediye başkanının 'lideri' terörist Öcalan, (Zaman, 25.03.2006)

Siyasal arenada boy gösteren Kürtleri, DTP üzerinden terör ve PKK ile ilişkilendiren editörler ve yazarların, 2006 yılı içinde çalışma kapsamında ele aldığımız ulusal ve yerel basın organlarından hiçbirinde DTP'yi Kürtlerin hak taleplerini dile getiren bir siyasal oluşum olarak sunan bir haber ve/veya yazı başlığına yer vermemiş olması dikkat çekicidir. Bu tutum, yalnızca DTP'ye ilişkin değildir. İncelenen dönemde, Kürtlerin hak taleplerine ilişkin hiçbir haber veya yazı başlığına da rastlanamamıştır. Dahası, bu dönem zarfında, sorunun çözümüne ilişkin cılız da olsa kimi seslerin duyulmaya başlamasına rağmen, Kürt sorununu inkâr eden sözler başlıklarda öne çıkmıştır.

25) Kürt Hakkı Diye Bir Sorunumuz Yok (Hürriyet, 19.12.2006)

26) Kürtler'in Hak Sorunu Yok ki (Posta, 19.12.2006)

27) Kürt Sorunu Yok, Terör Sorunu Var (Zaman, 05.01.2007)

28) DYP'nin Anketine Göre Kürtlerin En Büyük Sorunu İşsizlik (Zaman, 11.10.2006)

Her üç ulusal gazete de, Erdoğan'ın "Kürtlerin hak sorunu olmadığı"(25, 26), asıl sorunun terör olduğu (27) yönündeki açıklamalarını, alıntı olduğunu belirtmeden başlığa taşıyarak Kürtlerin siyasal bir oluşumu gerekli kılacak sorunlarla karşı karşıya olmadığı; yani Türkiye'de siyasal yollardan çözülebilecek bir Kürt sorununun bulunmadığı, sorunun olsa olsa ekonomik yollarla ya da teröre karşı mücadeleyle (28) nihayetlenebileceği yargısını genelleştirmek için kullanmışlardır. Bu yargı ile tutarlı biçimde, başlıklarda Kürtçe konuşmak ve resmi yazışmaları Kürtçe yapmak gibi taleplerin gayr-ı meşruluğu işaretlenmekte, "Türkçe varken Kürtçe konuş"manın tuhaflığı ya da kabul edilemezliği "Türkçeyi bıraktı da" sözleriyle vurgulanırken (29) davalar, açılan soruşturmalar ya da yasal uyarılar (30-34), yerel yönetimlerin Kürtçe yazışma ısrarının bir tehdit olarak algılanışının kanıtı olarak sunulmaktadır.

29) Türkçeyi bıraktı da Kürtçe konuştu (Posta, 11.11.2006)
30) Kürtçe davetiye davasına Kürtçe savunma (Hürriyet, 16.12.2006)
31) Kürtçe sözleşme uyarısı (Güneyde İmece, 13.11.2006)
32) Toplu sözleşmeye Kürtçe soruşturması (Posta, 21.10.2006)
33) Yargıtay'dan Kürtçe dilekçeye red (Güneyde İmece, 04.12.2006)
34) Kürtçe yeni yıl kartına soruşturma açıldı (Yeni Balıkesir, 28.01.2006)

Özellikle Kürtlerin taleplerinin ya da genel olarak Kürt sorununun tartışmaya açılmasının rejime ve ülkenin bütünlüğüne yönelik tehdit oluşturduğu yönündeki algı, yine çeşitli isimlerin açıklamalarında geçen ifadelerin anonimleştirilmesi yoluyla yaygınlaştırılmaktadır. "Türkiye Barışını Arıyor" toplantısındaki "Gerillanın adını terörist koyduk, kendi halkıyla savaşan ülke olduk" açıklaması nedeniyle eleştirilere maruz kalan Yaşar Kemal için "'Bölücünün adını aydın koyduk' deseydi" diyen Hukukun Egemenliği Derneği başkanı Erdem Akyüz'ün bu sözlerinin *Hürriyet* gazetesinde Yaşar Kemal'in fotoğrafının üzerine yerleştirilen "Gerilla sözüne tepki yağdı" açıklaması eşliğinde başlığa taşınması, bu ifadeleri kullanan yazara yönelik bölücülük suçlamasını genelleştirme girişiminin örneklerinden biridir (35). *Hürriyet*'in Halacoğlu'nun bir zihniyet değişikliği olmazsa Türkiye'nin toprak bütünlüğünün bozulacağı (36) ve MİT müsteşarı Emre Taner'in ulus devletin tehdit altında olduğu (37) uyarılarına başlıklarda anonimleştirerek itibar etme biçimi de benzer bir tehdit algısını yaygınlaştırma girişimi olarak değerlendirilebilir. Yerel basın ise tehdidin adını –Kürtler- açıkça koymakta tereddüt etmemektedir (38).

35) 'Bölücünün adını aydın koyduk' deseydi (Hürriyet, 15.01.2006)
36) Bu kafayla bu toprakları elde tutamayız (Hürriyet, 05.10.2006)
37) Ulus devlet tehdit altında (Hürriyet 06.01.2007)
38) Kürtler Türkiye'yi işgal ederse teorisi (Yeni Balıkesir, 29.01.2007)

Bu başlıkları gazetelerin sayfalarına taşımaktan çekinmeyen medya elitleri, Kürtlerin hak taleplerini görmezden gelmekle kalmamakta, aşağıdaki "*Töre cinayeti, Kürt kültürünün parçası*" (39) başlığında olduğu gibi, açıkça ırkçı bir cümleyle Kürtlerin kültürel kimliklerini olumsuz olarak işaretleyebilmektedir. Bu başlıklar aynı zamanda yukarıdaki "Kürt sorunu yoktur" iddialarını da destekler biçimde asıl Kürt sorununun feodal yapı, gelenekler ya da kültürel özellikler olduğunu işaretlemektedir. Böylece, gerçek Kürt sorununun, Kürtlerin sorunu töre cinayeti olduğu ortaya çıkmaktadır (40). Töre cinayeti ve Kürt sözcüklerine bir arada yer verilmeyen başlıklarda ise, Kürtlerin ağırlıklı olarak yaşadığı ve yerel yönetimler aracılığıyla politik taleplerini dile getirdikleri Diyarbakır'ın adı anılmaktadır (41).

39) Töre cinayeti, Kürt kültürünün parçası (Hürriyet, 19.08.2006.)
40) Töre cinayeti Kürt sorunu (Hürriyet, 14.06.2006)
41) Diyarbakır'daki araştırmadan töre cinayeti ve intihar çıktı (Zaman, 07.12.2006)

Sonuçta, Kürtleri ve Kürtlerin haklarını savunmaya yönelen her türlü siyasal oluşumu, terör ve şiddetle ilişkilendiren, gayr-ı meşru gören, rejimin karşısında bir tehdit olarak algılayan bu söylemin kendisi de bir tehdide dönüşebilmektedir. *Posta*, Sakarya'da Diyarbakırlı fındık işçilerinin PKK'lı oldukları söylentisi üzerine galeyana gelen halk tarafından nasıl linç edilmek istendiğini büyük harflerle manşete taşırken "korkutan öfke" sözcüklerini yeğlemiştir (42). Bu başlık, halkın öfkesinden korkması gerekenin tüm Türkiye mi yoksa yalnızca Kürtler mi olduğu noktasında iki yönlü bir okumaya açık görünmektedir. Aynı gazete, Dolapdere sakinlerinin DTP'nin İstanbul'da düzenlediği eylemlere ellerinde bıçaklar, sopalar ve Türk bayrakları ile müdahalesini ise "PKK'ya Roman dayağı" başlığı ile duyururken eyleme katılanları bir kez daha PKK'lı olarak damgalamaktan kaçınmamakta, incelemeye konu olan dönemde gazete sayfalarında tamamen görmezden gelinen, Türkiye'deki varlıklarına ve sorunlarına ilişkin hiçbir habere yer verilmeyen Romanları ise bu sefer "iyi vatandaşlar" olarak işaretlemektedir (43). Ancak Romanlara yüklenen bu "iyi vatandaşlık" konumu bile, onların ancak şiddet ve suçla ilgili eylemleriyle gazete sayfalarına taşınabildiği gerçeğini değiştirmemektedir. Başlıktan anlaşıldığı gibi, Romanlar bu sefer de "dayak attıkları" için, yani yine şiddete başvuran aktörler olarak haberleştirilmişlerdir.

Yeni Balıkesir ise *Bugün* gazetesinden alarak sayfalarına taşıdığı, vatandaşın bölücü teröre duyduğu tepki ile "PKK'lı avına çıktığını" ileri süren Emin Pazarcı'nın yazısının başlığında, "köpeksiz köyde değneksiz geziyorlar"(44) deyimini kullanarak Kürtleri hedef göstermektedir.

42) KORKUTAN ÖFKE (Posta, 09.09.2006)
43) PKK'ya Roman dayağı (Posta, 03.04.2006)
44) Köpeksiz köyde değneksiz geziyorlar (Yeni Balıkesir, 04.04.2006)

Böylece başlıklarda hak talepleriyle değil tehdit unsurları olarak ve terörle ilişkili yer bulabilen Kürtlerin, kültürel veya politik kimliklerinden dolayı maruz kaldıkları ayrımcılık ve her türlü tehdit, meşruluk zeminine taşınmaktadır.

Başlıklarda İlan Edilmeyen "Türkiye'nin Düşmanları"

2006 yılının Ekim ayında Fransız Parlamentosu'nda Ermeni soykırımını inkâr edenleri cezalandırmaya yönelik yasa tasarısının oylanması, haber editörlerinin ve köşe yazarlarının hem Ermenileri, hem de soykırım savlarında Ermenileri destekleyenleri ırkçı-ayrımcı söylemlerin hedefi haline getiren başlıklar atmalarına vesile olmuştur. İçerik analizi sonuçları bu konunun incelenen haber ve yazılar içinde önemli bir yer

tuttuğunu göstermektedir (bkz. Tablo 10). Diğer yandan, haberlerin yıl içindeki dağılımına bakıldığında, özellikle söz konusu yasa tasarısının parlamentoya sunulduğu bahar aylarında Fransa ve Fransızların Ermenilerle birlikte gazetelerin başlıklarına taşındığı görülmektedir. Türkiye'deki tarihsel öneme sahip etnik azınlıklardan birini oluşturan Ermenilerin gazetelerin haber gündemlerine ancak "Ermeni sorunu" bağlamında girebilmeleri dikkat çekicidir. Ermenilerin "Ermeni soykırımı tartışmaları" dışında gazetelerin başlıklarında ancak Hrant Dink'in trajik bir cinayete kurban gitmesi ile anılmaları, basının Türkiye'deki azınlık gruplarını haberleştirme tercihlerini de açık biçimde göstermektedir. Tıpkı Kürtler gibi Ermeniler de bir şiddet ve tehdit unsuru olarak algılanmadıkları zaman basın tarafından "görünmez" kabul edilmekte, bunun istisnasını Şemdinli olayları ve Hrant Dink cinayetinde görüldüğü gibi, yine bir tehdit algısına yol açacak "şiddet" eylemlerine kurban gitmeleri oluşturmaktadır.

Başlıklarda "bu Ermeniler", "Ermeniler", "Ermeni" sözcükleri, Ermenilere yönelen "adam olmamak" (1-3), "bütün dünyayı aldatmak" (2), "Türk düşmanlığı" (8) "şantajcılık" (3) gibi suçlamaları genelleştirmek üzere kullanılmıştır. "Bu Ermeniler adam olmaz" başlığı, Ermenileri geçmişte olduğu gibi gelecekte de düzelmeyecekleri –aldatıcı, şantajcı, düşman olmaya devam edecekleri- yargısı ile damgalarken Türkiye'deki ve diasporadaki Ermenileri hedef alan ırkçı önyargıları yeniden üretmektedir. *Posta*'nın soykırım iddiasındaki Ermenilerin 70 milyonluk Türkiye karşısında sayıca küçüklüklerini ima etmek için kullandığı "Bir avuç Ermeni" (2) başlığı, Türkiye'nin çıkarları yerine Ermenileri savunan "tüm dünya", "AB" ve "Fransa"nın bu tutumlarının herhangi bir haklılık zemini taşımadığını işaret etmektedir. Tüm dünya "bu Ermeniler" tarafından "kandırıl"makta, "şantaj"a kurban gitmekte (3), "Ermeni gruplarının tutsağı" haline gelmekte (4), bir başka deyişle Türkiye gibi onlar da Ermenilerin mağduru olmaktadırlar. Böylece, Türkiye'nin uluslararası arenada aidiyet bağı kurduğu Avrupa ve Batı'nın, ancak kendi değerleriyle çelişmesi, bir yanılsama, görmeme, kandırılma, Fransa'nınki gibi "aptallaşma" (5-6) durumunda Ermeni iddialarını destekleyip Türkiye'yi kaybetmeyi göze alabileceği (7) vurgulanmakta; Türkiye ile birlikte Ermeni tezlerinin doğruluğuna inanan "batı" da kurbanlaştırılmaktadır.

1) Bu Ermeniler Adam Olmaz (Hürriyet, 31.01.2006)
2) Bütün Dünyayı Bir Avuç Ermeni mi aldatıyor? (Posta, 03.10.2006)
3) Ermeni şantajının bir başka yüzü (Hürriyet, 03.06.2006)
4) 'Fransa Meclisi Ermeni grupların tutsağı oldu' (Zaman, 12.05.2006)
5) Liberté, égalité, stupidité (Hürriyet, 12.10.2006)
6) Paris'inki gülünç ve aptallık (Hürriyet, 25.10.2006)
7) AB'nin Türkiye'yi kaybetmesi aptallık olur (Zaman, 12.10.2006)

Bir yandan AB'nin ve özellikle de Fransa'nın Ermenilerce kandırıldığı/kullanıldığı iddialarını başlıklara taşıyan medya elitleri, diğer yandan olup bitenleri "tüm dünyanın Türkiye'ye ve Türklere karşı olduğu" argümanı ile desteklenen popülist milliyetçi söylem[29]

29 Van Dijk, bu mağduriyet konumu arayışını bir tür zalim-mazlum ilişkisine gönderme yapan "kurbanlaştırma stratejisi" ile açıklar. "Ötekiler"in olumsuz açıdan temsil edildiği ve tehditlerle bağdaştırıldığı durumlarda iç grup da "böyle bir tehdidin kurbanı olarak" temsil bulur. (2003: 107). Murat Ergin, popülist milliyetçi dilin sıklıkla başvurduğunu saptadığımız "iç ve dış düşmanlar söylemi"nin "azınlıklara karşı önyargılı ifadeler

ile açıklama çabası içindedir. Ulusal ve yerel basın, asıl kullanılanın Ermeniler olduğu (8-9), Fransa'nın Türkiye'ye karşı "hain bir plan" (10) içinde bulunduğu, soykırımı bahane ederek Türkiye'nin AB'ye girişini engellemeye çalıştığı (11-12), bunun "Türk milleti"ne yapılmış bir haksızlık olduğu (13-14) başlıklarını, yukarıdaki başlıklarla neredeyse arka arkaya vermekte bir sakınca görmemiştir. Gazetelerin daha çok okura hitap edebilmek için benimsedikleri popülist dil, haber ve yazıların analizinde de görüleceği gibi, milliyetçi duyguların harekete geçirilmesi söz konusu olduğunda aynı aktörlere hem fail hem mağdur konumlarını yükleyebilmekte, böylece Avrupa hem Türkiye aleyhine hareket eden Ermenilerin kurbanı hem de Türkiye aleyhine Ermenileri kullanan olabilmektedir. Bu türden başlıklarda, "Türk milleti"nin "haksızlığa maruz kalan" (13), "suçlu gösterilmek istenen" (14) olarak kişiselleştirilmesi, popülist milliyetçiliğin duygusal dozu artırmak üzere talep ettiği mağduriyet konumu ile kalabalıkların özdeşleşmesini sağlamak üzere kullandığı söylemsel stratejilerinden birisi olarak değerlendirilebilir.

8) AB Türk düşmanı Ermeni yetiştiriyor (Güneyde İmece, 17.11.2006)
9) Fransız yer salkımı, Ermeni'ye kalır talkı (Zaman, 11.10.2006)
10) Fransa'nın hain planı geri tepti (Posta, 9.11.2006)
11) Soykırım bahane, Fransa'nın amacı Türkiye'nin AB'ye girişini engellemek (Zaman, 12.10.2006)
12) Ermeni sorununu Avrupa'daki Türkiye karşıtları kullanıyor (Zaman, 23.04.2006)
13) Türk milleti bunu hak etmedi (Güneyde İmece, 16.10.2006)
14) 'Türk Hukuk enstitüsü Mersin Şubesi: Türk milletini suçlu göstermek istiyorlar' (Güneyde İmece, 14.10.2006)

Fransız Parlamentosundaki oylama, ulusal ve yerel basında, yalnızca Ermeni soykırımı iddialarının gerçek dışı olduğu yönündeki haber ve yazıların yeniden gündeme gelmesine yol açmakla kalmamıştır. Başlıklarda, Ermeni "zulmü", "mezalimi", "terörü" tamlamalarıyla (15-17) yapılan genellemeler tüm Ermenileri suçlu konumuna taşırken asıl mağdurun "Türk soykırımı" tamlamasına (17) konu olan, "katledilen" (18), "kesilen" (19) Türkler olduğu belirtilerek yukarıda altını çizdiğimiz duygusal ton vurgulanmaktadır. Diğer yandan, bu duygusal tonun gerçekçiliğini sağlamayı profesyonel habercilik kodlarının olmazsa olmazı olarak gören haber editörleri ve yazarlar, Ermenilerin Türklere zulüm ve işkence yaptığı iddialarının (15, 20) bilimsel ya da kanıtlanabilir gerçeklikler olduğunu, attıkları başlıklarda "sergi" (17), "konferans" (15), "belge" (16) gibi sözcüklere yer vererek göstermişlerdir.

14) "Ermeni Zulmü" konferansı verildi (Sonsöz, 27.05.2006)
15) Ermeni mezalimi, belgeleriyle askeri müzede (Zaman, 9.11.2006)
16) Türk soykırımı ve Ermeni terörü sergisi açıldı (Sonsöz, 20.11.2006)
17)Tehcir öncesi Kars'ta 30 bin Türk katledildi (Zaman, 25.04.2006)
18)Türkleri Taşnaklar kesti (Hürriyet, 09.11.2006)
19) Ermeni çetelerinden Türklere 20 çeşit işkence (Zaman, 13.03.2006)

ve yer yer ortaya çıkan yabancı düşmanlığı"nın Türklük kavramının vatandaşlığın ötesine geçen bir tözsel çekirdeğinin bulunduğu yönündeki değişmezlik varsayımının tezahürleri arasında bulunduğunu belirtir (2009: 406-407)

Haber ve yazıların başlıklarında Türkiye'ye yüklenen mağduriyet konumu "biz değil asıl onlar soykırım yaptılar" iddiası arkasına saklanan bir aklama ve hedef saptırma girişimi ile pekiştirilmektedir. *Posta*, "asıl soykırımcı onlar" spotunun üzerine "Eli kanlı Fransa" başlığını (21) atarak, *Zaman* Avrupa'yı "yeteri kadar günahı olmak"la suçlayarak (22) ve Fransa'nın Cezayir'de soykırım yaptığını iddia ederek (23) Türkiye'yi soykırımla suçlayanların kendi geçmişlerinden dolayı buna haklarının olmadığını ima etmektedir. *Güneyde İmece*'nin Fransızların Ermenileri öldürdüğü iddiasını "tarihi bir anı" nitelemesiyle aktardığı başlığında ise "biz değil onlar yaptı" argümanının bir hedef saptırma girişimin ötesine taşındığı görülmektedir. Bu başlıkta dile getirilen iddiayı aktaranın kimliği, "Ermeni yurttaş" olarak işaretlenerek iddianın geçerliliğinin altı çizilirken, Türkiye'de yaşayan Ermenilerin Ermeni soykırımı meselesinde Türk tezlerine yakınlığı –dolayısıyla bu tezlerin haklılığı ve doğruluğu-, bu vesileyle de vurgulanmaktadır.

21) Eli kanlı Fransa –(asıl soykırımcı onlar- spotuyla birlikte), (Posta, 13.12.2006)
22) Yeteri kadar günahı olan Avrupa Ermeni meselesinde akıl vermemeli (Zaman, 18.11.2006)
23) Fransa, Cezayir'deki soykırımını unutuyor mu? (Zaman, 15.10.2006)
24)Ermeni yurttaştan tarihi bir anı 'Fransızlar Ermenileri de öldürmüştü' (Güneyde İmece, 17.10.2006)

İncelemeye konu olan dönemde, Türkiye'de yaşayan Ermeniler, gazetelerin gündemlerine herhangi bir hak talebi ya da yurttaşlık sorunu bağlamında değil, Fransa'daki oylama sırasında Türkiye'nin tezlerini destekleyip desteklememeleri ölçüsünde girebilmekte ve "Türk dostu" olma ya da olmama konumlarına indirgenmektedirler (25-26). Türklüğe hakaret ettiği iddiasıyla yargılanan ve çeşitli basın organlarınca hedef gösterilen Hrant Dink de, bu sefer Fransa'nın haksızlığına tanık gösterilmiş, fotoğrafının altına atılan başlığa "ufak bir düzeltmeyle" taşınan sözleri Türk tezlerinin haklılığının kanıtı olarak sunulmuştur (27). Dink'in haber metninde alıntılanan "gerekirse Fransa'ya gider, o yasaya karşı çıkar, o suçu işlerim" sözlerinin başlığa taşınırken "o yasanın suçu" olarak değiştirilmesi tesadüfî değildir: "O suç" yerine "o yasanın suçu" sözlerinin kullanılması, aslında ortada bir suç olmadığı imasını taşımaktadır.

Türkiye'nin tezlerini desteklemeleri dışında ise Ermeniler, başlıklarda ancak potansiyel tehdit unsurları olarak yer bulabilmekte, adını değiştiren (28), Müslüman olarak Kürtleşen (29) ve böylece gizli gündemleriyle asıl kimliklerini saklayan Ermenilerin tıpkı Kürtler gibi Türkiye -ya da Türkler- aleyhine hareket edebilecekleri kabul edilmektedir. *Hürriyet*'in Türkiye aleyhtarı olduklarını iddia ettiği iki ABD'li politikacının bu konumlarını doğrulamak üzere "Ermeni yanlısı" ve "PKK sempatizanı" nitelemelerini kullandığı başlık (30), Ermenileri ve Kürtleri olası düşmanlar olarak yan yana getirmesi açısından da dikkat çekicidir.

25) Tasarı Türk dostu Ermenileri rahatsız etti (Zaman, 16.10.2006)
26) Türkiye Ermenilerinden Fransa'ya büyük tepki (Güneyde İmece, 14.10.2006)
27)Gerekirse Fransa'ya gider, o yasanın suçunu işlerim (Zaman, 11.10.2006)
28) Türkiye'de Adını Değiştiren 500 bin Ermeni Var (Zaman, 07.01.2007)
29) Şeyh Sait'in Torunu: Dedemlerin Zamanında Binlerce Ermeni Müslüman Olup Kürtleşti (Zaman, 26.10.2006)
30) Biri Ermeni Yanlısı Diğeri PKK Sempatizanı (Hürriyet, 18.11.2006)

Türk vatandaşı olan ya da Türkiye'de bulunan Ermeniler, Fransız Parlamentosu'ndaki oylamanın ardından ileri sürülen misilleme çağrılarının da başlıca hedeflerinden olmuştur. *Zaman*, Türkiye Kamu Çalışanları Vakfı'nın Paris'teki soykırım anıtına misilleme olarak İzmir'e "soyu kırıklar anıtı" yapılması önerisini kaynağını belirtme ihtiyacı duymadan başlığa taşırken (31), *Posta*, Türkiye'deki kaçak Ermeni işçileri "kovmayı" önerirken (32) apaçık ırkçı söylemleri, misilleme yapma arzusunun haklılığı iddialarının arkasına saklamıştır.

31) İzmir'e 'soyu kırıklar anıtı' yapalım ' (Zaman, 18.10.2006)
32) Kaçak 70 bin Ermeni İşçi Var Hepsini Kovalım (Posta, 10.10.2006)

Türkiye'ye ve Türklere Karşı İşlenmiş Suç: Hrant Dink Cinayeti

Ayrımcılığa karşı farkındalık yaratma yoluyla yurttaşlar arasında ifade özgürlüğünün sınırlarının genişletilmesi için kamu hizmetinde bulunma anlayışının hayli ötesine yerleşen tutumuyla ulusal basının inkârcı ve görmezden gelici tavrı, demokratik hak ve özgürlüklerin korunmasına karşı bir taraf oluşunu da işaret etmektedir. Bu taraf oluş hali etnik ve dini azınlık gruplarından söz edemeyişi içerdiği gibi söz ettiğinde ise düşman metaforundan yardım almaktadır. "Kovulması gereken, sınırların ötesine sürülmesi gereken, savaşılması gereken" düşman, kâh Kurtuluş Savaşı'na gönderme yapılarak tarihle ilişkilendirilmekte, kâh Avrupa Birliği'ne karşı duruşun sergilenmesi gibi güncel bir politik sorunla birleştirilmektedir. Düşman, bir devlet, bir halk, işbirlikçi aydınlar, yabancı işçiler, şiddet yanlısı örgütler kılığına sokulmakta, bu kılıklar arasında mutlak ortaklıklar kurulmak suretiyle bedenselleştirilip başlığa taşınmaktadır. Politik olanı Schmidtçi bir anlayışla dost-düşman ayrımı içinde tanımlayışını rahatça örnekleyebilecek başlıklarıyla ulusal basın, yurttaş topluluğu arasında nefretin ve tiksintinin olağanlaşmasını daha da imkânlı hale getirmektedir. Türk Ceza Yasasının 216. Maddesi'nde "Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama" başlığıyla açıkça düzenlenmiş bir hükmün varlığına rağmen yurttaş topluluğunun bir kısmını "hain, dönek, terörist" ve benzeri sıfatlarla sistematik biçimde anmayı kural haline getirme pratiğinin aşılması için iletişim özgürlüğünün sınırlarının genişletilmesi gerekmektedir.

Yukarıda söz edilen ulusal basının yurttaşlar topluluğunun bir kesimini düşmanlaştırması olgusunun vahameti, Hrant Dink'in öldürülmesini takip eden günlerde

atılan başlıklarda bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Gazetecilere yönelik suikastların basın özgürlüğüne karşı yüz yıllık bir tehdit oluşturduğunun deneyimini arkada bırakmış olması beklenen ulusal basının, ölümün yasını tutmak yerine ulusal çıkarları savunmayı yeğlediği görülmektedir.

Fransız Parlamentosu'ndaki yasa tasarısının oylanması sırasında ve sonrasında Ermenileri hedef alan ırkçı-ayrımcı söylemler içinde Türkiye'ye ve Türklere atfedilen mağduriyet konumu ve hedef saptırma girişimleri, Hrant Dink'in öldürülmesinin ardından yazılı basının cinayete yüklediği anlamlar aracılığıyla yeniden görünürlük kazanmıştır. Cinayetin hemen ardından *Hürriyet*'in attığı "güvercini vurdular" (34) başlığı ve Dink'in eşinin, cenaze törenindeki sözlerini alıntılayan (35-37) başlıklar, olayı melodramlaştırarak duygusal dozu abartırken cinayetin kim tarafından, neden işlendiği sorularını ve mağdurun etnik kimliğinin cinayetle ilgisini arka plana itmiştir. Bunun yerine, Rakel Dink'in büyük harflerle alıntılanan sözleri yinelenerek Dink'in ülkesine ne kadar bağlı olduğunun altı çizilmiş; ülke, popülist milliyetçi söyleme uygun biçimde uğruna can verilecek topraklar olarak mitleştirilirken (bkz. Bora, 1994) "can verenin" "ülkesinde", etnik kimliğinden dolayı öldürülmüş olduğu gerçeği gizlenmiştir. Benzer bir gizleme eğilimi, cinayetin düşünce ve ifade özgürlüğüne karşı işlenen bir eylem olduğunu dile getiren başlıklarda (38-40) karşımıza çıkmaktadır. Bu başlıklarda, cinayetin Dink'in 301. Madde kapsamında, Türklüğe hakaretten yargılanarak hedef gösterilmesi sonucunda işlendiği ima edilmekte, ancak olayın Türkiye'de birçok kez yaşanan gazeteci cinayetlerinden farkına, mağdurun etnik kimliği-nedeniyle maruz kaldığı ırkçı-milliyetçi tepkilerle ilişkisine değinilmemektedir.

34) Güvercini vurdular (Hürriyet, 20.01.2007)
35) ÜLKENDEN AYRILMADIN SEVGİLİM (Hürriyet, 24.01.2007)
36) EŞİ RAKEL DİNK'İN AĞLATAN VEDASI (Hürriyet, 24.01.2007)
37) Sevdiklerinden ayrıldın ülkenden ayrılmadın (Posta, 24.01.2007)
38) İfade özgürlüğüne çok ağır bir darbe (Hürriyet, 20.01.2007)
39) Düşünce yasta… (Güneyde İmece, 22.01.2007)
40) Gazeteci Dink'e hain suikast (Zaman, 20.01.2007)

Bunun yerine, medya elitleri, cinayetin Türkiye aleyhine düzenlenen komplonun bir parçası olduğunda hemfikir görünmektedirler. *Tercüman* gazetesinin attığı "Katil Ermeni" manşetine çok satan gazeteler itibar etmemiş görünseler de, çeşitli aktörlerin cinayetin bir "sabotaj"(41), "komplo"(42), "karanlık ellerin işi" (43), "Türkiye'ye yönelik operasyon" (44), "istikrara karşı" (45) ve "tahrik" (46) amaçlı bir eylem olduğu sözleri başlığa taşınarak bu konuda bir konsensus yaratılmaya çalışıldığı düşünülebilir.

41) Türkiye'yi sabote eden cinayet! (Zaman, 21.01.2007)
42) Dink Komplosu (Hürriyet, 23.01.2007)
43) Karanlık eller yine bizi seçti (Hürriyet, 20.01.2007)
44) Türkiye'ye yönelik bir operasyonun işaret fişeği(Zaman, 20.01.2007)
45) Ülkenin istikrarına kurşun sıkıldı, (Zaman, 20.01.2007)
46) Hrant Dink'i Tahrik ve İstikrar İçin Kurşunladılar (Sonsöz, 21.02.2007)

Böylece, Türkiye'nin -ya da Türklerin- cinayetteki sorumluluğu gizlenmekte, aksine Türkiye "kurşunların gerçek hedefi", cinayetin asıl mağduru (47-50) olarak işaretlenerek bu mağduriyet konumu yukarıda örneklediğimiz "herkes bize karşı" söylemine eklemlenmektedir. *Hürriyet*'in "Dink'i vurdular" yerine "Türkiye'yi vurdular" (47) başlığı ile başvurduğu metaforik anlatım, basının mağdurun etnik kimliğini görmemekle kalmayıp birey olarak varlığını da yok saydığını çok iyi örneklemektedir. Bu yok sayma öyle ileri gidebilmektedir ki, başlıklarda cinayetin "Türkiye'nin imajına zarar verdiği"nden (51) ya da "Türkiye'nin zorda kal"acağından (52) söz edilebilmektedir.

47) Türkiye'yi vurdular (Hürriyet,. 20.01.2007)
48) Bu kurşun Türkiye'ye sıkıldı (Zaman, 20.01.2007)
49) O kurşun Türkiye'ye sıkıldı (Hürriyet, 20.01.2007)
50) "Kurşun Türkiye'nin huzuruna sıkılmıştır" (Sonsöz, 21.01.2007)
51) Hrant Dink Cinayeti Türkiye'nin İmajına Zarar Verdi (Zaman, 21.01.2007)
52) Türkiye zorda kalacak (Zaman, 20.01.2007) (yorum)

Cinayetin "Türkiye'nin imajına zarar verdiği" ve "Türkiye'ye karşı komplo olduğu" yönünde atılan başlıkların, kaybedilen yaşamın savunduğu değerlerin ortaklığı aracığıyla "bizi" ve ortaklığı yeniden tarif edebilme imkânı yerine etnik bizi yüceltme girişiminde bulunması sadece reaksiyoner milliyetçiliğin sözünün taçlanması değil, aynı zamanda Dink'in demokratik toplumda politik sözünü üreten yayıncılık anlayışının inkârıdır.

Hrant Dink cinayetinin ardından demokrat/aydın kesimin tepkilerini dile getirmek için benimsedikleri "hepimiz Ermeniyiz" sloganının taşındığı yalnızca iki başlık ("*Bugün Ben Ermeniyim*" ve "*Neden Hepimiz Ermeniyiz –Hürriyet*, 21.01.2007-) bulunmasına karşılık slogana yönelen tepkiler Türklüğü, Müslümanlığı, hatta Osmanlılığı (53-57) Ermeniliğe karşı konumlandıran ve yücelten başlıklarda ifade bulmuş; bir başka deyişle Türkiye'de Ermeni olmanın "kabul edilemezliği" ilan edilirken Türklük, yüceltilen üst kimlik olarak kendini dayatmaya devam etmiştir.

53) Hepimiz Ermeniyiz İzaha Muhtaç Garabet, (Hürriyet, 25.01.2007)
54) Hepimiz Osmanlıyız, (Zaman, 28 01 2007)
55) 'Hrant'a Türktü' Demek Doğru Olurdu (Hürriyet, 29.01.2007)
56) Elhamdülillah Müslümanım (Hürriyet, 26.01.2007)
57) Ben Türküm (Yeni Balıkesir, 24.01.2007)

Bu slogana gösterilen tepkiler öylesine ileri gidebilmektedir ki *Yeni Balıkesir* gazetesi, Bandırma Belediye Başkanı'nın sözleri aracılığıyla cinayetin Türk diplomatları öldürmüş olan ASALA örgütünün geçmişteki eylemlerinin bir bedeli olduğu imasını başlığa taşımaktan çekinmemiştir (58). *Yeni Balıkesir,* adeta, ulusal basının Hrant Dink cinayetine gösterdiği ilgiye tepki duyan "milliyetçi" çevrelerin sözcülüğünü yapmaktadır (59).

58) Öztaylan sert çıktı: 30 Türk diplomat ölürken NEREDEYDİNİZ? (Bandırma belediye başkanı- Yeni Balıkesir, 25.01.2006)
59) Tunçsiper: Ulusal basın cinayeti oldukça abarttı (Yeni Balıkesir, 24.01.2007)

Hrant Dink'in adının geçtiği başlıklardan bir kısmı ise "*Şehit Hrant Dink'e Ağıt*" (*Hürriyet*, 21.01.2007)*, "Şeker İmamdan Hrant Dink Hutbesi" (Sonsöz, 27.01.2007)* örneklerinde olduğu gibi kurbanın Hıristiyan kimliğini inkâr eden bir söylem içinde, Müslümanlık ritüellerini öne çıkarmaktadır.

Buna karşılık, Türkiye'de yaşayan Ermeniler'in varlıkları ve cinayete ilişkin tepkileri başlıklarda görmezden gelinmiştir. Türkiye'deki Ermenilerin varlığı, Güneydoğu Anadolu bölgesine hitap eden *Güneyde İmece*'nin attığı üst başlıkta "Türkiye sınırlarındaki tek Ermeni köyü" olarak nitelediği Hatay sınırındaki Vakıflı Köyü ile sınırlandırılırken (60), *Hürriyet* gazetesi de Ermenilerin bu merkezden uzak, otantikleştirilmiş temsilini *Türk-Ermeni oturma eylemi* (22.01.2007) başlığı altında verdiği haberinde ulusal basın adına onaylamakta, eylemin gerçekleştiği yer olan Vakıflı Köyü'nü haberin ilk cümlesine taşımaktadır. Bunun dışında Ermeni aydınlar, eğitimciler, din adamları, Ermeni cemaatinin önde gelen isimlerinin ve yaptıkları açıklamaların başlıklarda yer bulamaması, basının azınlık gruplara yönelik olağan durumlardaki görmezden gelme tutumunun basit bir ilgi yoksunluğu ile açıklanamayacağını; bu görmezden gelme halinin, daha çok cinayet gibi olağanüstü şartlarda da varlığını sürdüren bir "görünmez kılma" girişimi olarak değerlendirilmesi gereğini ortaya koymaktadır. Bunun istisnası, *Zaman* gazetesinin Türkiye Ermenileri Patriği'nin "Türkler ve Ermeniler kardeş" açıklamasını başlığa taşımasıdır (61). Mutafyan'ın sözlerinin bu başlığa taşınmasını olası kılan "kardeşlik" vurgusu, Türklerin ve Ermenilerin yıllarca bir arada ve barış içinde yaşadığı yönündeki baskın söylemi yeniden üretme işlevi görmekte, "kardeşlik" ilişkisinin arkasına gizlenen eşitsizlikleri önemsiz kılmaya ve arka plana itmeye devam etmektedir. *Posta*'nın Dink'in cenaze töreni ile ilgili haberinde "Türkçe dua ve Ermenice ezgi"nin yan yanalığına yaptığı vurgu da (62) cinayetin faili ve mağdurunun kimlikleri arasındaki çatışmayı benzeri bir kardeşlik söyleminin gölgesine saklamaktadır.

60) Vakıflı Köyü'nde yas var (Güneyde İmece, 22.01.2007).
61) Patrik: Türkler ve Ermeniler kardeş, cinayet üzerinden siyaset yapmayın (Zaman, 24.01.2007).
62) Türkçe dua ve Ermenice ezgiyle uğurlandı (Posta, 24.01.2007)

Türklerin Farklılığı ve Türk Olmayan Karşısındaki Üstünlüğü

Irkçı-ayrımcı söylemlerin oluşmasında, biz ve onlar karşıtlığı önemli bir yer tutmaktadır. Başlıkların niceliksel analizi bu karşıtlığın öte tarafının ağırlıklı olarak "Kürtler" ve "Ermeniler" olduğunu göstermiştir. Niteliksel bir değerlendirmede ise, Türklüğün övgüsü ve yüceltilmesinin, neredeyse her zaman, Kürtler ve Ermenilerle ilgili başlıkların arka-plan bilgisini oluşturduğu gözlemlenebilir. Başlıklara taşınan diğer "azınlık aktörleri" için de basmakalıp yargılarla beslenen benzer bir karşıtlık ilişkisi araçsaldır. "Biz" ya da "Türkler", acımasız ve korkak Yunanlılar karşısında "merhametli" ve "yürekli" olarak nitelenmekte (1-4), kimi zaman ise herhangi bir karakter özelliğine başvurmaya gerek duymadan "Türkiye'nin büyüklüğü" (5) ilan edilmekte, Türklerin fetih geçmişini anıştıran başlıklarla (6-8) dünyaya meydan okunmaktadır.

1) Yunan denize attı biz kurtardık (Posta, 27.09.2006)
2) Yunanlıdan farkımız yüreğimiz (Hürriyet, 25.08.2006)
3) İşte Farkımız (Posta, 27.01.2006)
4) İşte Türk'ün merhameti (Posta, 13.04.2006)
5) Büyüksün Türkiye (Posta, 13.01.2006)
6) Fırtınalar dursun yana, yol ver Türk'ün bayrağına (Hürriyet, 02.01.2007)
7) Sınırları aşan Türkler (Posta, 05.03.2006)
8) "21. Yüzyıl Türk yılı olacak" (Sonsöz, 03.06.2006)

Bu söyleme, her zaman Türk olmayandan duyulan "kuşku" eşlik etmekte, öyle ki Türkiye'ye gelen turistler -yaz aylarında bikinili fotoğrafları ve Türk erkeğine duydukları hayranlık imalarıyla cinsiyetçi saldırılara maruz kalmadıkları zaman bile (9, 10)- ancak suçla ilişkilendirilebildiklerinde gazete sayfalarına taşınabilmekte; "gaspçı" (11) ya da "profesyonel" fahişe (12) olarak yerlerini almaktadırlar. *Posta*'nın tecavüzle suçlanan gençlerin "turist kız bize tecavüz etti" sözlerini başlığa taşıyarak (13) makulleştirdiği on gencin tecavüzüne uğrayan turist kadınla ilgili haberindeki yabancı düşmanlığının yukarıda örneklerini verdiğimiz "asıl mağdur biziz" söylemi ile örtüşmesi, traji-komik bir rastlantı olmaktan öte, Türk olmayanla ilişkinin kurulduğu anlamsal çerçevenin taraflara yüklediği konumun sürekliliğini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

9) Antalya'da 'aşk tatili' (Hürriyet, 16.05.2006)
10) Ukrayna'dan Olympos'a (Hürriyet, 19.05.2006)
11) Gaspçı turist (Posta, 02.10.2006)
12) 'Turist kız bize tecavüz etti' (Posta, 09.01.2007)
13) Fuhuş kölesi değil 'profesyonel' çıktı (Hürriyet, 08.10.2006)

Ekonomik ilişkiler söz konusu olduğunda ise, güvenilmezlik, "yabancı" olanla ilişkiyi tanımlayan başlıca nitelik olmakta, özellikle "yoksul" ülkelerden Türkiye'ye çalışmak üzere gelenler "dolandırıcı" (14) ya da "güvenilmez" (15-16) olarak işaretlenmektedir. Öteki tarafın yoksulluğu, yabancı düşmanı söylemin besi-alanlarından biri olarak öne çıksa da, düşmanlık söylemine aracılık eden kuşku duyma hali yoksul "üçüncü dünya" kadar, "zengin batı"yı da hedef alabilmektedir. Haber editörleri ve köşe yazarları, Türkiye'ye yatırım yapmak için gelen ya da Türkiye'den iş alan yabancı şirketleri hedef alan başlıklarda (17-18) bu kuşku duyma hali ile beslenen "Türkiye üzerinde gizli emelleri olanlar" söylemini popülerleştirmektedirler.

14) Laleli esnafının Afrikalı dolandırıcılarla başı dertte (Zaman, 06.10.2006)
15) Ucuz diye yabancı bakıcıya çocuğunuzu teslim etmeyin (Zaman, 28.08.2006)
16) 'Yabancı öğretmenlerin çoğu Türkiye'ye macera için geliyor' (Zaman, 14.01.2007)
17) "Elin yabancısı gelip arama yapıyor" (Sonsöz, 17.05.2006)
18) 'Bankacılıktaki yabancı payında gizli sınır olmalı' (Zaman, 09.11.2006)

Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Geleneksel İslam'ın Kabul Edilebilir Sınırları Dışında Kalanlar

Türklük kadar Müslümanlığın laik yorumu da ırkçı-ayrımcı söylemlerin beslendiği, çoğunluk aktörlerini ayıran ortak özellik olarak öne çıkabilmektedir. Hıristiyanlar ve Kemalist milliyetçiliğin söylemsel çerçevesi içinde kabul gören (bkz. Bora 1994) geleneksel İslam çizgisinin dışında kalanlar, bu söylemin öteki tarafları olarak işaretlenmektedirler. Özellikle Karikatür krizinin ve Papa'nın İslam dini hakkındaki açıklamalarının ardından ve Türkiye ziyareti öncesinde, Papa'nın kişiliğinde Hıristiyanları hedef alan, hakaret olarak yorumlanabilecek ifadeleri başlığa taşıyarak (1-4) kamuoyunun nabzını tutmak iddiasındaki medya elitleri, bu başlıkları atarken yüzde 97'si Müslüman olan Türkiye'de yaşamaya çalışan ve bu başlıklar nedeniyle incinebilecek Hıristiyanların varlığını görmezden gelinecek bir "küsürat" olarak değerlendirebilmektedirler.

1) AKP: Papa cahil ve zavallı biri… (Posta, 19.09.2006)
2) Papa'ya 'hoş geldin' kitabı: "Papa Bir Puttur" (Yeni Balıkesir, 15.10.2006)
3) PAPAğan Siyaset (Yeni Balıkesir, 28.11.2006)
4) Papaturka (Hürriyet, 01.12.2006)

Bu görmezden gelme halini, incelenen 13 aylık dönem zarfında Türkiye'de yaşayan Hıristiyanların sorunlarına veya taleplerine yönelik hiçbir habere yer verilmemesi de pekiştirmektedir. 2006 yılı başında Trabzon'da Rahip Santoro'nun öldürülmesinin ardından bile, Türkiye'de yaşayan Hıristiyanların sorunlarına eğilen bir başlık gazete sayfalarına taşınmamıştır. Aksine, cinayetin ardından atılan başlıklar, yaklaşık bir yıl sonra, Hrant Dink cinayetinin ardından atılacak başlıkların provası gibidir. Santoro cinayeti, başlıklarda, bir çocuğun işi ve Türkiye aleyhine bir komplonun parçası olarak tanımlanmıştır (5-7).

5) Türkiye'yi yakan katil (Posta, 07.02.2006)
6) Zanlı çocuk yaşta (Hürriyet, 06.02.2006)
7) YİNE O BİLİNEN PROVOKATÖR (Hürriyet, 06.02.2006)

Dahası, cinayetin hemen ardından basının Türkiye'deki misyonerlik faaliyetlerine yönelen ilgisi, papazın misyonerlik yaptığı için öldürüldüğü imalarının eşliğinde, misyonerliği cezalandırılması gereken bir suç (8-9), misyonerleri "aramızdaki hainler" (9-12) olarak tanımlayan bir söylemsel çerçeve oluştururken, Türkiye'deki Hıristiyanların tümünü hedef göstermektedir.

8) MİT'in misyonerlikle suçladığı vakfın okullarını Atatürk kapatmış, (Zaman, 03.02.2006)
9) Jandarmadan Taksim'de misyoner baskını, (Hürriyet, 16.10.2006)
10) Türkiye'de "Misyonerlik" faaliyetleri (Sonsöz, 30.03.2006)
11) "Türkiye'de 3.5 yılda 40 bin kilise açıldı", (Sonsöz, 05.07.2006)
12) "Misyonerlik hat safhada" (Yeni Balıkesir, 03.05.2006)

Müslüman olmayana yönelen ayrımcı söylem, yalnızca Türkiye'deki Hıristiyanları hedef almamaktadır. Dış kaynaklı haberler içinde, Hıristiyan din adamlarının ya da "dinci" olarak nitelenen liderlerin "sübyancı", "tacizci", "eşcinsel", "tecavüzcü" ilan edildikleri başlıklar öne çıkmaktadır (13-19). Eşcinsellikle ahlaksızlığı açıkça özdeşleştirmekte bir sakınca görmeyen başlıklar, bu çalışmanın kavramsal çerçevesinde ırkçılığın-ayrımcılığın geniş tanımlanması yönündeki kabulü haklılaştırır biçimde, çoğunluğun cinsel kimliğiyle uyuşmadığı için olağan görülmeyeni sapkınlıkla suçlayan homofobik söylemin nefret çerçevesinin ayrımcılığın hedefindeki diğer gruplarla nasıl ilişkilenebileceğini de göstermesi açısından ilgi çekicidir. Bu söylemsel eklemlenme/geçişlilik içinde homofobik söylemin "heteroseksüel biz"den olmayana yüklediği özelliklerden birisi olarak "ahlaksızlık", İslam-dışı olduğu için doğru yoldan sapmış olana, yani gayr-ı Müslime yöneltilmektedir. Aşağıda, ırkçı-ayrımcı içeriklerin kodlandığı haber ve yazıların temalarına göre dağılımını konu edinen Tablo 12'de de görülebileceği gibi, kodlamaya dâhil edilen dört aylık süre içinde Hıristiyanların ve yabancıların sapkın, şehvet düşkünü ve eşcinsel olarak kodlandığı 50 haber ve yazının saptanması bu iddialarımızı desteklemektedir.

13) Gay vekili taciz eden papaz da konuştu (Hürriyet, 21.10.2006)
14) Dinci lider gay çıktı (Hürriyet, 04.11.2006)
15) Aşırı dinci, okulu taciz için bastı (Posta, 04.10.2006)
16) GAY PAPAZ İTİRAF ETTİ, CEMAATİ PERİŞAN Ahlaksızın tekiyim (Hürriyet, 07. 11. 2006)
17) Papa sübyancıları kollamış (Hürriyet, 02.10.2006)
18) EKSELANSLARI TECAVÜZCÜ (Hürriyet, 17.10.2006)
19) Azgın teke sendromu kiliseyi feci kızdırdı (Hürriyet, 17.01.2007)

Başlıklarda, Hıristiyanları basmakalıp yargılarla ve ayrışmamış bir bütün olarak değerlendiren söylem, Müslümanlığın da tek bir olası yorumunu meşru görmektedir. Bu çerçeve içinde, "tüm Türkler Müslümandır" yargısı sürekli olarak yeniden üretilirken Aleviler ancak Müslümanlığın bütünleştirici çeperi içinde yer aldıklarında kabul görebilmekte, Aleviliğin İslam'dan ayrı bir din olmadığı, Alevilerin Türkiye topraklarında yaşayan bir azınlık olmadıkları (20,21), aksinin "bölücülük" olarak yorumlanacağı (22), başlıklarda homojenleştirilmiş bir kitle olarak Alevilere yapılan atıflarla ilan edilmektedir. Bu söylemsel çerçevenin dışına taşan her türlü deneyim ise ya Alevilerin zorunlu din dersinin kaldırılması yönünde AİHM'ye yaptıkları başvurunun gerekçelerine haber ve yazılarda yer verilmemesinde olduğu gibi görmezden gelinmekte, ya da bir tehdit unsuru olarak değerlendirilebilmektedir: *Zaman*'ın attığı başlıkta, gözaltı gerektiren bir suç olarak işaretlediği misyonerlik faaliyetinin bir Alevi din adamının (dedenin) torunu tarafından gerçekleştirildiğinin altının çizilmesi bu anlamda dikkat çekicidir (23). Burada Aleviliği İslamın olağan-zararsız bir yorumu olarak niteleyen söylemsel çerçeve aralanmakta, Aleviler, İslam-dışı, "sapkın", ve potansiyel tehdit unsurları olarak algılanmaktadırlar.

20) Aleviler, AİHM ve azınlıkçılara karşı ayakta (Zaman, 19.11.2006)
21) Aleviler uyarıyor: AİHM'deki azınlık arayışı tarihi hata olur (Zaman, 18.11.2006)
22) Aleviler bölücü mü oldu? (Zaman, 01.12.2006)
23) Alevi dedenin misyoner torununa gözaltı (Zaman, 17.10.2006)

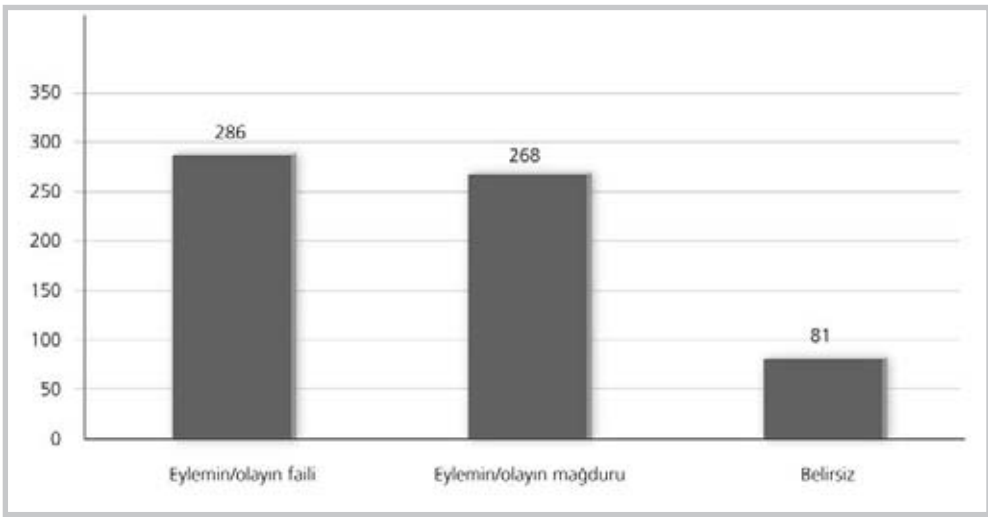
Yenilikçi-İslamcı siyasete dayanan görüşlere aracılık eden *Zaman*'ın Alevileri Sünni çoğunluğun yaşadığı İslamın olağan sınırları içine kapatma yönündeki bu girişimi karşısında, *Hürriyet* ve *Posta* gazetelerinde, hangi İslam yorumunun olağan kabul edilebileceği, Kemalist ideolojinin çizdiği sınırlarla belirlenmektedir. "Ahlak", bu sefer de "laik-Müslüman biz"i "dinsel sapkınlar"dan, yani şeriatçılardan ve aşırı dincilerden ayırmak için başvurulan özellik olmaktadır. Tarikatlar, şeriatçılar, cemaatler, sapkın, garip, hırsız, sahtekâr ve tehlikeli olarak nitelenmektedirler. Yasak aşk ilişkilerinin ifşa edilmesi ile magazinleştirilen tarikat ve cemaat haberleri, bu türden aidiyetleri sapkınlık olarak nitelerken, liderlerin "ahlaksızlığının" (24-26) ve sahtekârlığının (27) altını çizerek bunların peşinden gidenlerin nasıl da kandırıldığı ve suça bulaştırıldığını (28, 29) vurgulamakla, resmi ideolojinin laiklik ilkesinin "kabul edilemez" olarak işaretlediği kimliklerin dışlanmasının gerekçesini oluşturmaktadır.

24) Müritle sevişme (Posta, 17.12.2006)
25) TARİKATTA AŞK ŞİŞ VE CİNAYET (Hürriyet, 12.12.2006- manşet)
26) Şeyh, karısına âşık olduğu müridini öldürttü iddiası (Hürriyet, 12.12.2006)
27) Vay sahtekâr vay (Posta, 15.12.2006)
28) Camide kan ve linç (Hürriyet, 04.09.2006)
29) Cüppeliler din için en tehlikelisi (Hürriyet, 24.10.2006)

Başlıklardaki Daimi Mağdur: Türkler

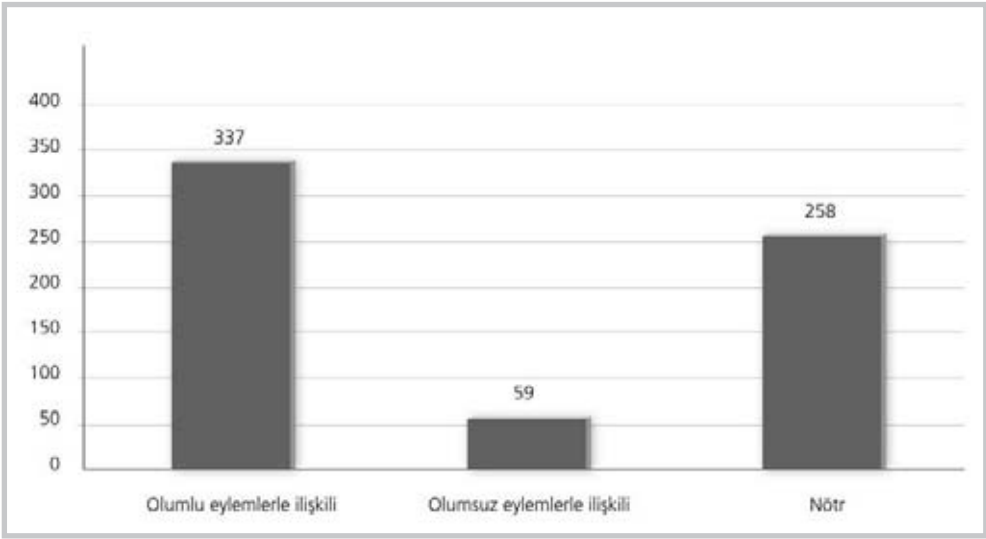
Başlıklarla ilgili analizin bir diğer aşamasını başlık yapılarının incelenmesi oluşturmaktadır. Başlıkta yer alan sözcükler arasındaki ilişki, haber aktörleri arasındaki ilişkileri ve bunların rollerini belirlemektedir. Başka bir deyişle, eylemin aktörlerinin ya da mağdurlarının kim olarak tanımlandığı, eylemi ve aktörleri nasıl anlamlandıracağımızı da etkileyecektir. Bu çerçevede, aktörlere yüklenen rollerin olumlu, nötr ya da olumsuz eylemlerle ilişkilendirilmesi de önem taşımaktadır. Bu aşamada, ırkçı-ayrımcı içeriklerle ilgili olduğu kodlanan haberlerin başlıkları, haber aktörlerinin kimler olarak tanımlandığı ve başlıca haber aktörlerine belli roller, eylemler ve ilişki biçimlerinin hangi sıklıkta ve nasıl yüklendiğini saptamak üzere incelenmiştir.

Ekim 2006-Şubat 2007 tarihleri arasında ulusal ve yerel gazetelerde ırkçı-ayrımcı içerikte olduğu saptanan 1513 haber ve yazı başlığının toplam 635'inde genel olarak Türkler (361 haber ve yazının başlığında), kamu kurum ve kişileri (240), kamuoyunda tanınan kişiler (sporcular, gazeteciler, sanatçılar, bilim adamları) (67) ya da Müslümanlardan (46) oluşan çoğunluk aktörlerine ilişkin[30] bir tanımlama yer almaktadır. Bu başlıkların 268'inde (%42) çoğunluk aktörleri olayın ya da eylemin mağdurları, 286'sında (%44) ise failleri olarak tanımlanmaktadırlar. Çoğunluk aktörleri 337 başlıkta (%50) olumlu eylemlerle ilişkili, 59 başlıkta ise olumsuz eylemlerle ilişkili olarak kodlanmıştır (bkz. Şekil 12 ve 13).

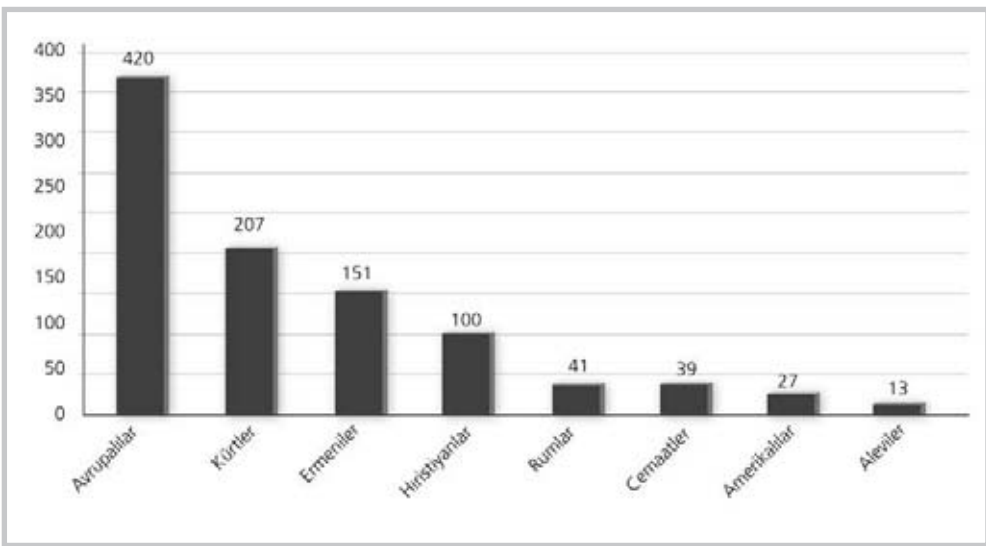
Şekil 12 Başlıklarda çoğunluk aktörlerinin tanımlanma biçimleri

30 Bu kategoride çoklu kodlama yapılmıştır.

Şekil 13 Başlıklarda çoğunluk aktörlerinin ilişkilendirildiği eylemler

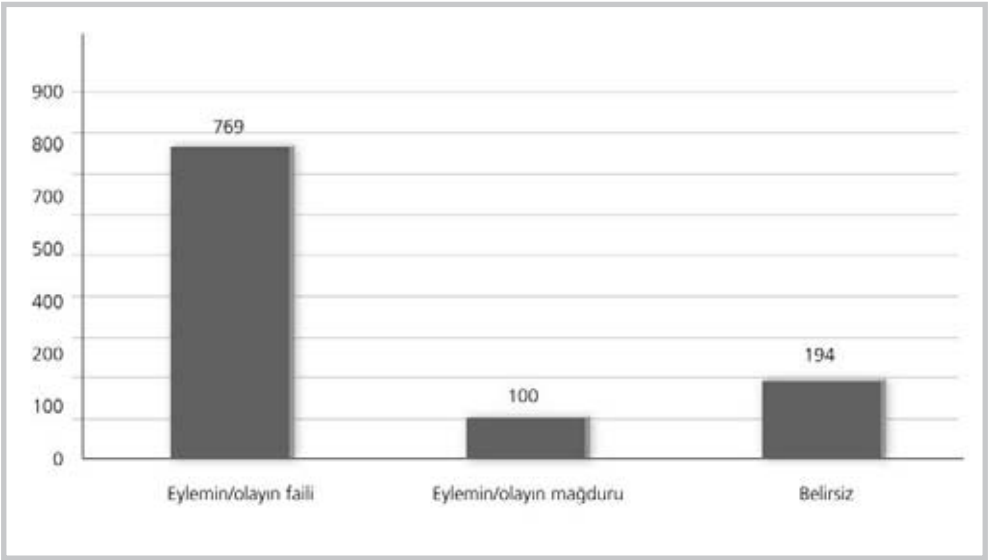
Azınlık aktörlerinin başlığa taşındığı haber ve yazı sayısı ise 1059'dur. Bu aktörlerin içinde Avrupalıların (Fransızlar, Yunanlılar, İsveçliler vs.) başlıklarında aktör olarak yer buldukları haber ve yazıların sayısı 420'dir. Kürtler 207, Ermeniler 151, Hıristiyanlar 100 başlıkta aktör olarak kodlanmışlardır[31]. Başlıklarda öne çıkan azınlık aktörlerinin dağılımı Şekil 14'da görünmektedir.

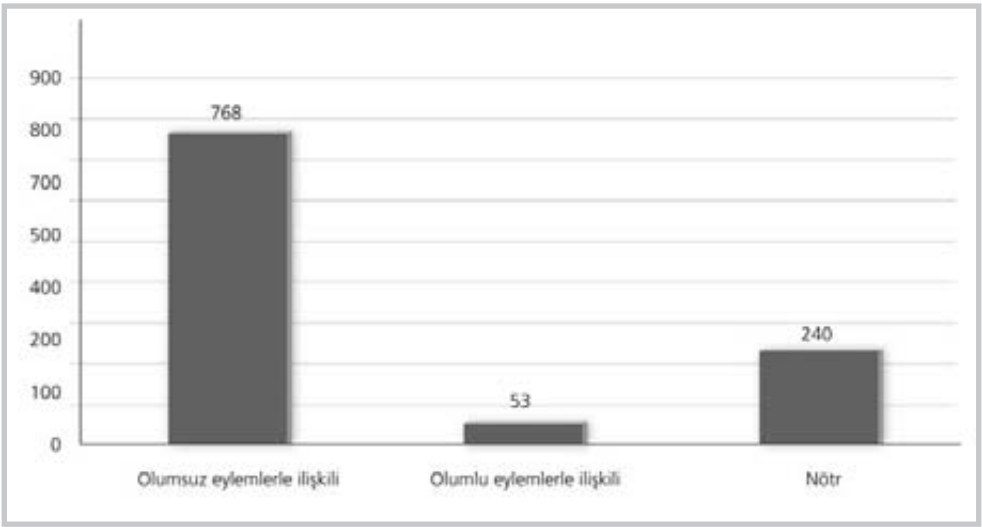
Şekil 14 Başlıklarda öne çıkan azınlık aktörlerinin dağılımı

31 Bu kategoride çoklu kodlama yapılmıştır. Özellikle dış ırkçılığı tespit edebilmek için, Amerikalılar, Rumlar, Avrupalılar gibi aktörler, - kodlama sırasında –istisnalar dışında- her zaman Türklerin çoğunluk aktörü olduğu kabul edildiği için azınlık aktörleri arasında kodlanmıştır.

1059 başlık içinde azınlık aktörlerinin eylemin ya da olayın mağduru olarak tanımlandığı haber ve yazı oranı %10'u bulmamaktadır (100 başlıkta). Başlıkların %72'sinde ise (769 başlıkta) eylemin ya da olayın failleri olarak tanımlanırken bu başlıklar içinde azınlık aktörlerinin olumlu temsil bulduğu haber ve yazı sayısı 53'te kalmaktadır. 768 başlıkta ise azınlık aktörlerinin olumsuz eylemlerle ilişkilendirildiği görülmüştür. (bkz. Şekil 15 ve 16).

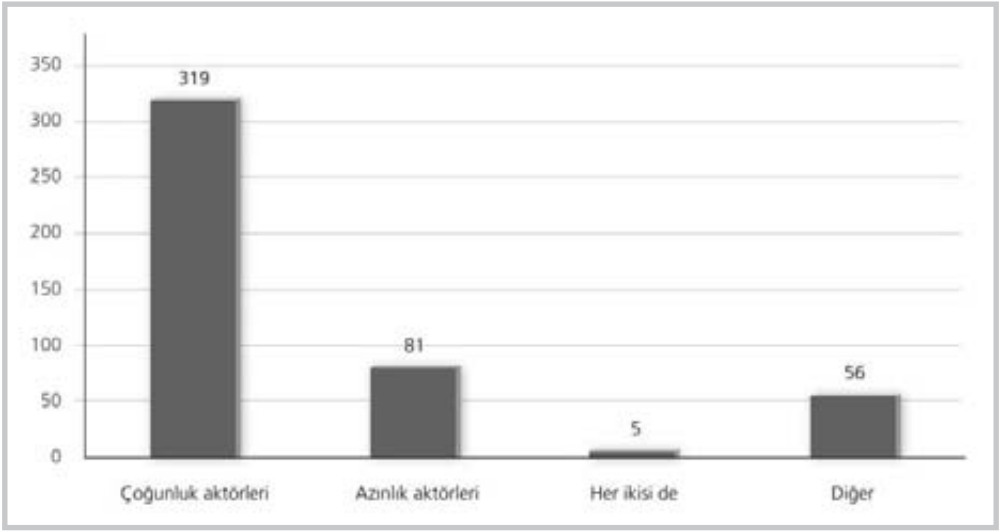
Şekil 15 Başlıklarda azınlık aktörlerinin tanımlanma biçimi

Şekil 16 Başlıklarda azınlık aktörlerinin ilişkilendirildiği eylemlerin niteliği

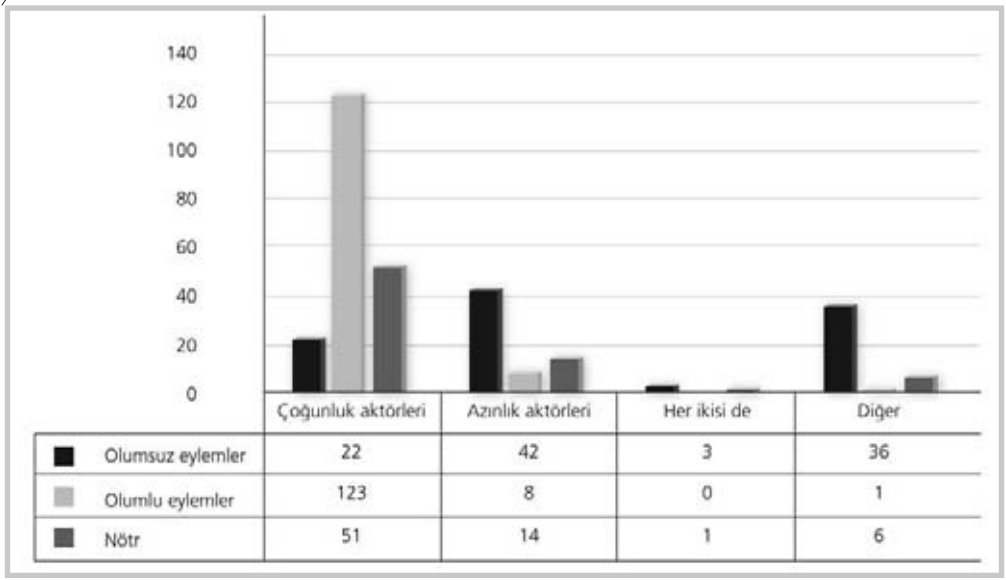
Başlıklarda çoğunluk ve azınlık aktörlerine yüklenen anlamlar ve görevler, yukarıda Türklerin mağduriyet konumuna yapılan vurgunun arkasına gizlendiğini örneklediğimiz ayrımcı söylemlerin nasıl işlediğini de göstermektedir. Mağdur olarak kodlandıklarında da, fail olarak kodlandıklarında da, çoğunluk aktörleri (genel olarak Türkler ya da bazen Müslümanlar), Şekil 12 ve 13'ün de gösterdiği gibi, haklılıklarını teslim eden olumlu bir anlamlandırma çerçevesinin içine yerleştirilmektedirler. Azınlık aktörleri olarak Avrupalılar, Kürtler, Ermeniler, Hıristiyanlar vd. ise, kendilerini "azınlık konumuna" taşıyan söylemsel kurgu içinde, neredeyse daima fail olarak ve olumsuz eylemlerle ilişkilendirilerek yer bulmaktadırlar. Gazetelerin yayın politikalarının en kolay takip edilebildiği manşet, başlık ve spotlarda azınlık konumuna taşınanların mağduriyetlerinin inkârını dayanan bu söylem, sayfa editörlerinin batıdaki meslektaşlarının aksine, ırkçı-ayrımcı yargı ve tutumları başlıklara taşımama yönünde bir hassasiyet göstermediklerini de ortaya koymaktadır.

Çoğunlukla gazeteciler, haberlerini hazırlamada başkalarının tanıklıkları, basın konferansları ve açıklamalarına, raporlar, mülakatlar, telefon görüşmeleri, resmi belgeler, kitaplar vs. gibi diğer kaynak metinlere başvururlar; bunlar gazetecilerin haberlerini yazarken kullandıkları söylemsel materyallerdir ve bu metinlerin içinden ilgili bilginin seçilmesi ve özetlenmesi gerekir. Yapılacak alıntılar, birçok işlevin yanında öznel yorumların, açıklamaların, kanıların aktarılmasına da olanak tanır. Bu noktada, "Kim konuşuyor? Sözlerine başvurulan haber aktörlerinin ne sıklıkta, ne ölçüde, hangi konuda görüşlerini açıklamasına izin veriliyor?" soruları, azınlıkların basına erişimi ve haberlerde alıntılanma şartları hakkında bilgi vermeleri nedeniyle önem taşımaktadır (bkz. van Dijk, 1991: 50-52).

Şekil 17 Başlıkta sözleri alıntılanan aktörler

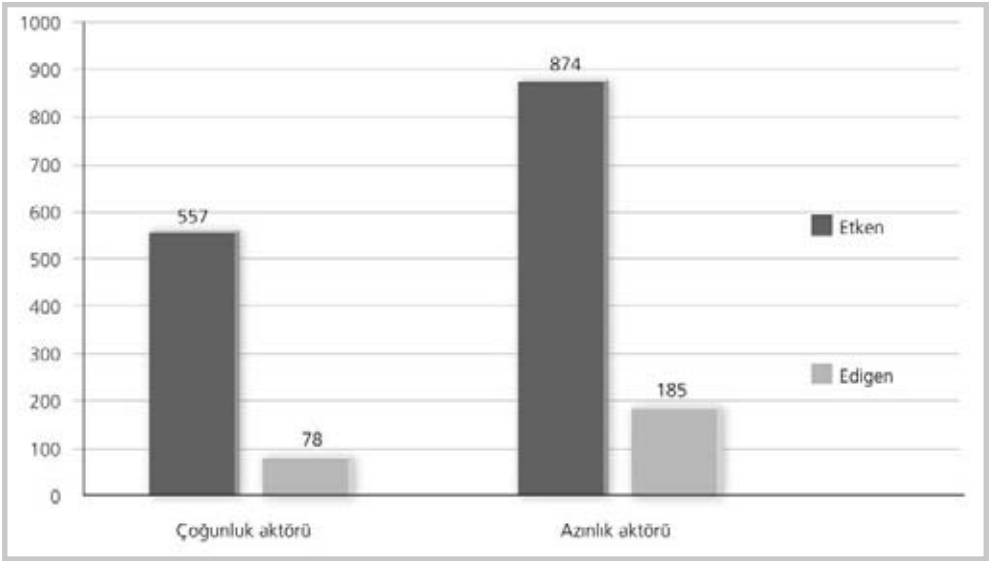
Hangi aktörlerin sözlerinin başlığa taşındığına bakıldığında ortaya çıkan tablo, sayfa ve haber editörlerinin duruşlarını egemen güç odaklarıyla eklemlenme yoluyla kurma yönündeki tercihlerini daha da açığa çıkmaktadır. İncelenen 1513 haber ve yazının %30'unda (463 başlık) aktörlerin sözleri alıntı yoluyla aktarılmıştır. Bunlar arasında yorum ve köşe yazılarının sayısı 11'le sınırlıdır. Sözleri başlığa taşınan aktörlerin kimliğine bakıldığında, azınlık aktörlerinin sözlerinin alıntılandığı başlık sayısının 81 (%18) olduğu görülmektedir (bkz. Şekil 17). Bu başlıkların ise yalnızca 8'inde azınlık aktörleri olumlu eylemlerle ilişkilendirilmiştir. Buna karşılık politikacılar, hukukçular, gazeteciler, aydınlar, sanatçılar, iktidar bloğuyla ilişkiler içinde bulunan çeşitli örgütlerin liderleri veya sözcülerinden oluşan çoğunluk aktörleri, 463 başlığın yaklaşık %70'inde kendi sözleriyle yer bulabilmişlerdir; bu nitelikteki 319 haber ve yazının tam yarısında, başlığa aktarılan sözleri onların olumlu temsiline aracılık etmiştir (bkz Şekil 18).

	Çoğunluk aktörleri	Azınlık aktörleri	Her ikisi de	Diğer
Olumsuz eylemler	22	42	3	36
Olumlu eylemler	123	8	0	1
Nötr	51	14	1	6

Şekil 18 Başlıkta sözleri alıntılanan aktörlere yüklenen roller

Başlıkların cümle yapılarına bakıldığında, çoğunluk aktörleriyle ilgili başlıkların %12'si edilgenken azınlık aktörleriyle ilgili başlıklarda bu oranın %17 olduğu görülmüştür. Böylece sözleri başlığa daha az taşınan azınlık aktörlerinin başlıklarda daha çok edilgen cümle yapıları içinde, aktör kimlikleri ikincil plana yerleştirilerek temsil edildikleri belirtilebilir (bkz. Şekil19).

Şekil 19 Başlıkta cümle yapısının azınlık ve çoğunluk aktörlerine göre durumu

Azınlık aktörlerinin sözlerini başlığa taşımayan, taşıdığında ise neredeyse her zaman olumsuz eylemlerle ilişkilendiren medya profesyonelleri, kaynak kişi gösterme yoluyla görüşlerini aktarmaya değer bulduklarını ilan ettikleri çoğunluk aktörlerinin başlığa taşıdıkları yargılarındaki ırkçı-ayrımcı içerikleri bu yolla meşrulaştırmada da sakınca görmemektedirler. Tırnak içinde verilen "başkasının sözü" başlığa taşınma yoluyla değerli kılınırken, basının yansızlığı iddialarınca beslenen bir profesyonellik anlayışı içinde bu sözün içeriğinin onu aktaranı bağlamadığı iddia edilebilir. Buna karşılık, yukarıda başlıklardaki ayrımcı söylemlerin kuruluşuyla ilgili incelememizde yer verdiğimiz pek çok örnek, kimin hangi sözüne haber değeri atfedildiğinin ve başlıkta alıntılanmak yoluyla kimin sözünün öne çıkarıldığının yansızlık iddialarını aşan bir tercih meselesi olduğunu ortaya koymaktadır: Hrant Dink cinayetiyle bağlantısı olduğu iddia edilen bir kişiyle aynı fotoğrafta yer alan BBP Genel Başkanı Yazıcıoğlu'nun *"Ne olmuş yani?"* (1) açıklamasını, *Şu Çılgın Türkler* kitabının yazarı Turgut Özakman'ın " *'Hrant'a Türktü' Demek Doğru Olurdu"* (2) sözlerini, ya da MHP Balıkesir İl Başkanı'nın cinayetin ardından ortaya çıkan tepkileri eleştirmek için söylediği *"Bizi katilmişiz gibi bir psikoza soktular"* (3) sözlerini başlığa taşıyan haber editörleri -ortalama gazete okurunun çoğu zaman yalnızca haberlerin başlıklarına göz atmakla yetindiği de dikkate alınırsa- bu örneklerde değerli atfettikleri sözlerin aktardığı ırkçı-ayrımcı tutum ve yargıların sorgulanmadan benimsenmesine ya da yaygınlaştırılmasına aracılık etmiş olmaktadırlar. Dahası, Başbakan Tayyip Erdoğan'ın "*Kürt sorunu yok terör sorunu var"* (4), Eğitim-Bir-Sen Balıkesir şube başkanlığının yaptığı açıklamada geçen "*Fransa kuyruğuyla oynuyor"* (5), Atatürkçü Düşünce Derneği Malatya Şubesi başkanının "*Dink'in öldürülmesi Türkiye'ye yönelik bir operasyonun parçasıdır"* (6) ya da Çevre ve Orman Bakanı Osman Pepe'nin "*Yunanlıdan farkımız yüreğimiz"* (7) sözlerinin başlıklaştırıldığı haberlerde olduğu gibi, başlıklara taşınan bu yargıların tırnak işareti kullanılmayarak ya da kimin dile getirdiği açıkça belirtilmeyerek kamuya mal edildiği durumlar, ırkçı-ayrımcı tutumların anonimleştirilmesine ve/veya gazetecinin kendi sözü haline getirilmesine de örnek teşkil etmektedir.

1) "Ne olmuş yani?" (Güneyde İmece, 26.01.2007)
2) 'Hrant'a Türktü' Demek Doğru Olurdu (Hürriyet, 29.01.2007)
3) "Bizi katilmişiz gibi bir psikoza soktular" (Yeni Balıkesir, 27.01.2007)
4) Kürt sorunu yok terör sorunu var (Zaman, 05.01.2007)
5) Fransa kuyruğuyla oynuyor (Yeni Balıkesir, 17.10.2006)
6) Dink'in öldürülmesi Türkiye'ye yönelik bir operasyonun parçasıdır (Sonsöz, 21.01.2007)
7) Yunanlıdan farkımız yüreğimiz (Hürriyet, 25.08.2006)

Azınlık aktörlerinin sözlerinin başlığa taşındığı az sayıda haberde ise, bu sözlerin çoğunluk aktörlerinin görüşlerini pekiştirmek ve çoğunlukla ırkçı-ayrımcı görüş ve tutumlara aracılık eden iddiaları yaygınlaştırmak üzere kullanılması dikkat çekicidir. Bu durumda, sözlerin sahibinin etnik kimliği de Ermeni yazar (8), Ermeni patriği (9), Şeyh Sait'in torunu (10) gibi nitelemelerle başlıkta özellikle belirtilmektedir. *Hürriyet*'in Türkiye Musevileri Hahambaşı İsak Haleva'nın Hrant Dink cinayetini "Türkiye'ye yapılmış bir haksızlık" olarak nitelediği sözlerini başlığa taşıdığı haberi (11), basının bu konuda azınlıkların sözüne ancak cinayeti "Türkiye aleyhine bir komplo" olarak niteleyen söylemini desteklediği zaman değer verdiğini göstermesi açısından çarpıcı bir örnektir.

8) Ermeni yazar Dabağyan'dan AB'ye tepki: 'AB Türk düşmanı Ermeni yetiştiriyor' (Güneyde İmece, 17.11.2006)
9) Almanya Ermeni Patriği'nden ilginç açıklama: 'Türkiye'de, adını değiştiren 500 bin Ermeni var' (Zaman, 07.01.2007)
10) Şeyh Sait'in torunu: 'Dedelerim zamanında binlerce Ermeni Müslüman olup Kürtleşti' (Zaman, 26.10.2006)
11) Türkiye'nin hak etmediği bir yara (Hürriyet, 23.01.2007)

Sonuç olarak, haber başlıklarının ayrıntılı irdelenmesi demokratik toplumda politik sözü üreten bir yayıncılık anlayışına basının uzak duruşunu ortaya koymaktadır. Sözleri başlığa neredeyse taşınmayan, taşındığında edilgen cümle yapıları içine hapsedilen, olumsuz eylemlerle ilişkilendirilen azınlık gruplarına dair sözlerin, çoğunluğun bunaltıcı, yani etnik üstünlüğünü böbürlenici bir edayla yineleyen sözleriyle boğulması, liberal demokratik tahayyüle bağlılığını "tarafsız ve nesnel yayıncılık" şiarına sığdırdığını iddia eden basının alternatif sözü yapısal olarak dışladığını gösterdiği gibi her türlü ayrımcılığın sürdürülmesini ancak bu yolla olanaklı kıldığına da işaret etmektedir. Bu yargı, haber ve yazılar konu ve temalara göre ayrıştırıldığında doğrulanmaktadır.

ULUSAL VE YEREL BASINDA IRKÇI-AYRIMCI SÖYLEMLERİN ORTAK AÇIKLAYICI STRATEJİLERİ

Bu aşamada ilk olarak haber ve yazıların konularının ayrıştırılması yoluyla "Basın etnik konularda ne yazıyor ya da yazmıyor?", "neden" ve "nasıl" sorularına yanıt aranmaya çalışılmıştır. Konuların seçimi ve metinsel oluşumu haber üretim rutinlerinin bir ürünüdür. Gazetecilerin haber konularına ilişkin önceden belirlenmiş repertuvarları, belirli zamanlarda belirli olaylara haber değeri yüklenmesinde etkili olur. Bu çalışmada, geleneksel konu yeğlemelerinin, eğitim, terör, suç, şiddet, göç, spor, din vb. konuların yanı sıra, aslında konu olarak ayrıştırılmaya çok uygun düşmeyen ancak Türkiye için özel bir niteliği olan irtica tehdidi, başörtüsü sorunu, Ermeni sorunu vb. de konu olarak tayin edilmiştir. Böyle bir ikili ayrışmaya gidilmesinin nedeni, gazetecilerin konularla temalar arasındaki ilişkiyi nasıl kurduklarını da göstermeye yöneliktir. Geniş bir sosyal veya politik alanla ya da basının sonsuz sayıda haber sunduğu karmaşık bir meseleyle ilgili olan konulara karşılık, temalar tek bir kavramdan değil, karmaşık bir kavramlar yapısından oluşur; belirli olaylara, eylemlere veya kişilere yöneliktir (van Dijk, 1991: 78). Temalar, "olayı özetleyen makro-önermeler" olarak kabul edildiğinde, ideolojilerin savsözleri olarak nitelenebilirler. Bu nedenle, haberin temasını ortaya koymaya yönelik olarak içerik analizinde ölçülebilecek niteliğe bürünen 35 önerme kurulmuş[32] bu önermeler yoluyla "profesyonel, toplumsal ve kültürel ideolojilerin karmaşık ağı, egemen grupların azınlıklar hakkındaki etnik konsensüsünün gündemi ve öncelikleri" (71-72) araştırılmaya çalışılmıştır.

Ele alınan dört aylık süre içinde ırkçı-ayrımcı içerikte olduğunu saptadığımız 1513 haber ve yazının tamamını kapsayacak ve her birinin en az bir, en fazla üç kez kodlanmasını[33] sağlayacak bir konular listesi oluşturmak üzere yaptığımız ön çalışma, bize ilk elden, Türkiye gündemini meşgul eden temel meseleler olarak terör, şiddet, güvenlik; Kürt sorunu; Ermeni sorunu; irtica tehdidi; başörtüsü sorunu; namus cinayetleri; dinlerarası ilişkiler gibi konuların öne çıkabileceğini gösterdi. Çalışmanın odaklandığı dönemin belirlenmesinde önemli bir rol oynadığı için Hrant Dink cinayeti de, başlıbaşına bir konu kategorisi olma özelliği taşımamasına rağmen ve tek bir olaya yönelik bir adlandırma olma nedeniyle "tematik sınıflama" içinde yer alması yukarıda yapılan tema ve konu ayrımı açısından daha doğru olacağı halde, aşağıda çeşitli önermelerle ifade bulan temalarla ve çalışmanın diğer değişkenleriyle ilişkisinin daha net kurulabilmesi amacıyla başlı başına bir konu olarak belirlendi. Bunlara ek olarak, bu çalışmanın kuramsal çerçevesinde ırkçı-ayrımcı söylemlerle milliyetçilik arasında kurulan bağın bir yansıması olarak ve Türkiye'de milliyetçiliğin son yirmi yıllık yükselişi içinde medyanın "ulusal devletin kültürel politikalarının taşıyıcısı olarak milliyetçilik söylemleriyle" ilişkilenerek kendi misyonunu "ulusal güvenliğin bekçiliğini yapma" işleviyle gerekçelendirme yoluyla oynadığı rolü (Köker vd. 2009: 78) de ortaya koyması açısından, "Türklüğün övgüsü" aşağıdaki farklı tema kategorilerinin bir araya gelmesine aracılık eden bir konu başlığı olarak seçildi. Ayrıca, spor, ekonomik ilişkiler, eğitim, cinsiyet kimlikleri, kültürel farklılıklar ve göç de ırkçı-ayrımcı söylemlerin yaygınlaşabileceği konular olarak saptandı.

32 Bunun için araştırmacılar ve kodlayıcılar birçok kez bir araya gelmiş ve ırkçı-ayrımcı söylemlere aracılık edebilecek olası önermelerin saptandığı ve test edildiği toplantılarda, ırkçı-ayrımcı içerikte olduğu belirlenen tüm haber ve yazıların kodlanmasına olanak sağlayacak 35 maddelik bir önermeler dizgesi oluşturulmuştur. Bu dizge içinde çoğunluk aktörünün yüceltilmesi; ırkçılığın-ayrımcılığın kabulü ve reddi ve etnik, dinsel ya da kimlik özelliklerine göre tanımlanan azınlık aktörlerini hedef alan ırkçı-ayrımcı yargıların ifade bulmasına aracılık eden olası önermelerin tümünün kapsanmasına özen gösterilmiştir.

33 Bu kategoride çoklu kodlama çok az sayıda haber için gerçekleştirilmiştir. Öyle ki, ırkçı-ayrımcı içerikteki haber ve yazı sayısı 1513 iken, çoklu kodlamanın yapıldığı haber ve yazılarla birlikte ulaşılan toplam sayı yalnızca 1543 olmuş; başka bir deyişle en fazla 30 haber ve yazı için çoklu kodlama yapılmıştır.

Açıkça Yönlendirmekten Kaçınmamak: "Ayrımcılık Yapmıyoruz Ama..."

Haberin tematik yapısını oluşturan önerme dizgesinin sıralanış biçiminin medya profesyonellerinin ya da yayın kuruluşunun ideolojik tercihlerini ortaya koyacak biçimde manipülasyona uğrayışını örneklemek üzere, ilki *Güneyde İmece* ve ikincisi de *Sonsöz* gazetelerinde yayınlanan iki haber üzerinde durulacaktır. Bunlardan birincisinde, "Kuvvayı Milliye Derneği Mersin Temsilciliği çalışmalarını köylerde yoğunlaştıracak" üst başlığının altında, dernek yöneticisinin yaptığı açıklamadan alınan "ayrımcılık yapmıyoruz ama…" sözleri başlığa taşınmıştır. Bu başlık, van Dijk'ın günümüzde "ırkçı değilim ama…" ifadelerinin ardına gizlenen ırkçı-ayrımcı söylemlerin meşrulaşma-yaygınlaşma biçimine dair saptamalarını örneklemesi açısından da çarpıcıdır. Ancak buna ilişkin değerlendirme, ileride temalar ve dilsel özelliklerin analizini konu edinen başlıklar altında yapılacaktır. Bu yüzden, burada sadece habercinin haberin metnine ve diline sinmiş karşı duruşuna rağmen, başlığa taşınan sözcüklerin haber aktörünün açıkça ırkçı-ayrımcı görüş ve tutumlarını haklılaştırma işlevi gördüğünü, anlamsal dizge açısından "ama" sözcüğünün, arkasından gelen argümanları "masumlaştırdığı"nı belirtmekle yetineceğiz ve öncelikle haberin anlamsal makro-yapısının bu "masumlaştırma"ya yaptığı katkının üzerinde duracağız.

Kuvva'yı Milliye Derneği Mersin Temsilciliği çalışmalarını köylerde yoğunlaştıracak

'Ayrımcılık yapmıyoruz ama...'

1. Kuvvayı Milliye Derneği çalışmalarını özellikle köylerde yoğunlaştırmayı hedefliyor.
2. Vatansever Kuvvetler Güçbirliği Hareketi Derneği Şube başkanlığından istifa ederek Kuvvayı Milliye Derneği'nin yeni açılan Mersin teşkilatının başkanı olan Kemal Canay ile derneğin kuruluş bildirgesinde yer alan ifadeler hakkında görüşüldü.

2.1. Dernek Atatürkçü'dür.

2.2. Derneğin elinde vatan hainlerinin listesi bulunmaktadır.

2.3. Türkiye dinci, devşirme ya da dönmeler tarafından yönetiliyor.

2.4. PKK Kuvvayı milliye iktidar olduğunda ininde boğulacak.

3. Kemal Canay'la Mersin'e ilişkin değerlendirmeleri hakkında görüşüldü.

3.1. Mersin'de Türkler değil Kürtçü feodal yapı, PKK ve Siyonistler suç ve şiddet eylemlerinden sorumlu.

3.2. Mersin'in Kürtçü feodal yapı tarafından işgal edildiğini ve suç işleyenlerin yüzde 90'ının doğulu olduğunu söyleyen Canay bunun ayrımcılık yapmak olmadığını söyledi.

4. Dernek köylerde yürüteceği çalışmaların ardından büyük bir miting düzenleyecek.

Başlıklar, haberlerin anlatı yapıları içindeki başlıca temayı ya da başka deyişle aktarılan enformasyon içinde birincil önem atfedilen unsuru ortaya koyarlar. Bu ise, genellikle haber metninin başında yer verilen temadır. Bazı durumlarda ise, haber anlatısını oluşturan piramit yapı[34] içinde altta yer alan bir unsur, ayrıntı niteliğindeki bir öğe,

34 Van Dijk, haberlerin anlamsal makro-yapılarını enformasyonun olaya-eyleme yüklenen önem sırasına göre aktarıldığı bir piramide benzeterek açıklar. Piramidin en altında, aktarılan olay ve eylemle ilgili olarak en karmaşık ve ayrıntılı enformasyon yer alır. Piramidin daha yukarıdaki aşamalarında ise olayı özetleyen makro önermeler yer bulur. Metnin bütünündeki anlam, piramit yapıya uygun biçimde bir önermeler hiyerarşisi oluşturur.

başlığa taşınarak önemli kılınır. *Güneyde İmece*'nin haberi bu türden bir manipülasyonu örneklemektedir. Haberde dikkati ilk çeken ve çoğu okurun haber metninin tamamını okumak yerine göz gezdirmekle yetindiği başlıklar ve alt başlıklar (spotlar), pratikte metni özetleyen makro önermeler oldukları için, haberin tematik yapısını da ortaya koymaktadır. Spotlarda özetlenen önermelerin de ortaya koyduğu bu tematik yapı bize şu enformasyon sıralamasını göstermektedir: Üst başlık ve başlık, okura, çalışmalarını köylerde yoğunlaştıracak olan Kuvvayı Milliye Derneği Mersin temsilciliğinin "ayrımcılık yapmadığını" söylemektedir. Bu bakımdan silik ve küçük punto ile yazılmış üst başlığa taşınan enformasyonla haberin ilk ve son paragraflarında yinelenen enformasyon (1 ve 4) aynıdır. Alt başlıklar ise derneğin elinde bir "hainler listesi" bulunduğunu, bunların dinci, devşirme ya da dönmelerden oluştuğunu, derneğin amacının hainleri (bu sefer PKK) "inlerinde boğmak" olduğunu söylemektedir (2.2; 2.3 ve 2.4) . Bu ilk grupta yer alan altbaşlıklar, aynı zamanda haber metninde dernek başkanı Kemal Canay'ın derneğin kuruluş bildirgesinde yer alan ifadelerle ilgili açıklamaları olduğu belirtilen ikinci sıradaki makro-önermeler (temalar) dizgesini oluşturmaktadır. Haberin anlamsal yapısı içinde üçüncü sıradaki önermeler dizgesi ise Canay'ın Mersin'e ilişkin değerlendirmelerini oluşturmaktadır. Bu grupta iki temel önerme bulunmaktadır: Mersin'in "Kürtçü feodal yapı"nın işgali altında olduğu (3.1) ve derneğin "ayrımcılık yapma"dığı (3.2). Başlığa "ayrımcılık yapmıyoruz ama" ifadeleri ile taşınan "ayrımcılık Kuvvayı Milliye ruhuna ters düşer" sözleri, haberin makro yapısı içinde üçüncü sırada olan bu önermeler dizgesinin sonuncu öğesinden oluşmaktadır. Böylece, silik ve küçük punto ile yazılmış üst başlığa karşın koyu ve büyük puntolarla dizilen "ayrımcılık yapmıyoruz ama…" sözlerini aktaran başlık, piramit yapının ancak en altında yer bulan (3.2) bir içeriği yukarıya taşıyarak önemli kılmış, dahası, -haberi yazanın gerçek niyeti bu olmasa bile- altbaşlıklarda açıkça görünür hale gelen ırkçı tutumun gerçekte bir ayrımcılık olmadığının altını çizmiştir. Haberin son paragarafı ise, ilk sırada verilen ve üst başlığa taşınan enformasyonu yinelemekte ve buna derneğin büyük bir miting düzenlemeyi hedeflediği yönündeki ikincil bir bilgiyi (4) eklemektedir.

Kuvvayi Milliye Derneği Mersin temsilciliği çalışmalarını köylerde yoğunlaştıracak

'Ayrımcılık yapmıyoruz ama...'

ABİDİN YAĞMUR/İMECE

Emekli Albay M. Fikri Karadağ'ın kurduğu Kuvvayi Milliye Derneği'nin Mersin temsilciği 1 ay önce açıldı. Derneğin Mersin temsilciliğine Yalancıever Kuvvetler Güçbirliği Hareketi Derneği Şube Başkanlığından atılı eden Kemal Canay getirildi. Çalışmalarını özellikle köylerde yoğunlaştırmayı hedefleyen dernek, 1 aylık süre içinde Merkez ilçe, Erdemli, Gülnar, Mut ve Tarsus ilçe teşkilatlarını, Akdeniz, Toroslar ve Yenişehir belde teşkilatlarını kurdu. "Sırada köy ve mahalle teşkilatlarının kurulması var" diyen Canbay ile Kuvvayi Milliye Derneği'ni, derneğin kuruluş bildirgesinde yer alan ilkeleri ve Mersin'i konuştuk.

'Hainlerin listelesiyiz'

Kuvvayi Milliye Derneği'nin 11 Kasım 2005 tarihinde, Emekli Albay M. Fikri Karadağ tarafından kurulduğunu belirten İl Temsilcisi Kemal Canay, "Genel merkezimiz, Atatürk'ün Kuvvayi Milliye hareketini başlattığı binada. Onursal Genel Başkanımız olarak da Atatürk'ü seçtik" diyor.

Derneği kuruluşu gün yayınlanan 'Büyük Türk Milletine Duyuru' başlıklı bildiri de yer alan "11 Kasım 1938'den günümüze kadar ihanet eden her şahıs, kurum ve kuruluş hesap verecektir" şeklindeki cümle ile kimlerin kast edildiğini sorduğumuz Canay, ilginç bir yanıt veriyor:

"Kim ihanet etmiştir onlardan, o hainlerden hesap soracağız. Genel merkezimizin belirlediği 13 bin 500 kişi ve kurum var. Bunlar yurt

Başkanımız M. Fikri Karadağ, bu hainlerin listesini, onların en çok güvendiği kaynaklardan elde etti. Vatana İhanet Kanunu kaldırıldı. Biz bu kanunun yeniden yürürlüğe girmesini istiyoruz. Adam ihanet ediyor, elini kolunu sallaya sallaya geziyor."

'Dönüş, devşirme ya da ölüm...'

Derneğin İl Temsilcisi Canay'ın, kuruluş bildirgesinde yer alan "Devletimiz D. Takımı tarafından yönetilmekte" şeklindeki cümlede D. Takımı demilerek kimin kast edildiği sorusuna da ilginç bir yanıt veriyor:

"Bizim D. Takımı dediğimiz, bugün ülkeyi yöneten kişiler, kendilerini nasıl değerlendiriyorlarsa D. Takımından onu anlasınlar. Yöneticiler, dinci mi, devşirme mi, dönme mi kendilerini nasıl görüyorlarsa onu anlasınlar."

Kuvvayi Milliye Derneği Mersin Temsilcisi Kemal Canay'a, dün Mersin sokaklarında dağıtılan bildiri de yer alan "Gayemiz Türk askeri ve Türk polisini şehit eden hainleri infinde boğmaktır" cümlesini de hatırlatıp, bunu kimin yapacağını sorduk.

Canay, "İnfinde boğma bir tekmesini. PKK'nın ini neredeyse bunu devlet biliyor. PKK, Kuvvayi Milliye iktidar olduğunda infinde boğulacak. Bugün Kandil Dağı bombalanamıyor. Çünkü ABD'den izazet alamıyorlar. Kuvvayi Milliye iktidara geldiğinde izazet almayacak. Kast ettiğimiz bu. Dernek olarak biz yapacağız demiyoruz" şeklinde yanıt veriyor.

'Kürtçü feodal yapı inşa ediliyor'

'Mersin'in Kürtler tarafından işgal edildiği' propagandası yapan

Hareketi Derneği'nden nasıl ayrıldıklarını anlatmak istemeyen Kemal Canay'ın, Mersin'e ilişkin değerlendirmeleri, YKGHD'nin 'yorumlarından' pek farklılık göstermiyor.

Canay, "Derneğiniz açısından Mersin'in özel önemi mi var" sorusunu şöyle yanıtlıyor:

"Ülkemiz sosyal, ekonomik ve kültürel olarak işgal altında. Mersin'de bu ülkenin bir parçası ve işgal altında olduğunu düşünüyoruz. Mersin Kürtçü feodal yapı, PKK ve Siyamilerce işgal edildi. Türk çocuklarının elinden ekmekleri alınıyor. Türk çocukları faize, kumara, fuhuşa düşürülüyor. Mersin'de terör, gasp, fuhuş, kapkaç almış başını yürümüş. AB'ye verilen ödünler nedeniyle polis görev yapamaz hale geldi. Bunu isteyen de Kürtçü feodal yapılardır. Mersin'de suç işleyenlerin yüzde 90'ı Doğu ve Güneydoğu'ludur. Türk çocuğu suç işlemez."

'Ayrımcılık yapmıyoruz'

Mersin'in 'Kürtçe feodal yapı' tarafından işgal edildiğini, suç işleyenlerin yüzde 90'ının Doğulu olduğunu ileri süren Kuvvayi Milliye Derneği Temsilcisi Kemal Canay, tüm bu iddialarının ardından şu cümleyi de eklemeden geçmiyor: "Biz hiçbir siyasi partiye yakın değiliz. Sağcı solcu, doğulu, batılı ayrımı yapmıyoruz. Ayrımcılık kuvvayi Milliye ruhunu ters düşer."

Mersin'de bine yakın üyeleri olduğu bildirilen Kuvvayi Milliye Derneği, özellikle köylerde yürüteceği çalışmaların ardından Mersin'de büyük bir miting düzenlemeyi

Resim 1 *Güneyde İmece,* 13.12.2006

Malatya'da yayınlanan *Sonsöz* gazetesinin "Kenede Siyonist Parmağı" başlıklı haberinde başlığa taşınan temanın metin içindeki yeri de haber yazımında benimsenen piramit yapının kimi durumlarda bozulmaya uğratılabildiğini, gazetecilerin başlık ve altbaşlıklara ilişkin tercihinin haberin geri kalanının da nasıl okunacağına dair bir müdahaleyi ortaya koyduğunu göstermektedir.

Kenede Siyonist parmağı

Saadet partisi (SP) Genel Başkanı Recai Kutan, "Türkiye'de ölümlere neden olan kenelerin İsrailli kadın MOSSAD ajanları tarafından getirildiği" iddialarının ciddi olduğunu belirterek, hükümetin bu konuya en kısa zamanda açıklık getirmesini istedi.

1. Saadet Partisi Genel Başkanı Recai Kutan, Türkiye Muhtarlar Derneği yöneticileri ile görüştü.

1.1. Ziyarette, muhtarlara gereken önemin verilmediğini söyleyerek hükümeti eleştirdi.

1.2. Muhtarlar Derneği Genel Başkanı, ilk ziyaretlerini Meclis'te temsil edilmemesine rağmen halk arasında büyük tabana sahip olan Saadet Partisi'ne yaptıklarını söyledi.

1.3. Saadet Partisi Genel Başkan Yardımcısı Şevket Kazan da AK Parti'yi eleştirdi.

1.4. Muhtarlar Derneği Başkanı, SP yöneticilerine teşekkür plaketi sundu.

2. Kutan ziyaretin ardından gazetecilerin sorularını cevapladı.

2.1. Kutan'a Saadet Partisi Bolu İl Başkanı'nın "ölümlere neden olan kenelerin İsrail gizli servisinin kadın ajanları tarafından Türkiye'ye getirildiği" yönündeki iddiaları soruldu.

2.2. Kutan, İsrailli kadın ajanların gittikleri bölgelerde ölümcül kenelerin ortaya çıkması nedeniyle hükümetin kamuoyuna bu konuyu açıklamasını istediklerini söyledi.

2.3. İsrail'in Lübnan saldırısı konusunda, hükümetin girişimlerinin İsrail'i etkilemediği, İsrail'i D-8 ülkelerinin fiili müdahalesinin durdurabileceğini söyledi.

2.4. Başbakan'ın danışmanı Cüneyt Zapsu'nun büyükelçilerle görüşerek Türkiye'nin dış politikasına yön vermeye kalkışmasını eleştirdi.

Bu haberde Muhtarlar Derneği yöneticilerinin Saadet Partisi'ne yaptığı ziyaret ana olay dizgesini oluşturmaktadır (1.1, 1.2, 1.3. ve 1.4). Bununla birlikte, ne haber başlığında ne alt başlıkta ne de haber metninin içinde yer alan ara başlıkta bu ziyarete ilişkin herhangi bir enformasyona yer verilmemiştir. Ziyaretin ardından Parti Genel Başkanı'nın gazetecilerin sorularına verdiği yanıtlar ise, Kutan'ın farklı konulardaki görüş ve açıklamalarına dayanan ikinci önermeler (temalar) dizgesini oluşturmaktadır (2.1, 2.2, 2.3 ve 2.4). Bu yanıtların haber metninin ilk yarısında yer alan ziyaretle ve ziyarette dile getirilen görüşlerle ilgisi yoktur. Buna karşılık, hem genel olarak Yahudileri hedef alan ırkçı-ayrımcı söylemi yaygınlaştıran haber başlığı, hem de kadın olmalarının altını çizerek Türkiye'de yayılan ölümcül hastalıktan İsrailli ajanları sorumlu tutan ırkçı ve cinsiyetçi altbaşlık Kutan'ın bu konuda kendisine yöneltilen sorulara verdiği yanıtların içinden çıkarılmıştır. Böylece, haberin tematik yapısı içinde alt sıralarda olması nedeniyle metin içine gizlenmiş konumda bulunan ırkçı-ayrımcı iddialara başlığa taşınma yoluyla önem atfedilmiş; okurun dikkati bu iddiaların "ciddiliğine" çekilmiştir.

Kenede Siyonist parmağı

aadet Partisi (SP) Genel Başkanı Recai Kutan, "Türkiye'de ölümlere neden olan kene-rin İsrailli kadın MOSSAD ajanları tarafından getirildiği" iddialarının ciddi olduğunu elirterek, hükümetin bu konuya en kısa zamanda açıklık getirmesini istedi.

İZ HABER MERKEZİ

SP Genel Başkanı Recai Kutan, Türkiye Muhtarlar Genel Başkanı Ramazan Burhan Özünal ve Yönetim Kurulu üyelerini kabul etti. Ziyarette Kutan, muhtarların demokratik sistemin en aşağı noktasını oluşturduğunu hatırlatarak, muhtarlara halk tarafından verilen yetki ve makamın verilmesi gerektiğini söyledi. Hükümetin AB Uyum Yasaları adı altında Meclis'ten geçirdiği 2-3 yasayı çıkartırken, muhtarlarla ilgili hiçbir yasal düzenleme yapmamasını eleştiren Kutan, toplumdaki huzurun tekrar sağlanması için muhtarlara gereken önemin verilmesi gerektiğini ifade etti.

Türkiye Muhtarlar Derneği Genel Başkanı Özünal ise 16 Temmuz tarihinde Genel Kurul yapacaklarını ve yeni yönetimin ilk ziyaretini Meclis'te temsil edilmese de halk arasında büyük tabana sahip olan Saadet Partisi'ne yapacaklarını söyledi. Muhtarların demokrasinin temel taşı olmasına rağmen teknolojik imkanlardan yeterince yararlanamadıklarını belirten Özünal, muhtarların sorunlarını diğer siyasi partilere de aktaracaklarını söyledi.

SP Genel Başkan Yardımcısı Şevket Kazan da Türkiye'de 52 bin muhtarın hükümete sesini duyuramadığını, 5 bin işadamının hükümeti sallandığını belirtti. Şu anki iktidar AK Parti'nin de kendi içlerinden çıkmasına rağmen yollarını değiştirdiğini ve kuvvet dünyası seçtiğini belirten Kazan, Türkiye'nin en kısa zamanda halk düzenine geçmesi için SP'nin iktidara gelmesi gerektiğini söyledi.

Muhtarlar Derneği Başkanı Özünal, SP Genel Başkanı Kutan ve Genel Başkan Yardımcısı Kazan'a teşekkür plaketi sundu. SP Genel Başkanı Kutan, ziyaretin ardından gazetecilerin sorularını cevapladı. Saadet Partisi Bolu İl Başkanı'nın "Türkiye'de olanlarla neden olan 8 aşçılı kenelerin İsrail gizli servisi MOSSAD'ın kadın ajanları tarafından Türkiye'ye getirildiği" yönündeki iddialarının hatırlatılması üzerine Kutan şöyle konuştu:

DÜNEYT ZAPSU'NUN BÜYÜKELÇİLERLE GÖRÜŞMESİ

"Bu konuyla ilgili elimizde somut belge ve bilgi yok. Ancak kamuoyunda altını oldukça ciddi iddialar var. Geçtiğimiz aylarda savaşta demonlize olan İsrail'li kadın MOSSAD ajanlarının dinlenme programı çerçevesinde, Türkiye Hükümeti'nin resmi izniyle 60'ar kişilik üniformalı gruplar halinde önce Bolu'nun Gerede ve Esentepe ilçelerine, oradan Karadeniz sahili ve Kastamonu, Safranbolu'ya gittiklerini söyleniyor. Bu İsrailli kadınların gittikleri bölgeleri bölgelerde 8 aşçılı ölümcül kenelerle ortaya çıkmasından dolayı ortada ciddi iddialar var. Biz hükümetin bu konuya en yakın zamanda kamuoyunu açıklamasını istedik. Ancak şu ana kadar hükümetten herhangi bir açıklama gelmedi. Üstelik bu ajanların 60'ar kişilik gruplar halinde Türkiye programları devam ediyor. İlk önce Bolu'yu ziyaret etmeleri için de Bolu İl Başkanımız açıklama yapmıştır."

İsrail'in Lübnan saldırısıyla ilgili bir soru üzerine Kutan, Başbakan'ın bu sıralar yoğun şekilde ABD Başkanı Mr. Bush, BM Genel Sekreteri Kofi Annan ile telefon diplomasisi yaptığı ve İspanya Başbakanı ile müşterek bildiri yayınlattığını ancak bunların İsrail'in yaptıklarını hiçbir şekilde etkilemediğini söyledi. İsrail'in haksız şekilde Filistin topraklarını işgal ettiğini, BM kararlarına rağmen ABD desteğiyle burada devlet kurduğunu hatırlatan Kutan, İsrail'i ancak fiili müdahalenin durdurabileceğini ve bunun da tankla tüfekle değil, Erbakan Hoca'nın kurduğu D-8 ülkelerinin İsrail'e karşı siyasi, ekonomik, askeri işbirliğiyle yapılabileceğini söyledi. Türkiye'nin ilk önce İsrail'den Büyükelçisi'nin çekmesi gerektiğini ve Başbakan'ın eş başkanlığını yaptığı Büyük Orta Doğu Projesi'nden ayrılması gerektiğini ifade eden Kutan, "İsrail sözde konuşmalara uyumlara kulak asmıyor" dedi.

Başbakan Erdoğan'ın danışmanı Cüneyt Zapsu'nun büyükelçilerle görüşmesini de değerlendiren Kutan, devletin dış politikaları, disiplinleri ve prensipleri olduğunu ve bunları yetkili şahıslar aracılığıyla yapması gerektiğini belirterek, danışman bile olup olmadığı belli olmayan Zapsu'nun Dışişleri Bakanı ve yetkililerinden habersiz tüccar zihniyetiyle Türkiye'nin dış politikasına yön vermesini eleştirerek, "Bundan daha kötü olanı ise Sayın Başbakan'ın bu kişinin temsilcilerini savunuyor olmasıdır. Devlet ciddiyetine yakışmayan bu açıklamaları tenkit ediyoruz" açıklamasında bulundu.

Tehdit Algısının Yeniden Üretilmesi Yoluyla Irkçılığın-Ayrımcılığın Hedefindeki Saptama

Ekim 2006-Ocak 2007 tarihleri arasında ulusal ve yerel basında ırkçı-ayrımcı içeriklerin saptandığı yazı ve haberlerin konularına göre dağılımı, Fransa Parlamentosu'nda Ermeni soykırımını inkâr edenlerin cezalandırılmasına yönelik yasa tasarısının oylanmasının da etkisiyle, Ermeni sorununun 441 haber ve yazıyla (%29) birinci sırada yer aldığını göstermektedir. Ocak ayında işlenen Hrant Dink cinayeti ile ilgili haberleri de eklediğimizde ırkçı-ayrımcı içeriklerin Ermeni sorununu ya da Ermenileri konu edinen toplam 589 haber ve yazıda karşımıza çıktığı görülmektedir. Terörü konu edinen 179 haberde -aşağıda ayrıca değinileceği gibi- özellikle de Kürtlere yönelik ayrımcı içerikler kodlanmıştır. Kürtler, Kürt sorununu konu edinen 167 haber ve yazının olduğu gibi suç ve şiddeti konu edinen 75 haber ve yazının da ana aktörlerindendir. Papa'nın Türkiye'ye ziyaretinin gündeme taşıdığı dinlerarası ilişkiler ve misyonerlerin Türkiye'deki faaliyetleri (144 haber ve yazıda; %9) dinlerarası ilişkiler başlığı altında, ırkçı-ayrımcı içeriklerin üretilmesine aracılık eden konular arasında kodlanmıştır. Türkiye'nin dış ilişkilerini konu edinen 120 haber ve yazıda da ırkçı-ayrımcı içerikler öne çıkmaktadır. İrtica tehdidini konu edinen 68 haberde özellikle tarikat ve cemaatleri ve dini Kemalist-laik ideolojinin olağan gördüğü sınırların dışında yaşayan Müslümanları "öteki" olarak işaretleyen kalıpyargılar üretilirken, başörtüsü sorunu ile ilgili 13 haber ve yazıda da başörtüsü takan kadınlar ayrımcı söylemlerin hedefi haline getirilmiştir. Bu tablo, medya elitlerinin, özellikle ulus-devletin bütünleştirici-homojenleştirici yapısı, ulusal güvenlik söylemine eklemlenen birlik ve bütünlük vurgusunun içeriden ve dışarıdan tehdit altında olduğu iması gibi ulus-devletin ideolojik kurgusu açısından merkezi olan konulardaki yaygın uzlaşmayı yeniden üretirken, ırkçı-ayrımcı söylemlere başvurmada bir sakınca görmediğini; ayrıca bu ulus devlete bağlanmayı sağlayan bütünleştirici kimlik olarak Türklüğün yanında ılımlı, siyasal hayat üzerinde talepkâr olmayan bir İslama yaptığı vurgu aracılığıyla da kabul gören yorumun dışındaki dinsel kimlikleri aforoz etmekten çekinmediğini ortaya koymaktadır. Bu saptamalarımızı destekleyecek şekilde ve konu kategorilerinin tasarımı sırasında beklendiği gibi, ırkçı-ayrımcı söylemlere aracılık eden milliyetçilik zeminini besleyen "Türklüğün övgüsü" 60 haber ve yazının başlıca konusu olmuştur (bkz. Tablo 10).

Haberin konusu	Haber sayısı
Ermeni Sorunu	441
Terör	179
Kürt Sorunu	167
Hrant Dink cinayeti	148
Dinlerarasi ilişkiler	144
Dış ilişkiler	120
Suç ve şiddet	75
İrtica tehdidi	68
Türklüğün övgüsü	60
Ekonomik ilişkiler	27
Cinsiyet kimlikleri, rolleri	23
Kültürel farklılıklar	21
Spor	15
Başörtüsü sorunu	13
Namus cinayetleri	11
Eğitim	7
Göç	5
Diğer	19
Toplam	1543

Tablo 10 Haber ve yazıların konularına göre dağılımı

Diğer yandan, ırkçılık-ayrımcılık sözkonusu olduğunda, haber ve yazılarda hangi konuların öne çıktığı kadar, hangilerinin göz ardı edildiği de önemlidir. Göç ve eğitim gibi toplumsal-ekonomik sorunlar, ırkçı-ayrımcı içeriklerin kodlandığı haber ve yazılar kadar ırkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriklerle ilgili haber ve yazılarda da neredeyse tümüyle görmezden gelinmiştir (bkz. Tablo 5 ve 10). İşsizlik, sağlık, barınma, yoksulluk gibi sorunları etnik ve ırk ilişkileriyle ilintilendiren içeriklere incelenen dönemde yazılı basında hiç yer verilmemiş olması da bu görmezden gelme halinin ardında ayrımcılığın toplumsal boyutlarını yadsıyan bir politika tercihinin yattığını düşündürmektedir. Benzer şekilde, incelenen örnekler içinde, Türkiye'de yaşayan etnik ve dinsel azınlıkların varlıklarına, sorun ve taleplerine dair bir konulaştırmaya da rastlanamamıştır.

Haberin konusu	Hürriyet	Posta	Zaman	Yeni Balıkesir	Güneyde İmece	Sonsöz	Toplam
Ermeni Sorunu	126	69	151	17	57	13	433
Terör	76	21	60	4	16	0	177
Kürt Sorunu	67	11	50	11	21	0	160
Hrant Dink cinayeti	67	27	27	7	12	8	148
Dinlerarası ilişkiler	43	43	31	16	9	2	144
Dış ilişkiler	68	25	16	1	8	1	119
Suç ve şiddet	41	15	18	0	1	0	75
İrtica tehdidi	38	6	17	0	4	0	65
Türklüğün övgüsü	11	7	32	3	1	2	56
Ekonomik ilişkiler/ çalışma hayatı	18	0	6	2	0	1	27
Cinsiyet kimlikleri, rolleri	15	2	5	0	0	0	22
Kültürel farklılıklar	10	3	4	1	2	0	20
Spor	4	3	7	0	0	0	14
Namus cinayetleri	6	0	5	0	0	0	11
Başörtüsü sorunu	3	0	7	0	0	0	10
Eğitim	4	2	1	0	0	0	7
Göç	3	0	1	0	1	0	5
Diğer	10	0	6	0	4	0	20
Toplam	610	234	444	62	136	27	1513

Tablo 11 Irkçı-ayrımcı içeriğin yer aldığı haber ve yazıların konularına ve gazetelere göre dağılımı

Zaman, Ermeni sorununu ırkçı-ayrımcı içerikle yansıtan en fazla sayıda (151) haber ve yazıya yer veren gazete olmuştur. Bu tutumuna paralel olarak *Zaman*, Hrant Dink cinayetini daha düşük bir oranda (27 haber ve yazıda) sayfalarına taşımıştır. Kürt sorununu ve terörü konu edinen ırkçı-ayrımcı içerikteki haberlerin üçte birine yakınının (sırasıyla 50 ve 60) da bu gazetede yayınlanmış olması gazetenin milliyetçi-muhafazakâr çizgisine dair yukarıdaki saptamamızı desteklemektedir: Ulusal basının önemli temsilcisi olan *Hürriyet*'te yayınlanan terörle ilgili haber ve yazıların 53'ü, *Zaman*'da yayınlananların ise 51'i Kürtleri konu edinmektedir. Diğer yandan, *Hürriyet* Ermeni sorunu ile ilgili 126 haber ve yazıda olduğu gibi Hrant Dink cinayeti ile ilgili haberlerinde de (67) Ermenilere yönelik ayrımcı yargıları yaygınlaştırma yoluna gitmiştir. *Hürriyet*'te yayınlanan suç ve şiddet konulu 41 haberin 11'inde yabancı kadınların işaret edilmesi ayrımcılığın bu gazete için de etnik ya da dinsel kimliklerle sınırlı olmadığını göstermektedir. Yerel basında ise Ermeni sorunu ile ilgili 57 haber ve yazıda ve Hrant Dink cinayeti ile ilgili 12 haber ve yazıda ırkçı-ayrımcı içeriklere yer veren *Güneyde İmece* öne çıkmaktadır. Kemalist çizgideki bu gazetenin Kürt sorunu (21) ve terör (16) konusunda yayınladığı ırkçı-ayrımcı içerikteki haber ve yazı sayısı da çalışma kapsamında yer alan yerel gazeteler içinde *Güneyde İmece*'yi öne çıkarmaktadır. *Yeni Balıkesir* ise, Ermeni sorunu ve Hrant Dink cinayeti ile ilgili 24 ve özellikle Papa'nın Türkiye ziyareti bağlamında yayınladığı dinlerarası ilişkileri konu edinen 16 haber ve yazıda muhafazakâr-milliyetçi çizgiyi öne çıkaran ırkçı ve ayrımcı içeriklere yer vermiştir. *Sonsöz* gazetesinde bu nitelikteki haber ve yazıların sayısı görece az görünmekle birlikte, aşağıdaki analizde

görülebileceği gibi, özellikle Hrant Dink cinayeti ve Ermeni sorunu konusundaki haber ve yazılarında aşırı görüşlere yer verebiliyor olması, bu gazetenin yayın politikası içinde, ırkçı-ayrımcı söylemlerin radikalleşebildiğini göstermektedir. Bu nedenle, haberlerin konularına göre dağılımına ilişkin frekans tabloları değerlendirilirken, bu tabloların ırkçı-ayrımcı söylemlerin yaygınlaştırılmasına ilişkin ortaya koyduklarının buz dağının yalnızca görünür yüzü olduğunu dikkate almak gerekir. Irkçı-ayrımcı söylemler, çoğu zaman konusal kategoriler gibi üst düzey yapılara değil haber metninin diline ve satır aralarına işlerler. Haber söyleminin anlam, biçem, retorik gibi mikro düzey ve "yerel" unsurlarının analizi, tabloların ortaya koyduğu bilginin tamamlanabilmesi için zorunludur. Ancak bu analize geçmeden önce konu ve temalarla yakından ilişkili olan haber aktörleri üzerinde durulacaktır.

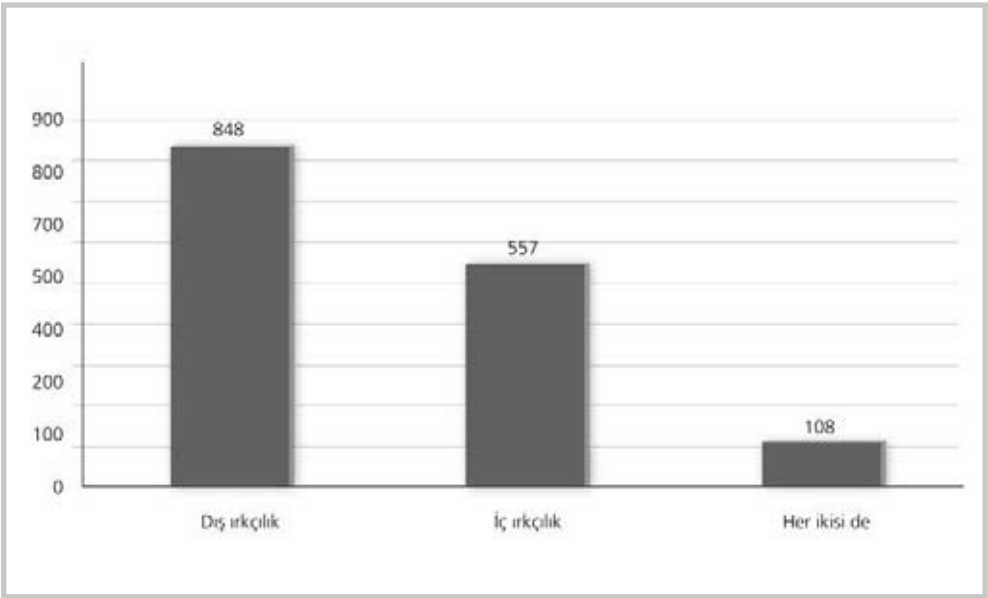
Irkçı-ayrımcı içeriklerin yer bulduğu haber ve yazılarda çoğunluk aktörlerinin kim ya da kimler olduğu, bu içeriklerin hem kimlerin ağzından aktarıldığını hem de meşrulaştırılmasında kimlere atıfta bulunulduğunu –ya da kimlerin sözünün değerli kılındığını- ortaya koyabilmek açısından önemlidir. Bu çerçevede, içerik analizine konu olan dört aylık dönemde çoğunluk aktörlerinin kodlanabildiği 1301 habere bakıldığında, ırkçı-ayrımcı tutum ve yargıların ağırlıklı olarak (632 haber ve yazıda) çoğunluğun Türk halkı ya da kamuoyu gibi anonimleştirilmiş kimliğinin arkasında yaygınlaştırıldığı görülmektedir. Böylece, "gazetede her gün okuyoruz" önermesine eklemlenen "herkes böyle düşünüyor" yargısı ırkçı ayrımcı söylemlerin olağanlaştırılarak "masumlaştırılmasına" aracılık edebilmektedir. Genel olarak Türkler gibi, Müslümanlar da (78 haber ve yazıda) etnik ve dinsel kimlikleri bakımından azınlık konumunda bulunan kişi ve grupların hedef alındığı ırkçı-ayrımcı söylemlerin "biz" kurgusuna aracılık eden genel aktör kategorileri arasında yer bulabilmiştir. Tablo 12, bir genel kategori olarak Müslümanlar, Türkler ya da kamuoyunun dışında, kamu kurum ve kişilerinin ve politikacıların da (369 haber ve yazıda) ırkçı-ayrımcı içeriklerin kodlandığı haberlerde çoğunluk aktörü olarak öne çıktığını göstermektedir. Başka bir deyişle, medya profesyonelleri, politikacılar ve çeşitli kurumların temsilcisi konumundaki kişilere ait ayrımcılık içeren kanı ve yargılara haber değeri atfetmekte sakınca görmemekle kalmamakta; politik retoriğin seçmenin duygularına hitap etme yollarından birisi olarak başvurduğu kışkırtıcı söylemin politik taraftarlık ilişkilerinin içinde özümsenmesine aracılık etmektedir. Sanatçılar, sporcular, gazeteciler, bilim insanları gibi kamuoyunda tanınan kişilerin (103 haber ve yazı) çoğunluk aktörlerine atfedilen ırkçı-ayrımcı kanı ve görüşlerin başvuru kaynağı olarak yer bulduğu haberler de, yukarıdakine benzer bir işlevle, "herkes böyle düşünüyor, onlar bile… " yargısını yaygınlaştırmaktadır. Bu tabloda asıl dikkat çeken, demokratik bir toplumda insan haklarının savunucusu olması beklenen sivil toplum örgütleri temsilcilerinin ırkçı-ayrımcı içerikteki haber ve yazılarda çoğunluk aktörü olarak kodlanma sıklığıdır. Bu nitelikteki 80 haber ve yazının yarıdan fazlasında Ermeni sorunu (41 haber ve yazı) ve Hrant Dink cinayeti (11 haber ve yazı) dolayısıyla çeşitli sivil toplum örgütlerinin Ermenileri hedef alan açıklamalarına yer verilmiştir. Çalışmanın sınırlılıkları nedeniyle bu sivil toplum örgütlerinin hangileri olduğuna dair bir kodlama yapılmamasına rağmen, haber başlıklarına bakarak bunların sadece milliyetçi, Atatürkçü, Kuvva-yı milliyeci örgütlerle sınırlı kalmadığını, Fransa'daki soykırım yasa tasarısına gösterilen tepkiler nezdinde tüketici örgütlerinin ya da esnaf, tüccar ve üretici birliklerinin de ayrımcı söylemlerin aktörleri olarak öne çıkabildiğini, başka bir deyişle ırkçı-ayrımcı tutum ve yargıların ekonomik ilişkilerin politik arenada örgütlenmesi yoluyla da yaygınlaştırıldığını tespit edebiliriz.

Çoğunluk aktörü	Haber sayısı
Genel olarak Türkler (Türk halkı, kamuoyu)	632
Kamu kurum ve kişileri; politikacılar	369
Kamuoyunda tanınan kişiler (sporcular, sanatçılar, gazeteciler, bilim insanları)	103
Sivil toplum örgütleri	80
Müslümanlar	78
Diğer	39
Toplam	1301

Tablo 12 Haber ve yazılarda çoğunluk aktörlerinin dağılımı

Konuların dağılımı, haber ve yazıların hedef aldığı azınlık aktörlerinin[35] iç ve dış ırkçılık ayrımı üzerinden değerlendirilmesini gerekli kılmıştır. İnceleme kapsamında ırkçı-ayrımcı içeriklerin saptandığı 1513 haber ve yazının yaklaşık üçte ikisi (956 haber) Türkiye sınırları dışında yer alana -başka ulus, etni ve dinden olanlara- yönelen bir söylem oluşturmaktadır. (Bu sayı, sadece dış ırkçılığın kodlandığı haber ve yazıların sayısına -848- iç ve dış ırkçılığın bir arada kodlandığı 108 haber ve yazının eklenmesi ile elde edilmiştir (bkz. Şekil 20). Çalışmaya konu olan dönemde Türkiye'de basının gündemini oluşturan olaylar içinde Fransız Parlamentosu'nda Ermeni soykırımını inkâr edenlerin cezalandırılmasına yönelik yasa tasarısının oylanması önemli bir yer tutmuştur. Bunun da etkisiyle, ırkçı-ayrımcı içeriklerle ilişkilendirilen haber ve yazıların dikkate değer bir kısmı çalışmada "dış ırkçılık-ayrımcılık" olarak adlandırdığımız, Türkiye'de yaşamayan ve Türk olmayanın düşmanlık, horgörü, husumet söylemi içinde işaretlenmesine yönelmiştir. Türklüğün ve Türk olanın, kimi durumlarda da 1980'lerin ortalarından itibaren Türk-İslam sentezi adlandırması ile değer kazanan ideolojinin Türk kimliğinin doğal bir uzantısı olarak gördüğü Müslümanlığın karşısında "bizden olmayan", "yabancılar" olarak işaretlenen Avrupalılar, -Kuzey Irak sorunu ile ilişkilendirildiği noktada Amerikalılar- ve mutlaka Hıristiyanlar dış ırkçılığın-ayrımcılığın yöneldiği başlıca azınlık aktörlerini oluşturmuşlardır. İronik biçimde, medya, Cumhuriyetin çağdaşlaşma projesinin batıya yüklediği misyonu ve değerleri neredeyse hiç sorgulamadan benimsemiş görünürken, ulusal güvenlik ve çıkarla ilişkilendirdiği konulardaki tavır ve tutumuyla Türkiye'yi ve doğal olarak kendisini özdeşleştirdiği egemen güç bloğunun politika tercihlerini eleştiren batıyı "karşı taraf" olarak işaretlemekten çekinmemekte, hatta Fransa'daki Ermeni soykırımı yasa tasarısında olduğu gibi, bu konudaki aşırı milliyetçi tepkileri provoke edebilmektedir.

35 Çalışma sırasında azınlık aktörü ve çoğunluk aktörü kategorileri ile ilgili kodlama yapılırken haber ve yazılardaki ırkçı-ayrımcı içeriklerin hedef aldığı kişi ve gruplar nüfus yoğunluğu dikkate alınmaksızın "azınlık aktörü" olarak değerlendirilmiş; haber söyleminin üzeri örtülü ya da açık biçimde "biz" olarak niteleyerek azınlık aktörünün karşısında konumlandırdıkları ise çoğunluk aktörü olarak kodlanmıştır.

Şekil 20 Haber ve yazılarda iç ve dış ırkçılık-ayrımcılıkların dağılımı

Tablo 13'te görüldüğü gibi, Avrupalılar ve özellikle de Fransızlar, yukarıda belirtilen nedenlerle, haber ve yazıların yarısından fazlası (571 haber ve yazı) ile dış ırkçılığın-ayrımcılığın birincil hedefleri arasında yer almaktadır. Avrupalıların Ermeni sorunu ile ilgili olarak kodlandığı haber sayısı ise 361'dir (bkz. Tablo 14). Bu rakamlar, haber ve yazıların Fransız Parlamentosu'ndaki Ermeni soykırımı oylaması gibi Türkiye gündemini etkileyen önemli dış kaynaklı olaylar dışında da Avrupalılara ilişkin ırkçı-ayrımcı tutum ve yargıları yaygınlaştırdıklarını ortaya koymaktadır. Hıristiyanlar (103 haber ve yazı) ve Türkiye'nin dış politikasını belirleyen temel sorunlarla ilgili olarak Ermeniler (83 haber ve yazı), Rumlar (48 haber ve yazı) ve Amerikalılar (47 haber ve yazı) dış ırkçılığın-ayrımcılığın diğer önde gelen hedefleridir. Kuzey Irak sorunu nedeniyle Kürtler de 64 haber ve yazıda dış ırkçılığın-ayrımcılığın hedefleri arasında yer almışlardır. Ayrıca dış ilişkileri konu edinen 55 haber ve yazı Avrupalıları, 30 haber ve yazı Rumları, 20 haber ve yazı ise Kuzey Irak dolayısıyla Kürtleri hedef almıştır (bkz Tablo 14). Türkiye'nin dış politikasında önemli düğüm noktalarını işaret Ermeni sorunu, Kıbrıs sorunu ve Kuzey Irak'la ilişkiler gibi konularda bu ilişkilerin karşı taraflarının ırkçı-ayrımcı söylemlerle "azınlık aktörleri" konumuna taşındığı haber ve yazıların bu derece yaygın olması, yazılı basının Türkiye'nin dış politikasına dair milliyetçi-popülist söylemlerin desteğiyle üretilen ve meşrulaştırılan çözümsüzlük siyasetinde oynadığı rolü göstermesi açısından da dikkat çekicidir.

Azınlık aktörü	Sayı
Avrupalılar	571
Hıristiyanlar	103
Ermeniler	83
Kürtler	64
Rumlar	48
Amerikalılar	47
(Yabancı) kadınlar	26
(Genel olarak) Yabancılar	25
Yahudiler	9
Asyalılar	5
Araplar	5
Siyahlar	4
Romanlar	1
Diğer	8
Toplam	999

Tablo 13 Dış ırkçılığın-ayrımcılığın hedef aldığı azınlık aktörleri[36]

Diğer yandan, "yabancı kadınların" azınlık aktörü olarak tanımlandığı 26 haberin kodlanmış olması (bkz. Tablo 13), başka bir ulusa, etnisiteye ya da dine ait olana yüklenen olumsuz özelliklerin "kadınlık" kimliği ile ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır. Nitekim Tablo 14, yabancı kadınların özellikle suç ve şiddeti konu edinen haberlerin (19 haber ve yazıda) aktörleri olduğunu göstermektedir.

36 Bu kategoride çoklu kodlama yapılmıştır.

Haberin konusu	Kürtler	Avrupalılar	Hıristiyanlar	Ermeniler	Rumlar	Amerikalılar	Genel olarak yabancılar	(Yabancı) kadınlar	Diğer	Toplam
Ermeni Sorunu	0	361	0	59	1	8	3	0	2	434
Dinlerarası ilişkiler	1	22	91	0	4	4	1	2	4	129
Dış ilişkiler	20	55	0	5	30	10	1	0	3	124
Kürt Sorunu	6	37	1	5	5	2	2	1	2	61
Terör	31	20	0	1	0	7	0	0	1	60
Suç ve şiddet	3	16	3	0	0	4	1	19	3	49
Türklüğün övgüsü	0	22	2	1	0	1	6	0	4	36
Ekonomik ilişkiler/çalışma hayatı	1	7	0	1	2	1	9	0	2	23
Cinsiyet kimlikleri, rolleri	0	1	2	0	0	7	1	0	1	12
Hrant Dink cinayeti	0	5	0	11	0	2	0	0	0	18
Kültürel farklılıklar	0	8	0	0	4	0	0	0	0	12
Göç	0	3	0	0	1	0	0	0	0	4
Başörtüsü sorunu	0	1	0	0	0	1	0	2	1	5
Eğitim	1	3	0	0	0	0	0	0	0	4
İrtica tehdidi	0	1	3	0	0	0	0	1	1	6
Spor	0	1	0	0	0	0	0	0	1	2
Namus cinayetleri	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Diğer	1	7	1	0	1	0	1	1	4	16
Toplam	64	571	103	83	48	47	25	26	29	999

Tablo 14 Dış ırkçılığa-ayrımcılığa yer veren haber ve yazılarda aktörlerin konulara göre dağılımı

Türkiye'de yaşayan etnik, dinsel azınlıkları ya da ayrıcalıksız grupları hedef alan haber ve yazılarda ise Kürtlerin 257 haber ve yazıyla (%38) birinci sıradaki azınlık aktörü olarak öne çıktığı; Ermenilerin (228 haber ve yazı), cemaatler ve tarikatların (57 haber ve yazı), Hıristiyanların (35 haber ve yazı) ve Aleviler'in (17 haber ve yazı) diğer aktörler olarak sıralandığı görülmektedir (bkz. Tablo 15). Tablo 16'da görüldüğü gibi, Kürtleri azınlık aktörü olarak betimleyen haber ve yazıların 149'u (%58) terörü konu edinmektedir. Bu rakama Türkiye dışındaki (Kuzey Irak'taki) Kürtleri hedef alan "dış ırkçılık" kategorisinde terörün ve şiddetin konu olarak kodlandığı 31 haber ve yazıyı da eklemediğimizde, genel olarak Kürtleri azınlık aktörü olarak konumlandıran 321 haber ve yazının %56'sında Kürtlerin terör ve şiddetle ilişkilendirildiği ortaya çıkmaktadır. Buna karşılık, Kürt sorunu, dış ırkçılığın kodlandığı haberlerin yalnızca 6'sında Kürtlerle (Kuzey Irak) ilgili bir sorun olarak ele alınmış, bunun yerine özellikle (bu kategorideki 61 haber ve yazının 37'sinde- bkz. Tablo 14) Avrupalıların sorundaki rolüne işaret edilmiştir.

Hedef alınan azınlık aktörü	Sayı
Kürtler	257
Ermeniler	228
Cemaatler/tarikatlar	57
Hıristiyanlar	35
Aleviler	17
İnananlar/Müslümanlar	18
Türkiye'de çalışan yabancılar	12
Şiddet mağduru kadınlar	12
Başörtüsü takan kadınlar	11
Araplar, Süryaniler	6
Yahudiler	4
Siyahlar	4
Eşcinseller	4
Romanlar	3
Türkiye'de çalışan yabancı kadınlar	2
Mülteciler	2
Turistler	1
Diğer	6
Toplam	679

Tablo 15 İç ırkçılığın-ayrımcılığın hedef aldığı azınlık aktörleri

Tablo 15'te sınırlı sayıdaki haber ve yazıda şiddet mağduru kadınların (12); Türkiye'de çalışan yabancıların (12); başörtüsü takan kadınların (11) da ırkçı-ayrımcı söylemlerin hedefleri arasında yer bulduğu görülmektedir. Diğer yandan, eşcinseller, Romanlar, Türkiye'de çalışan yabancı kadınlar, siyahlar oldukça az sayıda haber ve yazıya konu olmuş gibi görünseler de, bu oranların düşüklüğü aldatıcı olmamalıdır. Yazılı basın, bu grupları ancak görselliği-izlence boyutu ya da magazin içeriğiyle haber değeri yüksek olaylara karıştıklarında konu edinmektedir. Romanlar ve eşcinseller gibi Türkiye'de çalışan yabancı kadınlar da suç işlediklerinde ya da fuhuş yaptıklarında haberleştirilmekte, özellikle turist kadınlar, yaz aylarında, bikinili görüntüleri ile fotoğraflanmaktadırlar. Bu çerçevede, incelemeye konu edilen gazetelerde, yayın politikasının bir uzantısı olarak haber gündemine dair önceliklere (gündemi işgal eden olay ve konular içinde neyin önemli olduğuna dair profesyonel kodlamalara) göre de ırkçı-ayrımcı söylemlerin yöneldiği grupların değişiklik gösterebileceğini saptamak gerekmektedir.

Haberin konusu	Kürtler	Aleviler	Hıristiyanlar	Ermeniler	Türkiye'de çalışan yabancılar	Cemaatler/ tarikatlar	Başörtüsü takan kadınlar	Şiddet mağduru kadınlar	İnananlar/ Müslümanlar	Diğer	Toplam
Hrant Dink cinayeti	2	1	0	139	0	0	0	0	0	0	142
Terör	149	0	1	0	0	0	0	0	0	2	152
Kürt sorunu	71	12	6	15	1	1	0	0	0	2	108
Ermeni Sorunu	1	0	0	60	0	0	0	0	0	0	61
İrtica tehdidi	0	0	0	0	0	45	5	0	12	1	63
Suç ve şiddet	9	0	4	2	2	6	0	2	1	3	29
Dinler arası ilişkiler	0	0	19	3	0	3	1	0	4	1	31
Türklüğün övgüsü	6	0	3	2	0	0	0	0	0	2	13
Dış ilişkiler	7	1	2	2	0	0	0	0	0	0	12
Spor	0	0	0	0	7	0	0	0	0	4	11
Cinsiyet kimlikleri, rolleri	1	0	0	0	0	1	0	3	0	3	8
Kültürel farklılıklar	1	3	0	0	1	0	0	0	1	1	7
Namus cinayetleri	5	0	0	0	0	0	0	6	0	0	11
Başörtüsü sorunu	0	0	0	0	0	0	5	1	0	0	6
Ekonomik ilişkiler/ çalışma hayatı	2	0	0	1	0	1	0	0	0	0	4
Eğitim	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Göç	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Diğer	0	0	0	4	1	0	0	0	0	12	15
Toplam	257	17	35	228	12	57	11	12	18	32	679

Tablo 16 İç ırkçılığa-ayrımcılığa yer veren haber ve yazılarda aktörlerin konulara göre dağılımı

İç ırkçılığın-ayrımcılığın kodlandığı haber ve yazılar içinde, Ermenilerin Ermeni sorunu ve Hrant Dink cinayetini konu edinen haberlerin başlıca aktörü (228 haber ve yazının 199'unda) olarak öne çıkması beklenen bir sonuçtur. Bununla birlikte, Ermenilerin Kürt sorunu ile ilgili olarak kodlandığı 15 haber ve yazının bulunması, Kürtleri ve Ermenileri "Türklere ve Türkiye'ye karşı" bir komplonun işbirliği içindeki aktörleri olarak düşmanlaştıran ırkçı söyleme medya profesyonellerinin de itibar ettiğini göstermektedir.

Irkçı-ayrımcı içerikteki haber ve yazıların gündemde ağırlıklı bir yer teşkil etmesinin nedeni ulusal çıkarlara endeksli bir yayıncılık anlayışıdır. Fransız Parlamentosu'nda soykırıma ilişkin yasa tasarısı, Papa'nın ziyareti, Hrant Dink suikastı ve terör, ırkçı ve ayrımcı içerikte haberlerin yaygınlaştırılmasına zemin oluşturmuş gözükmektedir. Ancak bu içerikteki haberler, sadece siyasi gelişmelerin paralelinde anlatım bulmamakta, ayrımcılık sadece birinci sayfada dolanmamakta, gazetenin tüm sayfalarında aynı yoğunlukta olmasa da yer bulabilmektedir. Suç ve şiddet konulu haberlerde Kürtlere ve yabancı kadınlara yönelen güçlü ayrımcılığın varlığı, ırkçı-ayrımcı haber ve yazıların gizli içeriğini de ortaya koymaktadır. Bu haber ve yazıların Kürt sorunu ile şiddeti eşleştirerek sorunun siyasal çözümlerine kapı aralamamak diye kısaca ifade edilebilecek tavrı, sorunun 30 yıllık çözümsüzlüğünde basının iktidar ortaklığının altını çizmektedir. Bu iktidarın gücünün hem Murat Belge'nin (2008) nitelemesi ile zenofobik karakteri hem de ataerkil niteliği, yabancı kadın bedenini nesneleştirmesinden geçmektedir ki bu işlem -fotoğraflara dair analizin de göstereceği gibi- görsel malzemeyle desteklenen bir teşhircilik halini de beraberinde getirmektedir. Yabancı kadını suç ve şiddetle ilişkilendirerek aşağılanmasını mümkün kılma yoluyla dışlama, haberlerde bir yazım alışkanlığı haline dönüşmüştür.

Anılan zenofobik karakter özellikle Batıyı "yabancı"laştırma ve kendi etnik özünü abartılı bir biçimde mutlaklaştırma halinin yaygınlığını da birlikte getirmekte, "Türklük övgüsü" haberin ezber cümlelerini oluşturmaktadır. Ezber cümlelerin altında biriktirilen mağduriyet halinin yeniden inşasının öykülenmesi basının başlıca anlatı izleklerinden birini oluşturmaktadır. Yukarıdaki çözümlemeden ve tablolardan açıkça görülebileceği gibi "haksızlığa uğramış" Türklük kurgusuna dayalı olarak kurulan çoğunluk aktörü, yedi düvelin karşısında boyun eğmeyen Deli Dumrul öykümesi her türlü ayrımcılığın mazur görülmesini kolaylaştırmaktadır.

Fotoğraflarda Yaratılan Üstünlük Fantezisi

Haberlerde fotoğraf kullanımının aktörlere göre dağılımına bakıldığında dikkat çeken, yabancı kadınların 25 haberin 23'ünde (%92), cemaat ve tarikatların 35 haberin 27'sinde (%77), Amerikalıların 26 haberin 18'inde (%69) ve Hıristiyanların 99 haberin 67'sinde (%68) fotoğraf kullanımı aracılığıyla görsel öğeleri öne çıkaran içeriklerde ırkçı-ayrımcı söylemlerin hedefi haline gelmiş olmalarıdır. Tablo 17, azınlık aktörlerine ilişkin fotoğraf kullanımının genel dağılımını göstermektedir.

Azınlık aktörü	Aktöre ilişkin fotoğraf kullanım sayısı
Avrupalılar	99
Kürtler	76
Hıristiyanlar	67
Ermeniler	60
(Yabancı) kadınlar	23
Cemaatler/tarikatlar	27
Amerikalılar	18
Rumlar	13
Genel olarak yabancılar	15
Şiddet mağduru kadınlar	6
Siyahlar	6
Mülteciler	2
Eşcinseller	2
Müslümanlar	3
Aleviler	5
Asyalılar	3
Yahudiler	2
Diğer	8
Toplam	435

Tablo 17 Irkçı-ayrımcı içeriğin bulunduğu haberlerde fotoğraf kullanımının aktörlere göre dağılımı

Söylem analizine konu olan 13 aylık dönemde yayınlanan haberlerde de azınlık aktörlerine yönelen ırkçı-ayrımcı söylemlerin fotoğraflarda yer alan görsel öğeler

aracılığıyla desteklendiği görülmektedir. Özellikle "yabancı" kadınlara yönelen ırkçı söylemlerin cinsiyetçilikle eklemlenme biçimi, bu türden haberlerde fotoğrafı öne çıkarmaktadır. Öyle ki, haberlerin bir kısmı sırf bedeni sergilenen yabancı kadın fotoğrafına metin oluşturmak üzere yazılmış gibidir: Fotoğraflarda, yukarıda kolaylıkla suçla ilişkilendirildiklerini saptadığımız yabancı kadınlar "fuhuş köleleri", "profesyoneller", Türk erkeklerine hastalık bulaştıran "canlı bombalar" olarak teşhir edilmekte; yabancı kadınlara yönelen ayrımcılık, özellikle yaz aylarında bedenlerinin objeleştirildiği görüntülerde netleşmektedir. Haber ajanslarından alınan birbirine benzer fotoğraflarda, katalog çekimlerindeymişçesine benzer pozlarda ve bikinileriyle görüntülenen sarı saçlı "yabancı" kadınlar erkek okurun ilgisini çekmek üzere gazetelerin arka sayfalarını "süslemekte", fotoğrafın altına yerleştirilen bir reklam bantı "içimi güzel, keyfi uzun" sloganı ile okuru belli bir markanın birasını tüketmeye davet edebilmektedir. Fotoğrafların altında yer alan metinlerde ise Rus, Ukraynalı, Moldovalı "güzeller"in kendi ülkelerinde uluslararası ilişkiler, tıp, iktisat okuduklarını, "Türkiye'yi çok sevdiklerini", "Türk misafirperverliğinden çok memnun kaldıkları"nı ve "yine geleceklerini" ya da "sıcaktan bunalarak kendilerini soğuk sulara attıklarını" belirten standart ifadeler, haber değerinin metinde aktarılan olay, bilgi ya da eylemler değil, bizzat fotoğrafın kendisinde olduğunu göstermektedir. İngiliz, Alman turistlerin ya da Türkiye'de yaşayan Kuzey Avrupalı mankenlerin benzer fotoğraflarının altında ise Türkiye'de tanıştıkları barmenlik ya da garsonluk yapan gence âşık olup ailelerini karşılarına almak pahasına Türkiye'ye yerleştiklerini, Türk erkeği ile "film gibi bir aşk yaşadıklarını" anlatan tektip hikâyelere yer verilmekte, böylece "yoksul" ülkelerin eğitimli güzelleri ve refah ülkelerinin sevgiye muhtaç güzelleri üzerinden kurulan fantezi aracılığıyla Türkiye'nin ve Türk erkeklerinin üstünlüğü fantezisi pekiştirilmektedir.

Posta'nın "PKK'ya Roman dayağı" başlıklı haberinde ise basın açıklaması yapmak isterken polisin müdahalesiyle karşılaşan DTP'lilere ellerindeki bıçaklar ve sopalarla saldıran Romanların fotoğrafı, üzerine açıklamalar eklenerek kullanılmıştır. Bu açıklamalarda bıçak, sopa, döner bıçağı etiketlerinin arasında yer alan Türk bayrağı etiketi, basında çoğu zaman şiddet ve suçla ilişkilendirilerek yer bulan Romanların bu sefer şiddet araçlarına başvurma nedenlerini meşrulaştırma işlevi görmektedir. Fotoğrafta görülen, çocukların ön saflarda yer bulduğu[37] "öfkeli kalabalığın, bu sefer "hayırlı bir iş" için şiddete başvurduğu ima edilmektedir. İlerleyen bölümlerde değinileceği gibi, haberin dili de bu imayı destekler niteliktedir.

37 Basının son yıllarda eylemlere karışan "taş atan Kürt çocukları" haberleştirme biçimiyle burada fotoğrafta yer alan Roman çocukları "görmeme" ya da "hoşgörme" hali arasında tam bir zıtlık vardır. Fotoğraf altı yazısında, çocukların görüntüsünün tam altında "teröristlere geçit vermeyen Bostan Mahallesi'nde yaşayanlar"dan söz edilmekte, böylece çocukların şiddete karışmaları tepkilerini şiddete başvurarak dile getiren yetişkinlerinki gibi olağanlaştırılmaktadır.

PKK'ya Roman dayağı

Diyarbakır'daki eylemleri İstanbul'a taşımaya çalışan terör yandaşları, karşılarında Roman vatandaşları buldu. Dolapdereli Roman'ların satır, sopa ve döner bıçağıyla kovaladığı eylemcileri polis kurtardı

Diyarbakır ve Hakkari'deki gösterilerden sonra İstanbul'daki eylemleri de DTP organize etti. Bostan Mahallesi'nde yaşayanlar ise teröristlere geçit vermedi.

İstanbul'da gösteri yapmak isteyen terör yandaşlarının dersini Dolapdereli Roman vatandaşlar verdi. Terör yandaşları dün önce Taksim Meydanı'nda terör şovu yapmak istedi. Polisin müdahalesiyle dağılan eylemciler, bu kez ara sokaklarda toplandı. Bir kamyonet molotof kokteyli ile yakıldı. Bu olaydan sonra Romanların bulunduğu Bostan Mahallesi'ne doğru koşan eylemciler yağmurdan kaçarken doluya tutuldu.

Yine DTP'liler sahnede

Çoğu Roman olan vatandaşlar silah, satır, şiş, bıçak, sopa, döner bıçağıyla sokaklarda eylemcilerin peşine düştü. Satırla yaralanan bir kişi taksiyle kaçarken polisin yakaladığı bir başka kişi linç edilmek istendi. Polis eylemciyi havaya ateş açarak kurtardı. Roman vatandaşlar 'Şehitler ölmez vatan bölünmez', "Türkiye laiktir laik kalacak" sloganları atarak daha sonra evlerine döndü. DTP İstanbul İl Başkanı Doğan Erbaş, Muş'ta 14 PKK'lının öldürülmesini kınamak için basın açıklaması yapmak istediklerini söyleyerek müdahale eden polisi kınadı.

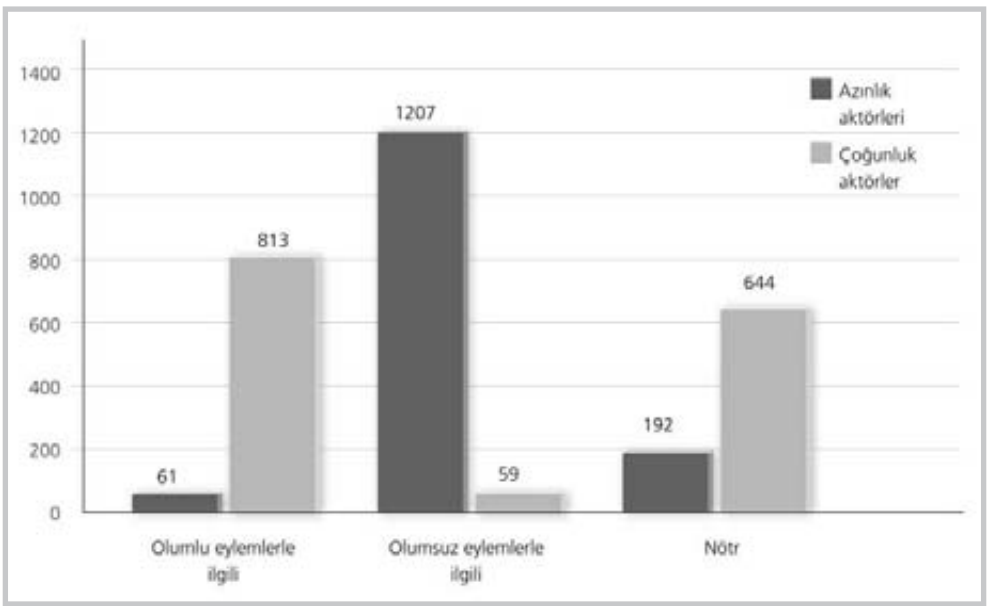
Yabancı kadınlar ve Romanlar gibi, tarikatlar da fotoğrafların öncelikli aktörleri arasında yer almaktadır. Tarikatlarla ilgili haberlerde liderler ya da cemaat cübbeli, çarşaflı, takkeli, sakallı görüntüleriyle teşhir edilmekte, bu sıra dışı görüntüler onların haberlerin başlık ve metinlerinde betimlenen "sapkın", "toplumdışı", "sahtekâr", "suçlu" konumlarını desteklemek üzere kullanılmaktadır.

Masumlaştırma ya da Çözümsüzlüğü Meşrulaştırma

Haber ve yazılarda ırkçı-ayrımcı söylemler Türklere atfedilen mağduriyet konumları, Türklerin haklılığını kanıtlama, ırkçılığı-ayrımcılığı normal, haklı gösterme ve buna gerekçeler sunma girişimleri aracılığıyla yaygınlaşmaktadır. Aşağıda aktörler, konular ve temalar üzerinden yapılan analizle, yazılı basının bu türden açıklayıcı stratejilere başvurma biçimleri örneklenecektir.

Türklerin Mağduriyetini Olumlama

Genel olarak haber ve yazıların içeriğine bakıldığında çoğunluk aktörlerinin olumlu eylemlerle ilişkilendirildiği 813 (%54) haberin kodlanmış olduğu görülmektedir. Çoğunluk aktörleri yalnız 59 (%4) haberde olumsuz eylemlerle ilişkilendirilmiştir. Azınlık aktörleri ise olumlu temsil buldukları 61 (%4) haber ve yazıya karşılık 1207 (%83) haber ve yazıda olumsuz eylemlerle ilişkilendirilmiştir (bkz. Şekil 21).

Şekil 21 Metinlerde azınlık ve çoğunluk aktörlerine yüklenen roller

Haber ve yazıların konularına göre dağılımına bakıldığında, Hrant Dink cinayeti ile ilgili 148 haber ve yazının 66'sında ağırlıklı olarak kamu kurum ve kişileri (29 haber ve yazıda) ve genel olarak Türkler (25 haber ve yazıda) kategorilerinden oluşan çoğunluk aktörleri olumlu temsil bulurken bunların olumsuz eylemlerle ilişkilendirildiği haber ve yazıların sayısı 14'le sınırlı kalmıştır (bkz Tablo 18). Azınlık aktörleri olarak Ermenilerin ise

Hrant Dink cinayetini konu edinen haber ve yazılarda olumsuz olaylarla ilişkilendirilerek anıldıkları haberlerin sayısı (28), olumlu olaylarla ilişkilendirildiklerinden (17 haber ve yazı) daha fazladır (bkz. Tablo 19). Yukarıda, haber başlıklarının analizinde de görüldüğü gibi, gazeteler cinayeti Türkiye'ye yönelik bir komplo, hatta Ermenilerin komplosu olarak açıklarken çoğunluk aktörleri Türkleri mağduriyet konumuna taşımayı yeğlemişlerdir.

Haberin konusu	Olumlu eylemlerle ilgili	Olumsuz eylemlerle ilgili	Nötr
Ermeni Sorunu	283	9	141
Terör	98	3	76
Dinlerarası ilişkiler	99	4	41
Kürt Sorunu	79	2	79
Hrant Dink cinayeti	66	14	68
Dış ilişkiler	56	2	61
Türklüğün övgüsü	51	1	4
Suç ve şiddet	17	1	57
İrtica tehdidi	15	9	41
Ekonomik ilişkiler	11	3	13
Spor	6	0	8
Eğitim	5	0	2
Kültürel farklılıklar	5	2	13
Cinsiyet kimlikleri, rolleri	5	4	13
Namus cinayetleri	4	0	7
Göç	2	0	3
Başörtüsü sorunu	2	4	4
Diğer	7	1	11
Toplam	811	59	642

Tablo 18 Haber ve yazının konusuna göre çoğunluk aktörlerine yüklenen rollerin dağılımı

Terörü konu edinen 179 haber ve yazıda da çoğunluk aktörleri ağırlıklı olarak olumlu eylemlerle (%55) ilişkili ve olayın-eylemin mağduru (112 haber ve yazıda; %63) olarak yer bulmuşlardır. Haber ve yazıların konulara göre dağılımı, ayrıca etnik ve ırk ilişkileri ile ilgili içeriklerin, dinlerarası ilişkilerin, Ermeni sorununun konu edildiği durumlarda, çoğunluk aktörü olarak Türklerin olumsuz ve hatta nötr temsile göre açık farkla (283 haber ve yazıda) olumlu temsil bulduğunu göstermektedir (bkz. Tablo 19). Buna karşılık, azınlık aktörlerinin ağırlıklı olarak olumlu temsil buldukları tek bir konu kategorisi bile saptanamamıştır. Hrant Dink cinayetini konu edinen 138 haber ve yazının 17'sinde azınlık aktörleri olarak Ermeniler olumlu bir içerikle yer bulabilirken bunların 28'inde olumsuz eylemlerle ilişkilendirilmiş olmaları, yukarıda başlıkların ve temaların analizinde de görüldüğü gibi, cinayetin arkasında Ermenilerin rol aldığı ima ve yorumlarının ya da cinayetin Türkiye'nin aleyhine bir senaryoya hizmet ettiği iddialarının medya elitlerince de kısmi kabul gördüğünü ortaya koymaktadır (bkz. Tablo 19).

Haberin konusu	Olumlu eylemlerle ilgili	Olumsuz eylemlerle ilgili	Nötr
Hrant Dink cinayeti	17	28	93
Dinlerarası ilişkiler	13	110	16
Kürt sorunu	8	28	17
Eğitim	6	6	1
Türklüğün övgüsü	5	22	12
Spor	5	5	2
Ermeni Sorunu	3	418	8
İrtica tehdidi	2	55	8
Dış ilişkiler	2	109	6
Cinsiyet kimlikleri, rolleri	1	17	3
Suç ve şiddet	1	67	6
Ekonomik ilişkiler	1	22	4
Kültürel farklılıklar	1	16	2
Terör	1	170	8
Başörtüsü sorunu	0	6	4
Namus cinayetleri	0	10	1
Göç	0	4	1
Diğer	1	14	2
Toplam	67	1107	194

Tablo 19 Haber ve yazıların konusuna göre azınlık aktörlerine yüklenen rollerin dağılım

Türklerin Haklılığını Kalıpyargılarla Dillendirme ya da Irkçılık-Ayrımcılığı Normalleştirme

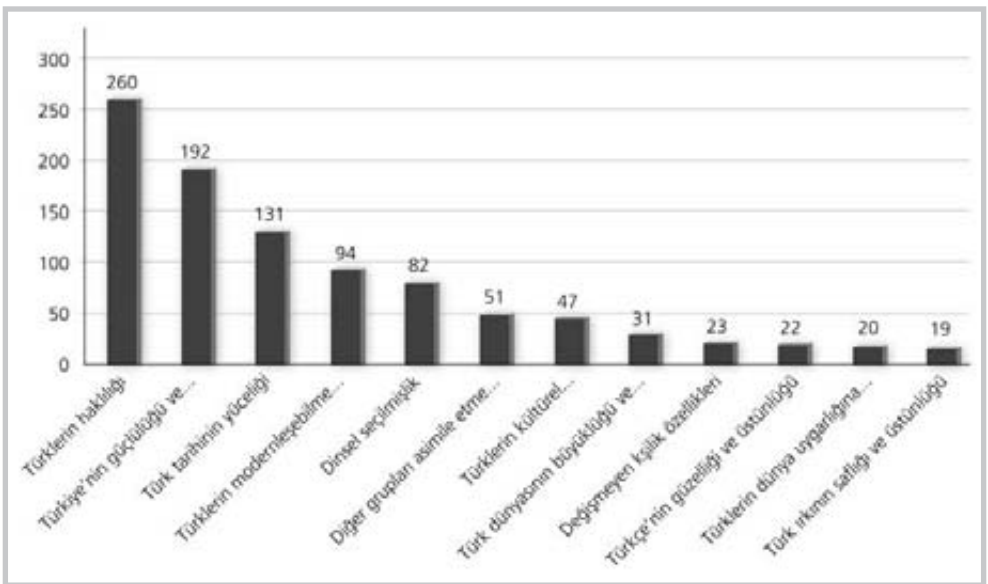
Haber ve yazılarda çoğunluk aktörleri olarak Türklerin olumlu temsiline aracılık eden kalıpyargıların hangi ortak özellikler üzerine kurulduğu araştırıldığında, Avrupa'nın ve dünyanın Türkiye'ye ve Türklere haksızlık yaptığı iddialarıyla paralel olarak Türklerin haklılığı, hak –hukuk arayışının (260 haber ve yazı- %27) öne çıktığı görülmektedir. Ermeni sorununu konu edinen haber ve yazıların 148'inde çoğunluk aktörleri haklılık arayışı içinde temsil edilmektedirler.

Yazılı basın, terörü konu edinen 72, etnik-ırk ilişkilerini konu edinen 23, Ermeni sorununu konu edinen 23, Hrant Dink cinayetini konu edinen 16 ve dış ilişkileri konu edinen 11 olmak üzere, toplam 192 (%20) haber ve yazıda Türkiye'nin güçlülüğü ve bölünmezliğine yaptığı gönderme aracılığıyla popülist-milliyetçi[38] söylemle eklemlenmiştir.

Öne çıkan ve yinelenen kalıpyargılardan bir diğeri ise "Türklerin modernleşebilme, çağdaşlaşabilme becerileri"ne vurgu yapan 89 haber ve yazıda karşımıza çıkmaktadır.

38 Türkiye'de popülist milliyetçiliğin gelişimi ile ilgili bir değerlendirme için bkz. Bora, Canefe (2008).

Ağırlıklı olarak dış ilişkileri (23 haber ve yazı) ve etnik-ırk ilişkilerini (9) konu edinen bu türden haber ve yazılar, yukarıda görüldüğü gibi dış ilişkilerin aktörleri olarak "Batı"yı ve Avrupalıları ırkçı-ayrımcı içeriklerle ilişkilendirme yoluyla popülist-milliyetçi tepkisellikle beslenen bir söylemi benimseyen yazılı basının, bu ilişkilerin karşı tarafında gördüğü Türkiye'yi ve Türkleri yine de Batı'nın değerleri ile özdeşleşme konumuna taşıyarak Kemalist modernleşme projesinin ilkelerine bağlılığını göstermesi açısından dikkat çekicidir. Ulusal ve yerel gazetelerin, yukarıdaki tercihlerine uygun biçimde, ayrımcı içerikleri Türk ırkının saflığı ve üstünlüğü, ya da Türk dünyasının büyüklüğü ve Türklüğün yaygınlaştırılması gibi açıkça ırkçı yargılar üzerinden kurma konusunda ise görece ihtiyatlı davrandıkları görülmektedir (bkz. Şekil 22).

Şekil 22 Çoğunluk aktörleri olarak Türklerin yüceltilmesine aracılık eden kalıpyargılar

Türklükle ilişkilendirilen kalıpyargıların gazetelere göre dağılımına bakıldığında, Türkiye'nin bölünmezliği ve bütünlüğü (50 haber ve yazıda), Türklerin çağdaşlaşabilme becerileri (50 haber ve yazıda), Türklerin diğer grupları asimile etme becerileri (19 haber ve yazıda), Türk dünyasının büyüklüğü (15 haber ve yazıda) gibi kalıpyargılar *Hürriyet* gazetesinde; Türkiye'nin haklılığı (100 haber ve yazıda), Türkiye'nin güçlülüğü ve bölünmezliği (55 haber ve yazıda), Türk tarihinin ve geçmişinin yüceliği (46 haber ve yazıda), Türklerin dinsel seçilmişlikleri (38 haber ve yazıda) ise *Zaman*'da en sık yinelenen kalıpyargılar arasında yer almıştır. *Posta* ise Türkiye'nin güçlülüğü ve bölünmezliği (19 haber ve yazıda), yanında Türklerin geleneklerine bağlılığını (14 haber ve yazıda) öne çıkarmaktadır. Yerel gazeteler içinde *Güneyde İmece*'nin Türkiye'nin güçlülüğü ve bölünmezliği (20) yanında Türklerin modernleşebilme-çağdaşlaşabilme (11) ve diğer grupları asimile edebilme becerilerini (8) öne çıkararak Kemalist-milliyetçi söyleme bağlı bir çizgi benimsediği saptanmıştır. Ayrıca Güneyde *İmece*'nin incelenen yerel gazeteler arasında Türk ırkının saflığı ve üstünlüğü yargısına başvurduğu 7 haber ve yazı ile öne

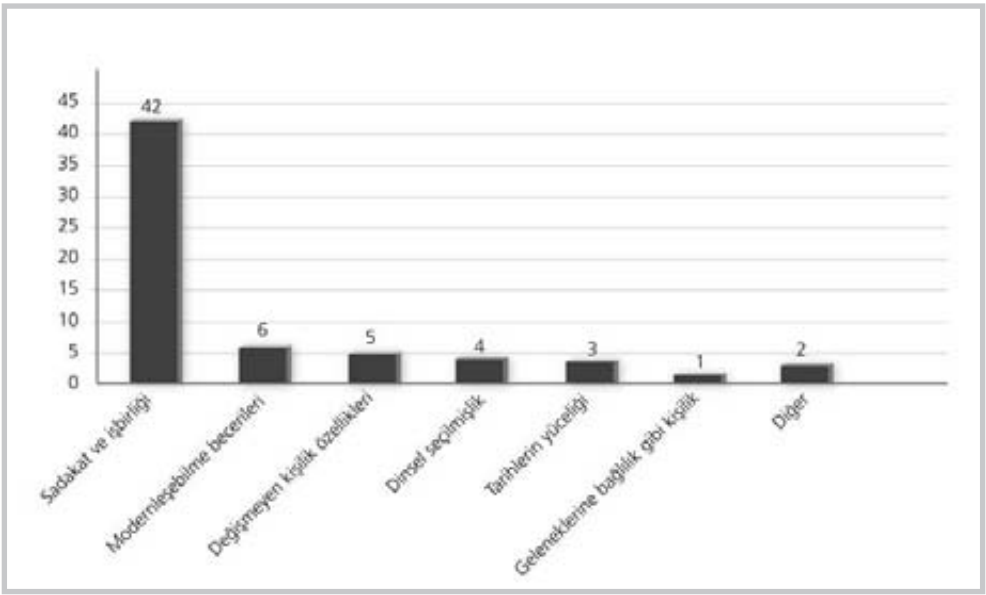
çıkması, Güney Doğu Anadolu bölgesinde yayın yapan gazetenin Kürt sorununa bakışında radikal/ırkçı bir milliyetçilik çizgisine kaydığını düşündürmektedir (bkz. Tablo 20).

Kalıpyargılar	Hürriyet	Posta	Zaman	Yeni Balıkesir	Güneyde İmece	Sonsöz	Toplam
Türklerin haklılığı	41	29	100	11	11	5	197
Türkiye'nin güçlülüğü ve bölünmezliği	50	19	55	10	20	5	159
Türk tarihinin yüceliği	14	12	46	8	6	8	94
Modernleşebilme becerileri	50	9	18	1	11	0	89
Dinsel seçilmişlik	10	7	38	8	3	2	68
Diğer grupları asimile etme becerisi	19	9	11	0	8	1	48
Türklerin kültürel özelliklerinin üstünlüğü	6	14	15	2	6	0	43
Türk dünyasının büyüklüğü ve türdeşliği	15	7	5	2	2	0	31
Türkçenin güzelliği ve üstünlüğü	7	7	3	1	2	0	20
Değişmeyen kişilik özellikleri	8	5	4	0	3	0	20
Türk ırkının saflığı ve üstünlüğü	7	1	2	1	7	0	18
Türklerin dünya uygarlığına katkıları	4	2	10	1	0	0	17
Diğer	0	1	6	0	3	0	10
Toplam	231	122	313	45	82	21	814

Tablo 20 Türklerin yüceltilmesine aracılık eden kalıpyargıların gazetelere göre dağılımı

Sadakatle Bağlı Olana Abartılı Övgü

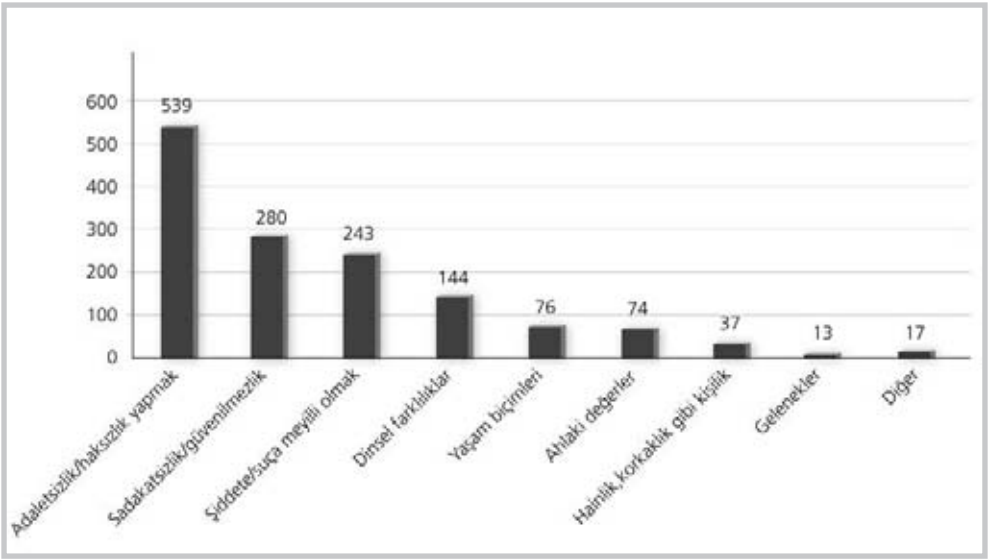
Azınlık aktörlerine ilişkin bir tanımlamanın bulunduğu 1456 haber ve yazıda azınlık aktörlerinin yüceltilmesine aracılık eden kalıpyargılara yer verilen haber ve yazı sayısı yalnızca 63'tür. Bunların önemli bir kısmı ise (42 haber ve yazı) etnik ve dinsel azınlıklara yüklenen (Ermeniler 18 haber ve yazıda; Hıristiyanlar 10 haber ve yazıda; Kürtler 4 haber ve yazıda) sadakat ve işbirliği kimliğine odaklanmaktadır. Böylelikle azınlıklara atfedilen olumlu özelliklerin çoğunluk aktörleri ile ilişkilerinin niteliğine göre tanımlandığı görülmektedir. Başka bir deyişle, yazılı basın tarafından etnik ya da dinsel azınlıklara yüklenen başlıca olumlu nitelik onların "ekmeğini yedikleri, suyunu içtikleri", "yüzyıllar boyunca onlara kucak açmış bu topraklara", "Türkiye'ye" minnet duymaları ölçüsünde geçerlilik kazanmaktadır (bkz. Şekil 23).

Şekil 23 Azınlık aktörlerinin yüceltilmesine aracılık eden kalıpyargılar

Bu söylemsel kurgu ile uyumlu biçimde, azınlık aktörlerinin küçük görüldüğü, aşağılandığı ya da suçlandığı haber ve yazılarda yinelenen kalıpyargılara bakıldığında, sadakatsizlik ve güvenilmezliğin 280 haberle (%20) dikkat çektiği görülmektedir. Kürtler (99 haber ve yazıda), Ermeniler (71 haber ve yazıda); ve Avrupalılar (90 haber ve yazıda) sadakatsiz ve güvenilmez olarak işaret edilen azınlık aktörlerinin başında gelmektedir (bkz. Şekil 24).

Azınlıkların olumsuz temsiline aracılık eden kalıpyargılar arasında üçüncü sırada geleni şiddete ve suça meyilli olmaktır. Bu kategoride kodlanan 243 haber ve yazının (%17) 169'unun Kürtlerle ilgili olduğu dikkat çekmektedir. Öyle ki diğer hiçbir azınlık kategorisi, şiddete ve suça dair kalıpyargılarla ilişkilendirilmek konusunda, yukarıda ağırlıklı olarak terörle ilgili haberlerde anıldıklarını saptadığımız Kürtlerle yarışamamaktadır. Kürtlerden sonra ikinci sırada 19 haber ve yazıyla Avrupalılar gelmektedir.

Şekil 24 Azınlık aktörlerinin olumsuz temsiline aracılık eden kalıpyargılar

Dinsel farklılıklar da toplam 144 haber ve yazıda (%10) azınlıkların olumsuz temsiline yol açan kalıpyargıların üretilmesine aracılık etmiştir. Ayrımcı içerikler, Hıristiyanların azınlık aktörü olarak işaretlendiği 56, Avrupalıların azınlık aktörü olduğu 28 ve Alevilerin azınlık aktörü olarak işaretlendiği 10 haber ve yazıda dinsel farklılıkları ortaya koyan kalıpyargılar aracılığıyla kodlanmıştır. Bu türden haber ve yazıların çokluğu, nüfusunun %97'si Müslüman ve büyük çoğunluğu Sünni olan Türkiye'de gazetelerin sayfalarını farklı dinsel kimliklere dair yaygın hoşgörüsüzlüğü yeniden üreten ve meşrulaştıran söylemlere kolaylıkla açabildiğini de göstermektedir (bkz. Tablo 21).

Azınlık aktörleri	Sadakatsizlik/ güvenilmezlik	Gelenekler	Ahlaki değerler	Din	Yaşam biçimleri	Hainlik, korkaklık gibi kişilik özellikleri	Şiddete/ suça meyilli olmak	Adaletsizlik/ haksızlık yapmak	Diğer	Toplam
Avrupalılar	90	1	12	28	6	17	19	361	3	537
Kürtler	101	5	3	0	2	4	169	6	2	293
Ermeniler	79	0	0	1	0	9	7	53	2	151
Cemaatler/ tarikatlar	4	0	2	3	37	0	3	0	2	51
Hıristiyanlar	17	0	13	56	2	0	1	4	0	93
Aleviler	0	0	0	10	1	0	0	1	0	12
Amerikalılar	11	0	11	6	0	1	3	7	0	39
İnananlar/ Müslümanlar	1	0	0	11	0	0	1	0	0	12
Rumlar	18	0	1	2	0	0	3	21	1	45
Şiddet mağduru kadınlar	0	2	5	0	1	0	0	0	0	8
Türkiye'de çalışan yabancılar	1	0	3	0	0	0	1	0	2	7
Asyalılar	0	0	1	0	0	0	0	0	1	2
Eşcinseller	0	0	3	0	0	0	0	0	0	3
Araplar, Süryaniler	1	0	0	1	0	0	2	1	0	4
Genel olarak yabancılar	9	0	1	0	1	0	0	2	1	14
Yabancı kadınlar	1	2	12	0	2	0	6	0	0	23
Başörtüsü takan kadınlar	0	0	0	2	2	0	0	0	0	4
Yahudiler	0	0	2	1	0	0	1	2	1	6
Turistler	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Siyahlar	0	0	1	0	0	0	0	0	1	2
Diğer	1	3	1	2	1	0	1	4	0	13
Toplam	334	13	71	123	55	31	218	462	13	1320

Tablo 21 Irkçı-ayrımcı içerikteki haber ve yazılarda azınlık aktörleri ve aktörlerin olumsuz temsiline aracılık eden kalıpyargılar[39]

Gazetelerin yukarıda belirtilen haber gündemiyle de ilgili olarak, iç ve dış ırkçılığın kodlandığı haber ve yazıların toplam 462'sinde adaletsizlik/haksızlık yapmak azınlık aktörlerinin olumsuz temsiline aracılık özellikler arasında yer almıştır. Başlıca Ermeni sorunu, Kürt sorunu ve Türkiye'nin AB ile ilişkileriyle ilgili olarak Avrupalılar 361, Ermeniler 53, Rumlar 21 yazı ve haberde Türkiye'ye ve Türklere haksızlık yapmakla suçlanmaktadırlar (bkz. Tablo 21).

Türkler Soykırım Yapmaz İnancına Yaslanma ya da Irkçılığı-Ayrımcılığı Haklılaştırma

Irkçı-ayrımcı içeriklerin kodlandığı haber ve yazılarda bu içeriklerin oluşturulmasına aracılık eden temaların dağılımı yukarıda aktörlerin haber metinlerinde temsiline ilişkin saptamalarımızı destekleyecek niteliktedir. Tablo 22'de görüleceği gibi, "Türkler soykırım yapmaz" (189), "Türkiye'de ırkçılık/ayrımcılık yapılmaz" (93) ve "Türkiye'de

39 Bu tablo iç ırkçılığın hedef aldığı azınlık aktörleri ve dış ırkçılığın hedef aldığı aktörleri olduğu gibi, iç ve dış ırkçılığın aktörlerinin bir arada yer aldığı haberleri de kapsadığından genel toplamlar frekans tablolarından farklılaşabilmektedir.

dinsel azınlıklara karşı ayrımcılık yapılmamaktadır" (3) önermelerinin kodlandığı toplam 285, "Türkiye ve Türkler üstündür" önermelerinin kodlandığı 185 haber ve yazı, Türklere yüklenen olumlu özellikler arasında "Türklerin haklılığı" (260) ve "diğer grupları asimile etme becerilerinin" (51) de sayıldığı haber ve yazılarla (bkz. Şekil 22) birlikte değerlendirildiğinde, bu haklılık konumunun "inkâr" ya da "görmezden gelme" politikaları üzerine kurulduğu açıklık kazanmaktadır. Bununla bağlantılı olarak, ırkçı-ayrımcı içerikte olduğu tespit edilen haber ve yazıların içinde yalnızca 14'ü Türkiye'de ayrımcılık yapıldığını teslim etmektedir. Irkçılık-ayrımcılık karşıtı içeriklerin kodlandığı 144 haber ve yazı da dikkate alındığında, "Türkiye'de ayrımcılık vardır" önermesi ancak 76 kez kodlanabilmiştir. Bunların bir kısmının ise Müslümanlara, inananlara ayrımcılık yapıldığını iddia eden *Zaman* gazetesinde (15 haber ve yazı) yer bulduğu görülmektedir. Diğer yandan, Türkiye'de Ermenilere karşı –özellikle Hrant Dink cinayetinin ardından- 36, Kürtlere karşı ise yalnızca 10 haber ve yazıda ayrımcılık yapıldığı teslim edilmiştir. Başka bir deyişle, medya profesyonelleri Türkiye'de etnik-dinsel azınlıklara yönelik ayrımcılığı görmezden gelme konusunda hemfikir görünmektedirler.

Temalar	Temaların görülme sıklığı
Biz değil onlar (Avrupa) ırkçıdır	454
Türkler soykırım yapmaz	189
Türkler/Türkiye üstündür	185
Kürtler suça meyillidir, TC'nin düşmanıdır	180
Herkes Türkiye'ye/Türklere karşı	132
Hrant Dink'in vurulması Türkiye aleyhine bir komplodur	106
Türkiye'de ırkçılık/ayrımcılık yapılmaz	93
Ermenileri destekleyenler Türkiye aleyhine çalışıyor	92
Tüm Türkler Müslüman'dır	69
Kürtlere güvenilmez	65
Ermenilere güvenilmez	62
Tarikatlar sapkın/yıkıcı/sahtekârdır	56
Irak'taki Kürtler ABD'nin kuklasıdır	42
Yabancılara güvenilmez	41
Hıristiyanlar/yabancılar sapkın/şehvet düşkünüdür	40
Türkiye'deki Ermeniler Türk dostudur	34
Türkiye'deki aydınlar Ermenilerin işbirlikçisidir	28
Kürtler medeni değildir	23
Yabancı kadınlar ahlaksızdır	22
Türkiye'de ayrımcılık vardır	14
Başörtüsü bir haktır	13
Aleviler Müslüman'dır	13
Başörtüsünü savunanlar irticacıdır	12
Geleneklerine uymayan kadınlar namus cinayetine kurban gider, cezalandırılır	11
Yabancı kadınlar suçla ilişkilidir	9
Siyahlar da ayrımcılığa maruz kalır	8
İslamiyet/ Müslümanlar üstündür	8
Ermeniler Türklerden özür dilemeli	6
Misyonerler Türkiye'nin/Türklerin aleyhine çalışmaktadır	5
Travestiler ve eşcinseller suçla ilişkilidir	5
Mülteciler göç yolunda ölür	3
Türkiye'de dinsel azınlıklara karşı herhangi bir ayrımcılık yapılmamaktadır	3
İsrail Müslümanlara zulmetmektedir	2
Türkiye'deki göçmenler suçla ilişkilidir	1
Diğer	10
Toplam	2036

Tablo 22 Irkçı-ayrımcı içeriklerin kodlandığı haber ve yazıların temalarına göre dağılımı[40]

40 Bu kategoride çoklu kodlama yapılmıştır.

Temaların dağılımı içinde "biz değil onlar ırkçı" önermesinin 454 haber ve yazıyla (%22) ve "aslında herkes –tüm dünya- Türkiye'ye ve Türklere karşı" önermesinin 132 haber ve yazıyla (%6) kapladığı yer, inkâr ve görmezden görme stratejileri aracılığıyla oluşturulan bu söylemsel kurgu içinde "karşı taraf"ın azınlık aktörü konumuna taşınarak asıl suçlu ilan edilmesinin olağan bir taktik olarak benimsendiğini ortaya koymaktadır (bkz. Tablo 20). Bu taktiğin bir diğer örneği, "Hrant Dink cinayeti Türkiye aleyhine bir komplodur" temasının işlendiği 106 haber ve yazıda karşımıza çıkmaktadır. Bu temaya, "Ermenilere güvenilmez" ve "asıl Ermeniler Türkler'den özür dilemeli" önermelerinin kodlandığı toplam 68 haber ve yazı eşlik etmektedir.

"Türkiye'de ırkçılık, ayrımcılık yapılmaz" önermesinin temalaştırıldığı haber ve yazıların hedeflerinden birisi Ermeniler ise diğeri de Kürtlerdir. Kürtler, 180 haber ve yazıda "suça meyilli oldukları" önermesi, 65 haber ve yazıda "güvenilmez", 23 haber ve yazıda ise "gayrı medeni ve şiddet eğilimli" oldukları önermesi aracılığı ile temsil bulurken, gazetelerin ısrarla Türkiye'de ayrımcılık-ırkçılık yapılmadığı iddiasını sayfalarına taşımaları ironiktir. Haber ve yazıların temalarına göre kodlanmasının ortaya koyduğu dikkat çekici sonuçlardan bir diğeri ise Hıristiyanların ve yabancıların sapkın, şehvet düşkünü ve eşcinsel olarak kodlandığı 50 haber ve yazının bulunmasıdır. Aleviler ise, aktör olarak kodlandıkları haberler ve yazıların tamamına yakınında (13) onların da Müslüman olduğu temalaştırması aracılığıyla yer bulabilmişlerdir.

Haber ve yazılarda aktarılan olay, eylem ve görüşlerin nasıl temalaştırıldığı, aktarılan en önemli tematik enformasyonun ne olduğu, bu sorunla ilişkilendirilen ya da göz ardı edilen, gizlenen temaların analizi, aktörlerin bu temalaştırma biçimleri içindeki konumları, çalışmanın bundan sonraki aşamalarına zemin hazırlamak açısından önem taşımaktadır. Bununla birlikte, özellikle haberin anlatı yapısı içinde birincil önem atfedilen önermelerin başlıklara taşınmasına yönelik profesyonel kabul dikkate alındığında, başlıkların analizinin sorunun yazılı basında nasıl temalaştırıldığına ilişkin genel bilgiyi ortaya koyduğu düşünülebilir. Çalışmanın bu aşamasında ise, yukarıda başlıkların analizi altında çizilen genel çerçevenin dışında, her zaman haber ve yazıların başlıklarına taşınmasa da aktarılan olay, eylem ve görüşlere ilişkin anlamlandırma sürecinde belirleyici olan temalaştırma biçimlerine ilişkin bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır. Bu değerlendirmede, Tablo 22'de belirlenen önermeler/temalar dizgesi yol gösterici olmakla birlikte, her haberin kendine özgü tematik önermelerden oluştuğu ve bunların kimi zaman birbirine eklemlenen binlerce özgül önermeyi oluşturacağı göz önünde tutulmalıdır. Bu bağlamda, aşağıdaki analizde Tablo 20'de yer verilmeyen (bununla birlikte tabloda aktarılan genel temalarla eklemlenebilen) önermelere de değinilmesi kaçınılmazdır.

Yedi Düvelin Türkiye'ye Karşı Olduğu Endişesini Besleme ya da Irkçılığı-Ayrımcılığı Yerleştirme: "Ermeni Sorunu"

Konuların dağılımının gösterdiği gibi, "Ermeni sorunu" gerek içerik analizine konu olan dört aylık dönem içinde gerekse çalışmanın kapsadığı 13 aylık sürede, yazılı basının gündemini önemli ölçüde işgal etmiştir. Hrant Dink'in öldürülmesi ise, doğrudan doğruya bu sorunla ilişkilendirilmese bile, gazetecinin etnik kimliğine yüklenen anlamlar nedeniyle sorunla ilgili değerlendirilmelidir. Burada, Ermeni sorununun tanımına, nedenlerine ve sonuç ya da çözümlerine ilişkin argümanların ifade bulduğu önermelere/temalaştırmalara değinilecek, ayrıca basında Hrant Dink cinayetine ilişkin haber ve yazılarda öne çıkan argümanların bu temalaştırmalarla ilişkisi kurulmaya çalışılacaktır.

-Sorun:

2006 yılında, yazılı basının gündemini oluşturan olaylarla bağlantılı olarak Ermeni sorunu, Avrupa'daki Türkiye karşıtlarının (özellikle de Fransa'nın) Ermenilerin soykırım iddialarını bilerek gündeme getirmesi ile temalaştırılmaktadır. Hatta Ermenileri kışkırtanın da Avrupa'daki Türkiye düşmanları olduğu iddia edilmektedir. Bu değerlendirmenin arka-planını oluşturan tema, Ermeni lobisinin haksız yere Türkiye'yi soykırım yapmakla suçladığıdır. Başka bir deyişle, hem Avrupa'nın hem de Ermenilerin Türkiye'ye haksızlık yapıyor olması, temel sorun olarak nitelenmektedir. Yukarıdaki tablodaki "Herkes Türkiye'ye karşı", "Ermenileri destekleyenler Türkiye aleyhine çalışıyor", önermeleri ile ifade bulan sorun tanımı, haber ve yazılarda şu şekilde dile getirilmektedir:

"Ermeni meselesi de Türkleri istemeyenlerce kullanılıyor" (*Zaman*, "Yeteri kadar günahı olan Avrupa, Ermeni meselesinde akıl vermemeli" başlıklı haber, 18.11.2006);

"Türkiye-Ermenistan İşadamları Derneği Başkanı Kaan Soyak, 'Soykırım bahane, Fransa'nın asıl amacı Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girişine engel olmak' diyor" (*Zaman*, aynı başlıklı haber, 12.10.2006).

Haber ve yazılarda, Ermeni sorununa resmi ideolojinin dışında, resmi tezlerle uyuşmayan bir bakış getiren herkes, sorunun ana kaynağı olarak görülmektedir. 2006 yılında Orhan Pamuk'un Nobel ödülü alması da onun Ermeni sorunu ile ilgili açıklamalarına bağlanır. Köşeyazarları, Orhan Pamuk'un Nobel ödülü aldığının açıklanması ile Fransız Parlamentosu'nda Ermeni soykırımı yasasının kabulünün aynı güne denk gelmesini manidar bulurlar. Emin Çölaşan, *Hürriyet'*teki köşesinde bu konuya birçok kez değinir:

"Hayat öğrenmekle geçiyor! Şimdi bir şeyi daha öğrenmiş olduk. İsveç'ten Nobel kazanmak için Orhan Pamuk gibi olacaksın. … Türklerin Ermenileri ve Kürtleri kestiğini engin bilginle açıklayacak, hatta bilançoyu bile vereceksin! 'Bir milyon Ermeni, 30 bin Kürt!'Ama o veciz sözlerinde Ermenilerin kestiği on binlerce Müslüman Türk, PKK'nın şehit ettiği altı bin askerimiz ve polisimiz yer bulmayacak." (*Hürriyet,* Emin Çölaşan, "Nobel'li 'Türk' … Maskenin arkası" başlıklı yazısı, 17. 10. 2006)

"Hele hele 'Bir milyon Ermeni, 30 bin Kürt kestik' diye demeçler verip konuşmalar yapın, kitaplarınızda Atatürk'ü aşağılayın, birkaç kez mahkeme önüne çıkıp ifade verin, arkanıza ABD ve AB desteğini alıverin, vallahi Nobel Edebiyat Ödülü bile kazanırsınız." (*Hürriyet*, Emin Çölaşan, "Ünlü olmanın kolay yolları" başlıklı yazısı, 25. 11. 2006)

Benzer şekilde, Hrant Dink cinayeti de Türkiye'ye yapılan büyük bir haksızlık, vatana ihanet, Türkiye aleyhine yürütülen bir komplo olarak nitelenmektedir.

"Ne zaman Türkiyemiz ileri bir adım atacak olsa çelme takılıyor." (*Güneyde İmece*, "Türkiye sınırlarındaki tek Ermeni köyü Vakıflı Köyü'nde yas var" başlıklı haber, 22.07.2007)

"Millet olarak bir kez daha açık ve hain bir provokasyon ile karşı karşıya

bulunuyoruz." (*Hürriyet*, "Kanlı ellere cevap verilecek" başlıklı haber, 21.01.2007)

"Türkiye'ye yönelik Kerkük merkezli ve 'Ermeni soykırımı' merkezli bir operasyon yürütülmektedir. Bunlar aynı operasyondur." (*Sonsöz*¸ "'Dink'in öldürülmesi Türkiye'ye yönelik bir operasyonun parçasıdır'" başlıklı haber, 21.01.2007)

Ayrıca cinayeti izleyen ilk günlerde, cinayetin ardında örgütlü bir tepki olmadığı iddiası, İstanbul Emniyet Müdürü'nün açıklamalarında cinayetin kandırılmış, psikolojik faktörlerle hareket eden fanatiklerin milliyetçi duygularla işlediği münferit bir olay olduğu ifadeleriyle gazete sayfalarına taşınmış (*Hürriyet*, "Beklenen açıklama: Örgüt yok, milliyetçi duygu var" başlıklı haberi, 22.01.2007), bir başka deyişle milliyetçi duygular, aşağıda da görüleceği gibi, cinayeti meşrulaştırmasa da mazur gösteren nedenler arasında değerlendirilmiştir. Buna karşılık, cinayete ilişkin yaygın değerlendirme, bunun "insanlık dışı", "menfur" bir eylem olduğu ve kurşunun aslında Türkiye'ye sıkıldığı konusundaki söz birliği üzerinden gerçekleşmiştir.

-Nedenleri:

Sorunun nedenleri haber ve yazılarda sıklıkla Türkiye üzerindeki gizli emellerle açıklanmaktadır. Hrant Dink cinayetinde olduğu gibi, Fransa'daki Ermeni soykırımı yasa tasarısı da, Ermenilerin soykırım iddiaları da Türkiye aleyhine oynanan oyunların bir parçası olarak görülmektedir. Başka bir deyişle, Ermeniler soykırım iddialarını Türkiye'nin topraklarında gözü olduğu için gündemde tutmakta, Avrupa ise sorun tanımında da belirtildiği gibi, Türkiye'nin aleyhine olduğu için bu iddialara itibar etmektedir:

"Ermenilerin, Batı Ermenistan hayalinden vazgeçmelerinin mümkün olmadığı bunun anayasal bir gereklilik olduğu belirtildi" (*Sonsöz*, "Ermenistan hayali bitti mi?" başlıklı haber, 19.02.2006)

"Ermeni lobisi her yıl 'soykırım yalanını' yutturmak için yüz milyonlarca dolar para harcıyormuş. Ne için? 4T diye bir tekerlemeleri var; Tanınma, Tanıttırma, Tazminat ve Toprak" (*Zaman*, Kerim Balcı'nın "Armenizm" başlıklı yazısı, 16.10.2006)

"Ermenilere güvenilmez" önermesi haber ve yazılarda sıklıkla dile getirilen temalardan birine zemin hazırlarken *Zaman*, "farklı din ve milletlere mensup olmalarına rağmen kendilerini Türk ve Müslüman gibi gösteren kişilerin varlığı"nı "Türkiye'de, adını değiştiren 500 bin Ermeni var" başlıklı haberin ilk cümlesine taşıyabilmekte, baskıya ve ayrımcılığa maruz kaldığı için kimliğini gizlemek/değiştirmek zorunda kalanlara karşı bile tahammülsüzlük sergileyerek bunları bir tehdit unsuru gibi değerlendirmektedir (07.01.2007).

Soykırım tartışmalarının Türkiye ve dünya kamuoyunda yeniden gündeme gelmesine yol açan –ve haberlerde bu yönüyle esas sorun olarak da tanımlanan- Fransız Parlamentosu'ndaki yasa tasarısı ve oylamanın nedenleri ise Ermeni lobisi ve diaspora

Ermenilerinin oylarına talip olan parlamenterlerin seçim hesaplarıyla ilişkilendirilmekte, böylece söz konusu yasa tasarısının irrasyonelliğinin altı çizilmektedir:

"Ünlü [Fransız] tarihçi, 'Fransız Parlamentosu'nun Ermeni grupların tutsağı haline geldiğini' vurguladı" (*Zaman*, aynı başlıklı haber, 12.05.2006)

"…tasarının, sadece Ermeni lobisi oylarının peşine düşen milletvekillerinin kısa süreliğine Meclis'e gelip verecekleri 'kabul' oyu ile geçmesi bekleniyor." (*Hürriyet*, "Liberté Sınavı" başlıklı devam haberi, 12.10.2006)

Soykırım iddialarının gerçekdışılığı da Fransız Parlamentosu'ndaki yasa tasarısının haksızlığını gösteren nedenler arasında yer bulmaktadır.

"Ermeni fesadının sarsılmaz tarihsel gerçeklere dayanmadığı, hukuk açısından da güçsüz olduğu, her geçen gün daha iyi anlaşılıyor." (*Hürriyet,* Özdemir İnce'nin "Ermeni Şantajının bir başka yüzü" başlıklı köşeyazısı, 03.06.2006)

Hatta Emin Çölaşan'ın "Soykırım Uzmanı Türkler" başlıklı yazısında olduğu gibi, gerçek kıyımın Ermeniler tarafından yapıldığı, Türkiye nüfusunun hâlâ bir parçasını oluşturan Ermenileri Müslümanları, kadın ve çocukları katleden hainler olarak göstermekten çekinmeyen, adeta ders kitaplarından aktarılmış cümlelerle ilan edilmektedir:

"Osmanlı vatandaşı Ermeniler, Rusya'dan sevk edilen Ermeni çeteleriyle birlikte ordumuzu arkadan vurmaya başladı. … Korkunç bir Müslüman kıyımı yaşandı. … Ermenilerle büyük savaş yaşandı. Devlet, kendini korumak için önlemler aldı ve bunların biri de toplu göç olayı idi. Hadise budur." (*Hürriyet*, Emin Çölaşan'ın "Soykırım uzmanı Türkler" başlıklı yazısı, 09.05.2006).

"Ermeniler daha ziyade Türkleri kırmıştır" (*Zaman*, "Dedem Şeyh Sait zamanında yüzlerce Ermeni köyü, Müslüman olup Kürtleşti" başlıklı devam haberi, 26.10.2006)

"Ermeni çetelerinin Türklere 20 çeşit işkence uyguladığı ortaya çıktı" (*Zaman*, "Ermeni çetelerinden Türklere 20 çeşit işkence" başlıklı haber; 12.03.2006)

Böylece, ortada bir soykırım olmadığına göre, sorunun gerçek nedeninin Türkiye aleyhine oynanan oyunlar olduğu iddiaları haber ve yazıların başlıca temalarından birini oluşturur. Avrupa ve ABD, Türkiye'nin düzeninin, birliğinin bozulmasından fayda bekleyen "emperyalist güçler" olarak tanımlanırlar. Özellikle son on yıldır sağ tandanslı milliyetçi-muhafazakâr söylemlerle demokrasi ve insan hakları adına atılan her türlü adımı rejim karşıtlığıyla, bölücülükle ve emperyalizmle ilişkilendirme noktasında ortaklaşırken bu tutumunu AB'nin ve ABD'nin ulus-devlet üzerindeki dayatmalarına karşı "bağımsızlıkçı/antiemperyalist" bir tavır olarak değerlendirme yoluna giden sol milliyetçilik, Kürt sorununun olduğu gibi Ermeni sorununun inkârını[41] da böyle temalaştırır.

41 Bu türden haber ve yazılarda Kürt sorununun da Ermeni sorunuyla birlikte anılması dikkat çekicidir. Ermeniler gibi Kürtlerin de taleplerinin haksızlığı, AB'nin ya da ABD'nin uşağı olarak kendi başlarına hareket etme kabiliyetinden yoksunlaştırılan aktörler olmalarıyla desteklenir. Hatta 26 10 2006 tarihli *Zaman* gazetesinin "*Şeyh Sait'in Torunu: Dedemlerin Zamanında Binlerce Ermeni Müslüman Olup Kürtleşti*" başlıklı haberinde olduğu gibi, Kürtlerin bir kısmının aslında Ermeni olduğu iddialarına itibar eden medya profesyonelleri, basının gündemini meşgul eden iki olası "düşman" kategorisini özdeşleştirerek bir taşla iki kuş vurmuş olurlar.

"Bunların hepsi Avrupa'nın oyunlarıdır. Buradaki birlik ve beraberliğimizi bozmaya çalışıyorlar" (*Güneyde İmece,* "Ermeni Yurttaştan Tarihi bir Anı: 'Fransızlar Ermenileri de Öldürmüştü" başlıklı haber, 17.10.2006)

"… Bush ve Brüksel çevrelerinin Orhan Pamuk'a verdiği desteğin nedenleri ortaya çıkıyor. Ben söylemiyorum, kendileri söylüyor. Emperyalizmin çirkin yüzünün içimize yansıyan çarpıklığını yaşıyoruz. Sömürgecilerin ekmeğine yağ sürüyorsunuz ve bunu özgürlük adına, demokrasi adına diye pazarlıyorsunuz. Ne acı…" (*Hürriyet*, Emin Çölaşan'ın "Nobel'li Türk'… Maskenin arkası" başlıklı yazısı –Erol Manisalı'nın Cumhuriyet gazetesindeki yazısından aktarma- 17.10.2006)

Hrant Dink cinayetinin nedenlerine ilişkin açıklamalar da, "Ermenilere güvenilmez" önermesine eklenmektedir. Haber ve yazıların başlıklarına olduğu gibi metinlere de taşınan ifadelerde, Dink'in son zamanlarda Ermeni diasporasıyla da ters düştüğü, hatta Dink'i öldürenin –ya da arkasında yatan güçlerin- bizzat Ermeni olabileceği iddia edilmektedir.

"Türkiye'nin, bu coğrafyanın insanıydı, inandığını özgürce söyleyebiliyor, gerektiğinde diasporayı karşısına alabilecek kadar yürekli davranıyordu. … Yazdıkları ve söyledikleri zaman zaman Ermeni cemaati tarafından da eleştirilmiyor değildi; bir mücadele adamı olarak 'tehlikeyi' seviyordu." (*Hürriyet*, Yalçın Bayer'in "'Ortak şehit'" başlıklı yazısı, 20.01.2007)

"Hrant Dink makul bir Ermeni'ydi. Ve cesurdu. Cesaretini sadece Türkiye'nin azgın ırkçılarına karşı değil, asıl Ermeni diasporasının azgın ırkçılarına karşı ispatlamıştı. Emin olun, bu cinayetin iki sevineni olacaktır. Irkçı Türkler ile ırkçı Ermeniler". (*Hürriyet*, Ertuğrul Özkök'ün "Ali Kemal'e vatan haini dememiştim" başlıklı yazısı, 20.01.2007)

Diğer yandan Dink'in Türklüğe hakaret suçlamasıyla 301. maddeden yargılanmış olması cinayetin nedeni olarak gösterilebilmekte; yargılamaya yol açan hakaret suçunun içeriği yeniden gündeme getirilerek "belleksizleştirilen" kamuoyuna hatırlatılırken basın cinayetin bu "haklı gerekçelerini" sergilemekte sakınca görmemektedir. Dahası, 301. Madde'den yargılanan aydınlar, gazeteciler, yazarlar "hainler", "soy özürlüler", "etnik ayrılıkçılar" olarak ilan edilmekte, toplumu (cinayete) tahrik etmekle suçlanmaktadır.

"301. Madde, 'fikir Hürriyeti'ni engelleyen değil bu millete 'sövmeyi' cezalandıran bir maddedir. Nerede bir hain, nerede bir soy özürlü, nerede bir etnik ayrılıkçı varsa bu maddeden rahatsız olur. Bu gazeteci bu maddeden hüküm giymiştir." (*Yeni Balıkesir*, "'Bizi katilmişiz gibi bir psikoza soktular'" başlıklı haber –MHP Balıkesir il başkanının açıklamaları-, 27.01.2007)

"'Şimdi dikkat edin, bir kesim Türklüğe ve Türk değerlerine hakaret edecek, Türk milletini sanık sandalyesine oturtacak, milleti mahkûm, toplumu tahrik edecek, sonra bu toplum içinden iki genç bir şey yapacak." (*Güneyde İmece*, "'Ne olmuş yani?'" başlıklı haber –BBP Genel Başkanının açıklamaları- 26.01.2007)

Benzer gerekçelerle mazur gösterilen milliyetçi tepkiler, Hrant Dink'in cenazesinde atılan "Hepimiz Ermeniyiz" sloganlarının kabul edilemezliğine dair sözlerin Dink'in cenazesi ile şehit cenazeleri arasında yapılan karşılaştırma yoluyla yaygınlaştırılmasına da aracılık etmektedir: Bu karşılaştırmanın bir tarafının Türklüğe hakaretten yargılanan ve öldürülen Ermeni asıllı bir gazeteci; diğer tarafının ise "vatan uğruna can veren şehitler"

olması medya profesyonellerince manidar bulunmamış olmalı ki, köşeyazılarına olduğu gibi haber metinlerine de taşınmasında sakınca görülmemiştir.

> "'Ermeni asıllı bir vatandaşımızı hedef alan insanlık dışı cinayet Türkiye'yi derinden sarstı. Ancak bazı çevreler, ezik ve suçlu bir Türk toplumu portresi çizmek için birbirleriyle melanet yarışına girdiler. … Şehit cenazelerinde hiç görülmeyen bu çevrelerin, şimdi mağdurun etnik mensubiyeti üzerinden slogan geliştirmeleri, izaha muhtaç bir garabet." (*Hürriyet*, "'Hepimiz Ermeni'yiz' izaha muhtaç garabet" başlıklı haberden- MHP Genel Başkanının açıklamaları- 25.01.2007).

'Hepimiz Ermeni'yiz' izaha muhtaç garabet

MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli dün düzenlediği basın toplantısında "Hepimiz Ermeni'yiz" sloganını "izaha muhtaç garabet" olarak niteledi. Bahçeli şunları söyledi:

"Ermeni asıllı bir vatandaşımızı hedef alan insanlık dışı cinayet Türkiye'yi derinden sarstı. Ancak bazı çevreler, ezik ve suçlu bir Türk toplumu portresi çizmek için birbirleriyle melanet yarışına girdiler. Sslogan da ne gariptir ki 'Hepimiz Ermeni'yiz' sloganı oldu. Şehit cenazelerinde hiç görülmeyen bu çevrelerin, şimdi mağdurun etnik mensubiyeti üzerinden slogan geliştirmeleri, izaha muhtaç bir garabet." Bahçeli, TÜSİAD'ın son raporuyla PKK'nın siyasallaşma projelerine sahip çıktığını savundu.

Devlet Bahçeli

Resim 4 *Hürriyet,* 25.01.2007

Hatta bazı köşeyazıları ve haberlerde, Hrant Dink'in öldürülmesine gösterilen tepkinin "aşırılığı"nın altını çizmek için, ASALA'nın Türk diplomatlara yönelik cinayetleri hatırlatılmaktadırlar.

> "Slogan atanların zamanında 30 tane Türk diplomatın Ermeni terör örgütü tarafından öldürülürken nerede olduklarını soran Başkan Öztaylan 'Bu cinayet tabii ki hepimiz adına üzüntü vericidir.'" (*Yeni Balıkesir*, "Öztaylan sert çıktı: 30 Türk diplomat ölürken NEREDEYDİNİZ?" başlıklı haber, 25.01.2007)

> "Tam aksine, Türklerle Ermeniler arasında dostluğun, kardeşliğin gelişmesi için çalıştı hep. Bizler bu milletin büyük fedakârlıklarla yetiştirdiği diplomatlarını teröre şehit verirken de hep 'Asala teröründen' söz ettik. (*Hürriyet*, Ertuğrul Özkök'ün "Bu Ermeniler adam olmaz" başlıklı yazısı, 31.01.2007)

-Çözüm(süzlük):

Yukarıda başlıkların analizinde de vurguladığımız gibi, sorunun tanımlanması ve nedenlerinin açıklanmasında başvurulan önermeler, esas itibariyle sorunun gerçekçi biçimde adlandırılamamasını da kapsayan bir çözümsüzlük siyasetinin arkasında yatan duygusal tonun medya profesyonellerince de özümsenmiş olduğunu göstermektedir. Sorunun tanımlanma biçimi nasıl sahte düşmanlar yaratmaya dayalı bir hedef değiştirme stratejisi üzerinden kuruluyorsa, çözüm de görmezden gelme ve inkâr stratejileri aracılığıyla sahte çözümler üretme yolunu izlemektedir. "Türkler soykırım yapmaz", "asıl Ermeniler suçlu, onlar Türklerden özür dilemeli", "asıl Ermeniler Türkleri öldürdü", "bizi soykırımla suçlayan Avrupa'nın kendisi soykırımcı" gibi önermeler bu inkâr stratejilerinin izleklerini oluşturmaktadır.

Bu önermelere Türkiye'de yaşayan Ermenilerin herhangi bir sorununun olmadığı, öldürülen Hrant Dink'in de gerçekte vatanına âşık bir Ermeni olduğu temaları eklenmektedir. Hatta *Güneyde İmece*'nin aktardığı Ermeni asıllı yazar Dabağyan'ın konuşmasında görüldüğü gibi, üst kimlik olarak Türklüğün kapsayıcılığı, diğer kimliklerin inkârı için de zemin hazırlamaktadır:

> "Eğer Türkler olmasaydı, bugün Ermeniler olmazdı …. Türkiye'de Ermeni, Laz ve Kürt yoktur, Türkiye'de Türk vardır." (*Güneyde İmece,* "AB Türk düşmanı Ermeni yetiştiriyor" başlıklı haber, 17.11.2006)

Bir diğer izlekte ise, Fransız Parlamentosu'ndaki oylamaya misilleme olarak Fransız mallarının boykot edilmesi, hatta Fransa'ya diplomatik ve ticari savaş ilan edilmesi; soykırım iddialarına misilleme olarak da Türkiye'de kaçak çalışan Ermenilerin sınır dışı edilmesi önerileri ve düzenlenen Ermeni mezalimi sergileri (*Zaman*, Ermeni mezalimi, belgeleriyle askeri müzede" başlıklı haber, 09.11.2006), konferansları (*Sonsöz*, "'Ermeni Zulmü' konferansı verildi", 27.05.2006) gündeme getirilmektedir.

> "Tüm bunlar Türk milletinin gözleri önünde fütursuzca oynanan bir oyunun parçasıdır. Türk milletini her türlü Fransa malını boykota çağırıyoruz" (*Güneyde İmece*, Türk hukuk Enstitüsü Mersin Şubesi: 'Türk milletini suçlu göstermek istiyorlar' başlıklı haber, 14.10.2006)

> "Fransa Türklerin sözde Ermeni soykırımı yaptığı iddiasını inkâr edene hapis cezası getiren tasarıyı Perşembe günü oylayacak. Kabul edilmesi beklenen tasarıya karşı Türkiye de 3 ayrı cephede intikam planı hazırladı" (*Posta*, "3 CEPHEDE SAVAŞ" başlıklı haber, 10.10.2006)

> "Eski büyükelçi ve Dışişleri Bakanı AKP Milletvekili Yaşar Yakış Fransa'nın çıkarmak istediği soykırımı inkârı suç sayan yasaya karşı intikam önerisinde bulundu. Türkiye'de 70 bin civarında Ermeni'nin kaçak çalıştığını söyleyen Yakış "Bu işçileri sınırdışı edelim" dedi. (*Posta*, "'Kaçak 70 bin Ermeni işçi var hepsini kovalım'" başlıklı haber, 10.10.2006)

Hrant Dink cinayetinin ardından da, Türkiye'de yükselen ırkçılığa dikkatin çekilmesine rağmen, haber ve yazılarda Ermenilerin bu ayrımcılık atmosferine karşı tepkilerine ve taleplerine neredeyse hiç yer verilmemekte, bunun yerine sorunun çözümü Ermenilerin ve Türklerin kardeş olduğu söyleminin arkasına gizlenerek apolitikleştirilmekte veya yeniden Türkiye'nin düşmanları söyleminin çözümsüzlüğüne taşınmaktadır.

'Kaçak 70 bin Ermeni işçi var hepsini kovalım'

Eski büyükelçi ve Dışişleri Bakanı AKP Milletvekili Yaşar Yakış Fransa'nın çıkarmak istediği soykırımı inkarı suç sayan yasaya karşı intikam önerisinde bulundu. Türkiye'de 70 bin civarında Ermeni'nin kaçak çalıştığını söyleyen Yakış "Bu işçileri sınırdışı edelim" dedi.

Ermenistan'a baskı için

Yaşar Yakış

AKP'li Yakış "Diyeceksiniz ki hatayı yapan Fransa cezalandırılan Ermenistan. Bu hareket zaten zor durumda olan Ermenistan'ı iyice sıkıntıya sokacaktır. Ancak Ermenistan'ın da kendi sorumluluklarını bilmesi lazım" diyerek teklifini savundu.

■ Ersin ERCAN/DHA

Resim 5 *Posta*, 10.10.2006

Diğer yandan, haber ve yazılarda cinayetin "başkasına tahammülsüzlüğün", "ırkçılığın", "birlikte yaşayamama halinin", "yükselen milliyetçiliğin" bir sonucu olduğu temaları da yer bulabilmektedir. Buna karşılık, bu tema ve önermelere eklenen argüman, çoğunlukla "asıl bu işi kimin yaptırdığının sorgulanması" gerektiği, ya da başka deyişle Türkiye aleyhine bu komplonun arkasında kimlerin olduğunun saptanmasıdır. Böylelikle, cinayetin ardında yatan ırkçı-milliyetçi tutumların yaygınlaşmasına dikkati çeken söylemler bile, genel olarak çözümsüzlük siyasetini yeniden üretmeye yarayan "Türkiye'nin düşmanları" söylemine eklemlenerek kendi içine kapanabilmektedir.

"Kurşun Türkiye'ye sıkıldı" söylemine tepki gösteren az sayıda köşe yazarı ise, bu söylemi "insanın ve mağdurun kale alınmadığı", "masumun öldürülmesini ikinci plana atan" bir dil olması nedeniyle eleştirirken cinayetin ardındaki yükselen milliyetçiliğin meşrulaştırdığı ırkçı tutumlara dikkat çekmektedir.

> "…İnsanın ve mağdurun kale alınmadığı' bir dil bu. Maktulün ve mağdurun haklarını önemsizleştiriyor. ... Giderek sayısı artan bir kesim, Türkiye'nin köşeye kıstırıldığını, parçalanma tehlikesi yaşadığını düşünüp her geçen gün biraz daha saldırgan bir milliyetçiliğe doğru savruluyor." (*Zaman*, Ali Bulaç'ın "Kurşun Kime Sıkıldı?" başlıklı yorum yazısı, 22.01.2007).

> "…Bir masumun öldürülmesi ikinci plana atılıyor, ülke zarar gördü diyoruz. Ülke yara almasa olay daha az üzücü, farklı bir anlamı olacakmışçasına. Oysa sorun bir vatandaşın –Ermeni olması fark etmiyor, değil mi?- siyasi, ideolojik ve hatta ırkçı bir cinayete kurban gitmesidir." (*Zaman,* Herkül Millas'ın "Ülkemizde hain yok" başlıklı yazısı, (22.01.2007).

> "…Bu, 'öteki'nden sonsuz ödü koptuğu için o 'öteki'ne nefret saçan cinnet içgüdüsüdür. Farklılığa kin ve tahammülsüzlüğe mersiye ideolojisidir. Böyle bir ideoloji ise ancak kolektif hafızadaki travmaları kışkırtarak yükselebilir. …'Misyoner faaliyetleriyle ülke bölünüyor ve Müslümanlar Hıristiyanlaştırılıyor' provokatörlüğüyle Katolik ruhban öldürecek katili üretir. Ve de tabii ki, internette Hrant Dink'in 'Türk kanı zehirlidir' (!) dediği yalanını yayarak onu Osmanbey'de katledecek diğer katili yaratır." (*Hürriyet*, Hadi Uluengin'in "Dink komplosu" başlıklı yazısı, 23.01.2007)

Ne var ki gazeteler, bu türden yazılarla aynı sayfalarda kurşunun Türkiye'ye sıkıldığı, cinayetin Türkiye'yi sabote ettiği, Ermeni lobilerinin ekmeğine yağ sürdüğü iddialarına yer verebilmektedir. Örneğin *Zaman* gazetesi, Herkül Millas'ın ve Ali Bulaç'ın Dink cinayetinde beden kazanan Ermeni düşmanlığına ve ırkçılığa dikkat çekerek cinayetin ardından –hatta başbakanın ağzından- yüksek sesle telaffuzunda hiçbir kabahat görünmeksizin dile getirilen Türkiye'nin imajının zarar gördüğü iddialarındaki[42] insaniyet yoksunluğunun altını çizdikleri yazıları ile bu iddialara yer veren haber ve yazılara aynı sayfalarda yer vermiştir. Bu biraradalık hali, ırkçılık karşıtı duruşun diğerlerinin arasında kaynayıp gitmesine, sıradanlaştırılmasına ve böylece insani dayanaklarının önemsizleştirilmesine yol açmaktadır.

42 Örnek için bkz. Günseli Özen Ocakoğlu'nun "Hrant Dink suikastı Türkiye'nin imajına zarar verdi" başlıklı yazısı, *Zaman*, 22 01 07

Ayrımcılığın İnkârını Kolaylaştırmak

Politik sorunu yoksayma doğrultusunda ifadeleri çoğaltma: "Kürt Sorunu"

Gerek 2006 yılı içinde, gerekse 2007 yılının incelemeye dâhil edilen ilk ayında, Türkiye nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan etnik grup olan Kürtleri doğrudan ya da dolaylı olarak konu edinen haber ve yazılar, bu çalışma kapsamında ağırlıklı olarak resmi ideolojinin cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana ürettiği "sorunun inkârı" politikalarını (Yeğen, 1999) sürdürme uzlaşısındaki yazılı basının açık bir adlandırmayı yeğlememesine karşın, "Kürt sorunu" başlığı altında konulaştırılmıştır. Sorunun basında ele alınışı, genel olarak Kürtleri terör ve şiddetle ilişkilendiren bir tematik çerçeveyi öne çıkarmaktadır. Buna ek olarak, Kürtlerin kültürel özelliklerini sorunun gerçek kaynağı olarak ileri süren temalaştırmalar da sorunun inkârına odaklanan söylemsel kurguların ortak noktalarından birini oluşturmaktadır. Bu çerçevede, Kürt sorununun nasıl tanımlandığı, sorunun nedenlerine ilişkin açıklamalar ve sorunun çözümsüzlüğüne odaklanan inkâr stratejilerinin dayandığı rasyonelleştirme biçimleri üzerinde durulacaktır.

-Sorun:

Kürtleri konu edinen haberlerin önemli bir kısmının PKK terörü ile ilişkilendirildiği yukarıda saptanmıştır (bkz. Tablo 14). Haberlerin incelemeye konu olan bir yıllık süre içinde de benzer bir dağılımla, Kürtleri üzeri örtük ya da açık biçimde PKK terörü ile ilişkilendirerek andığı; PKK'nın Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde Türklerle "birlik ve beraberlik içinde" ve "kardeşçe" yaşayan halkı; çocukları ve gençleri kandırarak dağa çıkardığı iddiasını çeşitli versiyonlarıyla öne çıkardığı görülmektedir. Bu yönüyle, haber ve yazılarda Kürt sorunu aslında bir "terör sorunu" olarak çerçevelenirken, Kürtler "suça meyillidir" ya da "TC'nin düşmanıdır" önermeleri ile ifade bulan bir temalaştırma içinde başlıca tehdit unsuru olarak görülmekte; Kürtlerin hak taleplerinin ardında PKK yandaşlığının ve ayrılıkçılığın yattığı iddia edilmektedir. Öyle ki, Şemdinli'de bir kitabevinin güvenlik güçleri mensuplarınca bombalanmasının ardından yürütülen ve basında "Şemdinli davası" olarak anılan yargı süreci devam ederken gazeteler kitabevi sahibinin PKK mensubu olduğu ve bombalama eyleminin ardından yapılan gösterileri PKK'nın organize ettiği iddiaları, ilgili kişilerin dinleme kayıtları yayınlanarak ilan edilmiştir.

> "Şemdinli'de 1 Kasım'daki ilk patlama ve 9 Kasım'da ….'a ait kitabevinin bombalanmasının ardından ilçede yaşanan olaylara ışık tutan telefon konuşmaları, 11 CD halinde Van 34. ağır Ceza Mahkemesi'ne verildi. Konuşmalarda, ….'ın PKK'nın dağ kadrosunda bulunan 'Sabri' kod adlı Ali Kısıkyol'la görüşmeleri de var. Kısıkyol, sık sık 'DEHAP'lıların emrinden çıkmayın. Onlar ne diyorsa yapın' uyarısında bulunuyor." (*Hürriyet*, "DEHAP'lılar ne diyorsa yapın" başlıklı devam haberi, 30.03.2006)

> "Şemdinli olayları nedeniyle tutuklu bulunan Astsubay Ali Kaya, hakkındaki iddiaları avukatı aracılığıyla değerlendirdi. 'Oraya silahla değil de kaval mı alıp gitseydik?' diyen Kaya, kitabevi bombalanan ….'ın 'Hacı' kod adlı terörist olduğunu, bunun telefon kayıtlarında saptandığını söyledi."[43] (*Hürriyet*, "Terörist 'Hacı'nın sözüyle suçlandık" başlıklı haber, 17.03.2006)

Şemdinli olaylarının yaşandığı dönemde bölgede yoğun siyasal destek gören DEHAP'ın PKK ile organik ilişki içinde olduğu iddiası da yukarıdaki alıntılarda görüldüğü

43 Yeniden adını anmamak için kitabevi sahibinin haberlerde açıkça belirtilen adı alıntılarda boş bırakılmıştır.

gibi, haber ve yazıların başlıca önermeleri arasında yer almaktadır. Benzer şekilde, kapatılan DEHAP'ın devamı olarak görülen Demokratik Türkiye Partisi'nin (DTP) de gerçek niyetinin barışçıl olmadığı; DTP'nin ve Diyarbakırlı belediyelerin PKK destekçisi olduğu; DTP'nin halkı kandırdığı- kışkırttığı iddiaları sorunun aslında bir terör sorunu olduğu önermesinin kanıtları olarak öne çıkarılmaktadır.

> "Kürt sorununu çözme iddiasıyla etnik temele dayalı kurulan partiler, terör örgütü PKK'nın etkisinden kurtulamayınca aynı akibeti paylaşıyor. …. 'Geçmişten ders alındığı' iddiasıyla yolan çıkan eski DEP milletvekillerinin kurduğu Demokratik Toplum Partisi (DTP) de eski partilerle aynı noktaya geldi." (*Zaman*, "Etnik siyaset PKK'dan kopamıyor; DTP'nin 'Türkiye partisi' hayali bitiyor" başlıklı haber, 06.04.2006)

> "Terör örgütü PKK'nın Diyarbakır'da 3 gün yas ilan etmesiyle başlayan olaylar devam ediyor. Demokratik Toplum Partisi (DTP) yetkililerinin kışkırtmasıyla süren olaylarda PKK yandaşları şehri savaş alanına çevirdi." (*Zaman,* "DTP'liler önce kışkırttı sonra yatıştırdı" başlıklı haber, 30.03.2006)

> "Demokratik Toplum Partisi'nin (DTP) 1'inci Olağan Büyük Kongresi dün Ankara Atatürk Spor Salonu'nda yapıldı. Salonda bir tek Atatürk resmi yoktu ama her taraf, 30 bin kişinin katili bölücübaşı Abdullah Öcalan'ın posterleriyle doluydu. Militanlar yüzlerini kapayarak sözde PKK bayrağı olan bez parçalarını kongre boyunca salladı." (*Posta*, "PKK ANKARA'DA" başlıklı haber, 26.06.2006)

Kürtlerin her türlü siyasal örgütlenmesi ve hareketini terör yandaşlığı ile ilişkilendiren bu türden bir söylemsel yeğleme, hak taleplerinin de gerçekte "ayrılıkçılık" anlamı taşıdığı ve üniter devlet karşısında tehdit oluşturduğu iddialarına meşruluk zemini hazırlarken Kürtleri bir bütün olarak bu tehdit algısının merkezine oturtan söylemin ırkçı-ayrımcı niteliğini gizlemektedir.

> "Anadilde öğrenim bir sürecin başlangıcıdır. Sonra özerklik, federasyon ve bağımsızlaşarak ayrılık gelir. Bu nedenle anadilde öğrenim hakkının anlamı gelip ayrı devlete dayanır…" (*Hürriyet*, Özdemir İnce'nin "Demek ki neymiş?!" başlıklı yazısı, 21.11.2006)

> "Ben, Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne girmesiyle Diyarbakır Sur İlçesi'ndeki çok dilli belediyecilik" *soytarılığını* birlikte değerlendirmek istiyorum. Sur Belediyesi'nin eyleminin ne anlama geldiğini çok iyi biliyorum. Taa anadilde öğretim saptırmalarının başladığı yıllardan bu yana biliyorum." (*Hürriyet*, Özdemir İnce, "Sevdiğim şairlerin ülkesi Bulgaristan" başlıklı yazısı, 16.01.2007) (vurgu bize ait).

Kürtlerin sorunlarını olduğu gibi, genel olarak Kürt sorununu çözmeye yönelik girişimleri rejime yönelik bir tehdit addeden yazarlara ve yazılara sayfalarını açan gazeteler, bugün olduğu gibi, incelemeye konu olan dönemde de her türlü çözüm arayışının bu tehdit algısıyla ilişkilendirilmesine aracılık etmektedirler. Aşağıdaki alıntıların ilkinde "Türkiye Barışını Arıyor" konferansına katılanların PKK'nın sözcüsü olduğu başlıca tematik önerme olarak öne çıkarken, ikincisinde Bilgi Üniversitesi'nin düzenlediği "Türkiye'nin Kürt meselesi" sempozyumunun gerçekleştiği yerin karşısına Genelkurmay'ın "şehitler günü afişleri" astırmasına haber değeri atfeden gazeteci(ler), böylece Türkiye'nin Kürt meselesinin aslında bir terör sorunu olduğu yönündeki ideolojik kurguyu yeniden üretmektedirler.

"Türkiye aradığı barışı kimle yapacak? PKK ile mi? Bu açıdan bakınca zaten konferansın PKK temsilciler meclisi gibi düşünüp davrandığı görülüyor." (*Hürriyet,* Özdemir İnce'nin "Pandora'nın kutusu" başlıklı yazısı, 28.01.2007)

"Türkiye'nin Kürt meselesi" başlıklı sempozyumun sürdüğü Bilgi Üniversitesi Dolapdere Kampusu'nun karşısındaki ilan panolarına dün sabah '18 Mart Şehitler Günü' nedeniyle Genelkurmay Başkanlığı tarafından hazırlanan afişler asıldı. İlk afişte 'Şehidim… Emanetin Şerefimdir' yazısı ve bir gencin fotoğrafı yer alıyor…." (*Hürriyet*, "Kürt konferansı karşısına şehit afişi" başlıklı haber, 13.03.2006)

- Nedenleri

Terör ve şiddete odaklanan söylemsel çerçeve genel olarak "Kürt sorunu"nun inkârına dayandığı için haber ve yazılarda sorunun nedenlerini saptamaya yönelik bir girişime de rastlamak zordur. Genel olarak, "Kürtlere güvenilmez", "Kürtler PKK'nın işbirlikçisidir", "DTP art niyetlidir", "Şemdinli olaylarını PKK yandaşları çıkarmıştır" önermeleri ile ifade bulan söylem çoğu zaman ırkçı-ayrımcı tutum ve yargılara "rasyonel" açıklamalar arama yoluna gider. Bu arayış içinde, kâh PKK kâh DTP tarafından kandırılmaya böylesine açık tasvir edilmesiyle çocuklaştırılan Kürtler, terör haberlerinin aktörleri olmakla kalmamakta, "namus cinayeti bir Kürt geleneğidir" temalaştırması aracılığıyla medeniyet dışı, geri kalmış ve irrasyonel olmakla suçlanarak Kürt sorununun da başlıca sorumlusu haline getirilmektedirler. Basının namus cinayetlerini ısrarla "töre cinayeti" olarak adlandırma eğilimi, bu törenin sahipleri olarak "bizden olmayanı" yani "Kürtleri" işaretleme girişiminin de bir uzantısıdır.

Töre cinayeti, Kürt kültürünün parçası

■Münih Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan Dr. Aydın Fındıkçı, töre cinayetleriyle ilgili bir araştırma yaptı. Fındıkçı, "Töre cinayetleri, Kürt kültürünün bir parçası ve yazılı olmayan bir yasası" dedi. ■ 6

Resim 6 *Zaman,* 19.08.2006

"Türkiye'nin batısında yaşayanlar ise namus cinayetlerinin Kürtlere ait bir sorun olduğunu biliyorlar ve biraz da bu utancı üzerlerinden atma güdüsüyle bir söylem geliştiriyorlar: Töre cinayetleri, Doğu'daki feodal düzenin kalıntısı ve Türklerin değil Kürtlerin sorunu … Teşhis doğru, ama savunma yöntemi yanlış." (*Hürriyet*, Zeynep Göğüş'ün 'Hak ettim vurdu' başlıklı yazısı, 28.10.2006)

"Münih Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan Dr. Aydın Fındıkçı, töre cinayetleriyle ilgili bir araştırma yaptı. Fındıkçı, 'Töre cinayetleri Kürt kültürünün bir parçası ve yazılı olmayan bir yasası' dedi." (*Hürriyet,* "Töre cinayeti, Kürt Kültürünün parçası" başlıklı haber, 19.08.2006)

"Artık bu sorunun adını açıkça koyma zamanı geldi. Töre cinayetleri, Türkiye'nin değil Doğu'nun özellikle Güneydoğu'nun sorunudur. Eğer Türkiye'de bir 'Kürt sorunundan söz ediyorsak, bu da Kürtlerin gerçek anlamda bir 'Kürt sorunudur'." (*Hürriyet*, Ertuğrul Özkök'ün "ASIL KÜRT SORUNU BU" başlıklı yazısı", 14.06.2006)

Yukarıdaki örneklerin de gösterdiği gibi, medya profesyonellerine göre sorunun nedeni Kürtlerin gelenekleri, kültürel özellikleri, feodal yapı ya da aşiret düzenidir. Ancak Kürtleri hedef alan ırkçı söylem, onları yalnızca feodal yapının, geleneklerin, aşiret düzeninin "kurbanı", edilgen bir kitle olarak betimlemekle yetinmez. Kürtleri "sorun" haline getiren başlıca özellikleri arasında "isyankârlıklarının", yani Cumhuriyet düzenine karşı oluşlarının altını çizer:

"[Türkiye Barışını Arıyor konferansının sonuç bildirgesinde] 'Cumhuriyet kurulurken ıskalanan barışı, yeni bir yüzyılın başında ıskalamayacağız' diyorlar. Iskalamaya neden olan Kürtçü isyanları (1924, 1930, 1937) mahkûm edilmeden, PKK mahkûm edilmeden, Konferans'ın içtenliğine kimse inanmaz. *Aşiret düzeni ve feodalizmin* dikenli kucağında barışı nasıl kuracaklar?" (vurgu bize ait) (*Hürriyet*, Özdemir İnce'nin "'Türkiye Barışını Arıyor Konferansı'nın ültimatomu" başlıklı yazısı, 27.01.2007)

"Gördüğüm kadarıyla ister gönüllü ister gönülsüz olsun doğulu göçmen vatandaşların Mersin'de yerleşim, eğitim, sağlık hizmetleri alanında herhangi bir sorunları yok. Mülk edinme ve işyeri açma konusunda da herhangi bir baskı ve engelle karşılaşmıyorlar. *Geldiklerdi yerlere oranla çok daha çağdaş* bir ortamda yaşıyorlar ve Mersin halkından herhangi bir ayrımcılık ve kötü muamele görmüyorlar." (vurgu bize ait) (*Hürriyet*, Özdemir İnce, "Türk Bayrağı olmasaydı" başlıklı yazısı, 08.04.2006)

- Çözüm(süzlük):

Kürt sorununu terör ve bölücülükle ilişkilendiren, bunu yapmadığında ise medenileşemeyen "Kürtlerin sorunu" olarak adlandıran ideolojik kurgu, genel olarak "inkâr söylemi" aracılığıyla yaygınlık kazanmakta ve ortada bir sorun olmadığına göre sorunun çözümüne yönelik her türlü girişim de gayr-ı meşru addedilebilmektedir. Öyle ki, bu yazının kaleme alındığı günlerde medyanın gündeminin öncelikli maddeleri arasında yer alan Kürt Açılımı"nın (gelen tepkiler üzerine ve medyanın da yeğlemesiyle değiştirilen adıyla "Demokratik Açılım"ın) [44] "mimarı" Tayyip Erdoğan'ın 2006 yılı içinde, özellikle AB'nin talepleri bağlamında telaffuz ettiği "Kürtlerin bir hak sorununun olmadığı" iddiası başlığa, hatta manşete taşınmaktadır:

"Kürtler'in Türkiye'de hak diye bir sorunu yok ki. Ülkedeki diğer etnik unsurlar hangi haklara sahipse, onlar da aynı haklara sahipler." (*Posta,* "'Kürtler'in hak sorunu yok ki'" başlıklı haber, -Erdoğan'ın konuşmasından aktarma- 19.12.2006)

"Başbakan Erdoğan, Güneydoğu ve Doğu insanının yıllarca 'Sen Kürtsün dışlanıyorsun' diye *kandırıldığını* söyleyerek, 'Halkı böyle istismar ettiler. Şimdi hizmet gitti. Elerindeki bu nemayı kaybettiler' diye konuştu." (vurgu bize ait) (*Posta,* "Güneydoğu kandırıldı" başlıklı haber –spot- 02.04.2006)

'Güneydoğulu kandırıldı'

Başbakan Erdoğan, Güneydoğu ve Doğu insanının yıllarca "Sen Kürtsün dışlanıyorsun" diye kandırıldığını söyleyerek, "Halkı böyle istismar ettiler. Şimdi hizmet gitti. Ellerindeki bu nemayı kaybettiler" diye konuştu

Başbakan Tayyip Erdoğan dün Ankara'da Partisi AKP'nin düzenlediği "21. Yüzyılın Kentleri İçin Büyük Buluşma" konulu toplantıya katıldı. Konuşmasında tekrar adını geçen terörle dikkat çeken Erdoğan, "Biz Bahçeşehir'e de Semdinli'ye de aşığız. Edirne'ye, Sinop'a, İç Anadolu'ya, Akdeniz'e, her yere Egesine, Batısına da sevdalıyız. 70 bin kilometrekareye sevdalıyız. Bu böyle bilinsin" dedi.

'Nemalarını kaybettiler'

Yıllarca, "Biz, sağlık hizmeti yeterli olmadığı için bölgenin geri kaldığını" söyleyen Başbakan Erdoğan, "Sen Güneydoğulusun, Doğulusun, Kürt olduğun için dışlanıyorsun" denildiğini ve bu şekilde halkın istismar edildiğini söyledi. "Bu istismar emtiasından nemalandılar" kaydeden Erdoğan, "Bu nemalarını kaybettiler. Niye, Türkiye'nin dört bir yanında eğitim, sağlık gibi alanlarda çalışmalar var" diye konuştu. Erdoğan, bin 700 AKP belediye başkanının katıldığı toplantıda "Ülkemiz dün bir eşiğiydi, ama bugün bir şeyin aşıldığı bir şeyin aşılmakta olduğu bir eşiğe geldi" diyerek sözlerini tamamladı.

'Vallahi öptürmem' Toplantıya katılan AKP'li belediye başkanları Başbakan'ın elini öpmeye çalıştı. Erdoğan öptürmemek için büyük çaba gösterdi.

'Gerekirse asker devreye girer'

Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Diyarbakır'da başlayıp yurt geneline yayılan şiddet gösterileriyle ilgili olarak, "Gerekirse asker devreye girebilir. Sıkıyönetime gidilebilir. Ancak ancak önceliğimiz demokrasi" dedi. Gül, "Terörü daha etkin bir mücadele için mevcut yasada bazı değişiklikler yapılıyor. Tasarı yalnızca Meclis'e gelmek" diye konuştu. Bakan Gül, Bingöl-Muş arasında düzenlenen operasyonda 060 ele geçirilen 14 teröristin Türkün Suriye, Zümrüt İran, Tilmiz de Irak uyruklu olduğunu bildirdi.

Resim 7 *Posta,* 02.04.2006

44 "Kürt açılımı" ilk olarak Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Mart 2009'da İran'a yaptığı ziyaret sırasında "Kürt sorunu konusunda iyi şeyler" olacak açıklamasıyla gündeme gelmiştir. Ardından Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın, "Kürt sorunu"na ilişkin "çözüme çok yakınız" (Milliyet, 31.05.2009) demeciyle gelişen süreç kamu gündeminde önemli bir tartışma alanı yaratmıştır. Sivil ve askeri çevrelerin Türkiye'de yaşayan başka etnik kesimlerin tepkisine, "ayrımcılığa", "bölücülüğe" neden olacağı iddiasıyla karşı çıktığı "Kürt açılımı"nın adı İçişleri Bakanı Beşir Atalay'ın 29.07.2009'da yaptığı basın toplantısı ile "Demokratik açılım" olarak belirlenmiştir. TBMM'de ilk kez "Kürt sorunu"nun tartışılması gerekliliğinin gündeme gelmesiyle ve belirlenen takvime (10.11.2009) yaklaşılmasıyla da hükümet yetkilileri tarafından "demokratik açılım" adlandırmasına yapılan vurgular artmış ve zaman zaman yine üst düzey hükümet yetkililerince "Milli Birlik Projesi" olarak da adlandırılmıştır (Milliyet, 11.11.2009).Hem kamuoyunda hem de meclis gündeminde tartışılagelen "Kürt açılımı" bu çalışmanın kaleme alındığı sıralarda iç ve dış politik çevrelerdeki güncelliğini korumaktadır. Özellikle CHP ve MHP etrafında toplanan muhalefet odakları, yukarıda belirtilen tehdit algısını, özellikle açılımın PKK'ya hizmet ettiği ya da Türkiye'yi böleceği iddiaları ile yeniden üretirken hükümet çevrelerinde açılımın içeriğine dair net bir izlenim oluşmamakla birlikte "tarihi bir fırsat" olarak adlandırılmakta, "toplumsal barış" ve "daha fazla demokrasi" talepleriyle ilişkilendirilmektedir.

Yerel basın da, Kürtlerin bir hak sorununun olmadığı ve Türkiye'nin düşmanları tarafından aldatıldıkları iddialarına haber değeri atfetmektedir:

"Kürt kardeşlerimizin üzerinde oynanan oyunları, konunun uzmanlarıyla il merkezi ve ilçelerde konferanslar verdirerek belgelerle anlatacağız. Türkiye'de Kürt meselesi olmadığını, bunu batı emperyalizminin kışkırttığını herkese göstereceğiz." (*Sonsöz*, "Kürt kardeşlerimize oynanan oyunları, belgelerle anlatacağız" başlıklı haber – Malatya Türk Ocakları Başkanı'nın açıklamalarından aktarma- 21.04.2006)

"PKK propagandalarında belirtildiği gibi bölgedeki halkın 'Kürt kimliği' 'Kürtçe dil' gibi bir sorunu yok. Bölge halkı mazlum, inançlı, itikatlı, devletine bağlı, işinde gücünde insanlar, fakat PKK özellikle gençlere yönelik propagandalarla aldatıyor. Doğu ve Güneydoğu'daki sorunun çözülmesi için önce terör önlenmeli…" (*Yeni Balıkesir*¸ "Oyuna gelmeyelim…." başlıklı haber, -Yurt Partisi İl Başkanı Turan Güneş'in açıklamalarından aktarma- 06.10.2006)

Kürt sorununu terör ve "Türkiye'nin düşmanları" söylemiyle ilişkilendiren böylesi bir ideolojik kurgu, sorunun çözümünü rejim düşmanlarına karşı radikal (hatta askeri) önlemlerde görmektedir. Ancak yazarlar, sıklıkla hükümetin bu konuda yeterli kararlılığı göstermediğinden şikâyet etmektedir. Bu durumda çare, "halkın kendi önlemlerini kendi eliyle almasında" görülmektedir. Türk Ceza Yasasının 216. Maddesi'nde yer alan "Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama" suçuna yönelik hükümlere rağmen, sayfa editörleri bu suçu öven ya da açıkça işleyen yazıları yayınlamakta bir sakınca görmemektedirler.

"Benim korkum, *Türkiye'nin Kürt kökenli olmayan nüfusunun* bu şartları kabul etmesi ve dahası ("öküz öldüğüne göre" deyip) ortaklığın sona ermesini istemesi… Konferansın bu olasılığı da düşünerek, İstanbul, İzmir, Bursa, Ankara, Antalya, Mersin, Adana'da (vb.) yaşayan Kürtlerin kaderlerine de proje üretmesi gerekmez mi?" (vurgu bize ait) (*Hürriyet,* Özdemir İnce'nin "Pandora'nın kutusu" başlıklı yazısı, 28.01.2007)

"Bir sözüm de PKK ve Kürt fesatçılarına: Cumhuriyete sadık vatandaşlar, sizin şımarıklıklarınıza bakarak ülkenin korumasız kaldığını düşünmeye başlarlarsa neler olur? Bu olasılığı hükümet de, güvenlik güçleri de ciddi ciddi düşünmelidir." (*Hürriyet*, Özdemir İnce'nin "Kürt sorunu neyin fesadı?" başlıklı yazısı, 26.03.2006)

"Bölücü teröre duyulan tepki artık durdurulamaz bir hal aldı. Vatandaş da sokağa döküldü! Türk Bayrakları açıldı. İçlerinde kadın ve çocukların da bulunduğu gruplar, sopalar ve kazma-kürekle terörist avına başladı. … Apaçık ortada; vatandaş artık bölücülerin sergiledikleri densizliklere katlanamıyor. Günlerdir olup bitenleri hazmedemiyor. Eline ne geçirirse sokağa fırlıyor. PKK'lı 'avına' çıkıyor!" (*Yeni Balıkesir*, Emin Pazarcı'nın "Köpeksiz köyde değneksiz geziyorlar" başlıklı yazısı,

Bugün gazetesinden aktarma, 04.04.2006)

Hatta gazete sayfalarında, Kürt kökenli vatandaşları –Kürtçe konuşan tarım işçilerini ya da DTP yandaşlarını- PKK'lı olarak damgalayarak hedef alan şiddet eylemlerini –linç girişimlerini- mazur gören ya da öven haberler olağanlaşabilmektedir:

"Giderek tırmanan terör, artan suç oranları toplumu çıldırtma noktasına getirdi. Halkta 'Cezayı kendim veririm' fikri iyice yerleşti. Toplumda linç kültürü oluştu. İşte bu tehlikeli tırmanışın bir örneği önceki gece Akyazı'da yaşandı. Birileri kente gelen fındık işçilerinin 'PKK'lı' olduğu dedikodusu çıkardı. 4 Diyarbakırlı işçiyi polis linçten havaya ateş açarak kurtardı." (*Posta*, "KORKUTAN ÖFKE" başlıklı manşet haberi , 09.09.2006)

"İstanbul'da gösteri yapmak isteyen terör yandaşlarının dersini Dolapdereli Roman vatandaşlar verdi. … Çoğu Roman olan vatandaşlar silah, satır, şiş, bıçak, sopa, döner bıçağıyla sokaklarda eylemcilerin peşine düştü. … Roman vatandaşlar 'Şehitler ölmez vatan bölünmez', 'Türkiye laiktir laik kalacak' sloganları atarak daha sonra evlerine döndü. DTP İstanbul İl Başkanı Doğan Erbaş, Muş'ta 14 PKK'lının öldürülmesini kınamak için basın açıklaması yapmak istediklerini söyleyerek müdahale eden polisi kınadı." (*Posta*, "PKK'lıya Roman dayağı başlıklı haber, 03.04.2006)

Yukarıdaki alıntıda, Kürtlerin karşısında rejimin bekçileri olarak "Roman vatandaşlara" yüklenen değer ayrıca dikkat çekicidir. İncelemeye konu olan 13 aylık dönemde, ulusal basında Türkiye'de yaşayan Romanlarla ilgili başka bir habere rastlanmamıştır[45]. Genelde basının ancak folklorik özellikleriyle ya da kapkaç ve hırsızlık olayları gibi suçla ilişkilendirerek "görünür kıldığı" Romanlar, bu sefer ellerindeki bıçaklar ve sopalarla, yani yine şiddetle ilgili; ancak "sadık vatandaşlar" olarak yer bulmuşlardır.

Yaygın inanç dışındakilere tahammülsüzlüğü/hoşgörüsüzlüğü besleme

Irkçı-ayrımcı söylemlerin yaygınlaştırıldığı haber ve yazılarda öne çıkan konulardan bir diğeri dinlerarası ilişkilerdir. Bu konu kategorisi altında, özellikle iç ve dış ırkçılığın öncelikli hedefleri arasında yer alan Hıristiyanlara ilişkin ayrımcı tutum ve yargıların, Türkiye'deki misyoner faaliyetleri, genel olarak Hıristiyanların ve özellikle de Hıristiyan din adamlarının İslam karşıtlığı gibi temalaştırmalar içinden yaygınlaştırıldığı görülmektedir. Bu çerçevede, incelemeye konu olan dönemde basının gündemini meşgul eden "Karikatür krizi", Rahip Santoro cinayeti, Papa'nın Türkiye ziyareti gibi olaylar genel olarak "Müslümanlar üstündür" teması ile ifade bulan ortak kimlik vurgusunu yaygınlaştırırken dine dayalı biz/onlar karşıtlığının "öteki tarafı"na, özellikle de Hıristiyanlara yönelik ayrımcı söylemlerin meşruluk zeminine taşınmasına da aracı olmuştur. Diğer yandan dinlerarası ilişkiler, Türkiye'de yaşanan Müslümanlığın "farklı yorumları" ve mezhepleri arasındaki "çatışmanın" da ayrımcı söylemlerin üretilmesine aracılık eden temalaştırmalarla öne çıktığı konu kategorisini oluşturmaktadır. Burada ilk olarak "Hıristiyanların haçlı seferi" başlığı altında Hıristiyanlara yönelen ayrımcı söylemlerin temalaştırılma biçimleri üzerinde durulacak, daha sonra ise İslam'ın resmi ideolojice kabul gören "olağan yorumu" dışında kalanları hedef alan temalaştırmalar ve bunlara aracılık eden "Aleviler Müslüman'dır", "Tarikatlar sapkın/yıkıcı/sahtekârdır", "Başörtüsünü savunanlar irticacıdır" önermeleri ele alınacaktır.

45 Romanlarla ilgili *Yeni Balıkesir* gazetesinde yayınlanan 22 Nisan 2006 tarih ve "Polisten şafak operasyonu" başlıklı haberde ise, alışılageldiği gibi, "Roman vatandaşların oturduğu Çardaktepe diye adlandırılan mahalleye sabaha karşı saat 05.30'da operasyon düzenleyen polisler"in "çok sayıda çalıntı olduğu bildirilen ve üzerinde şasi numaraları bulunmayan motosikletlere" el koyduğu, aramalarda "bir adet av tüfeği, çok sayıda fişek ile evlerin bahçelerinde saksılara ekilmiş uyuşturucu maddesi olarak kullanılan otlardan ele geçirdi"ği belirtilmektedir. Böylece, operasyonun düzenlendiği mahallede "Roman vatandaşların" oturduğunun altını çizen gazete, Romanları doğrudan doğruya suç ve şiddetle ilişkilendiren genel ırkçı yargının da yeniden üretilmesine aracılık etmektedir.

-Hıristiyanların Haçlı Seferi: Santoro cinayeti ve misyonerlik faaliyetleri

2006 yılının başında Danimarka ve bazı Avrupa ülkeleri basınında İslam dini ve Peygamberi'ne hakaret içerdiği iddia edilen karikatürlerin yeniden yayınlanması ile Müslüman ülkelerde ve Türkiye'de dile getirilen tepkiler ve protesto gösterileri, basının da önde gelen gündem maddelerinden birini oluşturmuştur. Bu tepkilerin öne çıktığı bir dönemde Trabzon'da bir rahibin öldürülmesinin ardından, hem cinayetin nedeninin karikatürlere duyulan tepki olduğu açıklamaları hem de öldürülen rahibin Türkiye'de misyonerlik faaliyetleriyle bilindiği iddiaları adeta "hafifletici sebep" olarak sunulurken, medya profesyonelleri ve yazarlar, öldürülen rahibin nezdinde kimlik kazanan "Hıristiyanların Müslümanlara ve Türkiye'ye karşı komplolar içinde oldukları"; "misyonerlerin Türkiye'nin/Türklerin aleyhine çalıştığı" önermeleri üzerinde hemfikir görünmektedirler. Bu çerçevede, Santoro cinayeti, daha sonra Hrant Dink cinayetinde ortaya çıkan söylemin provasıymışçasına, Türkiye'ye yönelik bir "provokasyon" olarak adlandırılmıştır.

> "Sıkılan kurşunlar hepimizin huzurunu, ülkemizin saygınlığını, başka dinlerin mensuplarına karşı içimizde hep taşıdığımız hoşgörüyü hedef alıyor çünkü" (*Hürriyet*, Mehmet Y. Yılmaz "Dört ay sonra düğmeye kim bastı?" başlıklı yazısı, 06.02.2006.)

Cinayetin "ferdi bir eylem" olduğu iddiaları da "provokasyon" iddiaları ile eşzamanlı olarak yer bulabilmektedir. Aynı sayfalarda, cinayetin nedeni, "karikatür krizine" ve/veya "misyonerlik faaliyetlerine" bağlanabilmekte, dünyada ve Türkiye'de karikatürlere gösterilen yaygın tepki, rahibin öldürülmesi haberi ile yan yana verilebilmektedir.

> "Ancak katil psikolojik anlamda kullanılmış olabilir. Hatta Hazreti Muhammed'in karikatürünün çizilmesi olayı da katili azmettirmek açısından kullanılmış olabileceği üzerinde duruyoruz." (Trabzon Polisinin açıklaması) (*Hürriyet*, "Yine provokasyon" başlıklı devam haberi, 06.02.2006)

> "Saldırının, Danimarka'da Jyllands-Posten gazetesinin yayınladığı Hz Muhammed'i ve İslam dinini aşağılayan karikatürlere tepki olarak işlendiği sanılıyor. Bu karikatürlere tüm İslam ülkelerinde tepki var. Protesto gösterileri durmuyor. Ancak Katolik bir din adamının, sırf bu nedenle öldürülmesi provokasyona yönelik bir hareket olarak nitelendirildi." (*Posta*, "Müslümanlık bu değil" başlıklı manşet haberi, 06.02.2006)

> "Bir Emniyet yetkilisi "Cinayet kesinlikle ferdi eylem. Örgüt bağlantısı veya siyasi yönü yok. Bazı kişilerce kahraman gibi gösterilen Papa suikastçısı Ağca'ya özenmiş bir çocuğun işi bile olabilir' dedi." (*Posta*, Katiliyle kavga etmiş" başlıklı haber, 07.02.2006)

> "O.A. polisteki ilk sorgusunda cinayeti itiraf etti ve 'Hz. Muhammed'i aşağılayan karikatürlere duyduğum tepki nedeniyle papazı öldürdüm' dedi." (*Posta*, "Türkiye'yi yakan katil" başlıklı haber, 07.02.2006)

Santoro cinayeti ile "hafifletici sebep olarak" karikatür krizi arasında kurulan ilişki, karikatüre gösterilen tepkinin "büyüklüğü" ve "haklılığı"nı temalaştıran haberlerle pekiştirilmektedir. Öyle ki, medyanın genel olarak haber üretim kodları ve haber değeri atfetme süreçleri içinde –özellikle de sol ya da egemen değer ve ilişkiler ağıyla ters düşen- toplumsal eylemlerin epizodik temsilini öne çıkarma eğilimi bulunmasına

karşın[46], bu sefer göstericilerce atılan sloganlar bile teker teker sıralanmakta; böylece eylem aklileştirilerek haklılığı bir kez daha teslim edilmektedir:

Türkiye'yi yakan katil

Trabzon'daki Santa Maria Kilisesi'nin papazının katil zanlısı O.A. yakalandı. 16 yaşındaki lise öğrencisi O.A., "Papazı, Hz. Muhammed'i aşağılayan karikatürlerden etkilenerek vurdum" dedi. Cinayet sırasında O.A.'nın yanında 8 yaşındaki kardeşinin de olduğu tespit edildi. Bu cinayet Türkiye'yi uluslararası arenada çok zor durumda bıraktı

Cinayeti itiraf etti

Trabzon'daki Santa Maria Kilisesi'nin papazı Andrea Santoro, geçen pazar dua ettiği sırada sırtından 2 kurşunla vurularak öldürülmüştü. Polis bu cinayetin zanlısı 16 yaşındaki O.A.'yı önceki sabaha karşı evine düzenlediği baskınla yakaladı. O.A. polisteki ilk sorgusunda cinayeti itiraf etti ve "Hz. Muhammed'i aşağılayan karikatürlere duyduğum tepki nedeniyle papazı öldürdüm" dedi.

Necmiye A.

Suikast silahı kullanmış

O.A.'nın ilk dönem devamsızlıktan lise 1'de kaldığı belirtildi. Cinayet silahı İsviçre yapımı 'Sig Sauer' marka tabanca evde bulundu. O.A., suikast silahı olarak bilinen bu tabancanın ağabeyine ait olduğunu iddia etti. Cinayet sırasında O.A.'nın yanında 8 yaşındaki kardeşinin de bulunduğu belirlendi. O.A.'nın annesi Necmiye A.'nın, AK Parti Trabzon Kadın Kolları Yönetim Kurulu Üyesi olduğu saptandı. ■ Life

O.A.'nın babasının biri resmi diğeri imam nikahlı 2 eşinden toplam 8 çocuğu var. O.A. en küçükleri.

Andrea Santoro

Resim 8 *Posta,* 07.02.2006

"İslam dünyasında öfke seline neden olan Hz. Muhammed'in karikatürlerinin yayınlanması dün Halkalı'da çoğunluğu Caferi cemaatine mensup yaklaşık 500 kişi tarafından protesto edildi. … Gösteride 'saygısız barbarlar', 'Peygambere uzanan eller kesilir', 'Peygambere uzanan diller kesilir', 'Kahrolsun ABD siyonizmi', 'Rehber nerede biz oradayız', 'Kahrolsun Rasmussen', 'Oraya geliriz kalemini kırarız', 'Canımız Peygamber'e feda olsun' sloganları atıldı" (*Hürriyet*, "Karikatüre öfke çığ gibi" başlıklı haber, 07.02.2006)

Diğer yandan, rahibin misyonerlik faaliyetleri de, cinayetin birincil sebebi olarak görülmektedir. Örneğin 6 Şubat 2006 tarihli *Posta* gazetesi, "Müslümanlık bu değil" başlıklı haberinde öldürülen rahibin fotoğrafının altında "papaz Andrea Santore, tatil için 1 ay önce İtalya'ya gitmiş ve 3 Şubat'ta Trabzon'a dönmüştü. Santore'nin[47] misyonerlik faaliyetinde bulunduğu şüphesiyle daha önce tehdit edildiği öğrenildi." açıklamalarına yer vermiştir. Gazetenin ertesi günkü sayısında ise, polis kayıtları ve görgü tanıkları misyonerlik iddialarının kanıtı olarak sunulmaktadır:

46 Iyengar'a (1991) göre medyanın oluşturduğu anlamlandırma çerçeveleri iki biçimde gerçekleşir: Epizodik çerçeveler olaylara, somut durumlara odaklanmıştır. Tematik anlamlandırma çerçeveleri ise bir konunun ya da sorunun içeriği ile ilgilidir; genel gelişmeler, eğilimler, sorunları oluşturan koşullar üzerinde yoğunlaşır. Iyengar'ın ayrımı, haberin aklileştirici öğelerinin ağırlıklı olarak tematik temsil aracılığıyla kurulduğu anlamına gelir. Yani eylemin nedenine, eylemci grupların talepleri ve hedeflerine, eylemin olası sonuçlarına tematik temsil içinde yer verilir. Medyanın toplumsal eylemlerle ilgili haberlerinde ağırlıklı olarak benimsediği temsil biçimi olan epizodik temsilde ise eylemin nedenleri, eylemcilerin taleplerinden çok "duygusal" unsurları, izlence boyutu öne çıkar (Köker, Doğanay, 2004: 54).

47 Cinayetin ardından ulusal gazetelerin öldürülen İtalyan rahibin adını doğru yazma konusundaki vurdumduymazlıkları "yabancı" olan karşısındaki toplumsal algı hakkında da fikir vermektedir. 6 Şubat tarihli *Hürriyet* gazetesi rahibin adını "Sentore", *Zaman* Santaro, *Posta* ise "Santore" olarak duyurmaktadır.

"Santa Maria Katolik Kilisesi rahibi 61 yaşındaki Andrian Santoro'nun misyonerlik faaliyetleri nedeniyle polis kayıtlarında 'sakıncalı' görüldüğü iddia edildi. Bu yüzden Santoro'nun ikamet izninin uzatılmadığı, İtalya'nın devreye girmesiyle krizin aşıldığı da öne sürüldü. … Görgü tanıkları misyonerlik faaliyeti olarak gençlere İncil içinde 50-100 dolar arası para verdiğini öne sürdükleri Santoro'nun son Roma gezisinden önce bu nedenle bir lise öğrencisiyle tartıştığını anlattı." (*Posta*, "Katiliyle kavga etmiş" başlıklı haber, 07.02.2006).

Santoro cinayeti, yasal olarak bir suç olmamasına rağmen "polis kayıtları"na girdiği, "polisin yetkisinde" olduğu, "MİT tarafından soruşturulduğu" ya da jandarma tarafından göz altına alındıkları[48] gerekçeleriyle misyonerliğin gerçekte bir suç teşkil ettiği imalarının ve Hıristiyanların Türkiye'de yoksulları, çocukları ve kadınları –bir başka deyişle gelenekçi-cinsiyetçi ve otoriter söylemlerin "akil olmayanlar" olarak işaretlediğini- kandırarak "yoldan çıkardığı" iddialarının da yeniden gündeme gelmesine vesile olmuştur:

".. Misyonerlik faaliyeti var mıydı? Bu benim işim değil, polisin yetkisinde. Ancak sadece Trabzon'da değil ki, Türkiye'nin her yerinde misyonerlik faaliyeti yapılıyor. Başkanlığım döneminde bu duyumları alınca baktırmıştım. Bana verdikleri cevap, mahallelerde fakir insanları, gençleri bulup, onları para karşılığında mahalle sorumlusu etmeleriydi. O zaman 100 mark veriyorlardı. Özellikle bayanlara verdiklerinin tespitini yaptırdım. Bizim orası muhafazakârdır. Bu tür çalışmalar karşılık bulmaz." (*Hürriyet*, Yalçın Bayer, "Yeter Söz Milletin" başlıklı yazısı –AKP Trabzon milletvekili Asım Aykan'la yaptığı söyleşiden aktarma- 07.02.2006)

Türkiye'de misyoner faaliyetlerinin arttığı iddiaları Santoro cinayetinin hemen öncesinde gazete sütunlarına taşınmış; misyonerliğin gizli yayılışında Hıristiyan kültürünü yaygınlaştıran eğitim kurumlarının rolü vurgulanmıştır.

"Misyonerlik yaptığı Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) raporuyla belgelenen Sağlık Eğitim Vakfı'nın (SEV) selefi Amerikan Bord'a ait Tarsus Amerikan Koleji'nin dini propaganda yaptığı gerekçesiyle kapatıldığı ortaya çıktı. …. Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Ayten Sezer, Bursa Amerikan Kız Koleji'nin de kontrolünün Amerikan Bord'da olduğunu söylüyor. "En büyük misyoner teşkilatı. 'Din değiştirin' demek yerine Hıristiyan yaşam biçimini öğrencilere empoze ettiler" diyor. (*Zaman*, "MİT'in misyonerlikle suçladığı vakfın okullarını Atatürk kapatmış" başlıklı haber, 05.02.2006)

"Misyonerlerle ilgili çalışmaları ile tanınan ve yaptığı araştırmalar Milli İstihbarat Teşkilatı'nın (MİT) yayınladığı rapor ile doğrulanan gazeteci Adnan Odabaş, Çamlıca Subaşı Camii'nde kıldıkları "baş açık" namazla gündeme gelen grubun 'misyoner'

48 Örneğin 16.10.2006 tarihli *Hürriyet* gazetesi, "Jandarmadan Taksim'de misyoner baskını" başlığının altına attığı spotta "Silivri'de ilköğretim okulu öğrencileri üzerinde misyoner faaliyet gösterdikleri öne sürülen iki kişi"nin gözaltına alındığını duyurarak, yasal olarak serbest olmasına rağmen misyonerliği gözaltına alınmayı gerektirecek bir suç olarak tanımlamıştır. Haberin devamından ise gözaltına alma sebebinin misyonerlik olmadığı anlaşılmaktadır.

olduğunu iddia etti."(*Zaman*, 'Baş açık namaz kılan grup, MİT'in de misyonerlikle suçladığı SEV'le bağlantılı' başlıklı haber, 26.01.2006).

Cinayetin ardından ise çeşitli aktörlerin ağzından aktarılan bu türden faaliyetlerin "hat safhada olduğu", neredeyse "bir haçlı seferi" niteliğine büründüğü, misyonerlerin "Türkiye'nin her tarafını sardığı", "dört bir tarafta cirit attığı" açıklamaları ile Türkiye'de yaşayan Hıristiyanların, özellikle de Hıristiyan din adamlarının ırkçı-ayrımcı söylemlerin yaygın stratejilerinden olan potansiyel tehdit algısının hedefine yerleştirildikleri görülmüştür. Bu yerleştirme, kuşkusuz tehdit olarak görülenin, Santoro cinayeti ile somutluk kazanan bir tehdit altında olma durumuna da taşınması anlamına gelmektedir.

"AB'nin baskıları özellikle de din alanında kendisini gösteriyor. Misyonerlik faaliyetleri had safhaya ulaştı." (*Yeni Balıkesir*, "Misyonerlik hat safhada" başlıklı haber, - Türk Diyanet Vakıf-Sen Genel Başkanı'nın sözlerinden aktarma- 03.05.2006)

"Misyonerlik hat safhada"

Türk Diyanet Vakıf-Sen Genel Başkanı Bilal Eser yaklaşan tehlikeye dikkat çekti.

Ülke genelinde 16 bin camide kadro bulunmadığını belirten Eser, bu durumun radikal görüşlere ve misyonerlik çalışmalarına zemin hazırladığını söyledi. 2'de

Resim 9 *Yeni Balıkesir,* 03.05.2006

Öyle ki, Malatya'da yayınlanan *Sonsöz* gazetesi, önce Türkiye'nin tüm büyük illerinin, sonra ise Malatya'nın misyoner işgalinde olduğu haberlerine yer verirken açıkça adres göstermekten kaçınmamış, 'tepki gösteren vatandaşlar' sıfatıyla anonimleştirdiği okurlarını, misyoner faaliyetlere karşı mücadele etmeye davet etmiştir[49].

[Türk Diyanet Vakıf-Sen Genel Başkanı Bilal Eser] "… 11 Eylül olayından sonra misyonerlik faaliyetlerinin hız kazandığını savundu. Türkiye'nin dört bir tarafından

49 Süreç, 2007 yılının Nisan ayında Zirve Yayınevi baskınında üç Hıristiyan'ın misyonerlik faaliyetleri nedeniyle öldürülmesi ile sonuçlanmıştır.

Hıristiyan misyonerlerin cirit attığını ve farklı kimliklerle çalışmalarını yürüttüğünü ifade eden Eser, 'Bugün peygamberler diyarı dediğimiz Şanlıurfa gitmiştir elimizden. İlçelerine, köylerine varıncaya kadar. Misyonerler bırakın büyük illeri, il merkezlerini, deprem bölgelerini, Türkiye'nin her tarafını sarmış. … Bugün Sincan misyoner kaynıyor. 15 tane kilise var. İrtica hortluyor denilerek tankların yürüdüğü Sincan'da' şeklinde konuştu." (*Sonsöz*, 'Türkiye'de "Misyonerlik" faaliyetleri" başlıklı haber, 30.03.2006)

"Malatya'da kendilerine 'Malatya Ev Topluluğu' adını veren bir grup misyoner, …. Oteli, …. Salonu'nda[50] dün 'Paskalya Bayramı Kutlaması' adı altında toplantı düzenledi. … Toplantıya tepki gösteren bazı vatandaşlar durumu, 'Müslüman mahallesinde salyangoz satılıyor' şeklinde değerlendirdi. Vatandaşlar kentte misyoner faaliyetlere karşı mücadele edilmesi ve misyonerlere her ne şekilde olursa olsun destek verilmemesi, kapı açılmaması konusunda herkesin duyarlılık göstermesinin büyük önem taşıdığını sözlerine eklediler." (*Sonsöz*, "Müslüman mahallesinde salyangoz!" başlıklı haber, 17.04.2006)

3 Mayıs 2006 tarihli haberinde Türkiye'de misyonerlik faaliyetlerinin had safhada olduğunu duyuran *Yeni Balıkesir* ise, daha sonra Türkiye'de son yedi yılda sadece 350 kişinin Hıristiyanlığa geçtiğinin, başka deyişle misyonerlerin "haçlı seferi"nin başarıya ulaşamadığının altını çizer.

"Le Figaro gazetesi de "sanki Türkiye'de Hıristiyan karşıtı bir iklim oluşuyor" görüşünü dile getirdi. Gazetede Türkiye'de yedi yılda sadece 350 kişinin Hıristiyanlığa geçmesine karşın Diyanet'in, misyonerleri Türkiye'de "bir haçlı seferi" yürütmekle suçladığına dikkat çekti. (*Yeni Balıkesir*, "Le Figaro: Türkiye'de Hıristiyan karşıtlığı büyüyor" başlıklı haber 06.07.2006)

Fransa'da yayınlanan *Le Figaro* gazetesine atıfta bulunan haberin "Türkiye'de Hıristiyan karşıtlığı büyüyor" başlığı ilk bakışta ayrımcılık karşıtı bir içeriği aktarıyor gibi görünmekle birlikte, gazetelerin haber gündemi içinde misyoner faaliyetlerinin yaygınlığı iddialarına –üstelik bu haberde Diyanet İşleri Başkanlığı'na başvurularak- yüklenen meşruluk konumu dikkate alındığında, haberin bütününün Türkiye'deki Hıristiyan karşıtlığındaki artışın bu faaliyetlere gösterilen tepki ile ilgili olduğu sonucuna götüren bir söylemsel kapanmayı ortaya koyduğu düşünülmektedir. Benzer şekilde, Rahip Santoro'yu –cinayet failin açıklamalarına göre Hz. Muhammed'i ve İslam dinini aşağılayan karikatürlere tepki olarak, birçok haber ve yazıda ise maktulün misyoner kimliği nedeniyle işlenmiştir- öldüren gencin[51] annesinin "Devleti, milleti için yatıyorsa helal olsun benim evladıma. O da Allah için yatıyor. Hiçbir şey demeye hakkımız yok" sözlerine yer veren *Zaman* gazetesinin "Rahibin katiline 19 yıl hapis cezası" (11.10.2006) ve "Bilseydim çocuğum papazı vuracak, gider önüne kalkan olurdum" (17.10.2006) başlıklı haberlerinde misyoneri cezalandıranın bunu "devleti, milleti, Allah için" yaptığı iddiasına atfedilen haber değeri, okurun zihninde bu iddianın doğruluğuna ya da en azından "başkalarının da böyle düşündüğü"ne dair bir fikrin oluşmasına yardımcı

50 Gazetede açıkça belirtilen adres, ev sahipliği yapan ilgili kişi ve kuruluşun adlarının yeniden anılmaması için burada gizlenmiştir.

51 Gençlerin medyada ağırlıklı olarak "şiddet olaylarıyla ilgili" temsil bulabildiğine dair ABD'de yapılmış bir çalışma için bakınız : Aitken ve Marchant (2003)

olması nedeniyle, ırkçı-ayrımcı tutum ve yargıları yaygınlaştırmaktadır.

-Papa'nın Ziyareti ve Hıristiyan-Müslüman Karşıtlığının Temalaştırılması

Ümit Özdağ'ın *Yeni Balıkesir*'de yayınlanan köşe yazısında, yukarıdaki haberlerden anlaşıldığı gibi basının bir ibadet mekânı olmaktan çok "Katolik inancının yaygınlaştırıldığı merkezler" olarak yansıttığı kiliseler gibi, Ortodoks Rumların Patrikhanesi ve ruhban okulu da fesat yuvası olarak anılmaktadır. Ayasofya'nın yeniden kilise olarak ibadete açılması ihtimali kadar Patrikhanenin evrensellik statüsü de Türkiye'ye ayrılık, uyuşmazlık getirecek bir "felaket simgesi" olarak değerlendirilmektedir. Bu sırada, Avrupa devletlerine ve Yunanistan'a karşı yürütülen Kurtuluş Savaşı ve böylece Türkiye'de yaşayan ve yazarın "vatandaşlık"tan çok "hemşehrilik" sıfatına layık gördüğü Hıristiyanların aslında Hıristiyanlara karşı yürütülen bu bağımsızlık savaşının kalıntıları olduğu anımsatılarak Atatürk'ün Patrikhane ile ilgili sözlerine başvurulmaktadır. AB'nin Türkiye üzerindeki politikalarının eleştirisi de, gerek misyonerlik faaliyetleri gerekse Türkiye'deki gayr-ı Müslim azınlıklara AB mevzuatı ile tanınan haklar bağlamında, bu türden yazıların başlıca temalarından birini oluşturmaktadır:

> "Atatürk savaştan sonra Patrikhaneyi şöyle değerlendirmiştir: 'Bir fesat ve ihanet ocağı olan ülkede ayrılık ve uyuşmazlık tohumları saçan Hıristiyan hemşehrilerimizin huzur ve refahı için de uğursuzluk ve felaket simgesi olan Rum Patrikhanesini artık topraklarımızda barındıramayız. …Bu fesat yuvasının gerçek yeri Yunanistan değil midir?' … Bir yandan Heybeliada'da Ruhban okulunun açılması öte yandan Ayasofya'nın tekrar kilise olması konusu 1990'ların başında tekrar tartışmaya açıldı. … Ne zaman ki Türkiye'nin sanal AB tam üyelik süreci başlamış ve ülkemizin üzerine dört bir yandan çullanılmış, iste o zaman Fener Rum Patrikhanesi de sözde patrikhanenin evrenselliği … statüsü gündeme gelmiştir." (*Yeni Balıkesir*, Ümit Özdağ'ın "Patrikhane ile devam edelim-2" başlıklı yazısı, 24.07.2006)

Anlaşılmaktadır ki, Türkiye'deki Hıristiyanlara, dinsel kimliklerini öne çıkarmadıkları, ibadethane gibi hak taleplerinde bulunmadıkları, Hıristiyanlığı övmedikleri ve çoğunluk dini Müslümanlık hakkında "kötü konuşmadıkları" sürece "hemşehri" statüsünde tahammül gösterilebilmektedir. Aksi bir durum, söz konusu Hıristiyan'ın bir din adamı değil de karar alma konumundaki bir resmi görevli –aşağıdaki örnekte rektör- olması halinde hoşgörülemez olmakta, kolayca "aramızdaki düşman"ın ihaneti olarak algılanabilmektedir:

> "Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörü Emin Alıcı'nın 'Keşke Anadolu Müslüman olmasaydı' sözlerine toplumun her kesiminden tepki yağıyor. … Gazete merkezini arayan vatandaşlar, Anadolu'nun Müslüman olmaktan gurur duyduğunu dile getirerek rektörün haddini aştığını kaydettiler. Hıristiyan olduğunu açıklayan Rektör Alıcı'nın başkasının dinine karışma hakkı bulunmadığını söyleyen Eğitim-Bir Sen genel Başkanı Ahmet Gündoğdu "Anadolu, Müslüman olmaktan rahatsızlık duymuyor, gurur duyuyor. Hıristiyan olduğunu söyleyen rektör Müslüman mahallesinde salyangoz satıyor. … Gündoğdu, Papa'nın 'zırva tevil götürmez' denilebilecek açıklamasından sonra rektörün konuşmasının 'Papa'nın danışmanının bir açıklaması gibi' olduğunu savundu." (*Zaman*, "Müslüman mahallesinde salyangoz satıyor" başlıklı haber, 28.09.2006).

Yukarıdaki örnekte "gazete merkezini arayan vatandaşlar"ın kimliğinde genelleştirilen "Müslümanlıktan gurur duyma" konumu, Müslüman olmayana yöneltilen nefretin de gerekçesini açıklar görünmektedir. En iyimser ifadeyle "haddini aşmakla", "başkasının dinine karışmakla" itham edilen rektör, Müslüman çoğunluğun arasında görüşlerini dile getirdiği için "Müslüman mahallesinde salyangoz satmakla"; dahası, Papa'nın "zırva tevil götürmez" olduğu tespit edilen açıklamalarını savunduğu için hıyanetle suçlanmaktadır. Burada, rektörü "ekmeğini yediği yere ihanet etmek"le suçlayan aktörlerin sözlerine haber değeri atfeden ve hatta ezici çoğunluğa ait Müslüman kimliğinden farklılığını başlığa çıkaran medya profesyonelleri, rektörü tali vatandaşlık konumuna taşıyan ayrımcı söylemi yeniden üretmekte herhangi bir sakınca görmemektedirler.

Benzeri bir düşman algısı, İslam hakkında açıklamalarda bulunan Papa'yı hedef göstermektedir; Papa'nın sözlerine duyulan tepkiler ve ardından gerçekleştirdiği Türkiye ziyareti, çeşitli aktörlerin Türkiye'de yaşayan Hıristiyan azınlığı rencide edici, hakaret içeren açıklamaları başlıklara taşınarak ve haberleştirilerek aktarılmıştır.

> "Katolik dünyasının ruhani lideri Papa 16. Benediktus, geçtiğimiz günlerde Almanya'da yaptığı konuşmada, Hazreti Muhammed'e dil uzatıp İslam ile şiddetin iç içe olduğunu söylemişti …. AKP Grup Başkanvekili Salih Kapusuz, dün bir açıklama yaparak Papa 16. Benediktus'un İslam hakkındaki gerçekleri bilmemesinin 'Acınacak bir cehaletin ürünü' olduğunu söyledi. … CHP Grup Başkanvekili Haluk Koç … 'Papa'nın rencide edici ifadelerle İslam dünyasını karşısına alması çok büyük bir talihsizlik. Bu bağnaz düşünce Haçlı Seferleri dönemine dayanıyor' dedi." (*Posta*, "AKP: Papa cahil ve zavallı biri…" başlıklı haber, 19.09.2006)

Papa'nın sözlerine ve Ayasofya "Camii"ni ziyaretine gösterilen tepkilerin meşruluğu ise, 100 kişinin gerçekleştirdiği "büyük" eylemi, eylemcilerin sloganlarına da yer vererek haberleştiren *Zaman*'da ilan edilmektedir.

> "Alperen Ocakları'na bağlı yaklaşık 100 kişilik grup, … Papa 16'ncı Benedikt'in İstanbul'a gelişini protesto etmek için müzeye çevrilen Ayasofya Camii'nde büyük bir eyleme imza attı. … Göstericiler 'Ya Allah, ya bismillah, Allahu ekber', 'Papa şaşırma sabrımızı taşırma', 'Başbuğ Muhsin' şeklinde sloganlar attı". (*Zaman*, Papa'yı protesto etmek için Ayasofya'da namaz kıldılar" başlıklı haber, 23.11.2006)

Papa'nın ziyaretini Hıristiyan-Müslüman karşıtlığı içinde temalaştıran *Yeni Balıkesir* gazetesi yazarı M. Bülend Sağlam ise, "Ruhban"ın hedefinin Ayasofya Camiini kiliseye çevirmek olduğunu söyleyerek yukarıda vurgulanan tehdit algısını yeniden üretirken, "Binlerce yıldır, yüzlerce kez yere serdiklerimizi, sırtımda taşımak zorunda bırakılmak bana çok zor geliyor" sözleriyle Türkiye'de yaşayan Hıristiyan azınlığa korku salmaktan da geri kalmamaktadır:

> "Oysa ki, Ayasofya Camiini ilk fırsatta kiliseye çevirecekleri hususunda yerleşik bir ana fikri ve planlı hedef olan, bu ziyaretçi Ruhban'ı ve yandaşlarını anlamak çok kolay…" (*Yeni Balıkesir*, M. Bülend Sağlam, "PAPAğan Siyaset" başlıklı yazısı, 28.11.2006).

> "Şimdi, bilen bilmeyen, bütün medya **PAPAğan** gibi, bu **Ruhban** ziyareti üzerine

ahkam keserken gözden kaçırılanları göz önüne koymak **"vacip"** oldu!... *Papa ayakkabılarını çıkarttı!... Cenap, lütuf etti!...* Ne yapacaktı ya? Ümmeti İslam'ın o pak alınlarını secdeye kapattıkları tertemiz halılara, köpek pisliği bulaşmış olması muhtemel "papuçlar" ile mi basacaktı!... … **Bir Türk yere serip üzerine oturduğunu bir daha sırtına giymez!... Binlerce yıldır, yüzlerce kez yere serdiklerimizi, sırtımda taşımak zorunda bırakılmak bana çok zor geliyor..."** (*Yeni Balıkesir*, M. Bülend Sağlam, "Huzurda Papa" başlıklı yazısı, 05.12.2006) (vurgu yazara ait).

Papa'nın İslam dini hakkındaki açıklamaları ve Türkiye ziyareti, Papa'nın çocuklara tacizde bulunan Hıristiyan din adamlarının suçlarını örtbas ettiği haberlerinin de gazete sayfalarına taşınmasına yol açmıştır. 2006 yılının son çeyreğinde, Hıristiyan din adamlarının ensest ilişki yaşadığı, seks skandallarına, eşcinsel ilişkilere karıştığı, dolandırıcı, alkolik, sübyancı, kadın ve sefahat düşkünü olduğu haberleri de hem yerel, hem de ulusal basında yer bulmuştur:

"Taceddin Ural'ın yazdığı … kitapta, Benedikt'in kardinalliği döneminde, çocuklara cinsel tacizde bulunan rahipleri kolladığı iddia edilirken, Vatikan'a bağlı çocuk tacizcilerinin sayısının 4 bin 450'ye ulaştığına ilişkin itirafına da yer veriliyor … "Papa Bir puttur" isimli kitap, Türkiye ziyaretine hazırlanan Papa 16. Benedikt'e tatsız bir sürpriz yerine geçecek". (*Yeni Balıkesir,* "Papa'ya 'hoş geldin' kitabı: 'Papa Bir Puttur'" başlıklı haber, 15.11.2006)

"BBC'de dün gece yayınlanan şok bir belgesel programa göre Papa 16. Benedikt, henüz kardinal olduğu yıllarda Katolik rahipler arasında yaygın olan sistematik sübyancılık olaylarının örtbas edilmesinde başrolü oynamış." (*Hürriyet*, "Papa sübyancıları kollamış" başlıklı haber, 02.10.2006)

"Amerika-Miami'deki Aziz Vincent Ferrer Kilisesi'nin iki Katolik rahibinin, kiliseden 8.7 milyon dolar (13.1 milyon YTL) çaldığı ortaya çıktı. … Alkolik, kumarbaz ve kadın düşkünü olan Francis Guinan'ın tüm parasını tükettiği öğrenildi." (*Posta*, "Hovarda rahipler kiliseyi soymuş" başlıklı haber, 02.10.2006)

Hıristiyan din adamlarının "ahlaksızlığı" haberleri içinde eşcinsellik de bir sapkınlık olarak tanımlanmaktadır. Tablo 22'de Hıristiyanlar/yabancılar sapkın/şehvet düşkünüdür önermesi ile kodlanan bu haberlerde, Hıristiyan din adamları gibi, politikacılar da cinsel kimlikleri nedeniyle suçlu ilan edilebilmekte, ahlaksızlıkla damgalanmaktadırlar:

"ABD Başkanı George Bush'u yeniden seçtiren etkin Evanjelik liderlerden olan Papaz Ted Haggard, "ahlaksız" biri olduğunu söyledi. … Haggard, "iğrenç ve karanlık" diye tanımladığı bu tarafıyla hep mücadele ettiğini, ancak "bir cinsel ahlaksız", hilekâr ve yalancı" olduğunu belirtti." (*Hürriyet*, "GAY PAPAZ İTİRAF ETTİ, CEMAATİ PERİŞAN Ahlaksızın tekiyim" başlıklı haber, 07.11.2006).

"ABD Başkanı George W. Bush, bugünlerde kendi partisinden gay bir vekilin adının karıştığı 'seks skandalının' yaralarını sarmaya çalışıyor. Bush'un, chat skandalını 'iğrenç' diye tanımlaması tepkileri yatıştırmaya yetmedi." (*Hürriyet*, "CHAT, SEKS ve SKANDAL" başlıklı haber, 05.10.2006)

Resim 10 *Posta,* 02.10.2006

-Tehdit Algısının Odağında Geleneksel İslam'ın Dışındakiler

Başlıkların analizinde de görüldüğü gibi, İslam'ın geleneksel ya da resmi ideoloji tarafından kabul gören yorumunun dışında kalanları, Alevileri ve tarikatları konu edinen haber ve yazılarda başlıca iki temalaştırma biçimi öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, özellikle Alevilerin Sünni Müslümanlardan farklılığını yadsımaya yönelmektedir. Tablo 22'de "Aleviler Müslümandır" önermesi ile ifade bulan bu temalaştırma biçiminde Alevilerin inanç ve ibadetlerindeki farklılık yerine üst kimlik ve ortak bağ olarak Müslümanlık ve hatta *Hürriyet*'in aşağıdaki Washington Times gazetesinden alıntı yaparak Diyanet İşleri başkanının sözlerini aktardığı haberinde görüldüğü gibi, Sünnilik öne çıkmaktadır:

"… Washington Times gazetesi, bu kez Türkiye'deki Alevilerin sorunlarına da el attı. … Gazete, Ali Bardakoğlu'nun 'Her inanç grubu bizim ortağımız' dedikten sonra 'Alevilerin asıl Sünni olduğu'nu savunduğuna dikkat çekti. Bardakoğlu 'Cemevlerine

karşı değiliz ancak camilerin bir alternatifi değil. Alevilerin semahları olabilir ancak oruç da tutmalılar' şeklinde konuştu." (*Hürriyet*, "Aleviler oruç tutmalı" başlıklı haber, 24.05.2006)

Alevilerin 'din dersi almıyorum' deme lüksü yok

H. Çelik

MİLLÎ Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Alevi öğrencilere zorunlu din dersi verilmesiyle ilgili davayı kabul etmesinin, bu yönde bir karar verdiği anlamına gelmediğini söyledi. Konunun çarpıtıldığını öne süren Çelik şöyle konuştu: "AİHM kararı, kesinleşmiş bir hüküm yok. Bir başvuruyu değerlendirmiş ve görüşmeye değer bulmuş, bütün mesele bu.

MECBURİ DERS Özellikle 'Din ve Ahlak Kültürü dersi almayacağım' deme lüksünüz yoktur. Siz Türkiye Cumhuriyeti devletinin vatandaşıysanız, bu dersi alacaksınız. Anayasa gereğidir. 1982 Anayasası ise bu dersi zorunlu kılmış. Alevi vatandaşımızın çocuğu adına dilekçe verip de, 'bu dersi almıyorum' deme hakkı yoktur. Anayasa değişebilir mi? Değişir. Gerek var mı? diye sorarsanız. Bence gerek yok."

Diyanet İşleri Başkanı Ali Bardakoğlu, AİHM'nin zorunlu din dersi kararı için "Fevkalade siyasi bir karardır" yorumunu yaptı. Bardakoğlu MEB bürokratlarının "Alevilerden kendisini Müslüman olarak görmeyenler böyle bir dilekçe verirse dersi alamaz" sözlerini ise, konuyu "Müslüman olup olmama ekseninde ele almanın doğru olmayacağı" şeklinde değerlendirdi. Bardakoğlu, "Alevilerin Müslüman olup olmadığının tartışılması Müslümanlığa hakarettir. Bunlar birer zenginliktir" dedi. ■ Feyat ERDEMİR- Fahrettin GÖK/VAN-ANKARA, DHA

Resim 11 *Hürriyet,* 06.07.2006

Çeşitli aktörlerin, Alevilerin Müslümanlıktan farklı bir kimlik oluşturmadığı yönündeki açıklamalarına haber değeri atfeden medya profesyonelleri, Alevilerin AİHM'ye zorunlu din dersinin kaldırılmasına yönelik başvurularının da meşru olmadığı yönündeki haber ve yazılara gazete sayfalarında yer verebilmektedir:

> "Özellikle 'Din ve Ahlak Kültürü dersi almayacağım' deme lüksünüz yoktur. Siz Türkiye Cumhuriyeti devletinin vatandaşıysanız bu dersi alacaksınız. … 'Alevilerin Müslüman olup olmadığının tartışılması Müslümanlığa hakarettir. Bunlar birer zenginliktir.'" (*Hürriyet*, "Alevilerin 'din dersi almıyorum' deme lüksü yok" başlıklı haber, - Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik'in sözlerinden alıntı- 06.07.2006)

> "Pir Sultan Abdal Dernekleri Federasyonu'nun 'Alevilik İslam'dan ayrı bir dindir' görüşünü AİHM'ye taşıması Alevilerin tepkisini çekti. … *Zaman*'ın dün manşetten yayınladığı haber üzerine değerlendirmelerde bulunan isimler, 'Alevilerin yüzde 99'u kendilerini Müslüman görüp bu ülkenin asli unsuru saymaktadır.' görüşünü dile getirdi." (*Zaman*, "Aleviler, AİHM ve azınlıkçılara karşı ayakta" başlıklı haber, 19.11.2006).

Zaman'ın yukarıda alıntılanan haberinin devamında, çeşitli aktörlerin konuyla ilgili açıklamalarına yer verilirken Aleviler'in "İslam coğrafyasının bir parçası" olduğunun ve "ezici çoğunluğunun Türk" olduğunun altı çizilmekte, Alevilere azınlık statüsü verilmesi yönündeki taleplerin, Kürt meselesini de kullanan AB tarafından Türkiye üzerindeki çıkarlarını gerçekleştirmek ve kaos oluşturmak amacıyla kışkırtıldığı vurgulanmaktadır. Benzer bir vurgu, köşeyazılarında da görülmekte, böylece Ermeni sorunu ve Kürt sorunu ile ilgili haber ve yazıların bir kısmında da gördüğümüz, sorunun dış kaynaklı olduğu ve emperyalist güçlerin Türkiye üzerindeki oyunlarından kaynaklandığı yönündeki iddialara dayanan inkâr stratejileri, Alevilerin Müslüman olduğu temalaştırmasının işlerlik kazanmasında rol oynamaktadırlar:

> Türkiye'nin hasımları, milletimizin düşmanları milli bünyemizi zaafa uğratacak konuları; değişik gizli servis çalışmaları, provokasyonlar ve kutuplaşmalar ile sürekli canlı tutmaya çalışıyorlar. PKK bölücülüğü ile istediklerini tam elde edemeyenlerin karşımıza çıkardığı ikinci büyük potansiyel tehlike, Sünni-Alevi ayrılığı/çatışmasıdır. (*Zaman*, Hüseyin Gülerce, "Aleviler ve AK Parti" başlıklı yazısı, 23.11.2006)

Bir üst kimlik olarak Müslümanlıkla bağdaşmadıkları zaman ise Alevilerin bir tehdit unsuru olarak haberleştirilmeleri kolaylaşmaktadır. *Zaman* gazetesinin "Alevi dedenin misyoner torununa gözaltı" başlıklı haberinde misyonerlik faaliyetlerinden dolayı "suçlu" ilan edilen kişi adı açıklanarak hedef gösterilirken Alevi kökenli olduğu özellikle vurgulanmakta, hatta Aleviler arasında Hıristiyanlaşanların çokluğunun altı çizilmektedir:

> "Jandarmaya bağlı istihbarat ekipleri tarafından 'misyoner' oldukları iddiasıyla Taksim'deki ofislerinde gözaltına alınan … ve ….'nin ilginç geçmişleri var. … Sivas doğumlu ve Alevi kökenli biri. 2004 yılında Aleviler arasında Hıristiyanlığın yaygınlaşmasını irdeleyen haber için *Zaman*'a konuşan ... 'babasının ateist, dedesinin ise saygın bir Alevi dedesi olduğunu' söylemişti. Taksim Protestan Kilisesi cemaatine mensup olduğunu belirten ..., kiliseye devam edenlerin dörtte üçünün de Alevi kökenli olduğunu savunmuştu." [52] (*Zaman*, "Alevi dedenin misyoner torununa gözaltı" başlıklı haber, 17.10.2006).

52 Gazete haberinde açıkça belirtilen isimler burada kişilerin yeniden anılmamaları için boş bırakılmıştır.

İkinci temalaştırma biçimi, resmi ideolojinin laikliğin kabul edilebilir sınırları içinde tanımladığı "geleneksel İslam"ın dışında kalan tarikatları ve cemaatleri konu edinmektedir. Haber ve yazılarda "şeriatçı" olarak adlandırılan bu gruplar, başlıkların analizinde de ortaya çıktığı gibi, bir tehdit unsuru olarak algılanmakta; liderleri, şeyhleri sapkın, dolandırıcı, sahtekâr, ikiyüzlü olarak tanımlanırken bunlar tarafından "kandırılmış" müritlerin psikolojik sorunlarının altı çizilmektedir.

"Konya'da polis 4 gün önce 'Sofular' adlı gruba operasyon düzenledi. Türkiye'deki laik düzeni yıkmak isteyen grubun, 'Kara Ses' olarak bilinen Cemalettin Kaplan'ın teşkilatıyla ilişkisi varmış. 'Kâfirlerin malını çalmak sevap' diyen şeriatçı Sofular, fırsat buldukları hemen her yerde hırsızlık yapmışlar. … Örgütü eleştirdikleri için kızları ve eşleri ellerinden alınanlar korkudan polise gidememiş." (*Posta*, "Hırsızlık Serveti" başlıklı haber, 03.06.2006)

Tarikat üyelerini "gerçek Müslüman" olmamakla suçlayan söylem, bir kez daha Müslümanlığın resmi ideolojinin kabul edilebilir sınırları dışında kalanları rejim düşmanı, ahlaksız, üçkâğıtçı, ikiyüzlü olmakla itham etmektedir.

"Niçin tarikatçıların aklına 'başka bir şey' geliyor?.. Çünkü; bu tarikatlar; gerçek Müslümanların değil, dini çıkar amaçlı kullanan, üçkağıtçı ve samimi olmayan insanların örgütüdür." (*Hürriyet*, Bekir Coşkun, 'Pardösünün sırrı…' başlıklı yazısı, 26.10.2006)

"Cumhuriyet'ten yana, Cumhuriyetçi olan bir tek Sünni tarikat bulamazsınız. Gelenekleri ve misyoner ilişkileri dolayısıyla Cumhuriyet karşıtıdırlar." (*Hürriyet*, Özdemir İnce, "Demokrasinin önündeki engel: Tarikatlar" başlıklı yazısı, 01.10.2006)

Tarikat liderleri ise, jet-ski üzerinde çekilmiş fotoğrafları yayınlanan Cübbeli Ahmet Hoca'yı hedef alan yazılarda olduğu gibi, inançlı insanların duygularını sömürerek tarikatları kazanç kapısı haline getiren "din baronları" olarak nitelenmiştir:

Bunlar 'din baronu' olarak görev yapar, Müslümanların, inançlı insanların sırtından malı götürür. Müminlerin karşısında farklı, başka yerlerde farklı yaşarlar. (*Hürriyet*, Emin Çölaşan, "Parkart" başlıklı yazısı, 11.10.2006)

"Gelelim asıl meseleye… Ne cami bodrumlarındaki 'cemaat mahkemeleri'… Ne jet-ski üzerindeki 'lüküs hayat' tasvirleri. İsmailağa pandora kutusunun simgelediği tarikat düzeninin kapağı daha yeni açılıyor.." (*Hürriyet*, Ertuğrul Özkök, "İmamlara ve hocalara mektup" başlıklı yazısı, 12.10.2006)

Bu haberlerde dikkat çekici bir diğer özellik ise, tarikat lideriyle yasak aşk yaşayan ya da *Posta*'nın 3 Haziran 2006 tarihli haberinde görüldüğü gibi bunlar tarafından "el konulan" kadınların, veya evli erkekleri ağına düşüren sahte kadın peygamber(ler)in tarikatlarla ilgili magazinleştirilen haber öykülerindeki değişmez yeridir.

"Türkiye'de sözde erkek şeyhlerin müritlerini dolandırdıkları, kendilerine inanan kadınları baştan çıkardıkları daha önce çok görüldü. Ancak ilk kez bir kadın, kendisini sahte peygamber ilan etti ve dolandırıcılık yaptı." (*Posta*, "Vay sahtekâr vay" başlıklı haber, 15.12.2006)

"Kütahya'da ortaya çıkan sahte kadın peygamber …'nun dini duyguları istismar ederek erkekleri kendisine seks kölesi yaptığı belirlendi. Sahte kadın peygamberin ağına düşen erkeklerden biri olan …. 'Müritler salondayken beni odaya alırdı ve saatlerce sevişirdik. Sadece benimle değil, hoşuna giden her erkekle ilişkiye girerdi' dedi"[53]. (*Posta*, "Müritle Sevişme" başlıklı haber, 17.12.2006)

Müritle sevişme

Kütahya'da ortaya çıkan sahte kadın peygamber 'nun dini duyguları istismar ederek erkekleri kendisine seks kölesi yaptığı belirlendi. Sahte kadın peygamberin ağına düşen erkeklerden biri olan Cengiz Ç. "Müritler salondayken beni odaya alırdı ve saatlerce sevişirdik. Sadece benimle değil, hoşuna giden her erkekle ilişkiye girerdi" dedi

Dergahta çarpık ilişkiler

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Biyoloji Bölümü Öğretim Üyesi 'nun eşi 'nun kendisini peygamber ilan edip oturdukları daireyi dergaha çevirdiği belirlenmişti. Sahte kadın peygamber 'nun müritlerinden Cengiz Ç. dergahta yaşanan çarpık ilişkileri anlattı.

Gökyüzündeki nikah!

Cengiz Ç. şöyle devam etti: "… bir gün 'Gökyüzünde nikahımız oldu' diyerek bana yüzük aldı. Daha sık beraber olmaya başladık. Dergah denilen evde müritler salonda otururken biz odaya geçip seviştik. Tabi aşk' gerekçesiyle benim gibi birçok erkeği baştan çıkardı ve ilişki kurdu. Üstelik hepsinden kocasının haberi vardı."

'Kocanı da getir' demiş

Cengiz Ç., "Dergaha önce eşim Hatice gidiyordu. Sahte peygamber eşime 'Kocanı da getir' demiş. Bunun üzerine ben de toplantılara katılmaya başladım. Başta dini sohbetler yapılıyordu. Daha sonra ile aramadaki ilişkinin seyri değişti. Her geçen gün bana daha da yakınlaşmaya başladı" dedi.

'Ben Kabe gibiyim'

Cengiz Ç.'nin eşi Hatice Ç. ise, na eşimle sık sık yalnız kalıştığı için kızdım. Bana, 'Ben Kabe gibiyim. Erkekler, kadınlar bana el yüz sürebilir' dedi. Toplantılarda kadınlara 'Sizi seviyorum, erkekler beni arıyor' diyerek" dedi.

Polisin baskınıyla yakalanan ve eşi Nuri Demiroğlu Ağır Ceza'da yargılanıyor

Resim 12 *Posta,* 17.12.2006

Baştan çıkarıcı kadın figürü, tarikatların sapkınlığının –ahlak dışılığının- kanıtı olarak sunulurken ırkçı-ayrımcı söylemlerin bir kez daha cinsiyetçi söylemle ilişkilendiği görülmektedir. *Hürriyet*'in "camide kan ve linç" başlıklı haberinin devamında, çeşitli aktörlerin cinayetle ilgili görüşlerine başvurulurken "Karı-kız işi olabilir"[54] ve "Tiksindirici" alt başlıkları atılmış, bu başlıkların altında şu açıklamalar yer almıştır:

"Tarikatlarda cinayet ve benzeri durumlara üç şey neden olabilir. Bunlardan birincisi tarikattaki liderlik, şeyh olma arayışları. İkincisi, tarikatlarda kişiler psikolojik dalgalanmalar yaşamaya başlayıp, yanlış inançlar geliştirebilirler. … Üçüncüsü bu tür kapalı topluluklarda kadın-kız meseleleri etken olabilir." (*Hürriyet,* -Zekeriya Beyaz'ın açıklamaları- "Camide kan ve linç" başlıklı devam haberi, 04.09.2006)

"Tarikatların bir yılan ininden daha ürpertici ve tiksindirici olduğunu daha önce de söylemiştim. Kadın, para işi olabilir." (*Hürriyet,* -İsmail Nacar'ın açıklamaları- "Camide kan ve linç" başlıklı devam haberi, 04.09.2006)

Eşine âşık olduğu müridini öldürten şeyhle ilgili haberlerde de tarikatlar içinde yasak aşk ilişkilerinin ve bunlarla ilgili suçun yaygınlığına dair genel yargılar magazinleştirilirken

53 Tarafların yeniden mağdur edilmemesi için burada haberde açıkça belirtilen isimler boş bırakılmıştır.

54 Haber metninde Zekeriya Beyaz'ın açıklamasında "kadın-kız meseleleri" sözcükleri yer bulurken bunların başlığa argolaştırılarak "karı-kız işi" diye aktarılması başlığı atanın kadınlara bakışını göstermesi açısından da dikkat çekicidir.

bu kez "baştan çıkarıcı kadın" bir müridin eşi olarak kimlik bulmakta, "şeyh" ise genelde olduğu gibi, müritlerini suça ve ahlaksızlığa zorlayan tarikat lideri olarak işaretlenmektedir.

> "Şanlıurfa'da şişli zikir törenleriyle bilinen Rufai tarikatı cinayetinde şok gelişme: Müridi öldüren tetikçiler, "Şeyh müridin eşine âşıktı, bize 'Onu öldürün' dedi" ifadesini verdiler." (*Hürriyet*, "TARİKATTA AŞK ŞİŞ VE CİNAYET" başlıklı manşet haberin spotu, 12.12.2006)

İrtica Tehlikesinin Simgesi-Hak Arayışlarının Örtüsü İkiliğinde Tartışma: Karşıtlıklar Yaratarak Anlatma

2006 yılı içinde, Danıştay'ın başörtülü bir öğretmenle ilgili işlemi onaylaması, bu kararın ardından Danıştay'a yapılan silahlı saldırı, AİHM'nin üniversitede başörtüsü yasağını onaylayan kararı, başörtüsü sorununun çeşitli bağlamlarda gazetelerin gündemine taşınmasına neden olmuştur. Başörtüsünün irticanın mı yoksa din ve vicdan özgürlüğünün mü sembolü olduğu konusunda, çalışma kapsamında incelenen gazetelerden *Hürriyet* ve *Posta* (yerel basından ise Cumhuriyet çizgisinde yayın yapan *Güneyde İmece*) ile *Zaman* (ve yerel basından *Sonsöz*) arasında açık bir farklılaşma olduğu görülmektedir.

Başörtüsünü ya da türbanı irtica ile ilişkilendiren haber ve yazılar, bunların laik-demokratik cumhuriyete karşı tehdit oluşturduğunu vurgulamakta, Danıştay üyelerine türban kararı nedeniyle silahlı saldırı düzenlenmesini ise kanıt olarak ileri sürmektedirler.

> "Danıştay binasındaki X-Ray cihazı kontrolünden avukat kimliğini göstererek geçen saldırgan, üyelerin bulunduğu ek binaya yöneldi. 5'inci kattaki müzakere salonuna giren Arslan, 'Allah'ın askeriyiz, elçiyiz. Türban davası yüzünden cezalandırılacaksınız' diyerek 11 el ateş etti." (*Hürriyet*, "Danıştay'a saldırı: 1 ölü, 4 yaralı" başlıklı haber, 17.05.2006)

> "İrticanın Danıştay'ı basıp, türban kararı aldı diye yargıçları kurşuna dizmesi… Başka dinlerin ibadethanelerinin basılıp papazların bıçaklanması ya da öldürülmesi…. Bugün çocukların neredeyse yarısının tarikat kurs ve okullarında eğitim görmeleri… Kentlerin giderek tesettüre bürünmesi… Say, say bitmez…" (*Hürriyet*, Bekir Coşkun, "İrtica ile saklambaç…" başlıklı yazısı, 03.10.2006)

Bu yazılarda türbanın irticayla ilişkisinin kanıtları Allah adına yargıçları "kurşuna dizen", "başka dinlerin ibadethanelerini basıp papazlarını öldüren", kentlerin sokaklarında tesettürleriyle görünürlük kazanan "mürtecilerin" varlığında somutlaştırılırken başörtü ile türbanın arasındaki farkın da altı çizilmektedir. Kadınların geleneksel örtünme biçimi olan başörtüsü karşısında siyasal İslam'ın simgesi türbanın "sakıncaları" türban takan herkesin aynı kalıp altında değerlendirildiği homojenleştirici bir söylemsel kurgu içinde vurgulanmaktadır.

> "Türban **"Siyasal İslam"**ın bir simgesidir ve laik demokratik cumhuriyete karşı olanların kullandığı bir silahtır. Artık şu gerçeği görmek zorundayız: **Laik**

demokratik rejimi yok etmek isteyen darbe heveslileri de, şeriatçılar da aynı hedefe ateş ediyorlar. (*Hürriyet*, Tufan Türenç, "Demokratik rejime ayrı saflardan açılan ateş" başlıklı yazısı, 02 06 2006) (vurgu yazara ait)

Çünkü bunların elinde sadece bir tek silah kaldı: **Sıkmabaş.** Dinimizin, Kuran-ı Kerim'in neresinde **"Saçlarınızı göstermeyin, saçınızın her bir telini örtün"** diye bir hüküm-emir olduğunu bugüne kadar hiç kimse ortaya koyamadı. Türk kadınının geleneksel başörtüsü **"tu kaka"** edildi, Ortadoğu'dan ithal edilen bu kavramla bazılarını örttüler. Yeni bir **üniforma** yarattılar. Pekçoğu erkeklerin baskısıyla, bazıları da çeşitli **maddi olanaklar** için örtünmek zorunda kaldı." (*Hürriyet*, Emin Çölaşan, "Ellerinde kalan tek silah" başlıklı yazısı, 03.05.2006) (vurgu yazara ait)

Emin Çölaşan'ın yukarıda alıntılanan yazısında "sıkmabaş" olarak adlandırdığı türbanın dini bir zorunluluk değil, Ortadoğu'dan getirilen siyasal bir sembol olduğu vurgusu ve geleneksel Türk kadınının örtüsü ile Ortadoğulu Arapların "sıkmabaş"ı arasında kurduğu karşıtlık, aynı zamanda Arapları, şeriatçı, anti-modern, geri kalmış addeden basmakalıp yargıları da yeniden üretmektedir. Yazılarda, milletvekillerinin eşlerinin "kapalı" olmasından yola çıkılarak "Arap kültürünün" etkisi altındaki başörtülü kadınların içinde bulundukları toplumsal çevreye, aile ortamına dair önyargılar meşrulaştırılırken "ailesinin baskısıyla" ya da "maddi olanaklar için" başını örttüğü iddia edilen kadın aşağıdaki alıntıda da görüldüğü gibi, kendi iradesiyle hareket edemeyen, edilgen, özne olamamış bir varlık, karikatürleştirilmiş bir kimlik olarak sunulmaktadır:

"Kapalı eş, bir **karakteri** anlatır bize. Tutucu, dinci, Arap kültürünü ve yaşam biçimini seçmiş kimsedir karşımızdaki. Cumhuriyetin devrim yasalarını sevmez. Kadın, onun için ikinci sınıf insandır ve kadının özgürlüğü elbette sınırlıdır. Erkek erkeğe sohbetlere bayılır. Kadınının konuşmasından hoşlanmaz. Onun erkeklerin olduğu bir ortamda bulunmasından rahatsız olur, ona harem ister." (*Hürriyet*, Bekir Coşkun, "Türbanın dili vardır…" başlıklı yazısı, 21.03.2006) (vurgu yazara ait)

Böylece, tarikatlarla ilgili haber ve yazılarda olduğu gibi başörtüsünün bir sorun olarak temalaştırıldığı haber ve yazılarda da ırkçı-ayrımcı söylemlerin cinsiyetçi söylemle kolayca ilişkilenebildiği görülmektedir.

Zaman ve *Sonsöz* gazetelerinde yayınlanan haber ve yazılarda ise başörtüsü ile ilgili yasakların din ve vicdan özgürlüğüne aykırı olduğu temalaştırması ağırlıklıdır. Bu temalaştırma, içerik analizi sırasında ırkçılık/ayrımcılık karşıtlığı kodlamasına dâhil edilmiştir. Bununla birlikte aşağıdaki haber ve yazılardan da görülebileceği gibi, başörtüsünü bir hak olarak değerlendiren açıklamalarda, "bu milletin en önemli vasfı inanç ve imandır", "başörtüsüne tepki göstermek inanca hakarettir" önermeleri öne çıkmakta, bu önermeler toplumu farklılıklarından ayıklayarak homojen bir bütün olarak değerlendiren ırkçı-ayrımcı söylemlerin temel stratejilerinden birine aracılık etmektedirler: Totalize edici bu "inançlı-Müslüman biz" algısı, inançlı olmanın dışında bir kimlik tanımına olanak tanımaması nedeniyle dışlayıcıdır.[55]

"Başbakan Tayyip Erdoğan Danıştay'ın bir öğretmenle ilgili aldığı kararı hukuk

55 Muhafazakâr-İslamcı çevrelerin din ve vicdan özgürlüğü taleplerinin inanç ve din dışındaki kimlik tanımlarını dışlayıcı yanına değinen bir çalışma için bkz. Doğanay (2007).

içerisinde tanımlayamadığını belirterek, 'Kalkıp da vatandaşımızın din ve vicdan özgürlüğünü kimsenin kısıtlama hakkı yoktur. …' dedi." (*Zaman*, Özgürlükler ülkesinin başbakanı olarak başörtü kararını kınıyorum" başlıklı haber, 12.02.2006)

"Bu milletin en önemli vasfı inanç ve imanıdır. Bu toprakları vatan yapan, bayrağın ve devletin şerefini koruyan. Sayın Demirel gibilere Cumhurbaşkanlığı yapma şerefini kazandıran, şehitlerimiz ve gazilerimizdir." (*Sonsöz*, "ÇOK İSTİYORSAN ŞAPKANI AL GİT" başlıklı haber, -Muhsin Yazıcıoğlu'nun sözlerinden aktarma- 04.05.2006)

Başörtüsünü bir hak olarak tanımlarken geleneksel olarak kadına atfedilen "analık, bacılık" rollerini olası tek kadınlık konumu olarak işaretleyerek cinsiyetçi bir niteliğe de bürünen bu söylem, başka türlü düşünenlere meşruluk zemini tanımamakla kalmamakta, "mütedeyyin Türk halkı"nın karşısına "solcuları" ve "PKK"yı yerleştirerek haklılığını kutuplaşmalar ve ötekileştirmeler üzerinden de kurmaktadır.

"Bu karara göre Türkiye'de başörtüsü takan analarımız, bacılarımız, hepsi laiklik karşıtı demektir. Bu kararı hukuka sığdırmak mümkün değil." (*Zaman*, "Danıştay'ın başörtüsü kararına tepki yağıyor" başlıklı haber, -Oltan Sungurlu'nun sözlerinden alıntı- 10.02.2006)

"Sol görüşlü kamu görevlileri söz konusu olunca MİT raporları hukuken yeterli sayılmıyor. Hukuk sadece solcular ve bölücüler için mi var? Merak ediyorum, başörtüsü mütedeyyin Türk halkının değil de sözgelimi PKK'nın meselesi olsaydı, AİHM'den malum karar çıkar mıydı?" (*Sonsöz*, "Danıştay kararına sessiz kalanları kınıyoruz" başlıklı haber, -Muhsin Yazıcıoğlu'nun sözlerinden aktarma- 28.02.2006)

Taleplerini dile getirirken başvurdukları bu ayrımcı söylem nedeniyle, başörtüsünü din ve vicdan özgürlüğü ile ilişkilendiren haber ve yazılar, aşağıdaki ayrımcılık karşıtı temalaştırma çerçevesinde ele alınmamıştır.

Yabancılar Aracılığıyla Dış Tehdit/Saldırı Algısının Büyütülmesi

Başlıktaki önermenin temalaştırıldığı haberler yabancı sermayenin Türkiye'deki hareketlerinden, Türkiye'ye yasadışı yollarla ya da çalışmaya gelen yabancıların suç ve şiddete bulaştıklarına, güvenilmez olduklarına, yabancı kadınların fuhuş sektöründe çalışarak Türk erkeklerine hastalık bulaştırdıklarına kadar birçok alt temada ifade bulan ırkçı-ayrımcı söylemleri yaygınlaştırmaktadır.

Yabancılara mal satılması, yabancı sermayenin Türkiye'ye girmesi gibi konular, Türkiye'nin düşmanları söylemine ve Türk olmayana yönelen tehdit algısının temalaştırılmasına yol açmaktadır. Emin Çölaşan'ın yabancı ülkelerin bankacılık sektöründeki operasyonlarıyla "Türkiye'ye bir kazık atmaya yelten"ebileceği iddiası, komplo teorileriyle ilişkilenen bu tehdit algısının sınırlarını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

"**Şu anda bankacılık sektörünün, yani bankalarımızın yüzde 24.1'i YABANCILARIN eline geçmiş durumda.** … Yarın yabancı ülkeler Türkiye'ye bir kazık atmaya yeltendiği anda, birkaç yabancı bankanın yapacağı operasyon Türk ekonomisini altından kalkılamaz krizlere sürükleyecek. Bunu bankalar biliyor, herkes biliyor. … **Yabancı sermaye geliyor, en verimli ve kârlı kuruluşları, fabrikaları ucuza satın alıyor.** (*Hürriyet*, Emin Çölaşan'ın "Satılık Türkiye" başlıklı yazısı, 08.10.2006) (vurgu yazara ait)

Benzeri bir tehdit algısı, aslında yalnızca yabancı ülkelere değil, "yabancı olan herkese" yönelmektedir. Haberlerde, Afrikalıların bu işi hep yaptıklarını ima etmek üzere "ustaca" kurdukları belirtilen tezgâhlarıyla zor durumdaki Türk tekstilcileri dolandırdıklarının altı çizilirken başvurulan genelleme ile Türkiye'de bulunan-bulunmayan tüm Afrikalılar potansiyel suçlu ilan edilmekte, kapkaç ya da gasp olaylarına karışan yabancıların geldikleri ülkeler –Rusya ve Azerbaycan- belirtilerek bu ülke vatandaşlarının suçla ilişkisine dair önyargılar yeniden üretilmektedir.

"… sektörün başı şimdi de dolandırıcılarla dertte. Afrikalı dolandırıcılar tekstilcilerin Çin'le yaşadığı zor rekabeti fırsat bilerek sahte belge ve dokümanlarla firmaları kandırmaya çalışıyor. Kurdukları ustaca tezgâh ise görenleri şaşkına çeviriyor." (*Zaman*, "Laleli esnafın Afrikalı dolandırıcılarla başı dertte" başlıklı haber, 06.10.2006)

"Antalya'da tatil yapan Rus turist Victoria Vileşenko (36) önceki gece kırmızı ışıkta bekleyen C.A. (40) adlı kadının otomobiline arka kapısından bindi. Kadının sırtına silah süsü verilmiş sert bir cisim dayayan turist, yola devam etmesini istedi. …" (*Posta*, Gaspçı turist" başlıklı haber, 02.10.2006)

"İstanbul'da kadınların çantalarını kapıp kaçan 2 Azerbaycanlı ülkeleriyle yaptıkları telefon görüşmesi sayesinde yakalandı. (*Posta*, "BUNU DA GÖRDÜK" başlıklı haber, 11.07.2006)

Türkiye'de çalışan yabancılar da ırkçı-ayrımcı söylemlerin hedefi olurken *Zaman* gazetesinin haberlerinde bunların güvenilmezliğine ve kültür farkına özellikle vurgu yapıldığı görülmektedir. Yabancı uyruklu çocuk bakıcılarına, yabancı öğretmenlere Türk çocuklarının emanet edilemeyeceği, bunların "olumsuz tavırlarıyla" çocukları kültür çatışmasına sokan ya da istismar eden kişiler oldukları yönündeki "uzman" görüşleri, ırkçı-ayrımcı söylemlerin Türkiye'de çalışan yabancılarla ilgili başlıca temalaştırma biçimlerinden birine de kaynaklık etmektedir. Bu arada, aşağıdaki haberde görüldüğü gibi, bu kişilerin geldikleri ülkelerdeki "yoksullukları"nın altı da çizilmektedir.

POSTA

Gaspçı turist

Victoria Vileşenko

Antalya'da tatil yapan Rus turist Victoria Vileşenko (36) önceki gece kırmızı ışıkta bekleyen C.A. (40) adlı kadının otomobiline arka kapısından bindi. Kadının sırtına silah süsü verilmiş sert bir cisim dayayan turist, yola devam etmesini istedi. C.A. hızını düşürüp seyir halindeki otomobilden atladı. Direksiyona geçen turist, polislerden kaçarken 3 otomobile çarptı. Yaya olarak kaçmak isteyen turist yakalandı. ■ DHA

Resim 13 *Posta,* 02.10.2006

"Ülkelerinde 80 dolara çalışan kadınların Türkiye'de dadılık ve hasta bakıcılık yaparak ayda 400 ile 800 YTL arasında para kazandıkları belirtiliyor. … Bu durum çocuk bakıcılarının yabancı uyruklu olmasının çocuklar üzerindeki etkilerini gündeme getirdi. … Fizyoterapist Faik Özdengül ise, çocukların model alma yoluyla öğrendiğine dikkat çekerek, bakıcıların olumsuz tavırlarının çocuklara yansıyacağı uyarısını yapıyor. … Düşük ücret talepten dolayı tercih edilen yabancı uyruklu kadınların çocuk bakıcısı olarak çalıştırılmasını tavsiye etmeyen psikolog Tekin, " … Yabancı ülkelerden gelenler, farklı kültür, inanç ve değer yargılarını yansıtırlar. Bu nedenle söz konusu uygulama son derece yanlıştır diye konuşuyor. " (*Zaman*, "Ucuz diye yabancı bakıcıya çocuğunuzu teslim etmeyin" başlıklı haber, 25.09.2006)

"Çocuk istismarıyla ilgili son günlerde yaşanan hadiselere yabancı uyruklu öğretmenlerin isminin karışması Türkiye'deki bin civarındaki yabancı eğitimcinin durumunu tartışmaya açtı. … Özel Okullar Derneği Yönetim Kurulu Üyesi Nurullah Dal, Türkiye gibi ülkeleri tercih eden yabancı öğretmenlerin önemli bölümünün psikolojik problemli olduğunu ve 'macera aradıklarını' ileri sürdü." (*Zaman*, "'Yabancı öğretmenlerin çoğu Türkiye'ye macera için geliyor'" başlıklı haber, 14.01.2007)

Tıpkı çocukların emanet edilemeyeceği yabancı bakıcılar ve öğretmenler gibi, büyük takımların kalelerinin emanet edilemeyeceği yabancı kaleciler ve tarafsızlıklarından şüphe duyulan yabancı hakemler de "güvenilmez" olarak işaretlenirken, yabancı kalecilere "tahammülsüzlüğün" nedeni takımın gelenekçi yapısı ile açıklanabilmektedir. Haberlerde, Türk kaleci ile lejyoner, "ülke insanı" hakem ile "dışarıdan gelen adam" arasındaki karşıtlık bir güvenme-güvenmeme ilişkisi üzerinden kurulmaktadır:

"Daha çok yerlilere kaleyi teslim eden Sarı-Lacivertliler'in gelenekçi yapısı bu mevkide yabancıya tahammülsüzlüğü de ortaya koyuyor. … 1991'den başlayarak bugüne kadar geçen zamanda hep Türk'ün koruduğu filelere bir ara lejyonerin geçirilmek istenmesi ters tepmişti. Engin İpekoğlu, Rüştü Reçber gibi üst düzey 'Türk kaleciler'den sonra transfer edilen Robert Enke'ye tahammül edilemedi." (*Zaman*, "FENER'İN KAPISINDAN 50 YILDA SADECE 5 YABANCI KALECİ GEÇTİ" başlıklı haber, 04.01.2007).

"Futbol Federasyonu Başkanı Haluk Ulusoy, kendisi görevde olduğu sürece Türkiye'ye asla bir yabancı hakemin maç yönetmek için gelemeyeceğini söyledi. … 'Ben ülkemin insanına güvenmeyeceksem, dışarıdan gelen adama neden güveneyim ki? Dışarıdan neden bir hakem getireyim ki?" (*Zaman*, "Ben varsam yabancı hakem olmaz" başlıklı haber, 15.04.2006)

Ben varsam yabancı hakem olmaz

Futbol Federasyonu Başkanı Haluk Ulusoy, kendisi görevde olduğu sürece Türkiye'ye asla bir yabancı hakemin maç yönetmek için gelemeyeceğini söyledi. Hakem hatalarında art niyet aramadıklarını, ancak böyle bir duruma rastlamaları durumunda o hakemin spor hayatını bitireceklerini söyleyen Ulusoy, Lig TV'de yayınlanan "2'ye 1" programında gündeme ilişkin soruları cevaplarken, kendinden emin cevaplarıyla ve tavırlarıyla dikkat çekti.

Haluk Ulusoy, hakem hatalarının dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de olduğunu vurgulayarak, "Hakem hatalarında art niyet aramıyoruz lazım. Ama bir hakemin art niyetli olduğuna inanıyorum, o hakemi bitiririm. Onu içimizde yaşatmam, barındırmam. Bunu ben de yapsam, kendim de bırakırım. Tekrar söylüyorum, bir hakemin art niyetli olduğuna inanırsam, onun spor hayatını bitiririm," dedi.

Turkcell Süper Ligi'nde Fenerbahçe ile Galatasaray arasında gelecek hafta oynanacak ve 2005-2006 sezonu şampiyonunu belirlemesi açısından büyük önem taşıyan derbi maç için yabancı hakem getirmeyi düşünüp düşünmediğiyle ilgili bir soru üzerine de Ulusoy, şunları kaydetti: "Ben, ülkemin insanına güvenmeyeceksem, dışarıdan gelen adama neden güveneyim ki? Dışarıdan neden bir hakem getireyim ki? Bu maçlar yıllarca oynandı. Herkes sağduyulu olacak. Benim derbi konusunda hiçbir korkum yok. Hakemlerime sonsuz güvenim var. 3-4 maç hariç hakemlerimizden memnunuz. Ama 3-4 tane de bizlere yakıştırmayacak maçlar oldu. Bizler yeni hakemler bulup yetiştireceğiz ve onları Türk futboluna kazandıracağız. Benim olduğum yerde yabancı hakem asla olmayacak. Bunu ilk ve son kez söylüyorum." Liglerin sonuna yaklaşılırken, sorumlulun sağduyulu hareket etmeye çağıran Ulusoy, Turkcell Süper Ligi'ndeki yabancı oyuncu kontenjanının yeni sezonda da 6'da kalması konusunda yönetim kurulu olarak aldıkları kararın asla değişmeyeceğini söyledi. **İstanbul, Cihan**

Türkiye Futbol Federasyonu Başkanı Haluk Ulusoy, hakem kararlarında art niyet aranmamasını istedi.

Beşiktaş başkanı çok dikkatli olmalı

…Seba'nın kumcuya bas… başkanlığı benimsemesinin ü… kayıt süre geçti. O geçen za… spektifasyonun gölgesinde daire eden bir kulüp aldı. Bunun da biç şüphesiz tek bir nedeni var; Beşik… kulübün geleceğine ipotek koymayı sürdürüyorlar.

Fulya Projesi'nin Beşiktaş Belediyesi'nden döndüğü günlerde bir

balarısı

Yabancı kadınlar, yalnızca ev ve bakım hizmetlerinde çalıştırıldıklarında tehdit oluşturmakla kalmamaktadırlar. Gazeteler, fuhuş yapan yabancı kadınların sağlıklı Türk erkekleri için oluşturduğu tehlikeyi ısrarla vurgularken *Posta*, "seks kölesi" olarak adlandırdığı 26 yabancı uyruklu kadının 22'sinde hastalık tespit edilmesini "Canlı bombalar!" başlığıyla duyurmakta; terör olaylarında kullanılan terminolojiye başvurarak yabancı kadınları hedef alan tehdit algısının boyutlarını ortaya koymaktadır. Gazetenin bir hafta sonraki haberinde, "yabancı uyruklu 10 bin bomba" başlığı, argoda kullanıldığı şekliyle bu kadınların güzelliğini vurgulamak için değil, sınırdışı edilen 18 bin 710 kadının 10 bininin sağlık kontrolünden geçirilmemiş olmasının yarattığı tehlikenin boyutlarının altını çizmek üzere kullanılmıştır. Böylece sağlık kontrolünden geçirilmedikleri, yani hasta olup olmadıkları bilinmediği halde, bu 10 bin "yabancı" kadın, yalnızca "hasta" değil, aynı zamanda potansiyel suçlu ilan edilmişlerdir.

> "Seks kölesi 26 yabancı uyruklu kadının 22'sinde cinsel yolla bulaşan hastalıklar tespit edildi. … Yetkililer, bu kadınlarla ilişkiye giren kişilere en kısa sürede sağlık kuruluşlarına başvurmaları çağsında bulundu." (*Posta*, Canlı bombalar! Başlıklı haber 14.07.2006)

> "Mülkiye başmüfettişleri, … 2001-2005 arasında fuhuş yaptıkları gerekçesiyle 18 bin 710 yabancı uyruklu kadının sınırdışı edildiğini, … yaklaşık 10 bin kadının herhangi bir bulaşıcı hastalığının olup olmadığının tespit edilmesi için sağlık kontrolünden geçirilmeden sınır dışı edildiğini saptadı. … (*Posta*, "Yabancı uyruklu 10 bin bomba!" başlıklı haber, 26.07.2006)

‘Turist kız bize tecavüz etti’

İstanbul’da tatil yapan Guatemalalı kız Anna I.B., yılbaşında götürüldüğü harabe bir binada 10 kişinin tecavüzüne uğradığını iddia ederek polise sığınmıştı. Önceki gün gözaltına alınan 10 kişilik tecavüz çetesi, bir işyeri kamerasına yakalanan 2 kişinin kimliğinin belirlenmesiyle çökertilmişti.

Kamerada izlenen kapkaç ve yankesicilik suçlarından poliste kaydı bulunan Tayfun Ermiş ile Bedri Şahin, turist kız tarafından teşhis edildi. 2 zanlının ifadesiyle, sabıkalı olan diğer suç ortakları da yakalandı. Savcılığa sevk edilen zanlılardan biri, Emniyet çıkışında gazetecilere, “Biz tecavüz etmedik. O bize tecavüz etti” dedi.

■ Elvan EZBER

Guatemalalı Anna I.B.

Adliyeye sevk edilen zanlılardan biri gazetecilere “Biz ona değil, o bize tecavüz etti” dedi.

Resim 15 *Posta,* 09.01.2007

Haberlerde, fuhuş yapan kadınların yabancı uyruklu oluşları özellikle belirtilmekte, habercilerin tabiriyle “fuhuş kölesi” olmaları, yani insan ticareti yapan suç örgütleri tarafından fuhuş yapmaya zorlanmaları durumu hoşgörülebilirken; kendi iradeleriyle fuhuşa yöneldiklerinde “suçları” büyümektedir. *Hürriyet*’in aşağıda alıntılanan haberinde, devletin yardımıyla “seks köleliği”nden kurtarılan Moldovalı kadının sanıldığı gibi fuhuş mağduru değil, “profesyonel” olduğu, suçlayan bir ifadeyle başlığa taşınmaktadır.

> “Moldovalı genç kadın, fuhuş için zorla tutulduğunu iddia ettiği evden kaçmak isterken apartman boşluğunda 20 saat mahsur kaldı ve itfaiye tarafından kurtarıldı. Aynı kadın ülkesine gönderildikten 10 gün sonra Antalya’da bir pansiyonda fuhuş yaparken yakalandı. … ‘Fuhuş mağduru’ olarak devletin yardım ettiği ve cebine 500 YTL koyarak biletini alıp ülkesine gönderdiği Zinai Bulmaga’nın, 10 gün sonra

yine Antalya'ya geldiği ve bir pansiyonda fuhuş yaptığı belirlendi." (*Hürriyet*, Fuhuş kölesi değil 'profesyonel' çıktı, 08.20.2006)

Yabancı kadınları hastalık, fuhuş ve suçun faili ve tek sorumlusu olarak gösteren bu söylem, ırkçılık konusunda o kadar ileri gidebilmektedir ki, *Posta* gazetesi, yukarıda başlıkların analizinde de gördüğümüz gibi, 10 kişinin tecavüzüne uğrayan Guatemalalı turist kadınla ilgili haberinde, tecavüz zanlılarının kendilerini savunmak için söyledikleri "Turist kız bize tecavüz etti" sözlerini başlığa taşıyabilmektedir (ayrıca bkz. Resim 17).

"İstanbul'da tatil yapan Guatemalalı kız Anna I.B., yılbaşında götürüldüğü harabe bir binada 10 kişinin tecavüzüne uğradığını iddia ederek polise sığınmıştı. … Savcılığa sevk edilen zanlılardan biri, Emniyet çıkışında gazetecilere, "Biz tecavüz etmedik. O bize tecavüz etti" dedi. (*Posta*, "Turist kız bize tecavüz etti" başlıklı haber, 09.01.2007)

Yukarıdaki örneklerde yabancı kadınlar kolayca hastalıklı, gaspçı ve fuhuş nedeniyle "suçlu" ilan edilebilirken *Posta*'nın 10 kişinin tecavüzüne uğrayan turist kadınla ilgili haberinde, zanlıları suçlu göstermemek için gösterdiği özen ve kullandığı dil dikkat çekicidir. Tecavüzün mağduru "Guatemalalı kız" olarak ilan edilirken, adeta okurun zihninde Latin Amerikalı kadınların seksapeline ilişkin fanteziler canlandırılmak istenmektedir. Haberin başlığı ve devamı da bu fantezilerle bezenmiş ırkçı ve cinsiyetçi söylemi onaylar biçimdedir. Sağlık kontrolünden geçirilmedikleri için 10 bin yabancı kadını "bomba" olarak nitelemekte sakınca görmeyen aynı gazete, kadının tecavüze uğradığını "iddia ettiği"ni ve tecavüzle suçlanan gençlerin "zanlı" olduğunu itina ile belirtmekte; dahası gençlerden birinin "biz ona değil o bize tecavüz etti" şeklindeki açıklamasını yayınlanmaya ve başlığa taşınmaya değer görmektedir.

Ayrımcılık İtiraflarındaki Eleştiri Sınırlılığı

Çalışmanın birinci bölümünde belirtildiği gibi, ayrımcılığa karşı bir içerikle donanan haber ve yazıların gazete sayfalarında yer bulabilmeleri için ulusal çıkarların zedelenme ihtimalinin belirmesi neredeyse bir ön şart olarak ortaya çıkmaktadır. Ulusal çıkarları zedeleyecek, Türkiye'yi batının ve AB'nin gözünde küçük düşürecek, suçlu gösterecek önemli bir olay yaşanmadığında Türkiye'de yaşayan etnik-dinsel azınlıklara, kadınlara, eşcinsellere ve Türkiye'de çalışan yabancılara yönelen ayrımcılığı ve "düşman söylemini" sorunlaştırmamakla kalmayıp sürekli olarak yeniden üreten ulusal ve yerel basın, ayrımcılığı ve ırkçılığı işaret eden haber ve yazılara ancak bir cinayetin ya da uluslararası kamuoyunu ilgilendiren, Türkiye'nin batı ile ilişkilerini etkileyebilecek bir olayın ardından, sınırlı olarak yer vermektedir. Başka bir deyişle, Türkiye'de Ermenilerin maruz kaldığı ayrımcılık Hrant Dink öldürüldüğünde haber değeri kazanmakta, Hıristiyanlara yönelen ayrımcılığın birkaç yazıda dile getirilebilmesi için rahiplerin ya da misyonerlerin öldürülmesi gerekmekte, Alevilere yönelen ayrımcılık AİHM'nin din dersi kararının

ardından, azınlıkların durumu ise AB'nin azınlık vakıflarıyla ilgili talepleri bağlamında gündeme gelebilmektedir. Bunun istisnası, batının Türkiye'ye ya da Müslümanlara karşı ayrımcılık yaptığı haberlerinin yaygınlığıdır. Ulusal ve yerel basın, asıl ayrımcılığa uğrayanın Türkiye, ayrımcılık yapanın ise Türkiye'yi insan hakları ve evrensel değerler konusunda yargılayan batının ta kendisi olduğunun altını çizerken, milliyetçi ve ırkçı ideolojilerin mağduriyet ve inkâr stratejilerine dayalı söylemlerine meşruluk kazandırmaktadır.

Hrant Dink cinayeti, başta *Zaman* olmak üzere ulusal ve yerel basında Türkiye'de ayrımcılık ve ırkçılık yapıldığı temalaştırmasının "cinayetin Türkiye'nin çıkarlarına zarar verdiği" iddiaları eşliğinde de olsa, yer bulmasına yol açmıştır. Örneğin *Hürriyet* gazetesi yazarı İlter Türkmen, "Hrant Dink'in katli"nin "azınlıklara karşı uygulanan ayrımcılığın çeşitli yönlerini bütün çıplaklığı ile milli gündemimize taşı"dığını belirtmekte ("Azınlık vakıfları ve ayrımcılık", 27.01.2007), Yalçın Doğan ise Hrant Dink'in yaşamı boyunca ayrımcılığa maruz kaldığını, Türkiye'de güçlenen milliyetçi dalganın "azınlık düşmanlığı"nı körüklediğini[56], "ezme, sindirme kültürü"nün üniversitelerden mahkeme salonlarına kadar nasıl yaygınlaşmakta olduğunu vurgulamaktadır:

> "Nüfus cüzdanında ve mahkeme kararlarında adı Fırat Dink olarak yazılı. O yine de, **yurttaş Fırat Dink değil, Ermeni Hrant Dink.** İsmini değiştiriyor, ama hedef olmaktan kurtulamıyor. Milliyetçiliğin azgınlaştığı bir dönemde, Türkiye'deki **azınlık düşmanlığı** en akıl almayacak kaleleri zaptediyor. … Sırf, Ermeni olduğu için, Hrant Dink askerde bile er çıkartılıyor. Azınlık kültürü ezme, sindirme kültürüne dönüşüyor. (*Hürriyet*, Yalçın Doğan'ın "O yurttaş Fırat Dink değil Ermeni Hrant Dink" başlıklı yazısı, 23.01.2007) (vurgu yazara ait).

Hürriyet gazetesi yazarları Hadi Uluengin ve Ahmet Hakan da, özellikle milliyetçi ve ırkçı söylemlerin revaçta olduğu dönemlerde komplo teorilerine duyulan ilginin farklılıklara tahammülsüzlüğün bir görünümü olduğunu iddia etmektedirler. Komplo teorilerinin görünür/görünmez düşman arayışının şekillendirdiği anlamsal dizge, bu düşmanı dışarıda veya içeride, ama mutlaka "biz"e benzemeyenlerin arasında kurgulamaktadır.

> "Ötekilerde olduğu gibi son cinayetinin arkasında da tek ama tek bir komplo var: "Komplo teorileri"nin ta kendisi! Bizatihi kendisi! Öz be öz kendisi! Bu, "öteki"nden sonsuz ödü koptuğu için o "öteki"ne nefret saçan cinnet içgüdüsüdür. Farklılığa kin ve tahammülsüzlüğe mersiye ideolojisidir. … [Bu ideoloji] "Misyoner faaliyetleriyle ülke bölünüyor ve Müslümanlar Hıristiyanlaştırılıyor" provokatörlüğüyle Katolik ruhban öldürecek katili üretir. Ve de tabii ki, internette Hrant Dink'in "Türk kanı zehirlidir" (!) dediği yalanını yayarak onu Osmanbey'de katledecek diğer katili yaratır." (*Hürriyet*, Hadi Uluengin'in "Dink komplosu" başlıklı yazısı, 23.01.2007).

> "… O zaman, tüm topluma sirayet etmiş ve kötülüklere kaynaklık eden bir iklimle çepeçevre sarıldığımızı kabul etmemiz gerekecek. "Vatan elden gitti" diye atıp tutmalarımız… "Ermeni" sözcüğünü hakaret olarak kullanmalarımız… Üç beş evde kilise açıldı diye "Bütün Türkiye misyoner işgali altında" diye öcü masalları

56 Yazarların ayrımcılığı yükselen milliyetçilikle açıklayan sözleri modern çağda ırkçılık ve milliyetçilik arasındaki ontolojik ilişkinin bir kez daha göz önüne serilmesini sağlamaktadır. Balibar, "Milliyetçilik ve ırkçılık arasındaki bağın bir sapma sorunu … ya da biçimsel bir benzerlik sorunu değil, bir tarihsel eklemlenme sorunu olduğunu" belirtir ve milliyetçiliğe eklemlenen ırkçılığın milliyetçilik için nasıl gerekli olduğunun altını çizer. (2007: 67-68). Milliyetçilik ise, modern çağda ırkçılığın gelişimi için bir zemin sağlamaktadır (51).

anlatmalarımız…" (*Hürriyet*, Ahmet Hakan'ın "Keşke bu iş çete işi olsa" başlıklı yazısı, 22.01.2007)

Zaman gazetesinde de, "kurşun Türkiye'ye sıkıldı" söylemi ile bu söylemin bizzat insanlıktan uzaklığına ve barındırdığı ayrımcı içeriklere dikkat çekenlerin görüşleri aynı sayfalarda yer bulmaktadır. İhsan Dağı, cinayeti kışkırtılan milliyetçiliğin ve tahammülsüzlüğün bir ürünü olarak değerlendirirken ("Milliyetçiliği yeniden düşünmek" 21.01.07) Etyen Mahçupyan Türkiye'deki azınlıkların çoğunluk kimliği karşısındaki kırılganlıklarının altını çizmektedir:

"Hrant, ürkek bir güvercin olmayı kabullenirken, bu topraklarda güvercine dokunulmadığına güvendiğini söylerdi. Ama bu toplum güvercinlere hep dokundu. Onları sürdü, kültürlerini ezdi, düpedüz öldürdü. Bunu en iyi bilenlerden biri de Hrant'tı elbet. … Bir ülkede çoğunluk kimliği şiddete meylediyorsa, o toprağın emanetçisi kendi bahçesindeki güvercini bile yaşatmak istemiyorsa, orada hastalık vardır. Türkiye de hasta …." (*Zaman*, Etyen Mahçupyan,'ın "Hrant" başlıklı yazısı, 21.01.2007)

Herkül Millas ve Ali Bulaç ise, saldırgan milliyetçiliğin arkasına gizlendiği nefret söylemlerinin başlıca stratejileri olarak soyutlama ve hedef saptırmaların, iblisleştirmelerin, sahte düşman yaratmaların Türkiye'nin gerçekliğinde ne anlama geldiğini sorgulamaktadırlar.

"Şimdi Hrant'ın öldürülmesiyle Türkiye'nin de yara aldığı söyleniyor. Bu söylem ayrıca can sıkıcı. Bir masumun öldürülmesi ikinci plana atılıyor, ülke zarar gördü diyoruz. … Oysa sorun bir vatandaşın –Ermeni olması fark etmiyor, değil mi?- siyasi, ideolojik ve hatta ırkçı bir cinayete kurban gitmesidir. … Bir vatandaşın bir bireyin-somut öldürülmesi olayının yerine bir soyutlama olan milli çıkarın konuşulması, bu tür ilgi alanının 'kaymasının' ne denli yanıltıcı olduğunu bile göremedik. " (*Zaman*, Herkül Millas'ın "Ülkemizde hain yok" başlıklı yazısı, 22.01.2007)

"'İnsanın ve mağdurun kale alınmadığı' bir dil bu. Maktulün ve mağdurun haklarını önemsizleştiriyor. … Hrant Dink, 301'in ve giderek derinleşmekte ve bir yanardağa dönüşmekte olan bir nefretin patlamasının kurbanı oldu. …. Hrant Dink bir anda 'ötekileştirildi, iblisleştirildi ve bu ülkenin varlığı, devletin bekası önündeki en büyük engel, zararlı bir unsur' olarak gösterildi. … Giderek sayısı artan bir kesim, Türkiye'nin köşeye kıstırıldığını, parçalanma tehlikesi yaşadığını düşünüp her geçen gün biraz daha saldırgan bir milliyetçiliğe doğru savruluyor." (*Zaman*, Ali Bulaç'ın "Kurşun kime sıkıldı?" başlıklı yazısı, 22.01.2007)

Milliyetçiliğin ırkçılıkla "ötekine atıfta bulunma" veya "ötekinden korkmanın" yanında "kendine atıfta bulunma" (Balibar, 2007b:53), Mahçupyan'ın aşağıda alıntılanan yazısında belirtildiği şekliyle "kendisini biricik hale getirme, yüceltme" yoluyla eklemlenme biçimi, Ermeni sorunu ile ilgili yaptığı açıklama nedeniyle Orhan Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülünü almasına gösterilen tepkilerde de kendini göstermektedir.

"Nobel Edebiyat Ödülü'nün Orhan Pamuk'a verilmesinin ardından Türkiye yaygın bir psikolojik rahatsızlık geçiriyor. … [milliyetçi ve cemaatçi] bakış kendisini biricik hale getiren, yücelten ve böylece insanlığın ortak birikiminden uzaklaştıran bir

zihniyetin sonucudur. … 'Milli' bakış çifte standardı olağan ve meşru hale getirir, ötekini anlamayı değil kendi kimliksel çıkarlarımızı vurgular, gerçeğin ne olduğunu anlamaktansa kendi gerçeğimizi nasıl üretebileceğimizin ve bunu nasıl başkalarına kabul ettirebileceğimizin peşine düşer…" (*Zaman*, Etyen Mahçupyan, "Pamuk Türkiye değil" başlıklı yazısı, 21.10.2006).

Türkiye'de yükselen milliyetçiliğin Türklük vurgusunun bir üst kimlik olmaktan öte, kan ve soy bağıyla tanımlanan bir ırkçı yoruma ilişmesinin kaçınılmazlığı, Mahçupyan'ın Hrant Dink'in yargılandığı TCK 301. maddesi bağlamında yazdıklarında da ortaya çıkmaktadır.

"Kısacası 301, Türklüğü Türk ırkının uzantısı olan bir soydaşlık hali olarak algılayarak kavramı ırk temeline oturtmaktadır. Türklere has müşterek bir kültürün var olduğunu, hele bunun 'ortak bir varlık' oluşturduğunu savunmak, vatandaşlık anlayışından ne denli uzak bir hukuk algısı ile karşı karşıya olduğumuzu göstermekte. Hem Türklüğü ırk temelinde tasavvur edecek hem de tanımlanmamış bir hakaret anlayışından hareket ederek ölçüsü belirsiz bir 'zarar'a hükmedip orantısız cezalar yağdıracaksınız" (*Zaman*, Etyen Mahçupyan, "301 hangi kapının numarası?" başlıklı yazısı, 16.10.2006).

Zaman ayrıca Ermeni Patriği Mutafyan'ın birlik ve kardeşlik mesajlarının dışında, TC vatandaşı Ermenilerin yaşadığı ayrımcılığı ve bu ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına yönelik taleplerini dile getiren sözlerine de yer vermiştir. Ne var ki, haberin başlığından da anlaşıldığı gibi, bu talepler haber anlatısı içinde ancak ikincil bir temalaştırma oluşturabilmektedir.

"Mutafyan özetle şunları söyledi: 'Olayı kınarken, ülkemiz aleyhine yapılan olumsuz açıklamalar yüreklerde yeni yaralar açmaktadır. Bu tür davranışlar merhum Hrant Dinkin yaklaşımına tamamen aykırı düşmektedir. Devletimizin ve Türk halkının Ermenilerin binlerce yıldır bu topraklarda yaşayan TC vatandaşları olduğuna, yabancı ve potansiyel düşman olmadığımızı kabul edeceklerine bizlerin düşman olarak algılanmamıza neden olan uygulama, tutum ve zihniyeti değiştirmek için kitaplarından ve okullarımızdan başlayarak bu Ermeni düşmanlığını yok etmeye yönelik çalışmaların ivedilikle ele alınacağına dair inancımızı hâlâ koruyoruz'." (*Zaman*, "Dink'i onbinler uğurladı" başlıklı haber, 24.01.2007)

Hürriyet gazetesinde de patriğin Ermenilerin potansiyel düşman olarak görülmekten duydukları rahatsızlığı ve devletin bu algıya yol açan uygulama ve tutumları değiştirmek için girişimde bulunması taleplerini dile getirdiği sözleri, "Cenazesinde Türk-Ermeni diyaloğunu sağladı" başlığı altında ve Dink'in vatanına ne kadar bağlı olduğu vurgusunun ardından yer bulabilmiştir (24.01.2007). Medya profesyonelleri, Hrant Dink cinayeti gibi kamuoyunda yaygın tepki alan ve gündemi uzunca bir süre meşgul eden bir olayın ardından bile, -birkaç köşeyazısı ve yorum dışında- Türkiye'de etnik ve dinsel azınlıkların maruz kaldığı ayrımcılığı haberleştirme gereği duymamışlardır.

Türkiye'de azınlıklara yönelen ırkçı-ayrımcı tutum ve yargıların ele alındığı yazıların odaklandığı bir diğer konu, Avrupa Birliği'nin Türkiye'deki azınlık vakıfları ile ilgili talepleri

aracılığıyla gündeme gelmiştir. Başka bir deyişle, Türkiye'deki azınlıkların durumu, ancak AB uyum yasaları bağlamında gündeme geldiğinde sorunlaştırılmaktadır. Örneğin İlter Türkmen, *Hürriyet* gazetesindeki 27.01.2007 tarihli yazısında, AİHM'nin azınlık vakıfları ile ilgili kararını değerlendirmiş ve "Hrant Dink'in katlinin azınlıklara karşı uygulanan ayrımcılığın çeşitli yönlerini" ortaya koyduğunu belirtmiştir. Mehmet Ali Birand ise *Posta'*daki köşesinde Azınlık Vakıfları Yasası'na gösterilen tepkileri azınlıkları bir "zenginlik olarak" görememenin ve cehaletin bir sonucu olarak değerlendirmekte ve irrasyonel olmakla suçlamakta, Türkiye'deki gayrimüslimlerin tarih boyunca "kötü muamele"ye maruz kaldığına dikkat çekmekte ve yabancıların da azınlıklar gibi ayrımcı davranışlara maruz kaldığının altını çizerek Türkiye'de ayrımcılığın yaygınlığını temalaştırmaktadır.

> "Avrupa Birliği uyum yasaları içinde birkaçı var ki, toplumumuzun aynası oldu. Özellikle yabancılar ve vatandaşımız olan gayrimüslümlerle ilgili değişiklikler, inanılmaz bir direnç yaratıyor. Ülkenin yüzde 99'u Müslaman ancak 2-3 kiliseye sağlanacak kolaylık, 15-20 kilise kurulma olasılığı insanlarımızı ayağa kaldırıyor. … "**Yabancıları en çok seven halk"** yalanını icat etmişiz. Evet, birkaç günlüğüne gelen yabancı turiste karşı çok dostuzdur ama evlerine geri dönmeleri koşuluyla. İş bulmak, çalışmak için gelmiş Afrikalı, hatta Pakistanlı birkaç yüz işçiye bile nasıl kötü muamele ettiğimizi gazeteler yazmıştır. Benim en çok merak ettiğim, vatandaşımız olan gayrimüslimlere gizli düşmanlığımızdır. (*Posta*, Mehmet Ali Birand, "Azınlıklarımızı neden sevmiyoruz?" başlıklı yazısı, 27.09.2006) (vurgu yazara ait)

Haber ve yazılarda Kürtlere yönelen ayrımcılık temalaştırılmamaktadır. Kürtlerin gayr-ı medeni, şiddete meyilli, terörist olduğunu her fırsatta ilan eden ulusal ve yerel basın onların hak taleplerini dile getirmemekle kalmamakta, Kürtleri hedef alan ırkçı eylemleri de yukarıda gördüğümüz gibi "kışkırtma", "provokasyon" ya da "vatandaşın olağan tepkisi" olarak aktarmaktadır. Örneğin, yukarıda görüldüğü gibi, yazılarında Kürtlerin Mersin'de "geldikleri yere göre çok daha çağdaş bir ortamda" yaşadıklarını, "Türkiye'nin Kürt kökenli olmayan nüfusunun" ortaklığı sona erdirmek isteyebileceğini, "ülkenin korumasız kaldığını düşünmeye başlayarak harekete geçebileceklerini", çok dilli belediyeciliğin "soytarılık" olduğunu ilan eden Özdemir İnce, Kürtlerin ırkçılığa ve ayrımcılığa maruz kaldığından hiç söz etmemektedir. Bununla birlikte, yazılarında saf bir Türk ırkının olamayacağını, milliyetçiliğin ırkçılığa dayandığı sınırdan uzak durmak gerektiğini vurgulayarak "resmi milliyetçiliğin" bir üst kimlik olarak Türklüğü ileri süren söylemsel bağlamında konumlanmaktadır (*Hürriyet*, Irk yok, ırkçı var" başlıklı yazısı, 16.12.2006). Laiklik vurgusu ile Kemalist milliyetçilikle (Bora, 1994: 107) de eklemlenen bu temalaştırma biçimi "rejim düşmanları" olarak suçlanan Kürtlerin yanında "laiklik karşıtları"nı hedef almaktadır. Bu çerçevede, İnce'nin yazılarında ayrımcılığa maruz kaldığı işaretlenen başlıca grup, siyasal İslam karşıtı tutum ve oy tercihleriyle Türkiye'de laikliğin güvencesi olarak görülen "Aleviler"dir.

> "Kuşkusuz, 10 metre ile 10 arşın ne kadar birbirine eşit ise, AKP iktidarının Sünni ve Alevi mezheplerine uzaklığı da o kadar eşittir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kadro ve uygulamalarına bir göz atmak bu eşit mesafeyi (!) bize kanıtlamaktadır. Zaten, Avrupa Birliği son İlerleme Raporu da "Alevi toplumunun durumuyla ilgili olarak hiçbir gelişme yok. Aleviler ibadet mekânları olan cemevlerini açmak konusunda zorluklarla karşılaşıyor. Cemevleri ibadet mekânı kabul edilmiyor ve yetkili

makamlardan mali destek alamıyor. Alevi çocukları okullarda, kendi özelliklerine yer vermeyen zorunlu din eğitimine tabi tutuluyor" diyerek Başbakan Erdoğan'ı ters yönde doğrulamaktadır. Yani yalanlamaktadır!" (*Hürriyet*, Özdemir İnce, "Sünni Bir Kız Sevdim" başlıklı yazısı, 03.12.2006)

Kemalist-laik çizgideki *Güneyde İmece* de, yerel basın arasında Alevilerin taleplerine yer veren ve Alevileri hedef alan ayrımcılığa dikkat çeken gazete olmuştur.

"Avrupa Alevi Birlikleri Federasyonu Başkanı Turgut Öker de, 'Bu ülkede imam hatip mezunu birisi başbakan olabiliyorsa, Alevi kökenli Ali'ler, Hüseyin'ler de başbakan olabilmeli, cumhurbaşkanı olabilmelidir. Artık Aleviler açısından yeni bir sayfanın açılması kaçınılmazdır…. Bizim geleceğimizi elimizden alan, geleceğimizi karartan, çocuklarımızı Sünnileştiren ve Aleviliğin kökünü kurutan zorunlu din derslerine karşı yürüttüğümüz kampanya Türkiye'deki ve Avrupa'daki Alevilerin birliğinin sağlanmasında son derece önemli oldu." (*Güneyde İmece*, 'Aleviler de cumhurbaşkanı olabilmeli'" başlıklı haber, 15.01.2006).

Türkiye'de Alevilere yönelik ayrımcılık, zorunlu din dersi ile ilgili ulusal ve uluslararası yargı kararlarının ardından gazetelerin gündemine gelebilmektedir. Yukarıda Alevilerin de Müslüman olduğu temalaştırmasına yoğun biçimde yer verdiğini saptadığımız *Zaman* gazetesi, sayfalarında Alevilerin İslam içinde "dinsel bir zenginlik" olarak adlandırılmasının yarattığı ikincil konumun ve zorunlu din dersi uygulamasının Alevilere yönelik ayrımcılık olduğunu tespit eden Ethen Mahçupyan'ın yazılarına da yer verebilmektedir:

"Niçin Aleviler hep bir 'zenginlik' olarak sunuluyor? Bunun anlamı Aleviliğin dinsel açıdan 'alt kategoride' yer alan 'ikincil' bir inanç tasavvuru olduğu kabulü değil mi? Acaba niye kimse Sünniliğe 'zenginlik' demiyor? Sünniliğin zaten Müslümanlığın esası olduğu düşüncesi nedeniyle olmasın?" (*Zaman*, Etyen Mahçupyan, "Aleviler bir zenginlik değil!" başlıklı yazısı, 10.07.2006)

"Beklenen şey Türkiye devletinin doğru davranarak, Alevileri kendilerini ayrımcılığa maruz hissetmekten kurtarması. … Bu açıdan zorunlu din derslerinin kaldırılması son derece önemli bir adım olacaktır. Alevilerin bu sonucu yargı yoluyla almasını yadırgamayanların, başka Alevilerin kendilerini İslam dışına atma isteğini de yadırgamaması gerek. Ayrımcılık yoluyla toplumu bölenlerin, bundan şikâyetçi olanları bölücülükle suçlamaları resmi söyleme sinmiş olan ahlaki zaafın göstergesinden başka bir şey değil" (*Zaman*, Etyen Mahçupyan, Aleviler bölücü mü oldu?" başlıklı yazısı, 01.12.2006)

Zaman gazetesi, aynı dönemde, kamu görevlileri ve politikacıların yanında Aleviliği İslam dışında gören, Alevileri "bölücülük, ateistlik, komünistlik"le suçlamasını Türkiye'deki dinsel hoşgörüsüzlüğün kaygı verici örneği olarak değerlendiren Şahin Alpay'ın "Aleviler, İslam ve AKP" başlıklı yazısına da yer vermiştir (07.12.2006).

Ulusal ve yerel basının ve özellikle de yorum ve köşe yazarlarının Türkiye'de ırkçı ve ayrımcı tutum ve yargıları tespitindeki bu kısmi ve konjonktürel ilgi, yalnızca ırkçılık karşıtı içerik ve söylemlerin ırkçı-ayrımcı temalaştırmaların hâkim olduğu gazete sayfalarında

görünürlüğünü sınırlamakla kalmamakta, aynı zamanda Kürtler gibi, Türkiye'de yaşayan Romanların, Süryanilerin, Arapların ve diğer etnik, dinsel azınlıkların, Türkiye'de bulunan, yaşayan, çalışan yabancıların ve özellikle de yabancı kadınların, eşcinsellerin, travestilerin maruz kaldıkları ayrımcılığın temalaştırılmamasına, görmezden gelinmesine yol açmaktadır. Bu görmezden gelme hali karşısında toplumsal ve profesyonel duyarlılığın geliştirilmesi, basının azınlıklar konusundaki tavrında beklenebilecek bir değişimin de kilit noktasını oluşturmaktadır.

IRKÇI-AYRIMCI SÖYLEMLERİN ARKAPLANI

Irkçılığın-Ayrımcılığın Haber Şemaları ve Argümantasyon Yapılarında Yerleşmesi

Van Dijk'ın "özet" olarak adlandırdığı başlık ve "ana olay" kategorileri, haberlerin şematik üstyapılarının zorunlu unsurlarıdır. Bunların dışında, gazetenin niteliğine ve tercihlerine göre olayın içinde gerçekleştiği bağlamı ve/veya daha önceki olaylarla ilişkisini ortaya koyan bir "arkaplan" bilgisinin, olayların arasındaki neden-sonuç ilişkilerini ortaya koyan ve böylece en son olana ana olay niteliği yükleyen bir "sonuç" kategorisinin de bulunması beklenebilir. Çeşitli aktörlerin olay(lar)a tepkisi ve bununla ilgili yaptıkları açıklamalar da –kimi durumlarda güncellikleri nedeniyle ana olay haline gelen- bu sonuç kategorisinin içinde yer bulur. Habercinin yorumu, olaylara ve sonuçlarına ilişkin bakışı, bu sözlü tepkiler kategorisinde aktöre hangi soruyu yönelttiği, aktörün hangi sözüne değer yüklediğine bağlı olarak "güvenli biçimde" metin içine taşınmış olur. Ayrıca, haber metni, gazetecinin kendi görüşlerini, beklentilerini veya öngörülerini içeren bir yorumlar kategorisi de içerebilir (1991: 119-120). Özet ve ana olay kategorilerinin dışında kalanlar, haber şemasının zorunlu olmayan unsurlarıdır ve metin içinde kullanılma biçimleri ya da sıralamaları değişebilir. Van Dijk, ayrıca her kategorinin içinde önemli –en güncel- olan enformasyonun ilk sırada yer bulduğunun altını çizer. Böylece, habercinin haber olayıyla ilgili neye önem atfettiği okurun zihnindeki anlamlandırma kategorilerini de şekillendirecek, haberin şematik kurgulanışı metnin tematik örgütlenişi aracılığıyla ideolojik bir boyuta taşınacaktır. "Hangi enformasyonun ilk sırada, hangisinin daha sonra yer bulduğu, hangi haber şeması kategorisinin vurgulandığı" da bu yüzden önemlidir (121). Aşağıda yer alan örnekte, haberin şematik yapısının yalnızca profesyonel kodlarla değil, habercinin –medya profesyonellerinin- ideolojik tercihleriyle de ilişkili olduğu ve yukarıda belirtilen kategorilerin örgütleniş biçiminin okurun zihninde olaya ilişkin yorum ve kavrayışların oluşmasında nasıl yönlendirici olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır (ayrıca bkz. Resim 16).

Metin	Kategori
ALEVİ DEDENİN MİSYONER TORUNUNA GÖZALTI	Başlık
Jandarmaya bağlı istihbarat ekipleri tarafından 'misyoner' oldukları iddiasıyla … gözaltına alınan …'nın ilginç geçmişleri var.	Ana olay 1
…. Alevi kökenli biri.	Arkaplan bilgisi –bağlam-
2004 yılında Aleviler arasında Hıristiyanlığın yaygınlaşmasını irdeleyen bir haber için *Zaman*'a konuş[muştu]	Arkaplan bilgisi –tarihçe-
'… babasının ateist, dedesinin ise saygın bir Alevi dedesi olduğunu' söylemişti.	Arkaplan bilgisi-bağlam
Taksim Protestan Kilisesi cemaatine mensup … Alevi kökenli olduğunu savunmuştu.	Arkaplan bilgisi-bağlam
Hıristiyanlığa geçmesine babası tepki göstermemiş ancak dedesi çok kızmış.	Arkaplan bilgisi -tarihçe
… Protestan Kiliseler Birliği Basın Sözcüsü … açıklama yaptı. …'ın ilköğretim öğrencilerine misyonerlik yaptığı iddiasına karşı çık[tı]	Sonuç –sözlü tepki
Jandarma istihbaratının el koyduğu bilgisayarlardaki listede 170 kişinin kaydının olduğunu ileri süren …. dedi.	Sonuç –sözlü tepki

Tablo 23 Haberin şematik yapısı

Zaman gazetesinde yayınlanan "Alevi dedenin misyoner torunu" başlıklı haberin *özet* kategorisini oluşturan başlık, misyonerlik faaliyetleri nedeniyle "yakalanan" kişinin Alevi din adamının torunu olduğunun altını çizmektedir. İlk cümlede ortaya çıkan *ana olay* misyonerliğin gözaltına alınmayı gerektiren bir suç olduğu önermesi ile şekillenir ve suçlunun kimliği ile ilgili ikinci cümlede kurulacak *arka plan* bilgisine gönderme yapar: Öyle ki, ilk cümleyi takip eden *bağlam* bilgisi, "suçu" işleyenin kökeni ve kimliğinin suçun kendisinden daha önemli olduğunu ortaya koymaktadır. *Arkaplan bilgisi*, *bağlamın* ardından *tarihçe* ile devam eder. Önce gazetenin iki yıl önceki haberine gönderme yapılır ve "Aleviler arasında Hıristiyanlığın yaygınlaş"ması bir olgu olarak sunulur. Ardından "suçlu"nun babasının Ateist, dedesinin ise Alevi din adamı olduğu vurgulanarak *bağlam* kategorisi genişletilir. Aleviler arasında Hıristiyanlığın yaygınlaşmasının kanıtı, haberde adı geçen kişinin Taksim Protestan kilisesine mensup ve Alevi kökenli olmasıdır. *Tarihçe* yeniden öne çıkar ve Ateist olan babanın, oğlunun Hıristiyan olmasına tepki göstermediği, Alevi din adamı olan dedenin ise "çok kızdığı" belirtilir. Haberin *sonuç* kategorisi, ana olaya döner ve yeniden misyonerlik faaliyetlerine odaklanır. Protestan Kiliseler Birliği sözcüsünün ilkokul öğrencilerine yönelik iddialarının doğru olmadığına dair açıklaması aktarılır.

Haberin şematik yapısının irdelenmesi, ana olaydan yalnızca sonuç kategorisinde söz edildiğini, haberin gövdesini oluşturan arkaplan bilgisinin ise ayrıntılarıyla başka bir konuya, misyonerlik faaliyeti yapanın Alevi kökenine odaklandığını göstermektedir. Benzer şekilde, haberin başlığı da bu önem sıralamasına gönderme yapmakta ve misyonerin Alevi kimliğini vurgulamaktadır. Ana olayla arkaplan bilgisi arasındaki bu yer değiştirme, arkaplan bilgisinin ana olayın önüne çıkması, haberin şematik yapısı içindeki manipülasyonun gazetenin/habercinin olay karşısındaki ideolojik konumlanışını yansıtması açısından dikkat çekicidir: Arka plan bilgisi, misyonerlik faaliyetiyle suç işleyenin Alevi kimliğini vurgularken Alevileri İslam dışında tanımlamakta, Alevilerin Hıristiyanlaşabildiği hatta Ateist olabildiği vurgulanmaktadır.

Alevi dedenin misyoner torununa gözaltı

Jandarmaya bağlı istihbarat ekipleri tarafından 'misyoner' oldukları iddiasıyla Taksim'deki ofislerinde gözaltına alınan Hakan Taştan ve Turan T.'nin ilginç geçmişleri var. Hakan Taştan, Sivas doğumlu ve Alevi kökenli biri. 2004 yılında Aleviler arasında Hıristiyanlığın yaygınlaşmasını irdeleyen haber için Zaman'a konuşan Hakan Taştan, 'babasının ateist, dedesinin ise saygın bir Alevi dedesi olduğunu' söylemişti. Taksim Protestan Kilisesi cemaatine mensup olduğunu belirten Taştan, kiliseye devam edenlerin dörtte üçünün de Alevi kökenli olduğunu savunmuştu. Hıristiyanlığa geçmesine babası tepki göstermemiş. Ancak dedesi çok kızmış. Hakan Taştan ile ilgili olarak Protestan Kiliseler Birliği Basın Sözcüsü İsa Karataş dün bir açıklama yaptı. Taştan'ın ilköğretim öğrencilerine misyonerlik yaptığı iddiasına karşı çıktı. Jandarma istihbaratının el koyduğu bilgisayarlardaki listede 170 kişinin kaydının olduğunu ileri süren Karataş, "Listede en fazla adı, soyadı, yaşı olur. Fişleme değil sadece bilgi." dedi. **Ali Kuş, İstanbul**

Resim 16 *Zaman*, 17.10.2006

Haberler gibi yorumlar ve köşeyazıları da kendilerine özgü şematik örgütlenme yapılarına sahiptirler. Genellikle her biri önermelerden ve bir sonuçtan oluştur; ancak önermelerin türleri sonucu inanılır, olası kılabilmek için başvurulan stratejiler, iknaya yönelik argümanların yapısı farklılaşabilir. Önermeler, belirli gerçekliklerle ilgili saptamalarda bulunabileceği gibi kanılara ya da bilgilere ilişkin genellemelere de başvurarak sonucu olası, inanılır, kabul edilebilir hale getirirler. Bu türden metinlerde, argümantasyonun "diyalojik" niteliği –metnin kendisi monolojik olmasına rağmen okurla kurulan ilişkinin türü- yazarın metin içinde hayali ya da gerçek bir karşı taraftan gelebilecek itirazlara ya da sadece okura yanıt verecek argümanlar ve karşı argümanlar geliştirmesine yol açar. Bu nedenle, her strateji sonucu daha inanılır kılmak üzere, "yeni bir hamleye yol açacak bir hamleler dizisinin" parçası olarak değerlendirilmelidir. Sözcüklerin seçimi, argümanların sıralanış biçimleri, argümantatif stratejilerin kullanımı, yazarın sonuca ulaşmak üzere başvurduğu patikalardır (van Dijk, 1991:124-125).

Ertuğrul ÖZKÖK

Bu Ermeniler adam olmaz

RAHMETLİ babamın çocukluğumda sık sık kulağıma fısıldadığı şu cümleyle büyüdüm:
"Oğlum bu Ermeniler adam olmaz..."
Ben aksini söylesem de, o "Sen bunları bilmezsin" diye ısrar ederdi.
Fransa'daki öğrencilik yıllarımda, bazı arkadaşlarım da aynı görüşteydi.
Ben "Ermenilerin, Ermeni diasporasının değiştiğini" söyledikçe, onlar "Hayır kardeşim bunlar zırnık kadar değişmezler. Ermeni Ermeni'dir" derlerdi.
Bense saftım.
Hem de çok saf.
En sevdiğim arkadaşlarımdan birinin babası Madrid'de Ermeni teröristler tarafından öldürüldüğünde bile hálá "Ermenilerin değişeceğine" inancımı koruyordum.
Batı başkentlerinde öldürülen diplomatlarımızın arkasından tek Ermeni gözyaşının dökülmediğini görmek bile beni bu muazzam saflıktan kurtaramıyordu.
Ermeni katillerden birinin henüz "reşit olmadığını" öğrendiğimde, aynı arkadaşım "İşte tam bu. Zaten Ermeni toplumu reşit mi ki" diye soruyor ve arkasından şu yorumu yapıyordu:
"Ermeniler olgunlaşması engellenmiş bir toplumda yaşarlar. Artık şu soruyu sorma zamanı da geldi. Acaba Ermeni toplumu, kendi kimlik sorununu ötekine yönelten bir şiddet eylemine dönüştürerek ayinleştiren, bu işler için yaşı küçültülmüş bir toplum mudur?"
Sonuç olarak bana hep şu söylendi:
"Bazı Ermeniler değişebilir tabii ama, öteki Ermeniler asla değişmez."
Evet, bütün hayatım Ermenilerle ilgili bu görüşleri dinlemekle geçti.
Ben de buna inanıyorum.
* * *
Şimdi biraz dangalaklığı bırakıp, gerçek hayata ve ciddiyete döneyim.
Rahmetli babam, hayatının hiçbir anında Ermenilerle ilgili böyle bir söz söylemedi.
Sadece Ermeniler için değil.
Hayatını kurtarmak için kaçıp geldiği Bulgaristan'ın insanları için de söylemedi.
Hayatım boyunca "Bu Bulgarlar adam olmaz. Onlar katildir, hiç değişmezler" gibi söze rastlamadım.
Oysa Balkan Savaşı'nda kaybettiğimiz yakınların sayısı hiç de az değildi.
Benim Madrid'de babasını ASALA teröristlerinin kalleş kurşunlarıyla kaybeden sevgili arkadaşım da Ermeniler için böyle bir şey söylemedi.
Tam aksine, Türklerle Ermeniler arasında dostluğun, kardeşliğin gelişmesi için çalıştı hep.
Bizler bu milletin büyük fedakárlıklarla yetiştirdiği diplomatlarını teröre şehit verirken de hep "ASALA teröründen" söz ettik.
* * *
Öyleyse ben böyle iğrenç bir konuşmayı nereden uydurdum?
Uydurmadım.
Zaman Gazetesi'nde Etyen Mahçupyan'ın yazısında okudum.
Yani Agos'un yeni genel yayın yönetmeninin yazısında.
Hem de Hrant Dink'in arkasından en samimi ağıtları yaktığımız, tarihimizin en büyük cenaze törenlerinden birini yaptığımız günlerde okudum.
Bir farkla. Onun yazısının ana fikri şuydu:
"Bu Türkler hiç değişmez..." Yukarıda benim Ermeniler için yazdıklarımın aynısını Türkler için yazmıştı.
Ben de sırf bu mantığın ne kadar yanlış olduğunu göstermek için bu yazıyı kaleme aldım.
O yüzden bu ülkede kendim kadar sevdiğim saydığım Ermeni vatandaşlardan özür diliyorum.
Tanıdığım Ermenilerin de o yazıdan rahatsız olduklarına eminim.
O nedenle Ermeni cemaatinin entelektüellerinin de daha dikkatli bir üslup kullanmaları gerekir.

Resim 17 *Hürriyet*, 31.01.2006

Ertuğrul Özkök'ün yukarıdaki yazısı, Etyen Mahçupyan'ın Hrant Dink cinayetinin ardından kaleme aldığı "Türkler" başlıklı yazısına yanıt vermektedir. Yazıda sıralanan önermeler, Mahçupyan'a ve onun kimliğinde Türkiye'deki Ermenilere Türklerle ilgili konuşmalarında, yazıp çizdiklerinde kullanmaları gereken üslubun ne olup olmaması gerektiğini gösterme sonucuna yöneliktir. Yazı üç bölüme ayrılmıştır. İlk iki bölüm ara sonuçlarla sonlanmakta, üçüncü bölüm ise okuru yukarıda belirtilen sonuca götürmektedir.

İlk bölüm, başlığın da özetlediği ara sonucu doğrulamaya yönelik önermelerden oluşmaktadır:

1) Bu Ermeniler adam olmaz.

Başlık, tüm yazıyı değil, yazının ilk bölümünü özetler. Ermenilere güvenmenin, onların düzeleceğini düşünmenin yanlışlığını ifade ederken, mevcut durumda Ermenilerin "adam olmadıkları" yani onlara yüklenen olumsuz özellikler ne ise bunları henüz koruduklarını teslim eder.

2) RAHMETLİ babamın çocukluğumda sık sık kulağıma fısıldadığı şu cümleyle büyüdüm:
"Oğlum bu Ermeniler adam olmaz..."

Giriş cümlesi, yazarın babasının tanıklığına başvurarak başlıkta ileri sürülen iddiaya dayanak kazandırma girişimidir. Ermenileri hedef alan ırkçı yargının, yazara değil, babasına ait olduğunu ve yazarın çocukluğunun Ermeni sorununun sık sık konuşulduğu bir ortamda geçtiğini anlarız.

3) Ben aksini söylesem de, o "Sen bunları bilmezsin" diye ısrar ederdi.

Yazar ise, babası gibi düşünmemektedir; ancak henüz çocuktur; babası deneyimlerine gönderme yapar ve oğlunun, "bunları" Ermenileri tanımadığını söyler.

4) Fransa'daki öğrencilik yıllarımda, bazı arkadaşlarım da aynı görüşteydi.

Hatta sadece babası değil, Fransa'daki arkadaşları da Ermenilerin adam olmayacağını söylemektedir. Böylece, bir yandan ırkçılığı inkâr ederken diğer yandan ırkçı yargıların haklılığını, tanıklarıyla doğrulamaya çalışır.

5) Ben "Ermenilerin, Ermeni diasporasının değiştiğini" söyledikçe, onlar "Hayır kardeşim bunlar zırnık kadar değişmezler. Ermeni Ermeni'dir" derlerdi.

Yazar Ermenilerin eskisi kadar kötü olmadıklarını, artık değiştiklerini iddia etmektedir. Onun bu iyicil düşüncelerine rağmen, babası gibi arkadaşları da Ermeniler hakkındaki olumsuz yargılarında ısrarcıdır: Ermeni, olduğu gibi, bütün olumsuz yüklemleriyle aynı kalacaktır.

6) Bense saftım. Hem de çok saf.

Yazar, o zamanlar Ermenilerin gerçekten kötü olmadığına inanmakla saflık ettiğini kabul eder. Artık bu görüşte olmadığını anlarız. Ancak ne denli saf olduğunu, Ermenilerin olumsuzluklarından dem vurarak pekiştirme yoluna gider.

7) En sevdiğim arkadaşlarımdan birinin babası Madrid'de Ermeni teröristler tarafından öldürüldüğünde bile hâlâ "Ermenilerin değişeceğine" inancımı koruyordum.

Öylesine saftır, öylesine yanılmıştır ki, Ermeni teröristler Türk diplomatları öldürdüğünde bile Ermenilerin hep böyle "kötü" kalmayacağına inanır. Yazarın Ermenilere hep iyicil düşüncelerle yaklaşmış olduğu, buna karşılık Ermenilerin "kötülüklerini" sürdürdükleri yeni örneklerle doğrulanmaya çalışılmaktadır.

8) Batı başkentlerinde öldürülen diplomatlarımızın arkasından tek Ermeni gözyaşının dökülmediğini görmek bile beni bu muazzam saflıktan kurtaramıyordu.

"Muazzam" saflığı, Ermenilerin öldürülen Türk diplomatların ardından gözyaşı dökmemelerine rağmen sürmektedir; başka bir deyişle Ermenilerin "değişmeyeceği" ya da "adam olamayacağı" iddiası kanıtlarıyla desteklenmektedir.

9) Ermeni katillerden birinin henüz "reşit olmadığını" öğrendiğimde, aynı arkadaşım "İşte tam bu. Zaten Ermeni toplumu reşit mi ki" diye soruyor ve arkasından şu yorumu yapıyordu: "Ermeniler olgunlaşması engellenmiş bir toplumda yaşarlar. Artık şu soruyu sorma zamanı da geldi. Acaba Ermeni toplumu, kendi kimlik sorununu ötekine yönelten bir şiddet eylemine dönüştürerek ayinleştiren, bu işler için yaşı küçültülmüş bir toplum mudur?"

Nitekim arkadaşı, gerçekleri görmekte; reşit olamayan Ermeni toplumunun şiddetten kurtulamayacağını vurgulamaktadır. Ancak bu yargının ifade ediliş biçimi, anlamın metinlerarasılığını ortaya koyar. Özkök, Mahçupyan'ın "Türkler" başlıklı yazısında Hrant Dink'le aralarında Türklerin reşit olamayan bir toplumun üyeleri olduğu konuşmalarının geçtiğinden söz etmektedir aslında[57]. Yukarıdaki alıntı, Mahçupyan'ın yazdıklarına gönderme yapar. Ne var ki, bir tersine çevirmeyle Mahçupyan'ın Türklerle ilgili sözlerini Ermenilere yükleyen Özkök, yazarın isyanını göz önüne seren bu sözlerin söylenmesine yol açan cinayetin kabul edilemezliğine değinmek yerine geçmişte Türk diplomatlara karşı işlenen cinayetleri anımsatarak bir tür misillemeyi çağrıştırır.

10) Sonuç olarak bana hep şu söylendi: "Bazı Ermeniler değişebilir tabii ama, öteki Ermeniler asla değişmez." Evet, bütün hayatım Ermenilerle ilgili bu görüşleri dinlemekle geçti. Ben de buna inanıyorum.

Sonuç ortadadır. Artık eski saflığından kurtulmuş olan yazar, Ermenilerin değişmeyeceğini anlamıştır. Onlar kendilerine atfedilen bütün olumsuz özellikleri hak etmektedirler.

Araya konulan yıldızlar, bölüm sonunu işaret eder ve yazının birinci bölümü bu

57 Mahçupyan'ın 22.01.2007 tarihli yazısında şu sözler yer bulmaktadır: "Hrant'ı hazmedemeyen, onun varlığına bile tahammül edemeyen öteki Türk'ün cinayete uzanan elini tutacak, onu anlayacak halimiz yok. Katil henüz reşit değilmiş... Hrant olsa "tam da bu işte" derdi, "Türkler reşit mi ki?" Olgunlaşması engellenmiş bir toplumda yaşadığımızın farkındaydık zaten, ama belki şu soruyu da sorma zamanı geldi: Yoksa kendi kimlik sorununu ötekine yönelen bir şiddet eylemine dönüştürerek ayinleştiren, bu işler için 'yaşı küçültülmüş' bir toplum mu bu? Benim Türklerimin önündeki mesele artık açık... Toplu patolojiye doğru hızla kaydırılmak istenen toplumun intiharını engellemek, herkesin kendisini 'insan' hissedeceği bir var olma halini ortaya koymak..."

şekilde sonlanır. İkinci bölüm, birinci bölümde tanıkları ve kanıtlarıyla doğrulanmaya çalışılan argümanın geçersizliği üzerinedir. Ermenilerle ilgili ırkçı yargılar yeniden dolaşıma sokulmuştur bir kere. Şimdi ise yazar, doğruluğu konusunda kendisini ve okuru inandırdığı iddiaları tersine çevirir. Ancak bunu yaparken ilk bölümde dile getirdiği argümanlara karşı argümanlar getirmeye çalışmaz. Bunun yerine, "onlar"ın karşısında iyicil bir "biz" kimliği kurmaya çalışır. "Biz"in ayrımcılık yapmadığı vurgulanır:

11) Şimdi biraz dangalaklığı bırakıp, gerçek hayata ve ciddiyete döneyim.

İlk cümlede, bu düşünme biçiminin "dangalaklık" ve "ciddiyetsizlik" olduğu, gerçek hayatla uyuşmadığı ifade edilir. Bunun ırkçılık olduğuna dair ise hiçbir ima yer almaz. Ardından gelen önermeler, bu argümanı desteklemek üzerine geliştirilecektir.

12) Rahmetli babam, hayatının hiçbir anında Ermenilerle ilgili böyle bir söz söylemedi. Sadece Ermeniler için değil. Hayatını kurtarmak için kaçıp geldiği Bulgaristan'ın insanları için de söylemedi. Hayatım boyunca "Bu Bulgarlar adam olmaz. Onlar katildir, hiç değişmezler" gibi söze rastlamadım.

Babası, ne Ermeniler ne de canını kurtarmak için kaçmak zorunda kaldığı Bulgarlar hakkında olumsuz bir söz söylememiştir. Olumlu biz, babasının kimliğinde somutluk kazanır. Yazarın bir gerçeklik olarak kabul ettiği "Bulgar zulmü"yle karşı karşıya kalmış olan babası bile, sadece Ermeniler hakkında değil, Bulgarlar hakkında da kötü söz söylememiştir.

13) Oysa Balkan Savaşı'nda kaybettiğimiz yakınların sayısı hiç de az değildi.

Özkök ailesinin, Balkan Savaşı'nda yakınlarını kaybetmiş olması, onların Bulgarlar hakkında olumsuz düşüncelere sahip olabilmesinin haklı sebebi olarak gösterilir. Buna karşılık, "olumlu biz" iyicil düşüncelerle kendini kurmaya devam etmektedir.

14) Benim Madrid'de babasını ASALA teröristlerinin kalleş kurşunlarıyla kaybeden sevgili arkadaşım da Ermeniler için böyle bir şey söylemedi.

Birinci bölümde öldürülen Türklerin ardından bir damla gözyaşı dökmediği belirtilen Ermeniler karşısında, babası öldürülen Türk bile, kötü söz söylememiştir.

15) Tam aksine, Türklerle Ermeniler arasında dostluğun, kardeşliğin gelişmesi için çalıştı hep.

Hatta kin gütmek yerine "olumlu biz"in iyi ilişkiler geliştirmeye çalıştığı belirtilerek yukarıdaki iddia pekiştirilir.

16) Bizler bu milletin büyük fedakârlıklarla yetiştirdiği diplomatlarını teröre şehit verirken de hep "ASALA teröründen" söz ettik.

Biz, "bu millet", yani Türk milleti olarak ifade bulur. Diplomatları ASALA terörünün şehit ettiği belirtilirken terörün ardındaki Ermenilerden söz edilmemiş olması, barışçıl tutumun kanıtı olarak sunulur. Bu argüman, aynı zamanda Mahçupyan'ın yazısına gönderme yapmaktadır. Hrant Dink cinayeti nedeniyle Türklerin sorumlu tutulmasının yanlışlığını ima eder. Özkök'e göre, Türk diplomatlar öldürülürken nasıl bundan Ermeniler sorumlu tutulmadıysa Dink cinayeti de bir terör olayı olarak değerlendirilmeli, Türkler sorumlu tutulmamalıdır.

Bu bölümün sonucu, tek bir cümlede ifade bulmamakla birlikte önermeler dizgesinin

bütününde vurgulanmaktadır: Biz "Türkler", -ASALA terörüne rağmen- Ermenilere karşı barışçıl duygular beslemişizdir.

Üçüncü bölüm yazarın kendi konumunu gerekçelendirmesi üzerinedir:

17) Öyleyse ben böyle iğrenç bir konuşmayı nereden uydurdum?

Babasıyla arasında geçen "Bu Ermeniler adam olmaz … Sen bunları bilmezsin" konuşmasının "iğrenç" olduğunu belirtir. Böylece, yazar ırkçılık suçlamasını reddetmektedir.

18) Uydurmadım. Zaman Gazetesi'nde Etyen Mahçupyan'ın yazısında okudum.

Ancak konuşmanın gerçekliğini reddetmek yerine Etyen Mahçupyan'ın yazısına gönderme yapar. Böylece, Ermeniler hakkında yazdığı bütün olumsuz sözlerin sorumluluğu Mahçupyan'a aittir. Dahası, bu yazı hakkında kullandığı "dangalaklık", "ciddiyetsizlik", "iğrençlik" sıfatları Mahçupyan'ın yazdıklarına yüklenmiş olur.

19) Yani Agos'un yeni genel yayın yönetmeninin yazısında.

Mahçupyan'ın öldürülen Hrant Dink'in genel yayın yönetmenliğini yaptığı Agos'un yeni genel yayın yönetmeni olduğunun altı çizilir. Bunun niyeti aşan bir hedef gösterme olabileceği bir yana bırakılırsa, cümle Mahçupyan'ın Ermeni gazeteci kimliğini vurgulamakta; benzer ifadelerin bir Ermeni'nin ağzından çıktığını iddia etmektedir.

20) Hem de Hrant Dink'in arkasından en samimi ağıtları yaktığımız, tarihimizin en büyük cenaze törenlerinden birini yaptığımız günlerde okudum.

Üstelik, Mahçupyan'ın yazısı, "biz" Türklerin Hrant Dink'in ardından ağıtlar yakıp tarihi cenaze törenleri düzenlediği bir dönemde yayınlanmıştır. Bu yönüyle bir yandan "olumlu biz" kurgusu devam ettirilirken diğer yandan bir Ermeni'nin ardından ağıtlar yakılırken başka bir Ermeni'nin bu yazıyı kaleme almış olması sorunlaştırılır.

21) Bir farkla. Onun yazısının ana fikri şuydu: "Bu Türkler hiç değişmez..." Yukarıda benim Ermeniler için yazdıklarımın aynısını Türkler için yazmıştı.

Anlatı bu noktada bir düğüm noktasına ulaşır. Bu düğüm, yazıyı asıl sonuca da götürecektir. Mahçupyan benzer sözleri kaleme almıştır; ancak Ermeniler için değil Türkler için.

22) Ben de sırf bu mantığın ne kadar yanlış olduğunu göstermek için bu yazıyı kaleme aldım.

Yazarın, Ermeniler hakkında söylediği olumsuz sözlerin gerçek nedeni budur: Benzerlerinin Türkler için söylenmiş olması. Ermenilere hakaret eden yazının yazılma nedeni, Mahçupyan'ın Türklerle ilgili yazısındaki mantık yanlışlığını göstermektir.

23) O yüzden bu ülkede kendim kadar sevdiğim saydığım Ermeni vatandaşlardan özür diliyorum.

Bu açıklamaya rağmen, yazar "ırkçı" olarak yaftalanmaktan çekinmektedir: Ermeni vatandaşları "kendisi" kadar –burada kendisini Türk olarak gördüğü kabul edilirse Türkler kadar demek istediği sonucuna varabiliriz- sevdiğinin ve saydığının altını çizer. Sözlerinden dolayı onlardan özür diler.

24) Tanıdığım Ermenilerin de o yazıdan rahatsız olduklarına eminim.

Kaldı ki yazar, tanıdığı Ermeniler de Mahçupyan'ın Türklerle ilgili sözlerinden rahatsız olduklarını düşünmektedir. Anlatı, yeniden tanıklara başvurarak kendini doğrulama ihtiyacı duyar.

25) O nedenle Ermeni cemaatinin entelektüellerinin de daha dikkatli bir üslup kullanmaları gerekir.

Sonuç, Ermenilere yönelik ırkçı yargılarla karşılaşmak istemeyen Ermenileri yazdıklarında daha dikkatli olmaya davet etmektedir.

Özkök'ün yazısında argümantatif yapı, ırkçılığın inkâr stratejilerinin kuruluş ve işleyişini örneklemesi bakımından da dikkat çekicidir. Yazar önce ırkçı yargıları yeniden üreten, yaygınlaştıran ve haklılaştırmaya çalışan argümanları sıralamış; ardından yine ırkçılığın temel stratejilerinden olan "biz-onlar" karşıtlığı içinde, bu yargıların yanlışlığına dair önermelere başvurma gereği duymadan, kendisinin kimliğinde somutlaşan "biz"in –yazara göre haklı nedenleri olduğunda bile- böyle yargılara başvurmadığını kanıtlama yoluna gitmiştir. Bu çaba, aynı zamanda yukarıda modern ırkçılığın başlıca söylemsel araçlarından olduğu saptanan inkâr stratejilerine de karşılık gelmektedir. Yazının son bölümü, birinci bölümde Ermenilere karşı sıralanan argümanların aslında bir Ermeni tarafından Türklere yöneltildiğini ve bunun yanlışlığını kanıtlama üzerinedir. Argümantatif yapı içinde ırkçı önermelere yer verilirken bu önermelerin her iki taraf için de ayrımcılık-ırkçılık doğurabileceğine ilişkin herhangi bir saptama ise yer almamış, başka bir deyişle Özkök, Mahçupyan'ın yazısına cevaben kaleme aldığı sözlerin barındırdığı ırkçılığın üzerini örterek bir üslup sorununa indirgemiştir.

Habercinin Tercihi

Bakış açısı, bir söylemde olayların ve eylemlerin kimin gözüyle betimlendiğini açığa çıkarması nedeniyle, anlamların oluşturulma biçimine ilişkin önemli bilgiler ortaya koyar. Yazarın, haber aktörlerinden birine ilişkin yandaşlığı veya karşıtlığı ile ilgilidir. Yazarın olaya ya da eyleme kimin bakış açısıyla yaklaştığı, kullanılan fiiller ve sıfatlarla açıklık kazanır; bir görüş veya kanı verili kabul edilebilir ya da ima edilebilir. Bakış açısı, tek bir sözcükte ortaya çıkabileceği gibi, metnin tamamına da yerleşmiş olabilir (van Dijk, 1991:179-180). Anlamlar ve ideolojilerle ilgili analizin imalar, önkabuller, örtmeceler gibi diğer kategorileriyle de kesiştiği için burada haberlerde bakış açısının anlamı belirlemede oynadığı rol, birkaç açık örnekle gösterilmeye çalışılacaktır.

PKK ANKARA'DA

Demokratik Toplum Partisi'nin Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti Ankara'daki kongresi kanlı terör örgütü PKK'nı gösterisine dönüştü. Maskeli militanlar Apo posterleri açtı. İstiklal Marşı okunmadı. Koruma görevlileri dağdak teröristler gibi giyinmişti. Parti yöneticileri de "PKK ile aramıza mesafe koyamayız" diyerek gerçek yüzlerini gösterd

Atatürk resmi yoktu

Demokratik Toplum Partisi'nin (DTP) 1'inci Olağan Büyük Kongresi dün Ankara Atatürk Spor Salonu'nda yapıldı. Salonda bir tek Atatürk resmi yoktu ama her taraf, 30 bin kişinin katili bölücübaşı Abdullah Öcalan'ın posterleriyle doluydu. Militanlar yüzlerini kapayarak, sözde PKK bayrağı olan bez parçalarını kongre boyunca salladı.

Apo'nun kardeşlerine ilgi

Kongre, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının simgesi olan İstiklal Marşı okunmadan açıldı. Kongre boyunca Apo lehine sloganlar atıldı. Delegeler, Apo'nun kardeşleri Havva, Mehmet ve Fatma Öcalan ile fotoğraf çektirmek için birbirleriyle yarıştı. Salonda güvenliği sağlamak için bulunan görevliler dağdaki PKK'lı teröristler gibi giydirilmişti.

DTP'nin kongresine katılanlar Apo posteri ve terörist örgütün sözde bayrağını açtı. DTP'li yöneticiler buna hiç ses çıkarmadı. Salonda bulunan görevlilerin tıpkı dağdaki teröristler gibi giydirilmesi dikkat çekti.

Ayrılıkçılar kongrede

Kongreye ayrılıkçı terör örgütleri İspanyol ETA ve İrlanda Kurtuluş Ordusu IRA temsilcileri çağrılmıştı. Böylece dünyanın en tanınan ayrılıkçı örgütleri kongrede bir araya gelmiş oldu. DTP eşbaşkanları Ahmet Türk ve Aysel Tuğluk da yaptıkları konuşmalarda asıl amaçlarının PKK'yı yasal hale getirmek olduğunu gösterdiler.

DTP'den küstah öneri

Ahmet Türk konuşmasında, "Parti olarak PKK ile aramıza mesafe koymamız mümkün değil. PKK'yı dışarda tutan bir barış stratejisi başarılı olamaz. PKK, 30 yıl süren bir sürecin tarafı. PKK ile Abdullah Öcalan Türkiye'nin gerçeği" diye konuştu. Aysel Tuğluk da "Kansız ve savaşsız Türkiye için PKK ve devletin yakınlaşmasını istiyoruz" dedi. ■ 13'te

Resim 18 *Posta*, 26.06.2006

Posta Gazetesi'nin manşetten verdiği yukarıdaki haberde gazetecinin bakış açısı, başlıktan altbaşlığa, spotlara ve metne kadar haberin tümünde açıkça DTP karşıtlığını ortaya koymaktadır. DTP kongresini haberleştiren muhabir ve "PKK Ankara'da" başlığını atan haber editörü, DTP ile PKK arasındaki ilişkiyi varsaymakla kalmamakta, bu ilişkinin bir özdeşlik olduğuna okuru ikna etmeye de çalışmaktadır. Altbaşlıkta yer alan parti yöneticilerinin "gerçek yüzlerini" gösterdiği iddiası, metindeki "her taraf, 30 bin kişinin katili bölücübaşı Abdullah Öcalan'ın posterleriyle doluydu", "militanlar … sözde PKK bayrağı olan bez parçalarını … salladı", "Kongre Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının simgesi olan İstiklal Marşı okunmadan açıldı" ifadeleriyle ve "ayrılıkçılar kongrede" spotuyla kanıtlanmaya çalışılmaktadır.

Gazetecinin bakış açısı, aşağıdaki örneklerde de italikle işaretlenen sözcüklerde görünürlük kazanmaktadır:

"Kendilerini Vikinglerin torunu diye niteleyen Avrupa'nın *küçük kompleksli ülke*si Danimarka, devlet Bakanı Ali Babacan'ı Kopenhag Havalimanı'nda aramaya kalktı." (*Hürriyet*, "Viking müsveddesi" başlıklı haber, 17.11.2006)

"Devlet bakanı ve AB Başmüzakerecisi Ali Babacan'ın önceki akşam Danimarka'ya girişi sırasında Kopenhag Havalimanı'nda *Viking müsveddesi* sınır polisi tarafından

üzerinin aranmak istenmesinin ardından, … Kuzey Avrupa'yı kana bulayan *vahşi Vikingler'in torunları olan* Danimarkalı görevlilerin Türk bakana karşı takındıkları tutum *atalarını aratmadı*." (*Hürriyet*, "Önce Roj Tv'yi sustursunlar" başlıklı devam haberi, 17.11.2006)

"Kütahya'da ortaya çıkan *sahte* kadın peygamber ….'[58]nun dini duyguları *istismar* ederek erkekleri kendisine seks kölesi yaptığı belirlendi" (*Posta*, "Müritle sevişme" başlıklı haber 17.12.2006)

Satır Arasına Gizlenen Ayrımcılık

Okur ve medya profesyonelleri arasındaki ilişki, ortak dil ve anlam paylaşımının ötesinde, inançların, önyargıların ve zihinsel modellerin de paylaşıldığı bir anlamlandırma bütününün varlığını gerektirir. Bu ilişki içinde, metin yazarının kullandığı sözcükler ve cümleler, van Dijk'ın ifadesiyle "bir enformasyon buzdağı" olan gerçek metnin yalnızca küçük bir kısmını oluşturur. Enformasyonun geri kalanı ile ilgili boşluğun, medya kullanıcılarının paylaşılan modelleri tarafından doldurulacağı varsayılır. Söylemin bu özelliği, ırkçılığın ve ayrımcılığın sosyal olarak kabul görmeyen bir tutum olarak değerlendirildiği profesyonel ve kültürel kodlar içinde, gazetecinin daha tartışmalı enformasyon tiplerini, örneğin yargılayıcı önermeleri ya da inançları örtük bırakmaları anlamına gelir. Örtülü anlamların analizi, "gazetecilerin ardalan ideolojilerinin ortaya çıkarılması açısından önem taşır" (van Dijk, 1991: 181). Bu noktada, metnin içindeki imalar, belirsizlikler, tamamlanmamış ya da ilgisiz enformasyonlar örtülü anlamların belirdiği başlıca söylemsel kategoriler olarak karşımıza çıkar.

İmâ Edilenin Dışlayıcılığı

Haber ve yazılarda kullanılan sözcüklerin, cümlelerin ve önermelerin seçimi; fiillerin ve sıfatların kullanımı, metnin doğrudan aktardığı enformasyona eşlik eden önkabuller ya da yargılar aracılığıyla çeşitli örtülülük ve dolaylılık türlerini ortaya koyar (van Dijk, 1991: 181). Bu bağlamda, haberde aktarılan eylemin ya da olayın faillerinin hangi sözcüklerle tanımlandığı, eyleme/olaya ilişkin hangi adlandırmaların kullanıldığı, bunlara eşlik eden örtülü anlamların neler olduğu konusunda da bilgi vermektedir.

Yukarıdaki örneklerde "sözde PKK bayrağı", "sahte kadın Peygamber" ifadelerinin kullanılmış olması habercinin aktarılan olay/eylem karşısındaki konumlanışını ve bunlara yüklediği anlamı ima etmektedir. "Sözde" sıfatıyla, PKK'nın bayrağa sahip olabilecek bir örgüt olarak görülmediği; "sahte" sıfatıyla da kadının Peygamberliğinin "gerçekdışı" olduğu ima edilmektedir. (Sözcük seçimine, ilerideki başlıklarda yeniden dönülecektir.)

Aşağıdaki haber ise, örtülü anlamların metnin ideolojik kurgusunu belirlemedeki rolünü ortaya koyması açısından dikkat çekicidir. "Bizim keneler terörist çıktı!" başlıklı haber, kenelerin Tokat'ta köylerin terör nedeniyle boşaltılmasının ardından kırsal alanda yaygınlaştığı ve ABD'de biyoterörizm ajanı olarak kabul edildikleri enformasyonunu aktarmaktadır. *Yeni Balıkesir* gazetesinde yayınlanan haberin altbaşlığı ise "Yüzyıllardır sırtımızdan geçindiler. Kanımızı emdikleri yetmedi şimdi de teröre bulaştılar"

58 Yeniden anmamak için sözü edilen kişinin haberde açıkça gösterilen adı burada boş bırakılmıştır.

cümlelerinden oluşmaktadır. Bu cümleler, Kürt sorununun yukarıda gördüğümüz gibi gazete sayfalarında sık sık terörle ve PKK ile ilişkilendirildiği Türkiye gündeminde, çoğunluk aktörleri olarak "biz Türklerin" "sırtından geçinenlerin ve kanını emenlerin" işsizlik, yoksulluk ve azgelişmişlik sorunlarıyla boğuşan –ve artık teröre bulaştığı ilan edilmiş olan- doğu halkı ve Kürtler olduğunu dolaylı biçimde işaret etmektedir. Böylece haberin metinlerarasılığı sağlanırken okurun zihninde "keneler", "terör" ve bu terörün sorumluları olarak görülen "Kürtler" arasında ilişki kurulmaya çalışılmaktadır.

Bizim keneler terörist çıktı!

Yüzyıllardır sırtımızdan geçindiler. Kanımızı emdikleri yetmedi şimdi de teröre bulaştılar.

Kırım-Kongo Hemorajik Ateş Virüsü'ne yardım ve yataklık eden keneler, Pentagon'un biyolojik silah listesine girdi. Kenelerin taşıyıcı (vektör) olarak kullanıldığı ölümcül virüs, ABD'deki National Institute for Allergy and Infectious Diseases (NIAID), Centers for Disease Control and Prevention (CDC) ve Utah Üniversitesi Antiviral Araştırma Enstitüsü tarafından potansiyel biyoterörizm listesinde gösteriliyor. Pentagon'un Enfeksiyon Hastalıkları Departmanı, virüsü biyolojik silah olarak kullanılabilecek potansiyel ajanlar olarak tanımlıyor. Bunyaviridae ailesi, askeri operasyonlarda etkili ajanlar sınıfında gösteriliyor. Bu nedenle 1990 yılı başlarında Irak'ta kendini gösteren virüsün biyolojik silah olarak geliştirildiğine inanılıyordu. Laboratuvar ortamında havaya karıştırılabilir hale getirilen virüsün birileri tarafından biyolojik silah olarak kullanılmasından endişe ediliyor. Bu arada, Sağlık Bakanlığı'nın talebi üzerine yapılan incelemede, Türkiye'ye yönelik bir saldırı olmadığı, hastalığın endemik salgın boyutunda seyrettiği belirlendi.

Kene biyolojik silah listesine girdi

İlk kez 12. yüzyılda Tacikistanlı doktorlar tarafından tanımlandı. Yıllarca Özbekistan ve Orta Asya'da "kara ölüm" olarak adlandırıldı. İslam alimi İsmail El Curcani'nin Kitab-ı Harzemşah'ta "Kara Böcekler ile taşınan kara hastalık," diye bahsettiği kara ölüm, 750 yıl sonra 2. Dünya Savaşı yıllarında, Sovyetlerin geri çekildiği Kırım'da ortaya çıktı. 1944 ve 1945 yaz aylarında Batı Kırım steplerinde 200 Sovyet askeri enfekte oldu, 20'si öldü. Yüzde 10'luk ölüm oranı Stalin'i endişelendirdi. Nazilerin kimyasal, biyolojik bir madde bırakığından şüphelenen Stalin, olayı çözmeleri için araştırmacıları Kırım'a gönderdi. Kenelerden geçtiği belirlenen hastalığa ilk kez 'Kırım Hemorajik Ateşi Virüsü' adı verildi. 1956 yılında Kongo'da ortaya çıkan virüsün biyolojik olarak Kırım'dakiyle aynı olduğu tespit edilince; 1969 yılında Kırım-Kongo Hemorajik Ateş Virüsü (CCHFV) adı verildi. 1974 yılında Bulgaristan'da pek de etkili olmayan bir aşı geliştirildi ve tüm askeri personel aşılandı.

Terör, köyleri boşaltınca virüs geldi

2002 yılında Tokat'ta hastanelere başvuran, ancak bir türlü tanı konulamayan kanamalı hastalar Sağlık Bakanlığı'nı harekete geçirdi. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Bulaşıcı Hastalıklar ve Salgın Kontrolü Daire Başkan Vekili Veteriner Hekim Ramazan Uzun, Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Infeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Bölümü'nden Doç. Dr. Önder Ergönül ile birlikte bir ekip atlayıp Tokat'ın mezralarına gitti. "Hocam buraları kene, tavşan ve yaban domuzu sardı." diyen köylüler, aslında hastalığın kaynağını işaret ediyordu. Ölen hastalardan alınan serumlar, adı konulamamış bir rapora eklenerek Fransa'ya gönderildi. Pasteur Enstitüsü'nden Herve Zeller de Türkiye'ye geldi. Tahminler doğru çıktı. Kara ölüm Türkiye'ye sıçramıştı.

Peki virüs neden Tokat'ta ortaya çıktı? Doç. Dr. Önder Ergönül'ün verdiği bilgiye göre, 1995'ten sonra terör (TİKKO, DHKP-C, PKK) nedeniyle bütün mezralar kapatılınca doğal ortam kenelerin çoğalmasına neden oldu. 2001 yılında mezralar açılıp köylüler evlerine döndüğünde kene sürüleriyle karşılaştı. 1944 yılında da Kırım Naziler tarafından işgal edildiğinde birçok yerleşim birimi boşaltıldığı için doğal ortam kenelerin artmasına neden olmuştu. Keneleri vektör (taşıyıcı) olarak kullanan virüsün Tokat'a nasıl geldiği net olarak bilinmemekle birlikte, kuş gribinden sonra virüsün kuşlar yoluyla güney Rusya'dan taşındığı sanılıyor. Kenelerin etkili olduğu 22 ilin 20 yıllık meteorolojik kayıtlarını inceleyen Doç. Ergönül, sadece Sivas'ta kenelerin üremesiyle küresel ısınma arasında bağlantı tespit etti.

Bebekler ölü doğdu, hemşireler yaşıyor

Sağlık Bakanlığı tarafından kurulan bir komisyon tarafından hastalığın görüldüğü illerin taranmasıyla virüsün 'hyalonimma' türü bir kene tarafından bulaştırıldığı ve virüsün ülkemizde de çok yaygın olduğu tespit edildi. Türkiye'de bugüne kadar 445 KKKA vakası tespit edilirken, Kastamonu'daki son olayla birlikte toplam 21 kişi hayatını kaybetti. Sağlık Bakanlığı verilerine göre, 2002-2003'te 150 vaka 6 ölüm, 2004'te 249 vaka 13 ölüm, 2005'te (24.06.2005'e kadar) 55 vaka 1 ölüm gerçekleşti. Tokat, Sivas ve Çorum başta olmak üzere 22 il, hastalık yönünden riskli yerler olarak tespit edildi. Ancak Doç. Dr. Önder Ergönül, açıklanan vakaların gerçeği yansıtmadığını söylüyor: "Geçen sene tahminen 200 vaka vardı, 100 tanesi kayıtlara geçmedi. Hıfzıssıhha eksik çalıştı. Hâlâ onaylanmamış vakalar var. Gönderilmiş serumlar var, ama ismi konulmamış vakalar var."

Bakan salgın yok dedi ama...

Sağlık Bakanı Recep Akdağ, kenelerin yaydığı virüsün neden olduğu hastalıkta ilgili olarak, "Salgın yok." derken, Doç. Ergönül, "Bunun adı salgındır." diyor. Dünyada ciddi bir aşı çalışması bulunmadığı için şu anda ribavirin kullanılıyor. Ancak bu ilaç sadece erken teşhise etkili. Hasta kanamalı olduğu için ağızdan verilen ilaç işe yaramıyor. Bu tür hastalara damardan verilen serumlar gerekiyor; ancak bunlar henüz Türkiye'ye getirilemedi. Kan ve vücut sıvılarıyla insandan insana da bulaşan virüs, can almaya devam ediyor. Sağlık personeli tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de risk altında. Bizden yıl önce Trabzon Numune Hastanesi'nden bir hemşire hayatını kaybetti. Ancak hemşirenin virüsü dışarıda kapığı sanılıyor. Ankara Numune Hastanesi'nde iki virüs kapan iki hemşire hayatta kaldı. Aynı hastane hamile iken virüslü kene ısıran iki annenin bebekleri hasta olarak (kanamalı) doğdu ve öldü.

Havaların ısınmasıyla birlikte hemen her gün farklı illerden Kırım-Kongo haberleri gelmesi, hastalığın şiddetli (% 30) seyir göstermesi, kuş gribi vakasında olduğu gibi "biyolojik silah" endişesine neden oldu. Hastalıktan ölenlerin hayli yüksek olduğu bir ilimizin valisi de düzenlediği bir toplantısında, bir yerel basın mensubunun "Yaşanan kene olayları bir biyolojik saldırı olabilir mi?" sorusuna şu yanıtı vermişti: "Bilimsel olmayan hiçbir şeyi iddia etmek mümkün değil. Zaten öyle bir şey olsa hemen adamı yakalarız ve Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurusunda bulunuruz."

Ölümcül virüs aslında terörist

Ancak bu sefer komplo iddiası gerçek oldu. Salgın uzmanı Doç. Dr. Önder Ergönül ile Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi, Klinik Bakteriyoloji ve İnfeksiyon Hastalıkları Anabilim Dalı'ndan Doç. Dr. Nazif Elaldı'nın verdiği bilgiye göre, Türkiye'de ölümlere sebep olan virüs Amerika'da biyoterörizm ajanı olarak kabul edilen Bunyaviridae ailesine mensup virüs, ABD'deki National Institute for Allergy and Infectious Diseases (NIAID) (Ulusal Alerji ve İnfeksiyon Hastalıkları Enstitüsü) tarafından potansiyel biyoterörizm ajanları listesine almarak C kategorisinde gösteriliyor. Bunu karşılık Centers for Disease Control and Prevention (CDC) (ABD Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi) potansiyel biyoterörizm listesinde Kırım-Kongo virüsü B kategorisinde (daha tehlikeli) yer alıyor. Sadece kenelerin taşıyabildiği virüs, ABD'deki Utah Üniversitesi Antiviral Araştırma Enstitüsü'nden de biyoterör listesinde. Pentagon'un Enfeksiyon Hastalıkları Departmanı da virüsü biyolojik silah olarak kullanılabilecek potansiyel ajanlar olarak tanımlıyor. Piknik alanındaki çimlerden üzerinize sıçrayan virüslü bir kençyle ABD'ye giriş yaparken yakalanırsanız kendiniz bir anda Guantanamo'da bulabilirsiniz.

Potansiyel etkili ajanlar

Doç. Dr. Nazif Elaldı'nın verdiği bilgiye göre; bütün Bunyaviridae ailesi, askeri operasyonlarda potansiyel etkili ajanlar sınıfında gösteriliyor. Bu nedenle 1990 yılı başlarında Irak'ta hastalık etkeni olan virüsün biyolojik silah olarak geliştirildiğine inanılmaktaydı. O zamanlar virüsün yayılması için biyolojik vektör olan kenelere gerek kalmıyor, hava yoluyla geçme ihtimali olmaması nedeniyle biyolojik silah olarak kullanılmasına ihtimal verilmemişti. Ancak, daha sonra virüsün aerosolize hale (havaya karıştırılarak) getirilebileceğinin bildirilmesi, birileri tarafından virüsün biyolojik silah olarak kullanılabileceği korkusunu beraberinde getirdi. Adının açıklanmasını istemeyen bir uzman, yüksek teknoloji sahibi laboratuvarlar tarafından ölümcül virüsün havaya karıştırılma işleminin başarıldığını söyledi.

Resim 19 *Yeni Balıkesir*, 04.07.2006

Önkabuller: "Olumlu Kendi" ve "Olumsuz Öteki"ne Dair Verili Kabul Edilenler

Önkabuller, yazar ve okur tarafından paylaşıldığı varsayılan, bu nedenle metinde açıkça belirtilmesine gerek duyulmayan enformasyonlar veya olay ve eylemlere ilişkin yargılardır (van Dijk, 1991: 183). Bu yargılar, ırkçılığın ve ayrımcılığın söylemsel olarak kurulduğu "biz/onlar" karşıtlığında, "onların" olumsuz özellikleri ve "bizim" olumlu özelliklerimizin kurgulanmasına aracılık eden verili kabul etme hallerini içerirler. Böylece neyin söylendiği kadar, neyin söylenmediği de metnin anlamının oluşturulması açısından belirleyici olur.

"PKK Ankara'da" başlıklı haberde (Resim 18), salondaki güvenlik görevlilerinin dağdaki PKK'lılar gibi giyinmiş olduğu enformasyonu, PKK'lıların nasıl giyindiğine yönelik paylaşılan bir bilgiyi varsaymaktadır. Benzer şekilde, DTP liderlerinin dile getirdiği PKK ile devletin yakınlaşması talebinin "küstahlık" olduğu varsayılarak "DTP'den küstah öneri" başlığı atılmakta, salonda Atatürk resminin olmamasının, İstiklal marşının okunmamış olmasının ya da PKK bayraklarının bulunmasının DTP'nin PKK ile özdeşliğinin –rejim karşıtlığının- kanıtı olduğu, bir önkabul olarak ileri sürülmektedir.

Önkabullerle ilgili çarpıcı bir diğer örnek, misyonerlik haberlerinde karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda, "Alevi dedenin misyoner torunu" başlıklı haberde (Resim 16) görüldüğü gibi, misyonerliğin gözaltı gerektiren bir suç olduğu, bu türden haberlerin tamamında bir önkabul olarak benimsenmekte, jandarmanın ya da polisin baskınının görünür nedenlerine dair enformasyona ya çok az yer verilmekte ya da hiç yer verilmemektedir.

Olumlu ve Olumsuz Eylemlerin Aktörleri: "Biz" ve "Onlar"ın dili

İmalar ve dolaylılık birçok kez belirsizlik olarak karşımıza çıkar. Özellikle bu anlamsal özellik, edilgen fiiller ya da adlaştırmalar aracılığıyla olumsuz eylemlerden kimin sorumlu olduğunu gizlemek için kullanılır. Böylece, "biz ve onlar" karşıtlığı içinde "onlar" olumsuz eylemlerin aktörleri olarak tanımlanırken "biz"e ait bu tür eylemlerin faili gizlenir (van Dijk, 1991: 184).

Resim 3'te görülen *Posta*'nın "PKK'ya Roman dayağı" başlıklı haberi bu açıdan dikkat çekicidir. Haberde, basın açıklaması yapmak isterken polisin müdahalesiyle karşılaşan DTP'li grup "terör yandaşları" ve "teröristler" olarak adlandırılmakta, Taksim meydanında "terör şovu yapmak istedikleri" belirtilmektedir. Aşağıdaki alıntılarda italikle işaretlenen sözcükler, polisin ve linç girişiminde bulunan Romanların eylemlerini olumlu, göstericilerin eylemlerini olumsuz göstermek üzere belirsizliğin haber dilinde nasıl kurgulandığını ortaya koymaktadır:

> "… Polisin müdahalesiyle *dağılan* eylemciler, bu kez ara sokaklarda toplandı. Bir kamyonet Molotof kokteyli ile *yakıldı*. … Çoğu Roman olan vatandaşlar silah, satır, şiş, bıçak, sopa, döner bıçağıyla sokaklarda eylemcilerin peşine *düştü*. *Satırla yaralanan* bir kişi taksiyle kaçarken polisin yakaladığı bir başka kişi linç *edilmek istendi.* Polis eylemciyi havaya ateş açarak *kurtardı*.!"(vurgu bize ait).

Sözcüklerin, etken ve edilgen fiillerin kullanılış biçiminin anlamı nasıl yönlendirdiğini ortaya koyabilmek üzere, olayı başka bir haber diliyle anlatmaya çalışalım:

> "… Polisin müdahalesiyle eylemciler *dağıldı*. Ara sokaklarda yeniden *toplanan* eylemciler bir kamyoneti Molotof kokteyli ile *yaktılar*. … Eylemciler, Çoğu Roman olan vatandaşlar tarafından silah, satır, şiş, bıçak, sopa, döner bıçağıyla sokaklarda *kovalandı*. Roman vatandaşlar bir kişiyi satırla *yaraladı* polisin yakaladığı bir kişiyi ise linç etmek *istedi*. Eylemci, polis tarafından havaya açılan ateşle *kurtarıldı*."

Görüldüğü gibi, alıntıda eylemciler edilgen cümle yapıları içinde, Romanlar ise haberin "olumlu" temsil ettiği eylemlerin aktörü olarak etken fiillerle yer bulmaktadırlar. Linç etme gibi haberci tarafından olumlu anlam yüklenemeyecek bir durumda ise Romanlar aktör olarak gizlenmekte, eylemcinin belirsiz bir aktör tarafından "linç edilmek istendiği" belirtilmektedir. Polis, alıntıda müdahale eden, eylemcileri dağıtan, linçten kurtaran aktif özne olarak yer bulmaktadır. Aynı haberin kaleme aldığımız ikinci versiyonu ise, eylemcileri aktör olarak öne çıkarmakta, haber kurgusunun merkezine taşımaktadır. Romanlar, olumsuz eylemlerin faili olarak belirmekte, polis ise edilgen cümle yapıları ile olumlu eylemlerin uzak özneleri haline getirilmektedirler.

Ayrıntılarda Gizlenen Ayrımcılık

Van Dijk, anlatı türleri içinde bir olayın daha genel bir çerçeve içinden olabileceği gibi, yalnızca eyleme odaklanarak, özet biçiminde de betimlenebileceğini belirtir. Haber metinlerinde de, olay ve eylemlere ilişkin hikâye kurgusu, daha genel bilgilerin aktarıldığı üst düzeylerden ayrıntıların aktarıldığı alt düzeylere geçildikçe çeşitlilik gösterir. Aynı olay farklı biçimlerde betimlenebilir; bu düzeylerin her birinde betimleme tarzı daha az ya da fazla ayrıntıyı ortaya koyabilir; birçok ayrıntı verilebilir ya da az sayıda ayrıntıya odaklanılarak bir seçim yapılabilir. Böylece, haberin soyutlama düzeyine ya da ayrıntı derecesine bağlı olarak farklı bakış açıları, değerlendirmeler aktarılırken, haber metnine eklenen ilgisiz bir ayrıntı, bir kişi ya da grubun daha olumsuz temsiline aracılık edebilir (1991: 185).

Ayrıntıların ve ilgisiz enformasyonun bu şekilde kullanılışı, incelediğimiz haberler içerisinde oldukça yaygındır. Bunun örneklerine, yukarıda ele alınan "Alevi dedenin misyoner torununa gözaltı" başlıklı haberde (Resim 16), misyonerlik nedeniyle gözaltına alınan kişinin babasının Ateist, dedesinin Alevi olduğu enformasyonunun haber metninin içinde ve başlığında yer almasında rastlanmaktadır. Ayrıca, *Sonsöz* gazetesinde yayınlanan "Müslüman mahallesinde salyangoz!" başlıklı haberde (17.04.2006) paskalya kutlaması yapan grubun üyesi Martin Delange'nin Güney Afrikalı olduğunun bilgisine yer verilmesi; aynı gazetenin "Kenede Siyonist parmağı" (Resim 2) başlıklı haberinde Türkiye'ye hastalık bulaştıran keneleri getirdikleri ileri sürülen MOSSAD ajanlarının kadın olduğunun belirtilmesi, *Posta*'nın "PKK Ankara'da" başlıklı haberinde (Resim 18) DTP kongresi sırasında kongrede bulunan güvenlik görevlilerinin nasıl giyindiğinin özellikle vurgulanması, Santoro cinayetinin ardından *Posta*'da yayınlanan "Müslümanlık bu değil" (06.02.2006) başlıklı haberde rahibin fotoğrafının altında "misyonerlik faaliyetinde bulunduğu şüphesiyle daha önce tehdit edildiği"nin belirtilmesi ve Resim 20'de görülen "Katiliyle kavga etmiş" başlıklı haberde rahibin gençleri para karşılığı Hıristiyanlaştırdığı

Katiliyle kavga etmiş

Tüm dünyada İslam'a hakaret protestolarının dinmediği günlerde Trabzon'da öldürülen rahip Andrea Santoro, hem Türkiye'nin hem Avrupa'nın yüreğini ağzına getirdi. Tanıklara göre rahip bir gün önce kilisede katille tartışmış

Başpiskopos: Katliamı yapan Türk halkının şerefini lekeledi

Luigi Padovese

Öldürüldüğü Santa Maria Kilisesi'nde mezaleye konulan Santoro'nun tabutuna sarılıp ağlayanlar oldu. Cenazeye Vali Yardımcısı Mehmet Özmenoğlu da katıldı. Anadolu Bölgesi Katolik Kiliseleri Başpiskoposu Luigi Padovese, Andrea Santoro'nun 6 yıl önce Türkiye'ye geldiğini, 3.5 yıl Şanlıurfa'da görev yaptıktan sonra Trabzon'da görev başladığını anlatırken, "Türkiye'yi çok seviyordu" dedi. Santoro'nun Roma'da 100 bin cemaati olan bir kilisenin başrahibiyken Türkiye'ye geldiğini anlatan Başpiskopos, "Amacı misyonerlik değil İslam alemi ile diyaloğa girmekti" dedi. Padovese, "Biz Hristiyanlar olarak Türkiye'de kalmak istiyoruz. Biz buraya Müslüman kardeşleri Hristiyanlığa çevirmek için gelmedik. Barış köprüsü oluşturmak için geldik" derken basına da çağrıda bulundu: "Siz de köprü inşasında yardımcı olun."

Başpiskopos Padovese, taziye ziyaretine gelen Müftü Ahmet Bulut'tan cuma vaazında bu olayı işlemesi rica sında bulundu. Padovese, Müslümanların da cuma namazında rahip için dua etmesini isteyerek, "Katliamı yapan, Türk halkının şerefini lekelemiştir" dedi.

Trabzon'da öteki gün dua ettiği sırada sırtından kurşunlanarak öldürülen Santa Maria Katolik Kilisesi rahibi 61 yaşındaki Andrea Santoro'nun, misyonerlik faaliyetleri nedeniyle polis kayıtlarında 'sakıncalı' görüldüğü iddia edildi. Bu yüzden Santoro'nun ikamet izninin uzatılmadığı, Italyanın devreye girmesiyle krizin aşıldığı da öne sürüldü. Vali Hüseyin Yavuzdemir ise "İkamet teminin sorunsuz verildiği"ni söyledi.

Cinayetin 4 tanığı var

Polis, soruşturma sonrasında 4 tanığa ulaştı. Tanıkların ifadeleri doğrultusunda 13-15 yaşlarında olduğu tahmin edilen saldırganın robot resmi çizildi. Kilise yakınındaki bir işyerinin güvenlik kamerasının ise arızalı olduğu anlaşıldı.

Misyonerlik iddiaları

Görgü tanıkları, misyonerlik faaliyeti olarak gençlere İncil içinde 50-100 dolar arası para verdiğini öne sürdükleri Santoro'nun, son Roma gezisinden önce bu nedenle bir lise öğrencisiyle tartıştığını anlattı. İddiya göre tartışmanın nedeni, gençlerden birinin parayı az bulmasıydı. Olay büyütünce, rahip silkayeği oldu. Polis, daha önce gözaltına alınıp bırakılan bu gençten şüpheleniyor. Santoro'nun aylardan önce yanına gelen iki genci "Sonra gelin" diyerek gönderdiği de ileri sürülüyor.

'Allahuekber' diye bağırmış

Kilisede bir görevli, katilin kiliseye girdikten sonra 'Allahuekber' diye bağırarak rahibe ateş ettiğini söyledi.

Bir Emniyet yetkilisi, "Cinayet kesinlikle dini eylem. Örgüt bağlantısı veya siyasi yönü yok. Bazı kişilere kahraman gibi göstertilen Papa suikastçısı Ağca'ya önemsiz bir çocuğun işi bile olabilir" dedi. Cinayet silahının, daha önce herhangi bir olayda kullanılmadığı ortaya çıktı. Kilisede 'Parabellum' marka, üç adet 9 milimetrelik boş kovan ile iki adet mermi çekirdeği bulunmuştu.

Rahip Santoro için düzenlendiği kilisesinde ayin düzenlendi.

Vasiyeti: Beni ayin elbisesiyle gömün

İtalya'nın İstanbul Konsolosu Stefano Cancio dün Santa Maria Kilisesi'nde incelemelerde bulundu. Cancio, bir süre de Savcı Fatih Geniç ile görüştü. soruşturmayla ilgili bilgi aldı. Rahibin yeğeni Lorenzana Polimeri savcılıktan, Santoro'nun özel eşyalarını aldı. Santoro'nun özel eşyaları arasında gönderdiği 'vasiyetinde bulunduğu' ayin elbisesi Adli Tıp'ta ossede giydirildi. Santoro'nun cenazesi, THY'nin tarifesi uçağıyla dün 21.10'da İstanbul'a gönderildi. Bu arada Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün girişimiyle, Türkiye, Santoro'nun nasaşının İtalya'ya gitirilmesi için askeri uçak tahsis etti.

Katilin robot resmi.

Andrea Santoro

Diyanet, saldırıyı nefretle kınadı

Diyanet İşleri Başkanlığı, Rahip Santoro'nun öldürülmesini kınayarak, böyle bir saldırının "hiçbir dini, felsefi ve insanı gerekçesi olamayacağını" bildirdi. Yazılı açıklamada, Santoro'nun öldürülmesinin toplumda derin üzüntü ve endişe ile karşılandığı belirtilerek, "Hangi inanca mensup olursa olsun bir din adamına mübedi içinde yapılan bu yöntemi nefretle kınıyoruz. En zor şartlarda dahi mübetlerin ve din adamlarının korunması, Yüce Peygamberin biz Müslümanlara bıraktığı bir emanettir" denildi. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül de cinayeti şiddetle kınadıklarını belirtirken, olayın bireysel olduğuna inandıklarını açıkladı. Gül, Vatikan ve İtalya büyükelçilerine de taziyelerini iletti.

Yabancı temsilcilere ek güvenlik istendi

Avrupa Birliği ülkeleri temsilcileri, cinayet ile karikatür krizi arasında doğrudan bağ kurmasalar da Dışişleri Bakanlığı'na başvurarak, güvenliklerinin artırılmasını istemiş. Dün Dışişleri Bakanı Avusturya'nın Ankara Büyükelçisi Marius Calligaris, 'daha çok' güvenliğe ihtiyaç duyduklarını belirtmiş, "Trabzon cinayetinin karikatür krizi ile ilgisi yok ama bizim olası her olaşa karşı hazırlıklı olmamız gerekir. İçişleri Bakanlığı devrede" diye konuştu.

Roma savcılığı da Santoro dosyası açtı

İtalya'nın İstanbul Başkonsolosu Stefano Cancio, silahlı saldırı sonucu öldürülen Santa Maria Aziz Meryem Katolik Kilisesi Papazı Kİ yaşındaki Andrea Santoro için Trabzon'a gelişi. Başkonsolos Cancio, saldırı ardından kilisenin kapatılıp kapatılmayacağına Vatikan'ın karar vereceğini belirtirken, olayı [illegible] bir olay olarak algılıyoruz. Andrea, Türkiye'yi çok seven bir insandı. Önemler yeşil sürdürmek bir yaşamış olabileceğine inanmıyorum" dedi. Rahip Santoro'nun ölümüyle ilgili Roma Cumhuriyet Savcılığı da bir soruşturma dosyası açtı. İtalyan polisi ulaştığı bilgileri Türk polisine iletecek. Cinayet İtalya'da büyük yankı uyandırdı. Tüm gazetelerde cinayet manşetten duyuruldu.

iddialarının yer alması, haber metninde bu türden enformasyon kullanımını örnekler. Ayrıntılar ve ilgisiz bilgi, haber aktörünün olumsuz temsili için kullanılmaktadır.

Resim 20 *Posta*, 07.02.2006

Benzer şekilde, Türkiye'ye tatil yapmaya gelen turist kadınlar da "Rus güzel", "sarışın", "ülkesinde tıp eğitimi gören Ukraynalı güzel …" "genç kadın" gibi sıfatların arkasına saklanan ilgisiz enformasyonlarla haberleştirilerek cinsiyetçi söylemlerin özneleri haline getirilmektedirler.

Anlamsal Stratejiler: Irkçı-Ayrımcı Söylemlerin Kurgusu

İmalar, önkabuller, belirsizlik, gereksiz ayrıntılar gibi yerel anlamsal stratejilerin yanında, okuru ya da karşı tarafı bir konuda ikna etmek üzere, hedefe yönelik, çoğu zaman birden çok işlevsel hamleden oluşan anlamsal stratejilere başvurulur (van Dijk, 1991: 187). Bunların analizi, özellikle ırkçılık-ayrımcılık gibi hassas konularda, gazetecinin anlamı inkâr etmek, hafifletmek ya da bahane bulmak, abartmak, gülünçleştirmek, tersine çevirmek, karşılaştırmak, karşıtlık ya da ayrım kurmak, itiraf etmek gibi stratejilerle ırkçı-ayrımcı söylemleri nasıl yaygınlaştırdığını ya da haklılaştırdığını ortaya koymak açısından önemlidir. Kuşkusuz, bu türden stratejileri adlandırma girişimi yapay bir ayrıma dayanmaktadır. Aşağıdaki örneklerin pekçoğunun gösterdiği gibi, birden çok stratejik hamle aynı metin ve hatta aynı cümle içinde birlikte yer alabilmektedir.

"Ama"nın Ardına Gizlenen Masumlaştırmalar

Irkçılığın ve ayrımcılığın yasadışı olduğu ya da ahlaksal olarak kabul görmediği toplumlarda, "olumlu kendi" kurgusu, ırkçılığın inkârını gerektirir. İnkâr, "…'lere karşı değilim ama" sözleriyle ifade bulurken devamında mutlaka bir azınlık grubuna yönelik olumsuz ifadeler yer alacaktır. Van Dijk, bu stratejik hamleyi "yalanlama" olarak adlandırır. Böylece, "inkâr başkaları hakkında ırkçı olarak sınıflandırılma tehlikesi olmaksızın olumsuz şeyler söyleyebilme stratejik işlevi görür" (1991: 188). Bunun örneğini, "Ayrımcılık yapmıyoruz" başlıklı haberde (Resim 1) açık biçimde görürüz:

> "Mersin'in 'Kürtçü feodal yapı' tarafından işgal edildiğini, suç işleyenlerin yüzde 90'ının Doğulu olduğunu ileri süren Kuvvayı Milliye Derneği Temsilcisi Kemal Canay, tüm bu iddialarının ardından şu cümleyi de eklemeden geçmiyor: 'Biz hiçbir siyasi partiye yakın değiliz. Sağcı, solcu, doğulu, batılı ayrımı yapmıyoruz. Ayrımcılık Kuvvayı Milliye ruhuna ters düşer.'" (*Güneyde İmece*, 13.12.2006)

Anlamın inkârına yönelik stratejik hamlelerden biri olan yalanlama, Ertuğrul Özkök'ün "Bu Ermeniler adam olmaz" başlıklı yazısında da (Resim 17) karşımıza çıkmaktadır. Özkök, Ermenilerle ilgili olumsuz yargıları ardı ardına sıraladıktan sonra, bu yazdıklarının "dangalaklık", "ciddiyetsizlik", "iğrenç bir konuşma" olduğunu belirtmiş; başka bir deyişle kaleme alarak yeniden ürettiği ve yaygınlaşmasına aracılık ettiği önyargıların kendine ait olduğunu yalanlama yoluyla reddetmiştir. Bunun ardında, kuşkusuz, gazetecilerin ve yazarların, okurun gözünde olumlu bir izlenim bırakma ihtiyacının payı bulunmaktadır. Van Dijk, en önyargılı olan yazılarında bile, gazetecilerin ırkçı olmakla suçlanmaktan korktuklarını belirtir. Bu türden yazılarda ırkçılığın inkârı bildik bir hamledir. Ya olumsuz özelliklerinden söz ettikleri grup içinde istisnaların da olduğundan bahsederler (örneğin Özkök, yukarıda belirtilen yazısında "tanıdığı Ermenilerin de" kendisini bu yazı yazmak durumunda bırakan Mahçupyan'ın yazısından "rahatsız olduklarından emin" olduğunu söyler) ya da ırkçılığın kimi radikal, aşırı sağ gruplara özgü olduğunun altını çizerler (1991: 188). Özdemir İnce'nin 16 Aralık 2006 tarihli "Irk yok, ırkçı var" başlıklı yazısı da, bir tür "uzaklaştırma"yı örneklemektedir. Yukarıda, Kürtlere karşı ırkçılık derecesine varan yazılarını örneklediğimiz İnce, bu yazısında "Türkçülüğün de, milliyetçiliğin de ırkçılığa dayandığı bir sınır var. Bu sınırdan uzak durmayı bilmeli!" uyarısında bulunarak kendi yerini tanımlamaya çalışmaktadır.

Irkçılığın inkârına yönelik bir diğer stratejik hamle ise "biz değil onlar ırkçı" argümanının haklılaştırılmaya çalışıldığı "karşıtlıklar"dır (van Dijk, 1991:188). Özellikle Ermeni sorununun haberleştirildiği 2006 yılının Ekim ayı içinde, parlamentosunda Ermeni soykırımını inkâr yasasını oylayan Fransa'nın geçmişte Cezayir'de uyguladığı katliamlar sıklıkla anımsatılmakta, Ermenileri destekleyen ülkelerin emperyalist geçmişlerinden dem vurulmaktadır. Benzer şekilde, Rahip Santoro ve Hrant Dink cinayetlerinin ardından ve Kürt sorunu gündeme geldiğinde de Türkiye'deki hoşgörü ve birlikte yaşama kültüründen (*Hürriyet*, Mehmet Y. Yılmaz, "Dört ay sonra düğmeye kim bastı" başlıklı yazısı, 06.02.2006) ve bu kültüre zemin hazırlayan Osmanlı geçmişinden (*Zaman*, Mustafa Armağan'ın "Hepimiz Osmanlı'yız" başlıklı yazısı 28.01.2007) söz edilerek Türkiye'de ırkçılığın varlığı inkâr edilir.

Mehmet M. Yılmaz, Hrant Dink cinayetinin ardından ortaya çıkan tepkileri tartıştığı yazısında da, Türkiye'nin ırkçılığın en az yaşandığı ülkelerden biri olduğunu ilan ederek karşılaştırmalar yoluyla inkâr stratejisine başvurmuştur:

> "Dünyanın her yerinde, en medeni saydığımız ülkelerde bile ciddi bir ırkçılık tehlikesi var. Fransa'da, Almanya'da, Hollanda'da, Danimarka'da, Finlandiya'da, Sırbistan'da, Bulgaristan'da, Romanya'da, Yunanistan'da… Listeye yüzlerce ülke adını ekleyebilirim. **Ve ırkçılık konusunun temellerine inecek olursak belki de bu ülkeler arasında *en masumu biz çıkarız.*** Örneklerini her gün bu ülkelerin parlamentolarında, sokaklarında, spor sahalarında gördüğümüz bir sorun bu. … "I**rkçılık bir tek bizde kaldı**" kompleksine kapılmak, bunun evrensel bir sorun olduğu gerçeğini görmemize engel olabilir." (italik bize ait) (*Hürriyet*, Modern polisler yönetici olsaydı" başlıklı yazı, 24.01.2007)

Kötü Muameleyi Hak Edenler

Irkçı-ayrımcı tutum ve yargıların inkâr edilemeyecek kadar görünür olduğu durumlarda, olumsuz eylemi hafifletme ya da bahaneler bulma, ırkçı-ayrımcı söylemlerin yaygın stratejileri arasındadır (van Dijk, 1991: 190). Örneğin, Romanların DTP'lileri linç etme girişiminin övüldüğü *Posta*'nın "PKK'ya Roman dayağı" başlıklı haberinde (Resim 3) yasal ve toplumsal olarak kabul edilemeyecek bir suçun, linç girişiminin hafifletici sebepleri olarak DTP'liler terör yandaşları olarak adlandırılmakta; Diyarbakır'daki olayları İstanbul'a taşımaya çalıştıklarından, molotof kokteyli atarak bir kamyoneti yaktıklarından söz edilmektedir. Linç edilmek istenenlerin basın açıklaması yapmaya çalışırken polisin müdahalesiyle karşılaşan DTP'liler olduğu ancak haberin sonunda anlaşılırken, polisin müdahalesi de "terör"le gerekçelendirilmektedir.

> Diyarbakırda'ki eylemleri İstanbul'a taşımaya çalışan terör yandaşları, karşılarında Roman vatandaşları buldu.
>
> … Polisin müdahalesiyle dağılan eylemciler, bu kez ara sokaklarda toplandı. Bir kamyonet Molotof kokteyli ile yakıldı. Bu olaydan sonra Romanların bulunduğu Bostan Mahallesi'ne doğru koşan eylemciler yağmurdan kaçarken doluya tutuldu. (*Posta*, 03.04.2006)

Aşağıdaki haberde ise (Resim 21), "giderek tırmanan terör ve artan suç oranları" Kürt işçilere yönelen linç girişiminin hafifletici sebebi olarak sunulmuştur. Altbaşlıkta halkın çıldırma noktasına geldiği tespiti terör ve suçun halkı "çıldırtma" noktasına getirdiği sözleriyle ifade bulurken başvurulan belirsizlik, bu sefer olumsuz eylemin sorumlusu olarak halkı gizleme yönünde stratejik bir hamle olarak ortaya çıkmaktadır.

Resim 21 *Posta*, 09.09.2006

KORKUTAN ÖFKE

Giderek tırmanan terör, artan suç oranları toplumu çıldırtma noktasına getirdi. Halkta "Cezayı kendim veririm" fikri iyice yerleşti. Toplumda linç kültürü oluştu. İşte bu tehlikeli tırmanışın bir örneği önceki gece Akyazı'da yaşandı. Birileri kentte gelen fındık işçilerinin 'PKK'lı' olduğu dedikodusu çıkardı. 4 Diyarbakırlı işçiyi polis linçten havaya ateş açarak kurtardı

Çay bahçesinde ormuz attılar

Sakarya Akyazı'daki fındık bahçelerinde çalışan Diyarbakırlı 30 genç, önceki akşam akyazı'ya yapmak üzere ilçe merkezine indi. Saat 22.00 sıralarında çay bahçesine gelip oturan fındık işçileri arasındaki Kürtçe konuşmaya başladı. Bu sırada ardının S.F olduğu belirlenen bir vatandaş gence, iddiaya göre bu konuşmalardan rahatsız olup işçilerden bizlere ormuz attı.

Bir fısıltı yetti

Çıkan tartışma büyüyünce olaylara Polis, Diyarbakırlı 4 işçi ile Akyazılı genci gözaltına aldı. Üyelik "İşçiler bir gencı dövüp PKK olayına attı" dedikodusunu yaydı. Dedikodu telefonla çevre köylere kadar ulaştı. Beyoğlu 2 bine ulaşan öfkeli kalabalık gece ilçe Emniyet binasını toplandı. Onun "Kahramanca PKK' olayına atmaya başladı. Öfkeli kalabalık, 4 işçinin linç etmek için havaya silahlarla ateş açtı.

Vali pijamayla geldi

Polis kurşun yağmurunu durdurdu. Olaya sonradan haberi olan Vali Nuri Okutan pijamalarıyla polis merkezine gelip olayı yerinde izledi. Yaralılar çağrılan ambulans ile kentteki çeşitli hastanelere kaldırıldı. 4 işçi Diyarbakır Valiliği'ne getirildiler. Sonrasında, sabahlarına çalışmalarına bir gerek görmedi. Serbest bırakılan 4 işçi gözlem altına alındı. İşçilerin PKK'lı olmadığı belirlendi.

Bir bu eksikti

Sözlerin herhalukarın tamamı anlamadığı bu mudur "kendi işini kendim görüyüm" mantığının sonuçlarından biridir. Kan gerek bıkar gerekse. Bu psikolojiyi daha da kuvvetlendirdi gelişi... Küçücük bir kıvılcım, milyonlarca kilometreyi yerleşir. Çok tehlikeli bu. Lütfen dikkat edelim.

Linç girişimlerinin hafifletilmesine yönelik bir diğer örnek, "DTP'liler önce kışkırttı sonra yatıştırdı" başlıklı haber öyküsünde görülmektedir (Resim 22). Haber, başlı başına, DTP'nin PKK ve terörle ilişkisini kanıtlamak üzere kurulmuştur. Ancak haber öyküsünün sonuna *ilgisiz* bir içerik eklenerek, DTP'li olmayan ve Adapazarı'nda Mahir Çayan'ın ölüm yıldönümü ile ilgili afiş asmak isteyen iki kişinin yanlışlıkla DTP'li sanılmaları sonucu linç edilmek istendiğinin haberi eklenmiştir. Böylece, haberin bütününde DTP'nin PKK ile ilişkisine yapılan vurgu ile linç girişimi ve ardından DTP il binasına yapılan saldırı mazur gösterilmek istenmiştir.

DTP'liler önce kışkırttı sonra yatıştırdı

Resim 22 *Zaman*, 30.03.2006

CHP İstanbul milletvekili Şükrü M. Elekdağ'ın basında yer alan "Türkiye'de 70 bin kaçak Ermeni işçi var; hepsini kovalım" açıklamasının ardından kendini savunmak üzere *Zaman'*da yayınladığı "Geçmişiyle yüzleşmek" (24.11.2006) başlıklı yazısında da hafifletme stratejisinin yer aldığı görülmektedir. Elekdağ, bu yazısında 70 bin Ermeni'yi sınır dışı etmekle ilgili önerisinin[59] olağanlığının altını çizerken Yunanistan'la da karşıtlık kurmaktadır:

> "Bu amaçla [Ermenistan hükümetinin soykırım iddiasına karşı] Türkiye tarafından başvurulacak önlemlerin başında, Türkiye'de çalışan 70.000 kaçak Ermenistan vatandaşı işçinin kademeli şekilde ülkelerine gönderilmesi gelmektedir. Bu yolla alınacak bir karar esasen yaptırım sayılamaz. Çünkü yapılacak olan, hatalı olarak uygulanmasından sarfınazar edilen Türk yasalarının uygulanmasıdır. İlk defa gündeme getirdiğimizde bazı köşe yazarları bu önerinin gayri insani olduğunu yazdılar. Ancak, gayri insanilik bunun neresinde? Biz Yunanistan gibi kaçak göçmenlerin denizin ortasına dökülmesini değil, Türkiye Cumhuriyeti'nin yasalarının uygulanmasını öneriyoruz."

Asıl Suçluyu İlan Eden Abartmalar

"Biz"e ait olumsuz eylemler hafifletilirken "onlar"ınkilerin abartılması, ırkçı-ayrımcı söylemlerin başvurduğu bir diğer stratejik hamledir (van Dijk, 1991: 192). Böylece, çoğunluk aktörlerinin olumsuz yargı ve tutumlarına haklılaştırıcı sebepler sunulmuş olur. DTP'nin PKK ile ilişkili olduğunu ilan eden haberlerin tümü bu niteliktedir. Bu nedenle, bu tür haberler içinden iki örnek vermekle yetinilecektir.

> "Demokratik Türkiye Partisi[60], sonunda PKK ile ortak olduklarını ilan etti. Partinin Eşbaşkanı Ahmet Türk, 'PKK ile DTP'nin tabanı ortak. Bana oy veren insanların çocuğu dağda' dedi.
>
> Muş'ta öldürülen 12 teröristten 4'ünün cenazesinde Diyarbakır savaş alanına dönmüştü. Kışkırtıcılar arasında Demokratik Türkiye Partisi (DTP) yöneticileri de vardı. (*Posta*, "PKK-DTP kardeşliği" başlıklı haber, 22.04.2006)

> Terör örgütü PKK'nın Diyarbakır'da 3 gün yas ilan etmesiyle başlayan olaylar devam ediyor. Demokratik Toplum Partisi (DTP) yetkililerinin kışkırtmalarıyla süren olaylarda PKK yandaşları şehri savaş alanına çevirdi. … DTP Siirt İl Başkanı Murat Avcı, Siirt'te önceki gün yaralanan Muhsin Ete'nin (19) askerler tarafından vurulduğunu ve öcünün alınacağını iddia etti. Avcı, "Muş yaylasında şehit düşen bir arkadaşımızın cenazesini defnederken, bir arkadaşımız olay yerinde askeri birlik tarafından vuruldu. Türk ordusu halkın üzerine kurşun yağdırmaktan vazgeçmelidir. Bu ordu Kürdistan'da akıttığı kanın hesabını vermek zorunda." diyerek örgütün eylemlerine destek verdi. (*Zaman*, "DTP'liler önce kışkırttı sonra yatıştırdı" başlıklı haber, 30.03.2006).

59 Aynı öneri, 10.10.2006 tarihinde, eski dışişleri bakanı ve AKP milletvekili Yaşar Yakış tarafından dile getirilmiştir.

60 Haberde partinin adının yanlış yazılmış olması ve bunun tekrar edilmesi dikkat çekicidir. Gerçekte, Demokrat Türkiye Partisi (DTP) adlı bir parti, DYP'den ayrılan milletvekillerince, 1997 yılında kurulmuş, Mayıs 2005'te ise partinin adı Hürriyet ve Değişim Partisi olarak değiştirilmiştir. 2005 yılının Kasım ayında kurulan Demokratik Toplum Partisi'nin bu eski DTP ile hiçbir ilgisi bulunmamaktadır.

Bu iki örnekte de DTP'nin rejim düşmanı ve terörist olduğu gösterilmeye çalışılırken DTP'li aktörlerin sözleri içinden bu iddiayı destekleyici kanıtlar seçilerek öne çıkarılmaktadır.

Irkçı Söylemlerin Hamlelerinden Biri Olarak Gülünçleştirme, Alay ve İroni

Van Dijk, bahane bulma, abartma, inkâr gibi stratejik hamlelerin yetersiz kaldığı durumlarda, ırkçı-ayrımcı söylemlerin gülünçleştirme ile karşı tarafı değersiz kılma yoluna başvurduğundan bahseder (1991:192). Emin Çölaşan'ın "Papaturka" başlıklı yazısında kullanılan dil ve başvurulan ironi, bu amaca hizmet etmiş, Çölaşan'ın Papa'nın Türkiye ziyareti sırasında yaşananları eleştirirken kullandığı hitap sözcüğü olan "hazret", aşırı saygıyı değil alayı ifade etmiştir:

> **Sevgili okuyucularım, Papa Hazretleri'ni çok şükürler olsun bugün sağ salim, kazasız belasız uğurluyoruz. Bu iş hem bizim, hem de onların açısından bazen komediye dönüştü. ...**Papa Türkiye gezisi boyunca **ikili** oynamayı başardı. Tavşana **kaç,** tazıya **tut** dedi. Efes ayininde konuşmasına **"Sevgili kardeşlerim"** diye Türkçe başlayıp **"Aziz Meryem, bizim için dua et"** diye yine Türkçe bitiren, **"Türkleri seviyorum"** diyen Hazret, eline **Türk bayrağı** alıp fotoğraf çektirmeyi de ihmal etmedi. .... Bu çizgisini sürdürseydi ve ülkemizde birkaç gün daha kalma durumu olsaydı, Papa belki de **Türk ve Müslüman** olacak, Vatikan'a cebinde **TC pasaportu** ile dönecekti! Zaten gezisi öncesinde kendisine çağrılar yapılmıştı. ... Papa Hazretleri dün (Türk vatandaşı!) Patrik'le birlikte dua etti, sonra ikisinin ortak bildirisi yayınlandı. ... **Papa bir miktar yağladı yıkadı, sonra Patrik'le birlikte ters köşeden goller attı. Şu birkaç günü tiyatro gibi izledik. Böyle çok yönlü bir komedi dünyada olamaz, ülkemizin değerini bilelim!** (*Hürriyet*, Emin Çölaşan, 01.12.2006) (vurgu yazara ait)

"Biz Değil, Asıl Onlar": Suçu Karşı Tarafa Atma

İnkâr, hafifletme ve bahane bulma gibi stratejilerin yanında, suçu karşı tarafa atmak da ırkçı söylemlerin dolaşıma girdiği haber ve yazılarda sık başvurulan stratejilerden biridir (van Dijk, 1991: 193). Bu strateji, başlıkların ve temaların analizinde de görüldüğü gibi, özellikle Ermeni soykırımı iddiaları karşısında asıl zulmedenin/soykırım yapanın Ermeniler olduğunu ileri süren haberlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle burada aşağıdaki iki örnekle yetinilecektir. *Zaman* gazetesinde yayınlanan "İzmir'e 'soyu kırıklar anıtı' yapalım" başlıklı haberde Ermeniler'in 1,5 milyon Türk'ü katlettiğinden söz edilmektedir. Başlıkta da yer alan "soyu kırıklar" sözcüğü ise barındırdığı ima ile Ermenileri hedef almaktadır. Söylemin "onlar"a yüklediği –hakarete varan- bu olumsuz niteliklerin karşısında, "biz"in hoşgörüsüne, birlikte yaşama kültürüne yapılan göndermeler aracılığıyla "olumlu kendi" kurgusu sağlamlaştırılmaktadır.

İzmir'e 'soyu kırıklar anıtı' yapalım

İZMİR Türkiye Kamu Çalışanları Vakfı (TÜRKAV) İzmir Şubesi Başkanı Recep Çakmak, Fransız Konsolosluğu karşısında 'soyu kırıklar anıtı' yapmak için İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne müracaat ettiklerini söyledi. Çakmak, "Büyükşehir Belediye encümenimiz yer tahsis ederse 2x2 metre karelik bir alana heykel dikmeyi düşünüyoruz. Heykelimizde Ermenilerin bu ülkede katlettikleri 1,5 milyon Türk'ü anlatacağız."

Resim 23 *Zaman*, 18.10.2006

Kurbanı suçlamanın söylemsel strateji olarak kullanıldığı haberler arasında Şemdinli olaylarını konu edinenler de yer almaktadır. Şemdinli'de bombalanan Kitabevi'nin sahibinin PKK'lı olduğu iddiaları, telefon dinleme kayıtları yayınlanarak haberleştirilmekte; böylece mağdur suçlu ilan edilmektedir:

> "Şemdinli'de 1 Kasım'daki ilk patlama ve 9 Kasım'da ….'a ait kitabevinin bombalanmasının ardından ilçede yaşanan olaylara ışık tutan telefon konuşmaları[nda] ….'ın PKK'nın dağ kadrosunda bulunan 'Sabri' kod adlı Ali Kısıkyol'la görüşmeleri de var. Kısıkyol, sık sık 'DEHAP'lıların emrinden çıkmayın. Onlar ne diyorsa yapın' uyarısında bulunuyor." (*Hürriyet*, "DEHAP'lılar ne diyorsa yapın" başlıklı devam haberi, 30.03.2006)

"Olumlu Kendi"-"Olumsuz Öteki" İkiliğinde Karşılaştırmaların Rolü

Irkçı-ayrımcı söylemler, genel olarak "biz" ve "onlar" arasındaki karşılaştırmalar yoluyla işlerler. Örneğin Türkiye ve Yunanistan ilişkilerini konu edinen haber ve yazılarda olumlu kendi ve olumsuz öteki kurgusu, baklavanın bir Türk tatlısı olduğundan, Türklerin merhametli, yürekli, Yunanlıların vicdansız, korkak olduğuna kadar değişen argümanlarla dile getirilen karşıtlıklara ve karşılaştırmalara dayalıdır. *Posta*'nın "Yunan denize attı biz kurtardık" başlıklı haberi (Resim 24) bu türden bir karşılaştırma stratejisini örneklemektedir. Haberde, Yunanistan Sahil Güvenlik botlarının kaçak göçmenleri Türk karasularında denize attığından, kaçakları Türklerin kurtardığından söz edilmekte; böylece merhametsiz Yunanlılar ile mazlumların yanında olan, kurtarıcı konumundaki Türkler arasında karşılaştırma yapılmaktadır.

Denize açılan jandarma ekipleri, kaçakların hayatını kurtarmak için saatlerce çalıştı. Yunanistan, kaçakları denize atarak uluslararası kuralları ihlal ediyor.

Yunan denize attı biz kurtardık

Yunan Sahil Güvenlik ekibi, ülkeye yasadışı yollardan giren 40 kaçağı Türk karasularına getirip hepsini denize attı. Yüzme bilmeyen 6 kaçak boğularak öldü. Jandarma 31 kaçağı kurtardı, 3 kişi de kayboldu

Bu uygulamayı bitirin

Yunanistan Sahil Güvenlik botlarının, ülkeye girmeye çalışan kaçak göçmenleri yakalayıp Türkiye kıyılarına bıraktığı belirlenmişti. Yetkililer, Yunanlar'dan bu uygulamanın bitirilmesini istemişti.

Hepsi kelepçelendi

Yunanlar önceki gece 40 kaçağı yakalayıp kelepçeledi. Bir tekneye bindirilen kaçaklar İzmir-Karaburun açıklarından yine Türk karasularına getirildi. Yunanlar, kelepçelerini söktükleri kaçakları denize attı.

Can pazarı yaşandı

Panik halinde yardım çığlıkları atan kaçakları, Türkler duydu. Hemen denize açılan jandarma 31 kaçağı kurtardı. Yüzme bilmeyen 6 kaçak boğuldu, 3 kişi ise kayboldu. Yunanlar sadece 2 kadına can yeleği vermişti.

Yelekler Türk malı

Bu yeleklerin de Türk malı olduğu belirlendi. Yunan Sahil Güvenlik ekiplerinin bu yelekleri, yakaladıkları Türk balıkçı teknelerinden aldıkları ve bu tür olaylarda Türkler'i suçlamak için sakladıkları sanılıyor. ■ DHA

Kurtulan kaçaklar, ölen arkadaşları için ağlıyor.

Resim 24 *Posta*, 27.09.2006

Aşağıdaki alıntı benzeri bir karşılaştırmanın iki tarafı olarak Türkler ve Yunanlıları ortaya koymaktadır:

> "Biz Yunanistan gibi kaçak göçmenlerin denizin ortasına dökülmesini değil, Türkiye Cumhuriyeti'nin yasalarının uygulanmasını öneriyoruz" (*Zaman*, Şükrü M. Elekdağ, "Geçmişiyle yüzleşmek" başlıklı yazı, 24.11.2006)

Hürriyet'in "Yunanlıdan farkımız yüreğimiz" başlıklı haberi de benzer bir mantıkla karşılaştırma stratejisine başvurmaktadır. Bu haberin başlığı ve altbaşlığı ormancıların yangına müdahale yetisi açısından Türkler ve Yunanlılar arasında bir karşılaştırma üzerine kuruludur. "Olumlu kendi" tasarımı, Türk ormancıların ne denli cesur olduğu üzerinden kurulmuş, karşı tarafın korkaklığı ima edilmiştir. Haberin devamından, başlıkta bakanın yaptığı açıklamadan aktarılan kısmın Kurtuluş Savaşı'na yapılan göndermelerle milliyetçi söylemin mitleştirdiği bu türden bir Türk-Yunan ikiliğine olanak sağlayacak biçimde seçildiği anlaşılmaktadır. Metnin tamamında, bakanın benzer iklim şartlarında olup da Türkiye'den daha iyi olanaklara sahip olan Fransa, İtalya, İspanya gibi ülkelerle de karşılaştırma yoluna gittiği, başka bir deyişle "biz" ve "onlar" ayrımının iki tarafı olarak "yürekli ama fakir doğu" ile "zengin ve müreffeh batı"ya ilişkin kalıplaşmış yargıları yeniden ürettiği anlaşılmaktadır.

> "Bakan Osman Pepe orman yangınlarına havadan yeterince müdahale edilememesine dönük eleştirileri ilginç şekilde yanıtladı. Pepe, "Yunanistan'ın bizden çok uçağı var ama daha çok ormanları yandı. Bizim ormancımız yürekli" dedi.
>
> "Bizim ile aynı iklim şartlarındaki Fransa'nın, İtalya'nın, İspanya'nın, komşumuz Yunanistan'ın bizden daha fazla uçağı var, bizden daha çok helikopteri var ama bizim 50, 100 katımız orman kaybediyorlar. Niye? Onların bizim ormancılarımız gibi yüreğini ortaya koyan ve bu işi yurt savunması olarak kabul eden ormancıları yok." (*Hürriyet*, 25.08.2006)

"İçeridekiler" ve "Dışarıdakiler" Ayrımı

Karşılaştırmalar, çoğu zaman ırkçı-ayrımcı söylemlerin stratejik hamleleri olarak karşıtlıklar aracılığıyla kurulurlar. Yukarıdaki örneklerin pek çoğunda gördüğümüz gibi, olumlu kendi ve olumsuz öteki sunumu, söylem içinde bu karşıtlıklar aracılığıyla ortaya çıkar. Kimi durumda ise, ırkçı-ayrımcı söylemler, hedef aldıkları ayrıcalıksız grupların içinde karşıtlıklar ve bölünmeler yaratarak kendi argümanlarını meşrulaştırma yoluna giderler. Örneğin Ermeniler, diaspora Ermenileri ve Türk vatandaşı Ermeniler olarak ayrılırlar; "içeridekiler"in vatanına bağlı, barışçıl insanlar olduğu vurgulanırken, "dışarıdakiler" düşman konumuna taşınır. Cinayete kurban gitmesinin ardından "iyi Ermeni" olarak işaretlenen Hrant Dink'in temsil ettiği "içeridekiler" ile diaspora Ermenileri arasında karşıtlık kurulur:

> "Hrant Dink makul bir Ermeni'ydi. Ve cesurdu. Cesaretini sadece Türkiye'nin azgın ırkçılarına karşı değil, asıl Ermeni diasporasının azgın ırkçılarına karşı ispatlamıştı." (*Hürriyet*, Ertuğrul Özkök'ün "Ali Kemal'e vatan haini dememiştim" başlıklı yazısı, 20.01.2007)
>
> "Ancak, Ermeni diasporası ile bizimle birlikte yaşayan Ermeniler'in yaklaşımları çok farklı." (*Posta*, Mehmet Ali Birand, "Ermeni diasporası mı, Patrik Mesrob mu?" başlıklı yazı, 20.05.2006)

"Batı'daki Türk ve Türkiye aleyhtarı lobinin eline altın tepside eşsiz bir vesile sunuldu ve belki de bu süreç, şu menhus soykırım yasasının kabulü ile sonuçlanacaktır;

bu noktadan sonra inanınız ki hiç önemi yok; yeter ki *bizim Ermenilerimiz* bu ülkede yaşamaktan ötürü gönül sancısına tutulmasınlar. … *bizim Ermenilerimiz* bu memlekette misafir, sığıntı, mülteci değil…" (vurgu bize ait) (*Zaman*, A. Turan Alkan, "Gittikçe artıyor tekilliğimiz" başlıklı yazı, 22.01.2007)

Benzer stratejiler daha az rastlanmakla birlikte –Kürtler, haber ve yazılarda, genel olarak her zaman terör ve şiddetle ilişkili yer bulmaktadır- Kürtleri de hedef alır. "İyi Kürtler" Doğunun yoksul vatandaşları, "kardeşlerimiz" olarak işaretlenirken, politik talepleri olanların tümü terörist olmakla ve bölücülükle suçlanır:

"Neticede yüzyıllardır aynı topraklarda yaşayan akraba topluluklardan bahsediyoruz. Kopma, parçalanma, bölünme kime yarar Allah aşkına! Kalbini, kafasını, ruhunu emperyalist güçlere satmış küçük bir grubun dışında herkes birlik olmanın, dirlik olmanın çabasında." (Zaman, Ekrem Dumanlı, " 'Kürt sorunu' papatya falı değildir" başlıklı yazı, 08.01.2007)

"PKK propagandalarında belirtildiği gibi bölgedeki halkın 'Kürt kimliği', 'Kürtçe dil' gibi bir sorunu yok. Bölge halkı mazlum, inançlı, itikatlı, devletine bağlı, işinde gücünde insanlar, fakat PKK özellikle gençlere yönelik propagandalarla aldatıyor." (*Yeni Balıkesir*, "Bu oyuna gelmeyelim…" başlıklı haber, 06.10.2006)

"Dost ve müttefik görünen bu devletler, en az beş bin yıldır canı canına, kanı kanına bulaşmış, kız almış, kız vermiş bizim öz kardeşlerimiz olan Kürtçe konuşan vatandaşları devletimize ve milletimize karşı kışkırtmaktadırlar. Kürtçe konuşan kardeşlerimiz bu oyuna gelmeyecek, teröristler yalnız kalacaklardır. Çünkü İslam'ın güzelliği ile tanışan bir millet asla bütünlüğünü bozmayacaktır. Kürt kardeşlerimizin üzerinde oynanan oyunları, konunun uzmanlarıyla il merkezi ve ilçelerde konferanslar verdirerek belgelerle anlatacağız. Türkiye'de Kürt meselesi olmadığını, bunu batı emperyalizminin kışkırttığını herkese göstereceğiz." (*Sonsöz*, "'Kürt kardeşlerimize oynanan oyunları, belgelerle anlatacağız'" başlıklı devam haberi, 21.04.2006)

Böylece "iyi Ermeniler" ve "iyi Kürtler" olarak işaretlenenlerle politik kimliklerini ortaya koydukları ya da egemen politikalar ve değerlerle çeliştikleri için kabul görmeyenler arasında kurulan karşıtlık, inkâr stratejilerinin işleyişini de kolaylaştıran bir söylemsel hamle olarak önem kazanır.

Irkçı-Ayrımcı Söylemlerin Biçem ve Retoriği

Gazetecilerin azınlıklarla ya da ayrıcalıksız gruplarla ilgili yazdıklarında kullandıkları sözcüklerin seçimi ve çeşitliliği, bu sözcükleri örgütleyen cümle yapıları, biçemi oluşturur. Biçem, yazarın kişisel kanılarının metin içindeki izinin sürülmesinde aracıdır; aynı zamanda dil kullanımının sosyal bağlamını ortaya koyar. Biçemin analizi, belli sözcük seçimlerinin ya da cümle yapılarının belli anlamları oluşturmada oynadığı rolü ortaya koyar (van Dijk, 1991:209). Gazeteciler, haber metinlerinde aktörleri ve eylemleri şu ya da bu sözcüklerle tanımlama yoluna giderken olaylara ve kişilere ilişkin temel bakış açılarının kurulmasına, anlamın oluşturulmasına da aracılık ederler. Bu nedenle, azınlıklara ya da ayrıcalıksız

gruplara ilişkin ırkçı-ayrımcı söylemlerin analizinde habercilerin biçemsel tercihlerinin incelenmesi önem taşır.

Retorik ise belli sözsel hamleleri ortaya koyar. Yinelemeler, metaforlar, okurun dikkatini çekmeye yaradığı için ikna etmek amacıyla kullanılırlar (209).

Irkçı-Ayrımcı Dilin Sözlükçesi

Irkçı-ayrımcı söylemlerin yaygınlaşmasında haber ve yazılarda kullanılan sözcüklerin seçimi önemlidir. Habercinin, olaylara, eylemlere ve aktörlere ilişkin kanı ve yargıları onları adlandırma ve niteleme biçimini şekillendirir. Bu noktada, anaakım habercilik kodlarınca yinelenen nesnellik ve yansızlık iddiasına karşın, yazarın duruşu –ve böylece okurun aktarılandan ne anlaması gerektiğine ilişkin beklentisi- haberin diline yansır.

Sözcük seçiminin ırkçı-ayrımcı söylemlerin kuruluşundaki işlevine ilişkin örnekler, yukarıdaki analizimiz sırasında çeşitli başlıklar altında ele alınmıştır. Bu nedenle, burada sadece haber ve yazılarda, çeşitli aktörlerle ilgili anlamlandırma çerçevesinin oluşturulmasında rol oynayan sözcüklerin dağılımına odaklanılarak bir sözlükçe oluşturulmaya çalışılacaktır. Çalışma kapsamında ele alınan 13 aylık dönemde, ulusal ve yerel basında çeşitli aktörleri hedef alan ırkçı-ayrımcı söylemlerin sözlükçesi, aktörlere ve durumlara göre ılımlıdan aşırıya, çok çeşitli bir tablo ortaya koymaktadır. Bu tablonun incelenmesi, haber ve yazılarda ırkçı-ayrımcı söylemlerin hangi sözcüksel yeğlemeler aracılığıyla kurulduğunu göstermektedir.

Kürtler ve DTP	Kandırılan (halk), Kürtçe konuşan kardeşlerimiz, küstah, terör yandaşı, militan, bölücü, ayrılıkçı, terörist, PKK('lı)
Ermeniler	TC vatandaşları, vatanseverler, Ermenistan, Diaspora, lobiciler, ASALA, terör, çeteciler, mezalim, hain, soyukırıklar
Yabancı kadınlar	Güzel, sarışın, genç, turist, Türk erkeği, eğitimli, dil bilen, Moldovalı, Kırgızistanlı, Kazakistanlı, Türkmenistanlı, Ukrayna uyruklu, Moldovalı, Çeçenistanlı, Dağıstanlı, Rus, hamile, kandırılan, utanç kölesi, fuhuş kölesi, seks kölesi, profesyonel, hasta, bomba
Hıristiyanlar	Misyoner. Cinayet, rahip, Papa, put, eşcinsel, sübyancı, hovarda, dolandırıcı
Aleviler	Müslüman, çeşitlilik, din dersi, misyoner, ateist
Tarikatlar	Skandal, cinayet, seks, aşk, sahtekâr, sözde peygamber

Tablo 24 Haber ve yazılarda sözcük seçimi: Irkçı-ayrımcı sözlükçenin kavramları

Kürtleri betimlemek üzere kullanılan sözcükler, genel olarak onların kandırılmışlıklarından bölücü ve terörist olmalarına kadar genişleyen bir sözcük seçimini ortaya koyar. Kürtler, Doğu'nun yoksul, cahil, azgelişmiş halkı olarak kavrandıklarında PKK ve dış mihraklar tarafından kandırılmışlıklarıyla nitelenerek çocuksulaştırılırlar. Bir etnik grup olarak varlıklarını reddeden aşırı milliyetçi-ırkçı söylem, Kürtler yerine "Kürtçe konuşan kardeşlerimiz" ya da "vatandaşlarımız" (*Sonsöz*, 21.04.2006) adlandırmasını

yeğler. Politik taleplerini dile getirdiklerinde, DTP ile ilişkilendiklerinde ise çerçeve değişir: Kolaylıkla küstahlıkla suçlanır (bkz. Resim 18; *Posta* 26.06.2006); terör yandaşı, militan, bölücü, ayrılıkçı, terörist, PKK sempatizanı ve hatta PKK'lı olarak adlandırılabilirler.

Ermeniler için de sözcük seçimi, Kürtler için olduğu gibi, ikili bir ayrım üzerinden kurulur: Haber ve yazılarda Ermeniler "iyiler" ve "kötüler" olarak ayrıştırılırlar. İyi Ermeniler Türkiye'de yaşayan, iyi TC vatandaşlarıdır. Sözcük seçimi, bunların vatanseverliklerine odaklanır. Soykırım iddialarına karşı çıkarlar. Ermenistan, "kötü" Ermenilerin Türkiye aleyhine faaliyetlerini ve "akıl almaz" taleplerini dile getirdikleri yerdir. Türkiye'deki Ermeniler, sık sık bunlarla ters düşerler (Hrant Dink'le ilgili birçok haber ve yazıda onun Ermenistan'daki ve diasporadaki Ermenilerle anlaşamadığının altı çizilir). Diaspora sözcüğü ise "diaspora Ermenileri"ni ifade etmek için kullanılır. Bunlar, Türkiye'nin zararına, sinsice faaliyet gösteren, uluslararası lobicilik yapan kimseler olarak nitelenir. Ayrıca, geçmişte Ermeni olaylarına katılmış olanların oluşturduğu tarihsel bir Ermeni kategorisi katliam, hıyanet, mezalim, Ermeni zulmü gibi sözcüklerle ifade bulurken, ASALA örgütünün anıldığı durumlarda, Ermeniler terör sözcüğü ile bir arada yer alır.

Yabancı kadınlarla ilgili sözlükçede de ikili kategorizasyona gidilebilir. Turist olarak, batılı ülkelerden gelmiş olanlar, genelde güzellikleri, sarışınlıkları, gençlikleri, Türkiye'ye ve Türk erkeklerine ilgilerini ifade eden sözcükler ile haberleştirilirler. Eski Doğu Bloğu ülkelerinden gelen yoksul kadınlar ise, her zaman güzellikleri ile olmasa da, yine gençlikleri ve eğitimlilikleriyle (Üç dil bilmeleri, Hukuk Fakültesi mezunu olmaları gibi) anılırlar. Ancak bu kadınlarla ilgili haberlerin neredeyse tamamı onları seks, fuhuş kölesi olarak anarak yaptıkları işin kabul edilemezliğini vurgular. Utanç kölesi tamlaması da yapılan işin ahlak dışılığının altını çizmek için kullanılır. Kölelik, kadınların iradeleri dışında, zor kullanılarak bu durumu kabul ettiklerinin ya da mecbur bırakıldıklarının şifresidir. Kendi ülkelerinde geçim sıkıntısı yaşayan bu yoksul ve eğitimli kadınların iş bulma vaadiyle kandırıldıkları; zorla alıkonuldukları belirtilir. Buna karşılık, ülkelerine gönderilmelerine rağmen yeniden Türkiye'ye gelerek fuhuş yapanlar suçlayıcı bir dille, "profesyonel" olarak adlandırılırlar. Son olarak, geldikleri ülkelerin ya da uyruklarının mutlaka belirtildiği haberlerde, kadınların hastalık taşıdıkları, Türk erkekleri için tehdit oluşturdukları, "canlı bomba" ya da "yabancı uyruklu bomba" gibi sözcüklerle ifade bulur (bkz. *Posta*, 14.07.2006; 26.07.2006).

Hıristiyanlarla ilgili sözlükçe, Türkiye'de yaşayanların misyonerlik faaliyetlerine ilişkin sözcüklere odaklanır. Cinayete kurban giden ya da saldırıya uğrayan Hıristiyan din adamları ile ilgili haberlerde misyoner sözcüğü çoğu zaman yer bulur. Türkiye dışındaki Hıristiyanlar ise din adamlarının cinsel sapkınlıkları, "sübyancılıkları" ya da "eşcinsellik" gibi farklı tercihlerini işaretleyen sözcüklerin eşliğinde haberleştirilirler.

Alevilerle ilgili kullanılan sözcükler ise yukarıda belirtilen ya onların Müslümanlıkları, İslam dini ile bağdaşıklıkları, İslam dini içinde bir çeşitlilik oldukları ya da tam tersine "Alevi dedenin misyoner torunu" örneğinde olduğu gibi, misyoner veya ateist olmaları –yani İslam dışılıkları- bağlamında şekillenir. Böylece, Alevilerin incelenen dönemde gündemde olan zorunlu din dersi karşısındaki tutumu, onların Müslüman olup olmadıkları tartışmasının sınırlarının içine çekilir.

Son olarak tarikatlarla ilgili haberlerde, sözcük seçiminin bunların "sapkınlıkları" iddiasını destekler biçimde oluşturulduğunu saptayabiliriz. Bu türden haber ve yazılarda, seks, aşk, cinayet, dolandırıcılık, sahtekârlık, sahtelik sıkça rastlanan sözcüklerdir.

Sözdizimi ve Cümle Yapılarının İmâ Ettiği

Sözcük seçimlerinin olduğu gibi, cümle yapılarının da yukarıda "Olumlu ve Olumsuz Eylemlerin Aktörleri" başlığı altında örneklediğimiz şekliyle, anlamın ideolojik kurgusu açısından önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu rolü ortaya koyabilmek üzere 03 Nisan 2006 tarihli "PKK'ya Roman dayağı" başlıklı haber üzerinde gerçekleştirdiğimiz çözümlemeyi ilerleterek aynı olayın diğer iki ulusal gazetede haberleştirilme biçimiyle karşılaştırabiliriz.

Her üç gazetede de haber metinleri dört ana bölümden oluşmaktadır. *Posta'*da haberin başlığının altında bir de alt başlık bulunmaktadır. *Hürriyet*'teki haber ise olayları konu edinen ve sayfanın tamamını kapsayan "Elde poşet, vahşet" başlıklı haberin altında yer almaktadır. Bu yönüyle başlığın kendisi bir alt başlık niteliğindedir. "PKK'ya Roman Dayağı" başlığında, görüldüğü gibi fiil kullanılmamış, bunun yerine adlaştırma yoluyla habere konu olan eylem hafifletilmiştir. "Roman dayağı" tamlaması, eylemin failini ortaya koymakla birlikte fiilin yüklendiği olumsuz anlamlar cümleden dışlanmıştır. Altbaşlıkta da benzer şekilde öznenin gerçekleştirdiği eylem adlaştırma yoluyla gizlenmiş, kovalayan Romanlar yerine cümlenin öznesi olarak göstericileri kurtarma yoluyla olumlu eylemde bulunan polis, aynı zamanda söz dizimi içinde yükleme yakınlaştırılarak öne çıkarılmıştır. *Hürriyet*'te yayınlanan aynı tarihli haberin başlığı ise eylemi, eylemin failini, kime karşı ve nasıl yapıldığını açıkça ortaya koymaktadır: "Romanlar PKK'lıları baltayla kovaladı". Burada, söz dizimi Romanların suç ve şiddetle ilişikliğine dair önyargılara uygun biçimde yükleme yakınlaştırılan "balta"ya vurgu yapmaktadır. Ayrıca her iki başlıkta da, DTP'li göstericilerin "PKK'lılar" olarak adlandırıldığı görülmektedir.

Başlık:
"PKK'ya Roman Dayağı
Diyarbakır'daki eylemleri İstanbul'a taşımaya çalışan terör yandaşları, karşılarında Roman vatandaşları buldu. Dolapdereli Roman'ların satır, sopa ve döner bıçağıyla kovaladığı eylemcileri polis kurtardı. (*Posta,* 03.04.2006)
Romanlar PKK'lıları baltayla kovaladı (*Hürriyet*, , 03.04.2006)
Mahalle sakinlerinden eylemcilere meydan dayağı (*Zaman,* , 03.04.2006)

Zaman gazetesi, "Mahalle sakinlerinden eylemcilere meydan dayağı" cümlesiyle *Posta*'da olduğu gibi eyleme konu olan fiili hafifletme yoluna gitmiş ve adlaştırmaya başvurmuştur. *Zaman'*da meydan dayağı atanlar "mahalle sakinleri" olarak tanımlanarak etnik ve kültürel kimlikleri işaretlenmemiş, yüklemden uzaklaştırılarak vurgu "eylemcilere" kaydırılmıştır; ayrıca gazete eylemcilerin PKK'lı olduğu iddiasına da yer vermemiştir.

Posta'nın haberinin devamında Roman vatandaşlar ders verme eyleminin özneleri olarak yüklemin yanında yer bulmuşlardır. Dersleri verilenler ise İstanbul'da gösteri -terör şovu- yapmak isteyen, yani terörü kendi coğrafyalarından merkeze taşıyan, "terör yandaşları"dır. Haberin ana olayının aktarıldığı bu giriş bölümünde, polis müdahale eden olarak fail, eylemciler ise bu müdahaleyle dağılanlar olarak edilgen konumda tanımlanmaktadırlar. Eylemcilerin edilgen konumu kamyonetin "yakılması"nda da devam etmekte, söz dizimi –eylemcilerin şiddet ve terör yanlılığının kanıtı olan- molotof kokteyline vurgu yapmaktadır. Polisten kaçan Romanların eylemcilere müdahalesi ise "yağmurdan kaçarken doluya tutulmak" deyimi ile ifade edilmektedir.

Birinci bölüm: Ana olay

İstanbul'da gösteri yapmak isteyen terör yandaşlarının dersini Dolapdereli Roman vatandaşlar verdi. Terör yandaşları dün önce Taksim Meydanı'nda terör şovu yapmak istedi. Polisin müdahalesiyle dağılan eylemciler; bu kez ara sokaklarda toplandı. Bir kamyonet Molotof kokteyli ile yakıldı. Bu olaydan sonra Romanların bulunduğu Bostan Mahallesi'ne doğru koşan eylemciler yağmurdan kaçarken doluya tutuldu. (*Posta*)

"Dolapdere'deki olayların çoğunlukla Roman vatandaşların bulunduğu semtte de devam etmesi üzerine bazı vatandaşlar göstericilere tepki gösterdi. (*Hürriyet*)

"Beyoğlu İlçe Emniyet Müdürlüğü'nün yakınlarında Tarlabaşı Bulvarı üzerinde yolu trafiğe kapatan grup, polis ekiplerine molotofkokteyli ve taşlı saldırıda bulundu. Polisin ikinci kez müdahalesi sonucu İlçe Emniyet Müdürlüğü'nün bulunduğu Kalyoncu Kumruk Caddesi'ne kaçan grup burada tekrar polise saldırdı. Polisler kalkanların oluşturduğu duvarla atılan taşlardan kendini korundu. Dolapdere'de kurulan halk pazarı içerisine girerek polise taşlı saldırıda bulunan gruba polis gaz bombası ile karşılık verdi. (*Zaman*)

Hürriyet, olayları aynı sayfadaki "elde poşet, vahşet" haberinde ayrıntısıyla aktarmıştır. Bu nedenle, haber Roman vatandaşların göstericilere tepki gösterdiği saptaması ile başlamakta; tepki gösterilen yerine göstereni etkin özne olarak kurmaktadır. *Zaman* ise diğer iki gazeteden farklı olarak eylemin failleri olarak göstericileri işaretlemiş; bunları terör ya da PKK yandaşları yerine "grup" olarak adlandırma yoluna gitmiştir. Ancak polis gruba müdahale eden, "grup" ise polis ekiplerine molotofkokteyli ve taşla saldıran ve tekrar polise saldıran, yani olumsuz eylemin sorumlusu olarak konumlandırılmıştır. Müdahale eden polis, saldırı karşısında önce kendini "koruyan" ancak daha sonra "grup" halk pazarına girerek taşlı saldırıya devam edince "gaz bombası ile karşılık veren" olarak işaretlenmektedir. Burada, polisin savunma ve halkı koruma amaçlı müdahalede bulunduğu; göstericilerin ise saldırgan tutumlarını sürdürdüğü, haberde hem cümle yapıları hem de sözcük seçimi aracılığıyla gösterilmektedir.

İkinci bölüm:
Çoğu Roman olan vatandaşlar silah, satır, şiş, bıçak, sopa, döner bıçağıyla sokaklarda eylemcilerin peşine düştü. Satırla yaralanan bir kişi taksiyle kaçarken polisin yakaladığı bir başka kişi linç edilmek istendi. Polis eylemciyi havaya ateş açarak kurtardı. (*Posta*)

Ellerine kılıç, balta, sopa ve kürek alan vatandaşlar, gruba müdahale etti. Romanlar arasında elinde tabanca olan bir kişiye de polis engel oldu. Ömer Hayyam Caddesi ile civarındaki ara sokaklara kaçan bazı göstericiler de vatandaşlar tarafından linç edilmek istenince, polis bu kişileri vatandaşların elinden aldı. (*Hürriyet*)

Çevik Kuvvet polisleri göstericileri kovalarken mahalle sakinleri de katıldı. Ellerine aldıkları kazma ve küreklerle polise destek veren mahalleli, saldırganların yakalanmasına yardımcı oldu. Ara sokaklarda yakalanan iki saldırgana mahalle sakinleri tarafından meydan dayağı atıldı. Dayak yiyen saldırganları kızgın mahallelinin elinden taş attıkları polis kurtardı. (*Zaman*)

Haberlerin ikinci bölümünde *Posta* Roman vatandaşları, *Hürriyet* ise daha önceki cümlede Roman olduğunu belirttiği vatandaşları, silah, satır, şiş, bıçak, sopa, döner bıçağı, balta, kürek gibi aletlerle "eylemcilerin peşine düştü"klerinden veya "gruba müdahale etti"klerinden söz ederken etkin özne olarak kurmaktadır. *Posta*'da yine suç aletleri cümlede yükleme yakın konumlarıyla öne çıkarılmakta, *Hürriyet*'te ise müdahalenin eylemci gruba yapıldığı vurgulanmaktadır. *Hürriyet*'te elinde tabanca olan bir kişiye polisin engel olduğu yine özne yükleme yakınlaştırılarak ilan edilmiştir. Her iki gazetede de linç girişimi edilgen cümle yapısı içinde verilmiş, linç edilmek istenen "kişi" ya da "bazı göstericilerden" söz edilmiş; linç eyleminin sorumluları ise *Posta*'da tamamen gizlenirken *Hürriyet*'te "vatandaşlar" sözcüğüyle anonimleştirilmiştir. Linç edilmek istenerek cümlenin öznesi konumuna getirilen eylemcinin polis tarafından kurtarıldığı, yine her iki haberde de belirtilmektedir. *Zaman*'da ise linç girişiminden hiç söz edilmemektedir. "Mahalleli", ellerine aldıkları kazma ve küreklerle göstericileri kovalayan polise destek vermiştir. "Ara sokaklarda yakalanan iki saldırgana mahalle sakinleri tarafından meydan dayağı atıldı" cümlesinde hem eylem dayak olarak nitelenerek hafifletilmiş, hem de yakalanan ve taşlı sopalı saldırıya uğrayanlar "saldırgan" özneler olarak vurgulanırken göstericileri yakalayan ve "dayak atan" mahalle sakinleri arka plana yerleştirilmiştir. Dayak yiyen –saldırıya uğrayan- "saldırganlar" ve kızgın mahalleli, ikinci bölümün son cümlesinde iki karşı taraf olarak kurulurken yine polis kurtarıcı özne konumunda yüklemin yanında yerini almıştır.

Üçüncü bölüm:
Roman vatandaşlar 'Şehitler ölmez vatan bölünmez', 'Türkiye laiktir laik kalacak' sloganları atarak daha sonra evlerine döndü. (*Posta*)

Tarlabaşı Bostan Mahallesi'nde de Türk bayrakları açan bir grup "Burası Bostan buradan çıkış yok" sloganı atarak, PKK yandaşlarına sopa ve satırlarla saldırdı. Vatandaşlar yakaladıkları bir göstericiyi dövdükten sonra polise teslim etti.(*Hürriyet*)

Yakalanan göstericiler gözaltına alınarak ifadeleri alınmak üzere polis merkezine götürüldü. Polise yardımcı olan mahalle sakinleri Türk bayraklarını sallayarak bölücü terör örgütü aleyhine sloganlar attı. (*Zaman*)

Her üç gazetede de haberin üçüncü bölümünde "Roman vatandaş"ların ya da "polise yardımcı olan mahalle sakinlerinin" attıkları sloganlar aktarılmış, Türk bayrağı açtıklarından söz edilmiştir. "Vatandaşların" tepki sözcüklerini haberin metnine taşıyarak olayın/eylemin tematik temsiline olanak taşıyan söylem, PKK yandaşı olduklarına peşinen hükmettiği göstericilerin sözlerine yer vermek yerine onları şiddet görüntüleriyle ilişkilendiren epizodik temsili yeğlemiştir. *Hürriyet*'in haberinde Roman vatandaşlar ifadesi kullanılmadığı durumda "grup"tan söz edilmekte, ancak grubun Tarlabaşı Bostan Mahallesi sakinleri olduğu belirtilerek Roman kimlikleri hatırlatılmaktadır. Benzer bir yolu *Zaman*'ın da izlediği, oturdukları mahalle ve sokağın adını haberin başında vererek sözünü ettiği mahalle sakinlerinin Roman olduklarını ima ettiği görülmektedir.

Dördüncü bölüm:

DTP İstanbul İl Başkanı Doğan Erbaş; Muş'ta 14 PKK'lının öldürülmesini kınamak için basın açıklaması yapmak istediklerini söyleyerek müdahale eden polisi kınadı. (*Posta*)

Tarlabaşı ve Dolapdere'nin ara sokaklarındaki kovalamacada toplam 27 gösterici gözaltına alındı. (*Hürriyet*)

Haberin sonuç bölümünde, *Hürriyet* ve *Zaman* göstericilerin gözaltına alındıklarından söz etmektedir. *Posta*'daki haberde ise daha önce "terör yandaşları" ve "PKK"lı olarak adlandırılan göstericilerin aslında basın açıklaması yapmak isteyen DTP'liler olduğu anlaşılmaktadır. Diğer iki gazete bu enformasyona yer vermemiştir.

Irkçı-Ayrımcı Retorik

Ses yinelemeleri, tekrarlar, koşutluklar, uyaklar, abartmalar, hafifsemeler, metaforlar (mecaz), karşılaştırmalar, benzetmeler ve metonimiler (düzdeğişmece), haber söyleminin zorunlu olmayan unsurlarıdır. Okurun dikkatini çekerek dolaylı yolla belli anlamların altının çizilmesine aracılık ederler (van Dijk, 1991: 116-117). Burada, gazetelerde haber anlatısının retorik figürlerinin ayrıntılı incelemesi yerine haber ve yazıların başlık ve metinlerinden örneklerle yetinilecektir. Bunun nedeni, yukarıdaki birçok başlık altında yer alan değerlendirmelerimizin benzetmeler, karşılaştırmalar ve metaforlar gibi retorik stratejileri de kapsamış olmasıdır.

Metonimi (düzdeğişmece): Parçanın bütünü ya da bütünün parçayı ifade etmesidir. DTP tabanı, DTP'ye oy veren seçmeni ifade etmek üzere kullanılırken PKK'yı terörist olarak görmeyenlerin DTP'ye oy verenlerin tamamı olduğu yönünde bir genellemeye başvurulmuştur (1). Türkiye, coğrafi bir bütün olmaktan öte devletin ya da halkın yerine kullanılmakta, böylece benzer bir genelleme ile cinayetin tüm Türkiye'ye (Türkiye devletine ve halkına) zarar verdiği vurgulanmaktadır (2-4). Diaspora, diaspora Ermenilerini (5), düşünce ise düşünce özgürlüğünden yana olanları (6) ifade etmek için kullanılmıştır. Bu türden düzdeğişmeceler, metin içinde genellemelere başvurmak, anlamı vurgulamak, abartmak gibi hedeflere hizmet etmektedir.

1) DTP *tabanına* göre PKK terörist değil (*Hürriyet*, 19.10.2006)
2) Türkiye'ye yönelik bir operasyonun işaret fişeği (*Zaman*, 20.01.2007)
3) Türkiye'yi sabote eden cinayet (*Zaman*, 21.01.2007)
4) Türkiye'yi yakan katil (*Posta*, 07.02.2006)
5) "Türkiye'nin, bu coğrafyanın insanıydı, inandığını özgürce söyleyebiliyor, gerektiğinde diasporayı karşısına alabilecek kadar yürekli davranıyordu (*Hürriyet*, Yalçın Bayer, "'Ortak şehit'" başlıklı yazısı, 20.01.2007)

6) Düşünce yasta (*Güneyde İmece*, 22.01.2007)

Metafor (mecaz): Benzeşim ilişkisi nedeniyle bir bütünün başka bir bütünün yerini almasıdır. Aşağıdaki başlıklar anlamı güçlendirmek için metafor kullanımını örneklemektedir.

1) **PKK** Ankara'da (*Posta*, 26.06.2006):
DTP yerine PKK kullanılmıştır.
2) PKK-DTP **kardeşliği** (*Posta*, 22.04.2006):
İki örgüt arasındaki ilişkinin niteliğini vurgulamak üzere kardeşlik metaforuna başvurulmuştur.
3) Türkiye'yi **yakan** katil (*Posta*, 07.02.2006):
Yakmak; zarar verme anlamını güçlendirmek için kullanılmıştır.
4) **Karanlık eller** yine bizi seçti (*Hürriyet*, 20.01.2007):
Karanlık eller, Türkiye'ye karşı komplo düzenleyenleri işaret etmek üzere kullanılmıştır.
5) **Güvercini** vurdular (*Hürriyet*, 20.01.2007):
Hrant Dink güvercin metaforu ile anılmaktadır.
6) Kürt sorunu **kabuk değiştiriyor** (*Posta*, 05.01.2006):
Kabuk değiştirmek, sorunun yeni bir boyuta taşındığını ifade etmek üzere kullanılmıştır.
7) Yabancı uyruklu 10 bin **bomba** (*Posta*, 26.07.2006):
8) Canlı **bombalar** (*Posta*, 14.07.2006)
Fuhuş sektöründe çalışan kadınların güzel ve tehlikeli olduğu anlamını güçlendirmektedir.

Yineleme: Seslerin, sözcüklerin yinelenmesi ve uyaklar yoluyla okurun dikkatinin çekilmeye çalışılmasıdır.

1) Fırtınalar dursun **yana** yol ver Türkün **bayrağına** (*Hürriyet,* 02.01.2007)
2) Liber**té,** égali**té**, stupidi**té** *(Hürriyet,* 12.10. 2006*)*
3) Kürt **sorunu** yok terör **sorunu** var (*Zaman*, 05.01.2007)
4) Sevdiklerinden **ayrıldın** ülkenden **ayrılmadın** *(Posta,* 24.01.2007)
5) **Kürtçe** davetiye davasına **Kürtçe** savunma (*Hürriyet*, 16.12.2006)

Deyimler, atasözleri: Ortakduyusal ifadeler olan deyimler ve atasözleri, dile getirilen yargıyı anonimleştirmek yoluyla haklılaştırmak üzere başvurulan retorik figürlerdendir. Aşağıdaki örneklerde "Köpeksiz köyde değneksiz gezmek" deyimi (1) Emin Pazarcı'nın devletin Kürtlere yeterince müdahale edemediğini, bu yüzden halkın kendi önlemini almak durumunda kaldığını (linç girişimleriyle) ifade ettiği yazısının başlığında, durumu özetlemek üzere kullanılmıştır. "Fransız yer salkımı Ermeniye kalır talkı" başlığı ise (2), kendisinin inanmadığı ve tutmadığı öğütleri başkasına kolayca veren kişi için kullanılan "ele verir talkını kendisi yutar salkımı" deyiminin değiştirilmesiyle oluşmuş ve Fransa'nın Ermeni soykırımı yasası ile ilgili tutumunu eleştirmek üzere kullanılmıştır. *Sonsöz*'ün "Müslüman mahallesinde salyangoz!" başlığı ise (3) ise Malatya'daki misyonerlik faaliyetlerinin kabul edilemezliğinin altını çizmektedir. Son örnekte (4), "adam olmak" deyimi, Ertuğrul Özkök'ün yazısında Ermenilere yönelik suçlamaların Ermenilerin gelişemeyeceği, iyiye gidemeyeceğini vurgulamak üzere, genellenmesi amacıyla kullanılmıştır.

1) Köpeksiz köyde değneksiz geziyorlar (Emin Pazarcı, *Yeni Balıkesir*, 04.04.2006)
2) Fransız yer salkımı Ermeniye kalır talkı (*Zaman*, 11.10.2006)
3) Müslüman mahallesinde salyangoz! (*Sonsöz*, 17.04.2006)
4) Bu Ermeniler adam olmaz (Ertuğrul Özkök, *Hürriyet*, 31.01.2006)

SONUÇ

Çalışmaya konu olan dönemde rasyonel bir tartışma ortamının oluşturulmasına ve politik sözün çoğaltılmasına imkân tanımayacak yoğunlukta, sıradan duygulanım alanının esnek sözünü kalıplara sokacak çoklukta ayrımcı içeriğe sahip haber ve yazı, okuyuculara sunulmuştur. Buna karşılık ayrımcılık karşıtı metinlere sahip haber ve yazıların içerikleri tahrif edilmiş, ayrımcı içerikteki haber ve yazıların arasına adeta sıkıştırılmışlardır. Yerel ve ulusal düzeyde hak haberciliği anlayışının filizlenmediğine ilişkin çoklu yargıların kurulmasına izin veren bu durum, bu yönelime sahip gazetecilik pratiklerinin, özellikle editoryal müdahalelerin zayıflığına da işaret etmektedir.

Azınlık gruplarının sözünü başlığa çıkarmakta zorlanan editoryal müdahale, suç ve şiddet ile Kürt sorununu yan yana getirmekte zorlanmamakta, etnik gruplar arasında nefret ve iğrenme duygularını körükleyen ifade ve kalıpları olağanlaştırmakta, Türklüğü mutlak bir öz halinde metinleştirmek için abartılı övgü ve mağduriyet hallerinden beslenmektedir. Türkiye'de yaşayan Romanlara, Araplara, Süryanilere, Yahudilere, Asyalılara, siyahlara, eşcinsellere, cemaat ve tarikatlara yönelen ve gündelik dilin içine stereotipler aracılığıyla yerleşen ayrımcılık ise gazete sayfalarında görünmez kılınmaktadır. Aksine, haber dili, bu türden grupların habere konu edildiği durumlarda, yerleşik stereotipleri yeniden üretmektedir. Kaldı ki, Ermeniler, Hıristiyanlar, Rumlar ve diğer azınlıklar, ancak gündemi meşgul eden önemli olaylarla ilgili olduklarında haberleştirilebilmekte; hak talepleri ve sorunlarıyla ise hiç yer bulamamaktadırlar. Bu görmezden gelme hali, ayrımcılığın toplumsal boyutlarını yadsımakta; işsizlik, sağlık, barınma, yoksulluk gibi sorunları etnik ve ırk ilişkileriyle ilintilendirme konusunda bulanık bir tablo çizmektedir. Azınlık gruplar gibi eşcinseller, travestiler ve kadınlar da ırkçı-ayrımcı söylemlerle cinsiyetçi söylemlerin kesişme noktasında, ya ötekinin sapkınlığının göstergesi olarak ya da tehdit unsuru olarak öne çıkmaktadırlar.

Bu anlatıyı kuran dil, ayrımcılığı sorunlaştırmazken haklılaştırmalara, gerekçelendirmelere ve inkâra dayalı söylemsel stratejilere başvurmaktadır. Kolaylıkla milliyetçilikle eklemlenen ırkçı ve ayrımcı dil, inkâr stratejileri aracılığıyla asıl ayrımcılığa uğrayanın Türkiye, ayrımcılık yapanın ise Türkiye'yi insan hakları ve evrensel değerler konusunda yargılayan batının ta kendisi olduğunu iddia edebilmektedir. Çoğunluk aktörlerinin mağdurlar, azınlık aktörlerinin ise failler olarak tanımlandığı ve olumsuz içeriklerle temsil bulduğu bu söylemsel kurguda, gazetecinin sözünü haklılaştırmak üzere başvurduğu kaynaklar ve yaptığı alıntılar, ırkçı-ayrımcı yargıları genelleştirmek, meşrulaştırmak üzere kullanılmaktadır[61].

61 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ifade özgürlüğü bağlamında, politikacıların hoşgörüsüzlüğü alevlendirecek bir dil kullanmama konusunda sorumluluk sahibi olduğunu belirtmiştir. Medya ise, bu türden açıklamaları sadece bildiriyorsa ve kendisi benimsemiyorsa haberleştirebilir. Başkalarının şöhretini korumak gibi belirlenmiş sınırları aşmadıkça haber vermek medyanın görevleri arasında sayılır (Avrupa Komisyonu Nefret Söylemleri El Kitabı). Bununla birlikte, ırkçı-ayrımcı nitelikteki bir açıklamaya haber değeri yükleyen medya profesyonelinin bu açıklamayı haberleştirerek ve özellikle de başlığa taşıyarak yeniden dolaşıma girmesini sağladığını, yaygınlık ve meşruluk zemini kazanmasına aracılık ettiğini unutmamak gerekir. Bu noktada, neyin, kimin sözünün değerli göründüğü yönündeki profesyonel tercihlerin nasıl oluştuğu, kritik bir soru olarak ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın bulguları, basının ırkçı-ayrımcı dilinin olduğu gibi azınlıklar ve onların sorunları konusundaki görmezden gelme halinin de deşifre edilmesi, iletişim alanında yaygın medyayı izleyen sivil kuruluşların kamu otoritelerince desteklenmesi, izleme sonuçlarının yaygınlaştırılması için fonlar yaratılması, demokratik toplum ideali doğrultusunda politik etkinlikte bulunan kolektif öznelerin basın yoluyla halkı kin ve düşmanlığa tahrik edenlere karşı yasal süreç içinde yer alabilmelerini mümkün kılan düzenlemelerin yapılması gerekliliğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

Aitkien S.C. ve R.C. Marchant (2003) "Memories and Miscreants: Teenage Tales of Terror" *Children's Geographies,* vol. 1., s.151 – 164.

Alankuş-Kural, S. (1995), "Türkiye'de medya, hegemonya ve ötekinin temsili", *Toplum ve Bilim*, 67, s. 76-108

Alver, Füsun (2003), *Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı*, İstanbul: Der Yay.

Atton, C., (2006), "Far-right media on the internet: culture, discourse and power", *New Media&Society,* 8 (4), 573-587

Aytar, V. (2009), "Algılar ve Zihniyet yapıları: Milliyetçilik Ekseni" başlıklı sunuş yazısı, *Milletin Bölünmez Bütünlüğü, Demokratikleşme Sürecinde Parçalayan Milliyetçilik(ler),* İstanbul: TESEV

Bakır, O. (2008), "Muhafazakâr Popülizm, Neoliberalizm, Nefret Söylemi ile Aşırı ve Ilımlı İslamcılık Aynı Potada Nasıl Eritilir: Vakit Gazetesi Örneği", *Doğudan*, Temmuz-Ağustos, s. 78-98

Balibar, E. (2007a), "Bir yeni-Irkçılık' Var mı?", Balibar ve Wallerstein, *Irk Ulus Sınıf*, İstanbul: Metis

Balibar, E. (2007b), "Irkçılık ve Milliyetçilik", Balibar ve Wallerstein, *Irk Ulus Sınıf*, İstanbul: Metis

Belge, M. (2008), "Türkiye'de Zenofobi ve Milliyetçilik", içinde *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim.

Bezirgan Arar, Y., N. Bilgin (2009) "Gazete Haber Başlıklarında Öteki'nin İnşası", *Kültür ve İletişim*, 12.2, s.133-157.

Bora, T. (1994) "Türkiye'de Milliyetçilik Söylemleri", *Birikim*, 67, 9-24.

Bora, T., N. Canefe (2008) "Türkiye'de Popülist Milliyetçilik", içinde modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Milliyetçilik, İstanbul: İletişim.

Daniel J. ve Allen, A. (1988) "Newsmagazines, public policy, and the Brack agenda" in G. Smitherman-Donaldson ve T.A. van Dijk (eds.), *Discourse and Discrimination,*, Detroit, MI: Wayne State University Press, 23-45

Demirbaş, E., (2004), Etnik Azınlıklar, Kültürel Entegrasyon ve Medyada Temsil: Musayri Topluluğu örneği, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, *A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.*

Doğanay, Ü., (2007), "AKP'nin Demokrasi Söylemi ve Muhafazakârlık: Muhafazakâr Demokrasiye Eleştirel Bir Bakış", SBF Dergi, 62/1, Ankara.

Duran, Ragıp, (2007), "Çocuk Hakları Odaklı Habercilik ve Röportaj", içinde Sevda Alankuş (Der.), Hak Haberciliği Dizisi 3, Bia Ips İletişim İletişim Vakfı Yay., İstanbul.

Durrheim, K., Quayle, M., Whithead K., Kriel A., (2005), "Denying racism: Discursive Strategies used by the South African Media" Critical Arts, 19/1 ss 167-186

Ergin, M., (2009) "'Bizden Irkçı Olmaz' Türk Kimliği ve Irksal Sözlükler" *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce,* c. IX, İstanbul: İletişim yayınları

Er, T. ve Ataman K., (2008), "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine" Uludağ Üni. İlâhiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 17, Sayı: 2, s. 747-770

Erdoğan Tosun, G., (2007), "Çocuklar ve Çocuk Haklarının Medyada Temsili" içinde Sevda Alankuş (Der.), Hak Haberciliği Dizisi 3, Bia Ips İletişim İletişim Vakfı Yay., İstanbul.

Göktaş, K. (2007), Türkiye'de Basının Kamuoyu Oluşturması, Örnek Olay: Hrant Dink'in Hedef Haline Gelen Bir Siyasal Figüre Dönüştürülmesi, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, *A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü,* Gazetecilik ABD,

Greenberg, B.S. ve S.L, Mazingo, (1976), "Racial issues in mass media institutions", in P.A. Katz (ed.), *Towards the elimination of Racism,* New York: Pergamon Press ,309-340.

Gülbahar, H., (2007),"Kadına Yönelik Şiddet Genelgesi ve Medyanın Sorumluluğu" içinde Sevda Alankuş (Der.), Hak Haberciliği Dizisi 2, Bia Ips İletişim İletişim Vakfı Yay., İstanbul.

Gürkan, N., (2005), "Türkiye'de Gazetecilerin "Gözlükleri"/Medyanın Dönüşmeyen Kodları", içinde Sevda Alankuş (Der.), Medya ve Toplum, Bia Ips İletişim Vakfı Yay., İstanbul.

Haksever, O., (2007), "Hak Haberciliği Ya Da "'Düzgün Habercilik'", içinde Sevda Alankuş (Der.), Hak Haberciliği Dizisi 1, Bia Ips İletişim İletişim Vakfı Yay., İstanbul.

Hall, S., C., Critcher, T., Jefferson, J. Clarke, ve B. Roberts (1978), *Policing the Crisis: Mugging, the State and Law and Order*, London: Methuen.

Hall, S., D., Hobson, A., Lowe ve P, Willis, (eds) (1980), *Culture, Media, Language,* London: Hutchinson

Hartmann, P. ve C. Husband, (1974), *Racism and the Mass Media,* London: Davis-Poynter

Haynes, A., E. Devereux ve M. J., Breen "Fear, framing and foreigners, The othering of immigrants in the Irish print media", *Critical Psychology, 100-121*

Herzog, H., S. Sharon ve I. Leykin (2008), "Racism and the politics of signification: Israeli public discourse on racism towards Palestinian citizens", *Ethnic and Racial Studies*, vol. 31 no. 6, s. 1091-1109

Hollander, Nancy Caro, (2010) "Anti-Muslim prejudice and the psychic use of the ethnic other", *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, vol. 7, i. 1, pp. 73-84.

Indra, D. M. (1979), "Ethnicity, social stratification and opinion formation: An analysis of ethnic portrayal in the Vancouver Press", 1905-1976, Ph. D. Dissertation, Simon Fraser University, Burnaby, British Columbia.

Iyengar, s. (1991), *News That Matters: Television and American Opinion,* Chicago: Chicago University Press.

Johnson, P. B., D. O., Sears, ve J. B., McConahay, (1971), ""Black invisibility", the Press and the Los Angeles riot", *American Journal of Sociology* 76, 698-721.

Kentel, F., M. Ahıska, F. Genç (2009) Milletin Bölünmez Bütünlüğü, Demokratikleşme Sürecinde Parçalayan Milliyetçilik(ler), İstanbul: TESEV

Kerestecioğlu, F., (2007), "Hukuk-Basın İlişkisi ve Kadınlara İlişkin Yasal Değişiklikler", içinde Sevda Alankuş (Der.), Hak Haberciliği Dizisi 2, Bia Ips İletişim İletişim Vakfı Yay., İstanbul.

Knopf, T. A. (1975), *Rumors, Race and Riots,* New Brunswick, NJ: Transaction Books

Koçal, E. (2006), Avrupa Birliği Sürecinde Basında Milliyetçilik: Orhan Pamuk Davası Örneği, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, *Mimar Sinas Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstütüsü.*

Köşetaş, T. (2006), Racism Against Gypsies in Turkish and American Films, *Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.*

Köker, E., Ü. Doğanay (2004) "Televizyonda Protesto Görüntüleri: Egemen Haber Söylemlerinde Toplumsal Eylemler", *Kültür ve İletişim*, 7/2

Köker, E., Ü. Doğanay, F. Keskin. ve İ. Özdemir., (2009) "2007 Milletvekili Genel Seçimleri'nde Medyada Milliyetçilik Rekabeti", içinde: *Medya, Milliyetçilik, Şiddet*, Hazırlayan: Barış Çoban, İstabul: Su Yay. 73-101.

Köker, E., Ü. Doğanay, B. Kejanlıoğlu, F. Keskin, (2008) "Seçim Sürecinde Milliyetçi-İslami Tema ve Söylemlerin Yaygınlaştırılması: 2007 Milletvekili Genel Seçimleri Üzerine Bir İnceleme" yayınlanmamış araştırma projesi, Ankara: TÜBİTAK.

Köker, E., (2007), "Kadınların Medyadaki Hak İhlalleriyle Baş Etme Stratejileri" içinde Sevda Alankuş (Der.), Hak Haberciliği Dizisi 2, Bia Ips İletişim İletişim Vakfı Yay., İstanbul.

Kundnani, A., (2007), "Integrationism: the politics of anti-Muslim racism", *Race & Class*, vol 48 i. 4, pp. 24-44

Lyle, J. (ed.), (1968), *The Black American and the Press,* , Los Angeles: Ward Rithchie.

Marthindale, C., (1986), *The White Press and Black America,* New York: Greenwood Press.

Matheson, D., (1995), "Racism as Social Cognition in Sports Commentary", içinde D. Matheson, *Media Discourses*, New York: Open University Press

Meer, N., T. Modood, (2009) "Refutations of racism in the 'Muslim question'", *Patterns of Prejudice*, vol 43, i. 3/4, pp. 335-354.

Murji, K. (2006) "Using Racial Stereotypes in Anti-Racist Campaigns", *Ethnic and Racial Studies,* vol. 29 no 2, s. 260-290.

Samer, Y., (2007), "Ne Mağdur Olsun, Ne Öteki, Ne De Hak Haberciliği" içinde Sevda Alankuş (Der.), Hak Haberciliği Dizisi 1, Bia Ips İletişim İletişim Vakfı Yay., İstanbul.

Schnapper, D. (2006) *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki;* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınlanır

Smith, A. D., (2002), *Ulusların Kökeni*, Ankara: Dost

Ruhrmann, G. ve J. Kollmer, (1987), *Auslanderberichterstattung in der Kommune (Reporting foreigners in the community),* Opladen: Westdeutscher Verlag.

Toprak, A., A. Yıldırım, E. Aygül, M. Binark, S. Börekçi, T. Çomu (2009), *Toplumsal Paylaşım Ağı facebook: "görülüyorum öyleyse varım!",* İstanbul, Kalkedon

Troyna, B. (1981), *Public Awareness and the Media: A Study of Reporting on Race*, London: Commission for Racial Equality.

Üstel F., Caymaz B.(2009), *Seçkinler ve* Sosyal *Mesafe,* İstanbul: Açık Toplum Vakfı Yay.

Van Buren, C., (2006), "Critical Analysis of Racist Post-9/11 Web Animations", *Journal of Broadcasting & Electronic Media,* September, 537-554.

Van Dijk, T A. (2008), *Discourse and Power*, New York: Palgrave Macmillan

Van Dijk, T. A. (2005). *Racism and Discourse in Spain and Latin America,* Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.

Van Dijk, T. A. (2003) "Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım", içinde der. Barış Çoban, Z. Özarslan, *Söylem ve İdeoloji*, İstanbul: Su Yayınları

Van Dijk, T. A. (1997) Political Discourse and Racism: Describing Others in Western Parliaments içinde S. H. Riggins (Ed.), *The Language and Politics of Exclusion. Others in Discourse.* Thousand Oaks, CA: Sage, s. 31-64).

Van Dijk, T. A., (1992a), Elite Discourse And The Reproduction Of Racism, içinde J. Stanfield and R.M. Dennis(eds), *Medhods in Race and Ethnic Relations Research*, Newbury Park, Ca: Sage .www.gigapedia.com (erişim:10 Eylül 2009)

Van Dijk, T. A., (1992b), Discourse and the denial of racism. *Discourse & Society,* 3, s:87-118

Van Dijk, T. A. (1991), *Racism and the Press,* London: Routledge

Yeğen, M. (1999), *Devlet Söyleminde Kürt Sorunu*, İstanbul: İletişim

Wilson, C.C. ve F., Gutierrez, (1985), *Minorities and the Media,* Beverly Hills, CA and London, Sage Publications

Wodak, R., M. Reisigl, (2001), *Discourse And Discrimination Rhetorics of Racism and Antisemitism*, Newyork: Routledge

İnternet: Girilmesi Tehlikeli ve Yasaktır

İnsan Hakları Ortak Platformu'nun (İHOP) "İfade Özgürlüğü Programı" çerçevesinde Yaman Akdeniz ve Kerem Altıparmak tarafından yazılan İnternet: Girilmesi Tehlikeli ve Yasaktır: Türkiye'de İnternet İçerik Düzenlemesi ve Sansüre İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme başlıklı kitapta Türkiye'de İnternet'teki içeriğin yasal düzenlenmesi ve sansür konularında bir durum değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışmada, İnternet'teki içeriğin yasal düzenlenmesi konusundaki diğer girişimlerin yanı sıra yeni çıkarılan ve kısaca '5651 Sayılı Kanun' diye anılan 'İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun' ve onunla ilintili düzenlemeler de eleştirel açıdan değerlendirilmiştir. Kitap, mevcut düzenleme sistemlerinin nasıl işlediğini ve ağırlıklı olarak Türk yargısının yetki alanı dışında bulunan web sitelerine erişimin mahkeme ve idari erişim engelleme kararlarıyla nasıl engellendiğini örnekler vererek incelemiştir. Bu incelemede 5651 Sayılı Kanun'un uygulanmasıyla ilintili olduğu ölçüde 'Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'nın ('TİB') ve onun yasadışı etkinlikleri izleyen 'İnternet Bilgi İhbar Merkezi'nin kuruluş ve işleyişi de değerlendirilmiştir. Çalışmada bu yeni düzenlemenin kapsamı dışında kalan erişim engelleme kararları da ele alınmıştır.

Kitabın Birinci Bölümünde 5651 Sayılı Kanun'dan önceki sansür uygulamaları, 5651 Sayılı Kanun'un gelişimi ve yürürlüğe girmesi, onun uygulamaları ve eleştirel değerlendirmesi dâhil olmak üzere, Türkiye'de İnternet içerik düzenlemelerinin tarihçesi ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Akdeniz ve Altıparmak, kitabın son bölümünde bazı önemli tavsiyeler sunmuştur. Bu bölümde 5651 sayılı Kanun'un kamuoyundan destek görmediğinin altı çizilmiş ve 5651 sayılı Kanun'un uygulanmasından kaynaklanan sorunlar ve mevcut hukuksal rejim değerlendirilmiştir.

Çocuk Hakları Paradigması ve Çocuk Ceza Yargılamasına Hâkim Olan İlkeler Açısından Değerlendirmesi

Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmeler ve belgelerle çizilen uluslararası hukuk açısından Türkiye'deki çocuk ceza yargılaması düzenlemeleri ve uygulamalarının genel olarak değerlendirildiği ve ön plana çıkan aykırılıkların belirlendiği bu metin, Av. Aydın Atılgan ve Yrd. Doç. Eylem Ümit Atılgan tarafından hazırlanmış ve İnsan Hakları Ortak Platformu'na araştırma raporu olarak sunulmuştur.

Uluslararası Ceza Mahkemesi Temel Belgeler Derlemesi

Uluslararası Ceza Mahkemesi için Türkiye Koalisyonu'nu destekleyen İnsan Hakları Ortak Platformu UCM Temel Belgeler Derlemesi adıyla UCM Roma Statüsü, Suç Unsurları, Usul ve Delil Kuralları, Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar bölümlerinden ulaşan UCM Temel Belgelerini Türkçe'ye çevirerek yayımlamıştır. UCM ve Türkiye Koalisyonu hakkında daha ayrıntılı bilgiye http://ucmk.org.tr/ adresinden ulaşabilirsiniz.

Ayrımcılığın Önlenmesi ve Ortadan Kaldırılması Kanun Taslağı

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Görevlisi Ayhan Tekinsoy, Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Görevlisi İdil Işıl Gül, Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü öğretim görevlisi ve iHOP Yürütme Kurulu Üyesi Dr. Levent Korkut ve Uluslararası Azınlık Hakları Grubu Türkiye Program Koordinatörü Nurcan Kaya tarafından hazırlanan bu kanun taslağı, Uluslararası Azınlık Hakları Grubu tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği tarafından desteklenen "Combating Discrimination and Promoting Minority Rights" projesi çerçevesinde İnsan Hakları Ortak Platformu (İHOP) tarafından koordine edilmiştir.

İnsan Hakları Ortak Platformu, Uluslararası Azınlık Hakları Grubu ile birlikte 2009 yılında ayrımcılık uygulamalarının ortadan kaldırılmasını amaçlayan bir çalışmayı yürütmüş ve uzmanların katkısıyla bir kanun teklifi taslağı hazırlamıştır. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Görevlisi Ayhan

Tekinsoy, Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Görevlisi İdil Işıl Gül, Hacettepe Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü öğretim görevlisi ve İHOP Yürütme Kurulu Üyesi Dr. Levent Korkut ve Uluslararası Azınlık Hakları Grubu Türkiye Program Koordinatörü Nurcan Kaya taslağı hazırlayan çalışma grubunda yer almışlardır.

PVSK'daki Değişiklikler Neden Kaldırılmalıdır?

2007 yılında yapılan değişikliklerle insan hakları ihlalleri için yasal bir zemin oluşturan Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile ilgili olarak İnsan Hakları Ortak Platformu tarafından hazırlanan rapor, Kanun'un yürürlükten kaldırılmasının insan haklarının tam olarak gerçekleşmesi için gerekli bir adım olduğunu ortaya koymaktadır.

Hazırlayanlar: Helsinki Yurttaşlar Derneği, İnsan Hakları Derneği, MAZLUMDER, Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi

İnsan Hakları Ulusal Kurumları: Farklı Coğrafyalar, Başka Deneyimler

İnsan Hakları Ortak Platformunun ulusal insan hakları kurumları programı çerçevesinde yayınladığı "İnsan Hakları Ulusal Kurumları: Farklı Coğrafyalar, Başka Deneyimler" araştırması Veysel Eşsiz tarafından hazırlandı. Araştırma raporu, dünya genelinde on ülkede bulunan insan hakları ulusal kurumlarını, bu kurumlara ilişkin olarak BM nezdinde kabul edilen Paris İlkeleri'nden hareketle inceleme amacını taşıyor.

AB Ülkelerinde Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik Kurumları Araştırması

Bu yayın, İstanbul Bilgi Üniversitesinden Ulaş Karan tarafından İHOP için hazırlanmıştır.

Bu çalışma, Avrupa Birliği tarafından ayrımcılık yasağı alanında oluşturulan yasal çerçeve sonucunda ortaya çıkan ülke uygulamaları ile birlikte özellikle eşitlik kurumlarına yoğunlaşmaktadır. Çalışma kapsamında genel olarak Avrupa Birliği'nde yürürlükte olan ayrımcılık yasağını ilgilendiren mevcut hukuki çerçevenin kapsamı ve sınırlılıkları vs. gibi noktalar üzerinde durulacaktır. Özel olarak ise birlik hukuku ile ortaya konulan standartlar doğrultusunda her üye ülke ile ilgili ayrımcılığın tanımı ve kapsamı, hangi temellerde ayrımcılığı içerdiği, ayrımcılıkla mücadele alanında kurulan mekanizmaların kuruluşu, yasal çerçevesi, yetkileri, örgütlenme biçimi, bütçesi, idareden bağımsızlığı, çalışma biçimi, mağdurların sahip olduğu haklar ve sivil toplum örgütleri ile bu mekanizmalar arasındaki ilişkiler gibi noktalar üzerinde durulacaktır.

Avrupa Birliği üyesi ülkelerde yürürlükte olan yasal mevzuat ve eşitlik kurumları hakkında çalışma içerisinde yer alan bilgiler büyük ölçüde Avrupa Birliği üyesi ülkeleri kapsayan ve Migration Policy Group tarafından bu alanda uzman olan kişilere hazırlatılan, en günceli 2007 yılı başında hazırlanmış olan ülke raporlarından derlenmiştir. Çalışma içerisinde bu tarihten sonra yaşanan gelişmelere mümkün olduğunca Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) raporlarından ve Birleşmiş Milletler Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi'ne sunulan ülke raporları ve Komitenin nihai gözlemlerinden yararlanılarak yer verilmeye çalışılmıştır.

Ayrımcılığı-ırkçılığı meşrulaştıran ve kuşatan ideolojik çerçevenin kurulmasında, toplumdaki çoğunluğun üyelerinin doğrudan çok az bilgi sahibi olduğu gruplar ve olaylar hakkında kamusal bilgi yayan medyanın önemli bir rolü bulunmakta. Azınlık gruplarını hedef alan ırkçı-ayrımcı dil, gazete haberlerinde ve köşeyazılarında karşılaştırmalar, benzetmeler, metaforlar yoluyla "biz-onlar" karşıtlığına temel olan önyargıları yeniden üretirken, bu önyargıları mağduriyet söylemi ve inkâr stratejilerinin arkasına saklamakta. Bu dili, nasıl oluştuğunu ve hangi söylemsel stratejiler aracılığıyla kendini yeniden ürettiğini ortaya koymak yoluyla sorgulamak, ırkçılıkla-ayrımcılıkla mücadelenin ilk adımlarından biri olarak değerlendirilebilir.

"Irkçı Değilim Ama..." ulusal ve yerel yazılı basında ırkçı-ayrımcı yargıların dolaşıma girme, yaygınlaşma ve meşrulaştırılma biçimlerini serimlemek üzere kaleme alındı.

ISBN: 978-975-01033-6-0